

Харківська академія неперервної освіти

**Роль шкільної бібліотеки
в національно-патріотичному вихованні
учнівської молоді**

Збірник методичних матеріалів

**Харків
2017**

Схвалено на засіданні науково-методичної ради
Харківської академії неперервної освіти
Протокол № 2 від 25.05.2017 року

За загальною редакцією Л. Д. Покроської, канд. пед. наук, доцента, ректора Харківської академії неперервної освіти, С. Є. Вольянської, канд. пед. наук, проректора Харківської академії неперервної освіти

Упорядники:

Ворфлік Л. В., завідувач відділу планування та розподілу навчальної літератури Харківської академії неперервної освіти;

Жеребкіна З. Г., завідувач бібліотеки Харківської академії неперервної освіти.

Авторський колектив ТТК: Вовк В. В., завідувач бібліотеки Печенізького ліцею імені Г. Семирадського Печенізької районної ради; Григор'єва О. О., завідувач бібліотеки Харківської гімназії № 6 «Маріїнська гімназія» Харківської міської ради; Запорожець О. О., завідувач бібліотеки Харківської ЗОШ I-III ступенів № 111 Харківської міської ради; Лаптева О. М., бібліотекар Садовської ЗОШ I-III ступенів Лозівської районної ради; Левченко М. І., бібліотекар Харківської гімназії № 152 Харківської міської ради; Мезенцева Н. В., завідувач бібліотеки Мереш'янської ЗОШ I-III ступенів № 6 Харківської районної ради; Пігуль К. І., завідувач бібліотеки Люботинської ЗОШ I-III ступенів № 5 Люботинської міської ради; Світашова В. В., завідувач бібліотеки Харківської ЗОШ I-III ступенів № 167 Харківської міської ради; Сидоренко О. М., завідувач бібліотеки Панютинської ЗОШ I-III ступенів Лозівської міської ради; Стешенко А. А., завідувач бібліотеки Валківського ліцею імені Олександра Масельського Валківської районної ради; Філяєва Н. В., завідувач бібліотеки Куп'янської гімназії № 2 Куп'янської міської ради; Черепиха О. П., завідувач бібліотеки Шелудьківського ліцею Зміївської районної ради; Чорна І. В., завідувач бібліотеки Харківської ЗОШ I-III ступенів № 88 імені О.Г. Зубарева Харківської міської ради Харківської області.

Роль шкільної бібліотеки в національно-патріотичному вихованні учнівської молоді: збірник методичних матеріалів / упорядники Ворфлік Л. В., Жеребкіна З. Г.; за заг. ред. Л. Д. Покроської, С. Є. Вольянської. – Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2017. – 236 с.

Збірник методичних матеріалів підготовлено бібліотекою та методистами Академії, тимчасово творчим колективом шкільних бібліотекарів Харківщини, який опрацював тему патріотичного виховання дітей і молоді. У збірнику зібрано розробки бібліотечних заходів для використання у виховній діяльності бібліотеки з читачами різних вікових груп.

Призначено для слухачів курсів підвищення кваліфікації бібліотечних працівників навчальних закладів, методистів із бібліотечних фондів районних (міських) методичних (інформаційно-методичних) центрів (кабінетів).

Зміст

Вступ	6
Розділ I. Виховання патріотизму – нагальна потреба сучасності	7
1.1. Шкільна бібліотека – осередок національно-патріотичного виховання молоді <i>Ворфлік Л. В., Жеребкіна З. Г.</i>	7
1.2. Традиційні та інноваційні форми роботи шкільного бібліотекаря у формуванні системоутворюючих понять національної свідомості юних читачів <i>Клімова С. В.</i>	11
1.3. Формування культури читання школярів як складової інформаційної культури особистості <i>Сіваченко І. Г.</i>	16
1.4. Методичні матеріали та зауваги щодо проведення заходів патріотичного спрямування в навчальних закладах <i>Жеребкіна З. Г., Писаренко Т. І.</i>	22
1.5. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді – процес формування духовних цінностей у сучасному світі <i>Чернописька А. М.</i>	33
Пам’яті жертв голодомору 1932-1933 років (Учнівська конференція)	38
День Соборності України (Інформаційне повідомлення)	43
Справжній патріот своєї Батьківщини: урок пам’яті випускника Барвінківської гімназії № 1 Євгена Солодовніка <i>Сугоняко Т. С.</i>	44
«Поставте скибку хліба на стакан...» <i>Ісаєнко О. Ю.</i>	46
Чорнобиль – біль моя і смута: година-спомин для старшокласників <i>Черпаха О. П.</i>	49
АТО – зона особливої уваги: вечір пам’яті	59
Герої нашого часу: урок мужності <i>Нікітіна О. В.</i>	64
1.6. Національно-патріотичне виховання засобами шкільної бібліотеки. <i>Сидоренко О. М.</i>	67
Та тільки одну Батьківщину ми маєм, Її Україною звать (Інтегрований урок)	74
Україно, рідна моя! (Інтелектуальне змагання у формі квесту)	78
Тарас Шевченко: в житті, у творчості та пам’яті нащадків (Інтелектуальна гра «Що? Де? Коли?»)	85
Назад до Тараса (Літературно-музична композиція)	89
Крути, Крути (Літературно-історична композиція)	92
Тридцять третій (Сценарій до Дня пам’яті жертв Голодомору)	94
1.7. Напрями роботи шкільної бібліотеки щодо патріотичного виховання <i>Григор’єва О. О.</i>	99

Що ви знаєте про Україну? (Бібліотечна гра)	104
1.8. Шкільна бібліотека та педагогічний колектив у формуванні патріотичних почуттів молоді. Чорна І. В.	108
Мак – як символ пам'яті: традиції та сучасність (Бібліотечний захід для учнів 9-х класів)	112
Читаємо українські народні казки із задоволенням (Сторісек)	114
1.9. Співпраця шкільної бібліотеки з педагогічним колективом і батьками в національно-патріотичному вихованні. Лантєва О. М.	118
Твоя країна – Україна (Книжкова виставка)	125
«...Ми творці життя – батьки і діти, невмирущий, мужній родовід» (Родинне свято для учнів 5-7-х класів)	128
У країні радості й добра (Літературна подорож для учнів початкової школи)	133
«Ми – діти твої, Україно!» (Національно-патріотична гра для учнів 9-11-х класів) Овсюк О. А.	140
1.10. Буктрейлер як інноваційна форма просування книг національно-патріотичного спрямування Стешенко А. А.	143
Розділ II. Краєзнавча робота шкільної бібліотеки	149
2.1. Роль шкільного музею та бібліотеки у формуванні національної свідомості учні. Пигуль К. І.	149
Вишитий рушник – душа народу (Тематична екскурсія)	158
Весільний рушник (Тематична екскурсія)	163
2.2. Краєзнавство як дійовий засіб патріотичного виховання молоді: завдання роботи бібліотеки. Левченко М. І.	167
Книжкові виставки з питань краєзнавства: орієнтовна тематика	171
Барви рідного краю: програма краєзнавчого циклу	172
2.3. Шкільна бібліотека та краєзнавство. Вовк В.В.	175
2.4. Краєзнавство як складова національно-патріотичного виховання молоді. Мезенцева Н. В.	178
Як тебе не любити... Мерефо моя! (Бібліотечний урок про краєзнавчу картотеку)	181
З Україною в серці: символи рідної землі (Народознавче заняття для учнів 6-х класів)	182
Урок-презентація книжкової виставки «Слобожанщина» для учнів 7 класу	185
Любіть красу своєї мови... (Заняття До Міжнародного дня рідної мови для учнів 8 класу)	186
Розділ III. Проектна діяльність бібліотек щодо патріотичного виховання	190
3.1. Метод проектів як засіб виховання національно-патріотичної свідомості читачів шкільної бібліотеки Філяєва Н. В.	190

Згадаємо Т. Г. Шевченка (Проект)	195
Великий як народ (Усний журнал)	197
Проект «Видатні люди Куп'янщини» <i>Переняк З.Ф.</i>	201
Розділ IV. Методичне об'єднання як засіб формування професійної компетентності бібліотекарів загальноосвітніх навчальних закладів	203
4.1. Методичне об'єднання як форма підвищення професійної компетентності шкільних бібліотекарів <i>Світашова В. В.</i>	203
Анкета визначення готовності бібліотекаря до професійної творчості	207
План роботи методичного об'єднання шкільних бібліотекарів Московського району м. Харкова	208
4.2. Пріоритетні напрями роботи бібліотеки для розвитку сучасної української школи засобами прогресивних технологій: семінар-практикум <i>Запорожець О. О.</i>	209
Віночок українських оберегів (Літературно-народознавче свято)	214
Розділ V. Бібліографічна інформація як вторинно-документальна інформація бібліотеки	218
5.1. Особливості національно-патріотичного виховання дітей у сучасних умовах (Список видань) <i>Жеребкіна З. Г., Проценко О. А.</i>	218
5.2. Моя країна – Україна (Список видань) <i>Трясунова Т. А.</i>	230
Моя держава Україна (Бібліографічний рекомендаційний список літератури для батьків)	232
Українське козацтво: вірність традиціям і сила духу (Бібліографічний рекомендаційний список літератури для батьків)	233
5.3. Гіркий полин Чорнобиля (Список видань) <i>Проценко О. А.</i>	234
Моя історія про книгу й читання <i>Піліпенко Т.</i>	236

*Патріотичне виховання – це сфера духовного життя,
яка проникає в усе, що пізнає,
робить, до чого прагне, що любить і
ненавидить людина, яка формується.
В. О. Сухомлинський*

Вступ

Виховання як важливе явище суспільного життя здавна стало провідною функцією суспільства. Система виховання постійно відтворює та поглиблює естетичний, художній, інтелектуальний компоненти свідомості українського народу, створює умови для розвитку природних задатків і талантів кожної особистості, формування духовного потенціалу як найвищої цінності нації та держави. Кожен народ, кожна нація має власну систему виховання, що історично сформувалась і надає можливість молодому поколінню духовно наслідувати найкращі національні традиції, зберегти їх і примножувати.

Як зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, національно-патріотичне виховання – це комплексна система і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності та незалежності України.

У «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» зазначено, що «національно-патріотичне виховання дітей та молоді має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку громадянина як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатна реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства». Крім того, у документі наголошено на тому, що «національно-патріотичне виховання має набути характеру системної і цілеспрямованої діяльності навчальних закладів з формування людини і громадянина високої національно-патріотичної свідомості, почуття відданості своїй державі».

На сучасному етапі розвитку суспільства, коли відбуваються радикальні зміни в усіх сферах життя, зокрема в розвитку та становленні національної системи, коли з'являється велика кількість інформації, суттєво змінюється й зростає роль шкільної бібліотеки, посилюється її виховна функція, що сприяє об'єднанню зусиль педагогічного колективу та бібліотеки в розвитку патріотизму зростаючої особистості.

Спілкування з книгою – вірний компас в оволодінні знаннями, у вихованні в читачів поваги до рідної мови, шанобливого ставлення до державних святинь, національно-культурних надбань нашого народу, у формуванні духовності й активної життєвої позиції, готовності жити в демократичному суспільстві.

Місія всіх шкільних бібліотек – створення умов для духовного росту, самоосвіти й самовиховання учнівської молоді та педагогів.

Творчий колектив активно працював над тим, щоб підготувати кращі сучасні матеріали з досвіду спільної діяльності педагогічних колективів і бібліотек, спрямованого на формування у школярів ціннісних орієнтацій, а також зібрати приклади використання тих можливостей, що має практично кожний загальноосвітній навчальний заклад для реалізації завдань національно-патріотичного виховання молоді.

*Патріотизм – це, образно кажучи,
сплав почуття і думки,
осягнення святині – Батьківщини –
не тільки розумом, а передусім серцем.
В. О. Сухомлинський*

Розділ 1

Виховання патріотизму – нагальна потреба сучасності

1.1. Шкільна бібліотека – осередок національно-патріотичного виховання молоді

*Ворфлік Л. В., завідувач відділу планування
та розподілу навчальної літератури,
Жеребкіна З. Г., завідувач бібліотеки
Харківської академії неперервної освіти*

Актуальність національно-патріотичного виховання підростаючого покоління зумовлюється процесом консолідації та розвитку українського суспільства, сучасними викликами, що стоять перед Україною й вимагають подальшого вдосконалення системи національно-патріотичного виховання в навчальних закладах. Воно має бути системним і цілеспрямованим.

Найважливішим його пріоритетом є формування ціннісного та шанобливого ставлення особистості до українського народу, його культури, утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства, коли навчання та виховання кожної дитини здійснюється на основі дитиноцентризму.

Важко переоцінити роль шкільної бібліотеки у формуванні національної свідомості учнів, любові до рідної землі, готовності до праці в ім'я України, передачі молодому поколінню надбань нашого народу, багатств духовної культури. Кожна шкільна бібліотека була, є й буде осередком становлення громадянина-патріота України, але потрібні нові підходи до організації бібліотечної діяльності щодо виховання патріотизму учнівської молоді.

Усе в житті починається з дитинства, говорять у народі, адже від виховання залежить, ким у майбутньому стануть діти. У Харківській області накопичено значний ефективний досвід спільної діяльності педагогічних колективів і шкільних бібліотекарів із національно-патріотичного виховання. Бібліотечними заходами охоплюються діти з дошкільного віку до старшокласників.

Так, для дітей старшого дошкільного віку в Харківському санаторному навчально-виховному комплексі № 13 проводяться *заняття з громадянського виховання* «Бути українцем пишаюсь!».

Любов до Батьківщини починається з любові до будинку, вулиці, міста. У всіх шкільних бібліотеках організовуються *книжкові виставки* «Мій рідний край», «Моя країна, моє місто, моє село». Шкільні бібліотекарі Індустріального, Новобаварського районів організовують з учнями *фотовиставку* «Улюблені

куточки рідного міста». А шкільні бібліотекарі Зміївського району проводять *краєзнавчі години* «Зміївщина – край мій соколиний», *вікторини* «Люби і знай свій рідний край». Для учнів 1-5 класів організовано *конкурс малюнків* «Моя маленька Батьківщина» (завідувач бібліотеки Харківської спеціалізованої школи № 18 Караванська О. Б.).

У Чугуївській загальноосвітній школі I-III ст. № 7, Караванській загальноосвітній школі I-III ст. Люботинської міської ради та ін. проведено *конкурс на кращу патріотичну закладку* серед учнів початкових класів. Мета конкурсу: розвивати патріотичні почуття, естетичний смак і творчі здібності, виховувати прагнення зробити красиву річ і зберегти книгу.

Бібліотека Харківської гімназії № 13 випускає «*Бібліотечний вісник*» (завідувач бібліотеки Меншикова Л. А.). Один із випусків присвячено захисникам Батьківщини, які поклали своє життя під час антитерористичної операції на Донбасі.

Захід, що проведено бібліотекарем Барвінківської ЗОШ I-III ст. № 1 Сугоняко Т. С., присвячено пам'яті земляків, які загинули в АТО. Юрій Лівиненко загинув у автокатастрофі поблизу Артемівська в січні 2015 року. Саме завдяки Юрію та його побратимам терористи не дійшли до Барвінкового якихось 50 км.

Дуже хвилюючою та захоплюючою була *зустріч* учнів 7-8-х класів Харківської загальноосвітньої школи-інтернату I-III ст. (провідний бібліотекар Чернописька А.М.) за темою «Сьогодні славить вся країна синів своїх!» з *учасником АТО*, бійцем батальйону «Київська Русь» Уваровим Сергієм, діячем мистецтва та культури (творчим колективом волонтерів, які побували в зоні проведення бойових дій на Сході України: письменницею-харків'янкою Чугуновою Вірою Федорівною; артистом Харківського державного академічного драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка Мохом Миколою Івановичем; бандуристкою, студенткою Харківського національного університету мистецтв ім. І. Котляревського Боженою Якименко; композитором-бардом Єгором Ширікінім), яку підготували працівники бібліотеки-філіалу № 36 ЦБС Новобаварського району.

У бібліотеці Барвінківської ЗОШ I-III ст. №1 (бібліотекар Сугоняко Т. С.) на зустріч із дев'ятикласниками завітав Олександр Гайдаш. Юнак служить за контрактом у Дніпропетровську – супроводжує вантажі в зону АТО.

Під гаслом «З Україною в серці» пройшли зустрічі учнів Балаклійського району з воїнами АТО, які розповіли про свої військові будні, міцну солдатську дружбу та закликали присутніх добре навчатися, займатися спортом, виховувати в собі силу волі, міцність духу та патріотизм.

Зустрічі з волонтерами, учасниками АТО, проведення *акції* «Напиши лист воїнам» провели шкільні бібліотеки Безмятеженської, Борівської загальноосвітніх шкіл I-III ст. Шевченківського району Харківської області.

У бібліотеці-філії № 28 ЦБС Індустріального району проведено *вечір-зустріч* учнів харківських загальноосвітніх навчальних закладів № 104, 121 з харківським поетом В. Є. Романовським, автором поетичних книжок, лауреатом муніципальної премії ім. О. Олеса, членом Національної спілки письменників України. Учні із задоволенням слухали цікаву розповідь про творчий шлях поета. В'ячеслав Євгенович читав вірші громадянського спрямування. Шкільні

бібліотеки отримали подарунок – поетичну збірку з автографом «А я повім тобі...».

Учні 9-10-х класів харківських загальноосвітніх навчальних закладів № 104, 70, 71 відвідали відділ «Україніка» Харківської державної наукової бібліотеки імені В.Г. Короленка, де було проведено *інформаційний мікс* «Українське відродження». Учні ознайомилися з виставкою «Українські лицарі духу» до Дня українського козацтва, з життям і побутом козаків, про виховання справжніх захисників. Також відвідали відділ іноземної літератури, де для них провели *літературну екскурсію* «Воїни світла: історія героїчної боротьби за незалежність у художніх творах», що супроводжувалася презентацією та виставкою раритетних видань героїчної тематики.

До учнів 5-8-х класів Чугуївського навчально-виховного комплексу № 6 завітав український поет і перекладач Володимир Миколайович Верховень, справжній майстер дитячого поетичного слова. Він зацікавив маленьку, часом дуже вибагливу аудиторію, знайшов відгук у серці кожного. Учасники заходу спілкувалися з письменником, слухали його нові вірші, відгадували загадки. Учні 5-х і 6-Б класів прочитали вірші автора та подарували йому намальовані ілюстрації. Головною метою зустрічі було не тільки знайомство дітей з творчістю Володимира Верховеня, а й залучення їх до читання. Ця зустріч залишила в дитячих серцях тепло й радість від спілкування, бажання прочитати ще більше творів сучасної української літератури.

Шкільні бібліотеки Індустріального та Новобаварського районів узяли активну участь у благодійній програмі соціальної та психологічної реабілітації дітей, які втратили батьків під час війни на Сході України, «Сонячні листи».

На сайті бібліотеки Харківської загальноосвітньої школи № 118 із метою національно-патріотичного виховання користувачів були започатковані нові матеріали: *виставка-презентація* «Державні та народні символи України», *віртуальна книжкова виставка* «Маю честь битися за Україну» і сторінка «Юному громадянину».

Учні 8-9-х класів Індустріального району брали активну участь у *конкурсі учнівських есе* «Україна – це ми!», в акції «Подаруй бібліотеці книгу». Учні та батьки навчальних закладів району подарували шкільним бібліотекам книги про Україну, рідну мову, національне виховання.

У бібліотеці Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. № 118 проведено *виховний захід-свято* «Хай в серці кожної дитини живе любов до України!». Участь у ньому допомогла розширити та поглибити знання учнів про історичне минуле нашої держави, виховувати почуття патріотизму, національної гордості, любові до рідного краю, свого роду, розуміння своєї причетності до всіх подій, що відбуваються в Україні, збереження та примноження багатства рідної країни. Учасники свята із задоволенням виконували вірші про Україну, співали пісні, складали вірші про рідний край. Урок пам'яті «Війна – найбільше лихо на Землі» провели в Харківській спеціалізованій школі № 17 класний керівником 6-Б класу Бондар О. П., завідувач бібліотеки, відмінник освіти України Пилипець М. Г.; літературно-історичний турнір «Мужність козацька, вдача козацька, слава козацька жива!» організувала завідувач бібліотеки Харківської гімназії № 47 Циферова Н. П.

Серед учнів 5-7-х класів Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. № 88 пройшов *коуч-сет* «Технологія виготовлення ляльки-мотанки». Діти

ознайомилися з традиціями українського народу, з історією ляльки-мотанки, її різновидами та власноруч створили свої мотанки, які потім передали воїнам АТО.

У бібліотеці Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. № 120 відбулися *відкриті уроки* для молодших школярів за темою «Державні символи України», *прем'єра книги* «Сто знаменитих харків'ян» І. Ю. Можайко, *урок-реквієм* «Історія героїв АТО: ми боремося за українську землю», *години спілкування* «Минуле, теперішнє та майбутнє у вчинках і діяннях українців», «Тепло долонь і розуму, і серця я Україні милій віддаю», «Історична доля України в художній літературі». Заслужують на увагу *уроки мужності* «Героїзм народжує героїв», «Герої не вмирають», «Нас надихають подвиги героїв» проведені в шкільних бібліотеках Зміївського району Харківської області.

Організуються *екскурсії* до шкільних музеїв для учнів 1-11-х класів Балаклійського району.

Серед учнів 5-11-х класів проведено *конкурс презентацій*. Найкращими з них визначено «Моя Україна», «Ми – за мир!», «Любіть Україну», переможці яких отримали диски зі збіркою художніх фільмів програмових творів з української літератури. А серед учнів 10-11-х класів харківських загальноосвітніх шкіл № 40, 71, 75, 85, Харківського ліцею № 149 проведено *конкурс буктрейлерів* «Моя країна – Україна». У Пісочинському колегіумі створено буктрейлер за книгою М. В. Богатиренко «Рідна країна – моя Україна».

Шкільні бібліотекарі підготували *бібліографічні рекомендаційні списки* для батьків із питань національно-патріотичного виховання дітей та молоді в сім'ї, які розміщено на веб-сайтах шкільних бібліотек.

У шкільних бібліотеках області організуються *виставки-презентації, виставки-подорожі, виставки-портрети, віртуальні книжкові виставки*: «Історичні постаті у визвольній боротьбі українського народу», «Україна і видатні українці», «Моя країна – Україна», «Рідний край – моя ти Україно!», «Невідома Україна», «Гетьмани України», «Мова моя – мова материнська», «Козацькому роду нема переводу», «Національна символіка України», «Традиції українського народу». До Дня захисника України були організовані *тематичні виставки* «Козацькому роду – нема переводу», «На захисті рідної країни» та ін.

У читальному залі бібліотеки Харківського державного вищого училища фізичної культури № 1 оформлено постійно діючу виставку «Легенди українського козацтва», що популяризує українську історію, боротьбу українського народу за незалежність.

Шкільні бібліотекарі області мають чималий досвід і використовують різноманітні інтерактивні форми масової та індивідуальної роботи, у ході яких користувачі можуть максимально розкрити свої знання, творчі задатки, читацьку ерудицію. Серед них *вікторини, літературні подорожі*: «Подорожуємо Україною», «Минуле рідної землі», «Сім чудес України», конкурси, літературні аукціони, вернісажі літературних героїв тощо. Літературні ігри, брейн-ринги, турніри ерудитів, творчі проекти «Звичаї та традиції українського народу», «Люби і знай свій рідний край», «Вишиванка, пісня, мова – це країна кольорова», «Видатні земляки», «Історія мого села» активізують читання школярів, стимулюють їхні звертання до художньої, науково-пізнавальної, довідкової літератури, посилюють сприйняття, формують художні та естетичні смаки, поглиблюють навички самостійної роботи з книгою, розвивають логічне мислення.

Тому сьогодення вимагає переосмислення зробленого та створення ефективної виховної системи національно-патріотичного виховання молоді щодо формування нового українця, яка діє на основі національних і європейських цінностей.

За останні роки Харківською академією неперервної освіти на допомогу освітянам області підготовлено та видано науково-методичний журнал «Джерело педагогічних інновацій. Національно-патріотичне виховання у навчальних закладах», методичні збірники «Національно-патріотичне виховання в системі освіти», «Національно-патріотичне виховання школярів», «Патріотичне виховання дітей дошкільного віку», у яких розкрито суть національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах навчальних закладів різних типів, надано методичні рекомендації педагогічним і науково-педагогічним працівникам щодо здійснення в навчальних закладах національно-патріотичного виховання відповідно до викликів сьогодення, формування у школярів ціннісного ставлення до суспільства й держави, громадянських рис, готовності захищати незалежність і цілісність України.

1.2. Традиційні та інноваційні форми роботи шкільного бібліотекаря у формуванні системоутворюючих понять національної свідомості юних читачів

*Клімова С. В., методист
Харківської академії неперервної освіти*

Сьогодні в Україні відбувається становлення нової системи літературної освіти та виховання, що вимагає перегляду й оновлення як окремих аспектів діяльності шкільних бібліотек, так і в цілому системи бібліотечної справи.

Проблеми формування читача в школі, шляхи розвитку читацьких умінь і навичок знайшли відображення в роботах Є. Пасічника, Н. Волошиної, Б. Степанишина, В. Щербини та ін. Однак у цих працях досліджуються здебільшого традиційні форми роботи читача з книгою. У зв'язку з процесом оновлення принципів літературної освіти: ціннісного підходу, толерантності, мультикультуралізму, наближення викладання літератури в школі до реалій і проблем сьогодення, іманентності, компаративності та ін. – традиційні форми роботи шкільних бібліотек мають удосконалюватися, ефективно використовуватися інноваційні. У Законі України «Про бібліотеку та бібліотечну справу» підкреслюється, що бібліотечна справа – галузь інформаційної, культурно-просвітницької й освітньої діяльності. Сучасна молода людина живе в умовах інформаційного суспільства, тому вона повинна не тільки вміти читати, розмовляти, а й швидко та вільно орієнтуватися в потоці усної і писемної інформації.

Одне з провідних завдань у роботі бібліотекаря – плекання в душі молодої людини паростків національної самосвідомості, утвердження понять честі, гідності, поваги до українських традицій, звичаїв. Змістові та дидактичні складники цієї діяльності враховує національно-патріотична складова у навчанні літератури, що реалізується відповідно до наказу Міністерства освіти і науки

України від 16 червня 2015 року № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах».

У формуванні національної свідомості учнів засобами книги вагому роль відіграє ефективне використання як традиційних, так і інноваційних форм роботи бібліотекаря. Серед традиційних варто відзначити уроки обговорення книг, читацькі конференції, літературні подорожі, конкурси, літературні аукціони, парад літературних героїв, усні журнали, літературні вечори та ін.

Чи не найбільш важливими в роботі бібліотекаря є заходи, присвячені героїчним сторінкам української історії, боротьбі нашого народу за державність і соборність України. Під час проведення бібліотечних уроків це можуть бути історико-пізнавальні екскурси, мультимедійні презентації книжок історичної тематики «Соборність України – естафета поколінь». Доречним буде проведення конкурсу читців «Пам'ять не знає сивини», відеопрезентацій «Харківщина в полум'яні роки», краєзнавчого квесту «Героїчні сторінки нашого міста (села)». Викличе цікавість у дітей і відвідування залів літературного музею, проведення літературних вечорів пам'яті «Зорять у граніті їх імена». Важливо також визначати національно-патріотичну складову серед номінацій різноманітних читацьких конкурсів: «Кращий читач року», «Кращий знавець української літератури», «Кращий роздум про прочитану книгу», «Краща ілюстрація до твору», «Краща рекламна кампанія на підтримку книги», «Краща комп'ютерна презентація книги» тощо.

Бібліотека, як ніхто інший, допомагає учням навчитися самостійно працювати з книгою, добирати необхідний матеріал для доповідей, презентацій, мати навички роботи з довідковою літературою. Пропаганда читання, виховання інформаційно-бібліографічної та читацької культури, формування вміння користуватися бібліотекою, книгою, довідковим апаратом, розвиток пізнавальних інтересів – пріоритетні напрями діяльності бібліотечних працівників. Отже, *на сьогоднішній день бібліотека стає не тільки храмом мудрості, пізнання, виховання, але й сучасним інформаційним центром*. Поряд із традиційними книжковими фондами в бібліотеці з'являється нова робоча зона – медіа тека, де учень може самостійно здобувати інформацію, не лише книги читаючи, але й отримуючи її з мережі Інтернет самостійно, або оформити Інтернет-замовлення в бібліотекаря.

Перспективним шляхом розвитку читацької культури та формування національної свідомості юного покоління є активна промоція дитячої книги та читання. *Промоція читання* — пропаганда якісної книги для дітей та дитячого читання, один із ключових факторів розвитку суспільства. Практика використання різноманітних методів промоції читання в сучасному інформаційному середовищі в Україні тільки набуває актуальності та поширення, тоді як у країнах Європи вона давно вже працює і дає ефективні результати. У напрямі промоції читання щодо творів, які формують національно свідомого юного читача, перед бібліотекарем постає завдання вибору ефективних засобів впливу на школярів, проведення цікавих і актуальних заходів.

Так, із метою відновлення, збереження й популяризації в суспільстві здобутків українського народу в боротьбі за свободу та незалежність, виховання у

зростаючого покоління патріотизму, формування національної ідентичності, вшанування подвигу та героїзму захисників української державності Указом Президента України від 14 жовтня 2014 року № 806 встановлено День захисника України, що відзначатиметься щорічно 14 жовтня. Цей день у бібліотеці повинен бути особливим і супроводжуватися відкритим діалогом із читачем. Крім книжкових виставок, учням варто запропонувати зустрічі з героями – захисниками України, розповісти про художні твори на патріотичну тематику. На часі також є поглиблення знань про українське козацтво – повсякчас цікава, пізнавальна й багата на виховні аспекти тема для дітей та підлітків. Доречною може бути організація постійно діючої книжкової виставки «Козацька слава не вмере, не поляже», літературної *веб-екскурсії* «Подорож козацькими стежками», презентацій книжок для дітей молодшого та середнього шкільного віку, таких як «Славні лицарі України. Історичні оповідання» Л. Попович, «Джури козака Швайки» В. Рутківського, «Таємниця козацького човна» А. Кокотюхи та ін.)

Цікавою формою роботи з читачем є *віртуальна екскурсія* до музею. Сьогодні учням будь-яких класів можна запропонувати віртуальні екскурсії до Лувра, Ермітажу, Британського музею, багатьох музеїв Києва, Львова, Харкова. Це можуть бути подорожі до музеїв Івана Франка, Лесі Українки, Пантелеймона Куліша та ін. Маршрут віртуальної екскурсії, її зміст можуть розробити й учні. Такі екскурсії корисно проєднувати з іншими формами роботи щодо зацікавлення читача книгою. Наприклад, вивчення твору Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі» (відомо, що перед написанням цього твору письменниця побувала у багатьох замках України) може супроводжуватися розробкою віртуальної екскурсії «Замки України» у поєднанні з буктрейлером чи комп'ютерною презентацією до книжки. Використання цих форм дозволяє зробити процес читання творчим, наповненим естетичними почуттями і переживаннями.

Отже, зустріч із книжкою може передбачати різноманітні заходи щодо залучення читача до знайомства з художнім словом, реклами книжки, розвитку творчих здібностей школярів. Як не пригадати таку традиційну форму роботи в бібліотеці, як «Книжкова майстерня», у якій створюються *книжки-саморобки*, реставруються пошкоджені. Хто з учнів не відчував задоволення, створивши власноруч книжку, обкладинку чи малюнки до неї, дібравши яскраві ілюстрації. У науковій та методичній літературі подібна форма роботи має назву *скрапбук* (англ. *scrapbooking*, від англ. *scrapbook*: *scrap* – вирізка, *book* – книга, букв. «книга із вирізок»). Він передбачає створення «альбому» з фотографіями, фотоколажами, що декорований картинками, малюнками, замітками, афоризмами та ін. Сторінки такого «альбому» зазвичай оформляються за певними розділами, художніми напрямками, за творчістю письменника або літературного героя. Створювати скрапбук можна своїми руками або на комп'ютері.

Популярною серед читачів стає й *аудіо книга* – озвучений професійними артистами та записаний на звуковий носій літературний твір. В Інтернеті до уроків літератури можна знайти багато *анімаційних фільмів* і *кінофільмів*. Але учні не просто дивляться відео. Їм попередньо пропонуються завдання, питання, на які треба відповісти після перегляду відеосюжету. Під час перегляду вони можуть записувати основні факти, дати або складати тези чи простий план, що розвиває загальнонавчальні вміння та навички.

Важливо, якщо шкільний бібліотекар і вчитель літератури прагнуть до співпраці та творчості в заходах, направлених на формування національної

свідомості юного читача. Цікавими формами роботи в цьому напрямі можуть бути *PR-акції* «Нова книга для тебе і про тебе» (наприклад, «Аеропорт» С. Лойка), *конкурсні програми* («Пані Книжана запрошує на гостину»), *флеш-акції* («Ти і твоя книжка»), *виставки-етюди* («Книжка знайома і незнайома»), *літературно-медійні силуети*, книжкові *book-следи* як змагання книжок за читацький рейтинг аудиторії, *літературні зустрічі* з героями книжок, книжкові *виставки-вшанування* (наприклад, «М. Вербицький: творець пісні, що стала символом нації», «Українська щедрівка вдома і за кордоном»).

Роботу бібліотек потрібно спрямувати й на роз'яснення користувачам – дітям різних вікових груп – правдивої історії, щоб підрастаюче покоління знало і пам'ятало національних героїв, ті лихоліття, які довелося пережити українському народу, та справжню сутність патріотизму. У розкритті подій Другої світової війни це можуть бути не тільки літературні вечори пам'яті, але й епістолярні репортажі (знайомство з фронтовими листами, аудіозаписи листів), літературно-поетичні години, документальні спогади, уроки мужності тощо.

Вагому роль у цій діяльності відіграють медіазасоби. Це буктрейлери, постери, плейкасти, віртуальні екскурсії, мультимедійні презентації, анімації, кінофільми та ін. Їх доцільно використовувати для реклами книжки, підвищення мотивації читача щодо роботи з художнім твором. Так, порівняно зі звичайною формою зацікавлення читача – книжковою виставкою, сучасним засобом реклами книги є *буктрейлер* (короткий відеоролик за мотивами книги). В Україну цей спосіб просування книги прийшов у 2009 році, але досі залишається недостатньо використовуваним. Основне завдання буктрейлера – яскраво й образно розповісти про книгу, зацікавити й заінтригувати читача, спонукати до читання. Власне й процес створення буктрейлера є захоплюючим, оскільки передбачає розробку сценарію та залучення уяви, творчих здібностей авторів, що може стати цікавою справою для дітей та підлітків. В Інтернеті можна знайти поради щодо створення буктрейлерів.

Буктрейлери слід демонструвати перед вивченням теми, щоб зацікавити учнів. Якісний буктрейлер не потребує пропозиції вчителя щодо прочитання художнього твору: діти самі намагаються якнайшвидше відкрити цікаву книжку.

Іншим засобом реклами книги є *постери*, які можна застосовувати на вступних уроках, уроках позакласного читання, для оформлення кабінету, на позакласних заходах. Їх можна знайти в Інтернеті, але за аналогією бібліотекар, учитель або учень може створити постери книжок власноруч. Для цього потрібно лише знайти ілюстрацію до твору або обкладинку книжки та дописати слоган, який рекламуватиме твір.

Інтерактивні листівки (*плейкасти*) з'єднують в єдине творіння слова, картинку, музику. У результаті виходить унікальний маленький шедевр, який спонукає читача відкрити сторінки книжки.

Події останніх років в Україні потребують не лише споглядання та роздумів, але й активізації громадянської позиції читачів: включення їх у волонтерський рух, участь в акціях допомоги воїнам АТО та ін. Тема героїзму, самовідданості в захисті України розкривається під час заходів на вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні. Це можуть бути флеш-акції «Майдан у серці українців», «Українські письменники про Майдан» (оповідання І. Калинця «Небесна Сотня Майдану» (Світ дитини. – 2014. – № 3), твір про Небесну Сотню Х. Лукашук «Казка про Майдан» (буктрейлер на цю

книгу, створений Хмельницькою обласною бібліотекою для дітей імені Т.Г. Шевченка (<http://ok.ru/profile/564987770799>) тощо.

Зразки матеріалів для різноманітних заходів (рецензії, відгуки читачів, відомості про авторів тощо) сьогодні можна віднайти на сайтах багатьох видавництв («А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га» (<http://ababahalamaha.com.ua/uk>), «Видавництво Старого Лева» (<http://www.starlev.com.ua>), «Грані-Т» (<http://www.grani-t.com.ua>), «Ранок» (<http://www.ranok.com.ua/>) та інші. Літературні сторінки з можливістю обговорення текстів містять такі сайти, як «Українська література» (<http://www.ukrlit.vn.ua/>), «Хайвей» (<http://h.ua/>), «Соняшник» (<http://sonyashnik.com>). Розмови про книгу містить «ЛітФорум» («Дитяча література в Україні»), «Український форум» («Улюблена дитяча книжка»), «Весела абетка» (<http://abetka.org/ua>). Проблема української книги присвячені «Літакцент» (<http://litakcent.com>) і «Буквоїд» (<http://bukvoid.com.ua>). Одним із найбільш популярних є також електронний ресурс «КЛЮЧ» (<http://www.chl.kiev.ua/key>).

Спілкування з книгою допомагає учневі засвоїти досвід попередніх поколінь, залучає до культурних надбань і цінностей українського народу, його звичаїв, традицій. Навчити вміння читати самостійно, осмислено – одне з пріоритетних завдань педагогів і бібліотекарів. Його вирішенню сприяє їх майстерність залучати дітей до книги, оволодівати мистецтвом літературного читання, закріплювати читацькі навички, розширювати діапазон читацької компетентності. Пропагування читання – важливе завдання вчителя-словесника. Книга – джерело пізнання світу, морального вдосконалення людини, естетичного задоволення, емоційної насолоди. Людина не може жити повноцінно, ігноруючи читання. На цих істинах учитель, бібліотекар має постійно акцентувати увагу школярів.

Література

- 1 Бех І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна // Шкільний світ. – 2014. – № 23. – С.5-13.
- 2 Качак Т.Б. Література для дітей і дитяче читання у контексті сучасної літературної освіти: літературознавчі та науково-методичні статті, рецензії / Т.Б. Качак. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2013. – 132 с.
- 3 Костюченко В. Літературними стежками: нарис історії української літератури для дітей ХХ століття / В. Костюченко. – К. : К.І.С., 2009. – 344 с.
- 4 Ми про війну з тобою книжку прочитали... : методичні поради / Держ. заклад «Національна бібліотека України для дітей». – К., 2010. – 16 с.
- 5 Півнюк Н. Проблема дитячого читання в національному вимірі / Н. Півнюк // Всесвіт. л-ра в серед. навч. закл. України. – 2008. – № 7/8. – С. 20-21.
- 6 Прокопчук О. Сучасна українська дитяча література / О. Прокопчук // ШБЩ. Бібліотечна робота. – 2015. – № 9. – С.5-12.
- 7 Сорокопуд В. «Життя непросте, коли тобі тринадцять...» або Що читають сучасні підлітки / В. Сорокопуд // Дзеркало тижня. – 2008. – № 40. – С.22.

Інтернет-ресурси:

1. Національно-патріотичне виховання в бібліотеках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mcbs.if.ua/index.php?option>. – Назва з титул. екрана. – (Дата звернення 03.05.2017).

1.3. Формування культури читання школярів як складової інформаційної культури особистості

*Сіваченко І. Г., методист
Харківської академії неперервної освіти*

Особливість сучасного етапу розвитку українського суспільства відзначається тим, що зміст його інформаційного простору значною мірою визначає стан інтелектуально-духовного розвитку нації, психологічного і морального здоров'я громадян. Інформаційна продукція справляє все більший вплив на стан громадської думки в Україні, стає одним із найважливіших факторів забезпечення національної безпеки.

Це підтверджують і статистичні дані: 2014 року в Україні налічувалося 12 млн абонентів стаціонарного телефонного зв'язку, 40 млн абонентів мобільного телефонного зв'язку, 8,5 млн осіб користувалися з різною періодичністю Інтернетом; більше 94% населення мали можливість дивитися телевізор. Проте події того самого року в країні показали, що за умов доступності засобів поширення інформації рівень інформаційної культури населення недостатній для того, щоб успішно протистояти руйнівним інформаційним впливам.

Ураховуючи той факт, що соціальними об'єктами інформаційної боротьби є як окрема особистість, певні соціальні групи, так і суспільство загалом, вважаємо за доцільне проведення системної роботи щодо забезпечення інформаційної безпеки дітей і молоді, яка включає формування в учнів таких особистісних якостей, як *інформаційна стійкість*, *інформаційна культура*, а також розвиток *критичного мислення*. В основі цих якостей лежать ключові уміння читати і розуміти прочитане, висловлювати думку усно й письмово, здатність логічно обґрунтовувати позицію тощо, які успішно формуються у дітей шкільного віку за умов тісної співпраці бібліотекарів, батьків і педагогів.

Актуальність проблеми обумовила мету статті – розглянути деякі методичні аспекти формування у школярів інформаційної культури, зокрема її невід'ємної складової – культури читання.

Проблему формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів досліджують вітчизняні науковці та практики Н. Ашаренкова, І. Беляєва, І. Ветрова, О. Гончарова, І. Давидова, Л. Заславська, Л. Колосай, А. Малько, С. Малярчук, Є. Медведєва, В. Мозгова, О. Почупайло, Е. Семенюк, З. Сергійчук, І. Соловцова, А. Ясінський та ін.

Сучасні дослідники вважають, що загальний стан інформаційної культури учнівської молоді не можна визнати задовільним: багато учнів не вміють застосовувати знання, набуті з інших предметів; часто випускники шкіл виявляються безпорадними в інформаційному просторі. Та найбільш тривожним симптомом є те, що вони не визнають власної некомпетентності в галузі інформаційної діяльності, не уявляють цінності спеціальних знань і навичок інформаційного самообслуговування, не розуміють, яку реальну допомогу ці

знання та навички можуть надати їм у різних сферах практичної діяльності: навчальній, науково-дослідній, самоосвітній, дозвіллевій [8].

Ще наприкінці ХХ століття Е. Семенюк визначав найпоширенішими недоліками в галузі інформаційної культури на індивідуальному рівні такі:

- невміння працювати з книжкою і небажання вчитися – звідси у багатьох відсутність справжнього професіоналізму;
- слабка орієнтація в сучасній системі соціальної інформації та її засобах, незнання шляхів пошуку інформації;
- переконання в тому, що можна добре прожити і без особливих знань (і навіть, що легше живеться тим, хто знає менше), – ця вада логічно зумовлена поширенням у суспільстві психології утилітаризму та користолюбства, абсолютного примату вульгарно-матеріальної вигоди;
- як наслідок дуже обмежених знань – схильність до марновірств і забобонів;
- аналогічна примітивність і у сфері художньої культури (щодо можливості сприймання художньо-естетичної інформації, смаків і уподобань, а також – у зв'язку з цим – низький рівень культури почуттів тощо) [7].

У ХХІ столітті важливо так «озброїти» учня певним обсягом знань, як навчити його способам пошуку потрібної інформації з використанням усієї різноманітності інформаційних ресурсів – друкованих, аудіо- та відеоматеріалів, Інтернету.

При цьому основи інформаційної культури мають закладатися на початкових стадіях її формування, у молодшому шкільному віці, доповнюватися протягом усього періоду навчання в загальноосвітньому навчальному закладі. Однією з основних функцій інформаційної культури є формування інформаційно-стійкої особистості шляхом усвідомлення нею існуючих загроз від інформації. Сучасна людина має вміти адекватним чином інтерпретувати та класифікувати інформацію, що надходить, виявляти явні й приховані фактори, причинно-наслідкові зв'язки, внутрішню логіку подій.

Сучасні науковці розглядають *інформаційну стійкість* як здатність людини протистояти деструктивному інформаційному впливу на свою свідомість і психіку. *Інформаційна культура* особистості повинна надати їй чітке уявлення щодо того, споживання якої інформації є бажаним, а якої – ні.

Культура читання тлумачиться як складова частина загальної культури особистості, що становить комплекс навичок роботи з книгою, який включає усвідомлений вибір тематики, систематичність і послідовність читання, а також уміння знаходити потрібну літературу за допомогою бібліографічних посібників, користуватися довідково-бібліографічним апаратом, застосовувати раціональні прийоми, максимально засвоювати та глибоко сприймати прочитане (тезування, конспектування, анотування, рецензування тощо), дбайливо ставитися до творів друку [3].

Культура читання є необхідною передумовою розвитку інформаційної культури особистості й суспільства загалом, її не можна сформувати в суспільстві, яке не читає. Варто пам'ятати про глибинні духовні зміни, що їх здатне спричинити читання. Комунікативна сутність читання, утвердження за його посередництвом загальновизнаних культурних норм сприяють

взаєморозумінню між людьми, толерантності, пом'якшенню й гуманізації внутрішнього життя в суспільстві, контактам між народами.

В арсеналі бібліотекаря є багато форм, прийомів і методів, які можуть бути ефективними під час проведення роботи у співпраці з учителями-предметниками, педагогами-організаторами, класними керівниками в цьому напрямі: *інформаційні повідомлення, бесіди, круглі столи, інформ-дайджести, усні журнали, брейн-ринги, конкурси, читацькі конференції, колективні творчі справи, тематичні вечори* тощо. Виходячи з необхідності формування в учнів не тільки знань, а й навичок і переконань, доцільними будуть *диспути, дискусії, етичні бесіди, використання методів аналізу ситуацій, рольових ігор, тренінгових вправ, створення антиреклами, розробка міні-проектів, дослідницьких проектів* щодо інформаційних впливів.

Сучасний бібліотекар має розуміти й уміти донести до учнів, що засоби масової інформації – друковані чи електронні – є важливим елементом системи забезпечення інформаційної безпеки країни. ЗМІ інформують громадськість про події в Україні та світі, у тому числі про діяльність органів державної влади; впливають на формування громадської думки, створюють своєрідні зворотні зв'язки між владою та громадськістю. При цьому засоби масової інформації мають великі можливості маніпулювати масовою свідомістю, тому сучасній людині важливо вміти розрізняти маніпуляції, усвідомлювати їхні наслідки, щоб ефективно протистояти їм.

Для формування в учнів методів ефективного протистояння маніпуляціям бібліотекар, як і вчитель, має володіти прийомами та способами формування критичного мислення, урахувуючи, що *критичне мислення* не означає негативності суджень або необґрунтованості критики. Як підкреслює О. Павловська, це зважений і вдумливий розгляд різних, а часом і протилежних підходів і розумінь проблеми з метою прийняття обґрунтованих рішень та формулювання оцінок.

Найбільш ефективними прийомами та способами формування критичного мислення є:

- обговорення наукових і публіцистичних статей, матеріалів Інтернету;
- рецензування своїх і чужих творчих робіт, рефератів;
- створення рефератів або есе аналітичного характеру з виявленням та порівнянням різних поглядів на проблему;
- формування умінь аргументовано спростовувати висунуті в минулому хибні гіпотези в контексті вирішення сучасних проблем (у процесі проведення дискусій та тренінгів);
- організація та проведення дискусій з актуальних проблем з подальшим критичним аналізом їхнього перебігу [5].

Щоб сформувати в школярів уміння протистояти небажаному інформаційному впливу, Т. Бойченко пропонує розглянути з учнями принципи дії інформації, можливі негативні наслідки, відпрацювати відповідні методи захисту, зокрема такі:

- пошук і створення протидіючої інформації;
- аналіз змісту інформації, оцінювання її впливу, протидія цьому впливу;
- повернення до звичного середовища, форм поведінки тощо.

Можна запропонувати підліткам поміркувати над питаннями: за якими ознаками слід вибирати інформацію, щоб вона не зашкодила здоров'ю? Які ризики для життя людини можуть представляти інформаційні технології? Як зменшити негативний вплив на здоров'я ЗМІ, Інтернету, реклами? [1].

Не менш пильної уваги потребує безпека учнів у віртуальному просторі. Інтернет-технології стали природною частиною життя дітей та сучасної молоді. Невміння працювати з комп'ютером і орієнтуватися в Інтернет-просторі в сучасному суспільстві можна порівняти з невмінням писати й читати. Комп'ютер є не тільки розвагою, але й засобом спілкування, самовираження та розвитку. Існує велика кількість спеціальних сайтів, адресованих дітям різного віку.

Але такі вікові психологічні особливості, як недостатня розвиненість саморегулятивних механізмів, слабкий волевий і емоційний контроль, імпульсивність поведінки, роблять дітей найбільш вразливими для інформаційних загроз. Вони не можуть реально оцінювати рівень достовірності й безпеки інформації, що містить Інтернет-простір. Відсутність життєвого досвіду, як правило, підвищує ризик зіткнутися з онлайн-загрозами.

Слушною є думка ряду фахівців про те, що за допомогою Інтернету в дітей з'являються картинки світу, але не його розуміння. До того ж неможливо навчитися спілкування з людьми через комп'ютерний простір і «скачати» з Інтернету вміння викликати довіру й розуміти людей [2].

Питання онлайн-безпеки підростаючого покоління поза школою мають розглядатися бібліотекарями під час проведення просвітницької роботи серед батьків юних читачів. Слід нагадати батькам, що ставлення дитини до комп'ютера та Інтернету формують дорослі на власному прикладі. Саме в родині закладаються основи поведінки дитини як у реальному світі, так і віртуальному просторі. Тому батькам слід приділяти серйозну увагу вихованню дітей і підвищенню їхньої обізнаності про загрози інформаційного середовища.

Дорослі мають допомогти дитині знайти альтернативні інтереси та обов'язки: відвідування гуртків, спортивних секцій, школи мистецтв тощо; хобі (колекціонування, моделювання, рукоділля тощо); догляд за тваринами або рослинами; піклування про молодших або тих, хто потребує допомоги тощо. Особливе місце в дозвіллі дитини й підлітка має бути надано читанню книжок.

Не підлягає сумніву, що нині кожний громадянин України має володіти високим рівнем культури у сфері інформаційної безпеки країни, суспільства, особистості, розуміти механізми інформаційного впливу та захисту від нього. Її формування тісно пов'язане з навчанням і вихованням. Розвиток інформаційної культури, вирішення проблеми інформаційної безпеки дітей і молоді потребує системного підходу, постійної уваги з боку педагогічних працівників, психологів, бібліотекарів, батьків і громадськості. Для попередження маніпулятивного впливу на особистість із боку ЗМІ, суспільних, політичних і релігійних об'єднань дорослим слід звертати особливу увагу на підвищення власної інформаційної культури, зокрема культури читання, та формування відповідних якостей у дітей і учнівської молоді.

Література

1. Бойченко Т. Є. Основи здоров'я: підручн. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Т. Є. Бойченко, І. П. Василяшко, Н. С. Коваль. – К. : Генеза, 2008. – 160 с.

2. Гебель В. Ребенок: от младенчества к совершеннолетию: книга для родителей, педагогов и врачей / В. Гебель, М. Глеклер. – Калуга : Духовное познание, 2004. – 680 с.
3. Гендина Н. И. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, И. Л. Скипор, Г. А. Стародубова. – М. : Школ. б-ка, 2002. – 288 с.
4. Крысько В. Г. Секреты психологической войны: цели, задачи, методы, формы, опыт / В. Г. Крысько. – Минск : Харвест, 1999. – С. 64-70.
5. Павловська О. Р. Розвиток критичного мислення у навчальному процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ippo.org.ua/files/>.
6. Петрик В. Небезпеки особистості в інформаційному просторі / В. Петрик, Я. Жарков, М. Дзюба. // Юридичний журнал. – 2007. – № 2. – С. 45-46.
7. Семенюк Э. П. Информатизация общества, культура личности // НТИ. Сер. 1. – 1993. – № 1. – С. 1-7.
8. Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] : наук.-метод. рек. / АПН України. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд. А. І. Рубан; наук. ред.: П.І. Рогова, В. І. Лутовинова.– К., 2005. – Режим доступу: <http://www.sasl.at.ua/>.

1.4. Методичні матеріали та зауваги щодо проведення заходів патріотичного спрямування в навчально-виховних закладах

*Жеребкіна З. Г., завідувач бібліотеки,
Писаренко Т. І., методист
Харківської академії неперервної освіти*

«Саме національно-патріотичне виховання закладає підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку на засадах гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін» [8].

Основним документом щодо національно-патріотичного виховання підростаючого покоління є *Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді* [11]. Відповідно до її положень основними складовими національно-патріотичного виховання визначено громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне й духовно-моральне виховання. Спектр змістових ліній виховної роботи визначають складники патріотизму: любов до Батьківщини, народу, держави (любов до України); діяльнісна відданість Україні; суспільно значуща цілеспрямованість; моральна стійкість; готовність до самопожертви; почуття власної гідності.

Зважаючи на виклики сучасного суспільства, завдання навчальних закладів, а отже, і шкільних бібліотек – так побудувати виховну діяльність, щоб сама її організація сприяла вихованню дітей у дусі патріотизму, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності, самобутності. Усвідомлюючи, що наймогутніша зброя впливу на дітей – Слово, у час складної ситуації – перевірки на духовну міць і єдність – ми повинні врятувати серця юних громадян від

безвір'я, байдужості, ницості, лицемірства, плекаючи в них високі загальнолюдські цінності, зокрема почуття патріотизму, на засадах співробітництва педагогів і бібліотечних працівників. При цьому слова «Україна» й «патріотизм» мають сприйматися не лише розумом, а й «серцем». Значний вплив на формування учня-громадянина, патріота України має мовне середовище, тому виховання поваги та любові до державної мови, використання її в повсякденному спілкуванні повинно бути пріоритетним. Метою заходів у сфері національно-патріотичного виховання дітей та молоді в навчальних закладах є сприяння набуттю досвіду патріотичних дій, виховання в душі патріотичного обов'язку.

Визначаючи змістове наповнення мети конкретного виховного заходу, *слід послуговуватися ключовими дієсловами та сполученнями слів*: виховувати патріотичне почуття, підвести до розуміння, сприяти моральному розвитку, осмисленню, самовдосконаленню; формувати патріотичне ставлення; прищеплювати молодому поколінню українців моральні цінності, почуття гідності, відданості своєму народові; виховувати потребу займати активну життєву позицію в непростий для Батьківщини час і розвивати здатність до самоаналізу й критичного мислення – важливих складників духовної зрілості національно свідомої особистості.

Інноваційні форми, методи та прийоми роботи з цього напрямку наведено в Методичних рекомендаціях[8].

Зазвичай до заходу патріотичного спрямування школярі мають готуватися заздалегідь, тому доцільно запропонувати їм випереджувальні завдання:

- знайти епіграф, крилаті вислови відповідно до теми заходу, визначити в них ключові слова;
- скласти сценарний план заходу;
- розповісти про життєвий (і творчий) шлях видатної особистості (героя-патріота);
- створити «сторінку письменника» в соцмережі;
- підготувати виразне читання (інсценізацію) уривків із літературних творів;
- створити електронний супровід-презентацію;
- розробити мультимедійний супровід (фото- і відеоматеріали);
- на основі самостійно прочитаних поезій скласти схему «Піраміда цінностей молодого українського патріота», використовуючи ключові цитати;
- заповнити дискусійну сітку Алверманна (відповідь на проблемне питання «Чи може бути патріотизм фальшивим?»);
- дати власне визначення понять «справжній патріотизм» і «псевдопатріотизм», аргументувати свою думку;
- написати есеї за темою заходу (завдання есея полягає у висловлюванні особистих думок і вражень з конкретної проблеми).

Радимо взяти до уваги статтю О. Южакової «Засади організації літературно-музичних заходів» [14], де подано методичний коментар щодо підготовки сценарію та особливостей проведення заходу з нагоди **160-річчя від дня народження Івана Франка**, а також запропоновано розробку вечора для старшокласників. Автор наголошує, що мета заходів до пам'ятних дат полягає в

тому, аби наблизити спадщину видатних діячів науки, культури, мистецтва до учнівської молоді, надихнути на читання та вивчення їхніх творів.

У працях сучасних науковців висвітлено різні аспекти цього питання, зокрема доктор філологічних наук Р. Мовчан зауважує, що не всі діти читають із задоволенням художні твори з програми, не всі навчилися висловлювати власні думки про них, не всі здатні написати художній текст, 10% від усіх цьогорічних випускників не написали коротенького есея. Тому «привчити сучасну дитину до читання книжок – потрібна й досить благородна мета. Школа повинна активно сприяти цьому всіма доступними їй способами. Зацікавити художнім текстом – це завдання залишається одним із першорядних».

Саме тому педагоги разом із бібліотечними працівниками мають уважно підбирати до проведення заходів таку супровідну літературу, якість якої визначається її читабельністю, яка вміло згармонізована з її науково-методичним змістом. Виклад життєпису видатних особистостей повинен бути насичений інформацією про них як про відданих синів свого народу.

Актуальною є рубрика «Знахідки ключниці», або Відкрийте книжку» [6], яку веде в журналі «Дивослово» Наталя Марченко, старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, провідний бібліограф Національної бібліотеки України для дітей, автор-модератор ресурсу КЛЮЧ (Краща Література Юним Читачам) – спеціального електронного ресурсу Національної бібліотеки України для дітей (<http://www.chl.kiev.ua>). Для роботи з патріотичного виховання вона пропонує такі видання:

- **Від Володимира Мономаха до Романа Галицького:** Київський літопис 1113-1199 / авт. пер. зі старослов. мови, післямови, комент. та прим. В. Яременко; мал. Г. Якутовича. – К. : Веселка, 2015. – 506 с.

Окрім власне «Київського літопису 1113–1199 рр.», до книжки ввійшло також два відомі світські тексти – «Повчання Володимира Мономаха» (1117) і уривки з «Воїнської повісті про Великого Київського князя Ізяслава Мстиславича...». Минулоріч видання було відзначене літературно-мистецькою премією ім. Олени Пчілки.

- **Гаврош О. Легенди Срібної Русі** / О. Гаврош; іл. О. Гаркуша. – Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2015. – 96 с.

У книзі йдеться про десять збережених на Закарпатті історичних пам'яток (замків) і пов'язані з ними історичні чи легендарні події та постаті. Історичні персонажі сягають легендарної мужності, почуттів і вчинків. Книжка заряджає читачів щирою авторською залюбленістю в рідний край, його славу минувшину та традиції.

- **Щерба Н. Чароділ:** фентез. цикл [Чародільський браслет; Чародільський князь; Чародільський град] / Н. Щерба; пер. з рос. Н.Косенко, Н. Сидорової. – Харків: Школа, 2016. – (Чароділ).

Письменниця – лауреат заохочувальної премії «Найкращий молодий фантаст Європи» («Єврокон – 2010»), гран-прі в номінації «Пригоди і фентезі» конкурсу «Нова дитяча книга» (2010), має інші нагороди. Події книги розгортаються в рідних українських просторах. Вона допоможе вчителям і батькам зацікавити читанням українською мовою школярів, захоплених російською мовною фентезійною літературою, говорити про вічні цінності, дорослішання, віднайдення себе, про патріотизм чи віру в ненав'язливій формі.

- **Тужиков А. Ще одна цегла** / А. Тужиков. – Чернівці, 2016. – 110 с.

Ця реалістична соціальна повість – дебют 23-річного чернівецького літератора. Твір написаний у формі епізодів-оповідей, кожна з яких фіксує, як перед дитиною, яка дорослішає, розкривається суть спільноти як системи, котра пов'язує, обмежує, але й поєднує всіх у цілість. Повість дуже корисно прочитати дорослим. Вона може стати основою для відвертої розмови про місце й роль людини в суспільстві, про позицію, яку вона обирає щодо суспільства, сприятиме порозумінню різних поколінь у родині.

Редактор сайта про сучасну дитячу літературу «Казкарка» В. Вздутьська в статті «Українська підліткова література 2000 – 2015 років: стислий огляд художньої прози» [3] акцентує увагу, що на сьогодні немає професійних усеукраїнських соціологічних досліджень читацьких смаків юного покоління. Аматорські соціопитування, які проводять волонтери, учителі або ж бібліотекарі на локальному рівні, показують, що діти майже не знають сучасних письменників.

У контексті історичної прози підліткової літератури вона вважає за доцільне звернутися до **автобіографічної повісті Володимира Рутківського** про часи нацистської окупації «**Потерчата**» (2008). Перед читачами дитячий досвід війни – психологічний підхід до питань історичної травми, тоталітаризму, насилля, природи зла. Повість близька до таких сучасних і підліткових книжок про Другу світову війну, як «Хлопчик у смугастій піжамі» Джона Бойна, «Книжковий злодій» Маркуса Зузака, «Граючи для коменданта» Сьюзі Зейд. Водночас вона слугує переконливим зразком розмови про війну з позиції пошуку осмислення та порозуміння. Тема цього твору, на думку автора статті, є сьогодні особливо актуальною в умовах військового конфлікту на Сході України.

Історико-художній **роман-трилогія «Джура» В. Рутківського** («Джура козака Швайка» (2007), «Джури-характерники» (2009), «Джури і підводний човен» (2010) та книжка у двох томах «**Сині Води**» («Князь бродників», «Стріли впритул», 2011) написані на основі національної історії. Ними зачитуються не тільки підлітки, а й дорослі. Автор актуалізував історичну тематику в літературі для дітей, показав, що українська історія – це не лише поразки, а й перемоги; змалював героїв, якими варто захоплюватися та з яких варто брати приклад. У центрі уваги письменника – проблема національної єдності в боротьбі за рідну землю й незалежність, що надихає нащадків і примножує їхній досвід, формує національну свідомість і виховує почуття патріотизму. Історико-художня проза В. Рутківського – справжній феномен у сучасній українській літературі для дітей і підлітків [5, с. 50].

Сучасна література для дітей та юнацтва різноманітна. Автори порушують проблеми, що є актуальними як для дітей, так і для всього суспільства. Дитячі письменники пропагують загальнолюдські, національні й демократичні цінності, створюючи високохудожні твори, використовуючи новаторські підходи.

Важливий складник патріотичного виховання – ознайомлення з літературою рідного краю. Харківщина наша мальовнича, нам є чим пишатися. Нам пощастило жити в чудовому, давньому й талановитому місті. Наше місто завжди прагнуло творити й торгувати, а не ворогувати й убивати. Харківська область за площею перевищує території багатьох країн світу. На території нашої області знаходяться пам'ятники історії світового рівня. У лісах і лугах ростуть і живуть рослини і тварини, які стали рідкістю в багатьох країнах Європи. Наші земляки всесвітньо прославили Харків і Україну своїми досягненнями в різних

галузях науки, мистецтва, професійної діяльності. У книзі харків'ян **О.В. Астахової та Т. М. Крупи «Ми – харків'яни, нам є чим пишатися»** [1] підібрано матеріал з історії, біології, географії, архітектури, освіти та мистецтва Харківщини з найдавніших часів. Ці матеріали допоможуть бібліотекарю й учителю в проведенні уроків і бібліотечних заходів, а також учням для засвоєння матеріалу та написання рефератів чи інших творчих робіт.

Патріотизм неможливо виховати в людини, яка з гордістю буде називати себе громадянином України, якщо це не розвивати з раннього дитинства. Матеріали збірки **«Мій Харків – мій рідний край»** [9], підготовленої Харківською академією неперервної освіти, допоможуть сформуванню в дошкільників патріотичні почуття через любов до своєї домівки, вулиці, міста, Батьківщини. Комплекс занять, сценаріїв КВК, розваг, свят дозволять дорослим (вихователям, бібліотекарям) більш глибоко знайомити старших дошкільників з історією своєї Батьківщини, зі своїм рідним містом.

Харківщина завжди була важливим центром розвитку, а її літературна карта рясніє іменами відомих митців слова. Літературознавчими кафедрами Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди вперше підготовлено **довідник «Літературна Харківщина»** [7], який включає понад 400 імен письменників, літературознавців, критиків, причетних до літературного життя Харківщини від давнини до сьогодення [7].

Наші видатні майстри слова, серед яких Семен Климовський, Григорій Сковорода, Петро Гулак-Артемівський, Григорій Квітка-Основ'яненко, Яків Щоголів, зачинали літературну славу нашого краю. Велике загальноукраїнське значення мала діяльність поета Павла Грабовського, письменниці Христини Алчевської. Гордістю Слобожанської землі стали Ігор Муратов, Роберт Третьяков, Борис Чичибабін, Володимир Добровольський та ін. **Хрестоматія з літератури рідного краю** [13] містить твори понад 100 авторів Харківщини, які зробили вагомий внесок у мистецьку скарбницю України, а збірка **«Харків, місто моє»** знайомить з віршами сучасних письменників Харківщини про рідне місто [12].

Харківські письменники варті того, щоб ми знали про них і пишалися їхніми здобутками.

Справжньою скарбницею для виховання патріотизму є книги **Артура Петровича Ярещенка «Харків'яни: хто вони?»**, **«Під чаром рідної землі»** [15, 16] та ін., у яких представлено історичний, мовний та етнокультурний матеріал з історії України, Слобожанщини, Харківщини, що виражає прагнення автора відтворити в літературній та художній площинах сутність національної ідеї, віднайти шляхи виховання глибинного патріотизму.

Запропоновані книги літературної Харківщини здатні захопити навіть байдужих до читання дітей, удосконалити їх уміння висловлювати свої думки й судження, виявляти власну позицію.

У **Концепції «Нової української школи»** названо 10 ключових компетентностей, які має забезпечувати майбутня українська школа. Першою в цьому списку є компетентність **«Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами»**, що конкретизується таким чином: **«Це вміння усно і письмово висловлювати та тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних**

засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних та культурних явищ...».

Тому обов'язковим складником сценарію виховного заходу має бути тематичний *тезаурус* (*тезаурус для учня*: перелік понять, обов'язкових для засвоєння; інформаційна база; засіб упорядкування інформації; **термінологічний довідник**; тлумачний словник; форма організації та презентації знань; засіб семантизації відомостей із певної галузі знань; основа для самоосвіти). Щодо національно-патріотичного виховання, то вважаємо за необхідне включити такі поняття.

Батьківщина. 1. Країна стосовно до людей, які народилися в ній та є її громадянами; вітчизна. // Місце народження кого-небудь. 2. перен. Місце зародження, походження або виникнення чого-небудь [2, с. 39].

Вітчизна, урочисто. Батьківщина, рідний край [2, с. 149].

Патріот. Той, хто любить свою Батьківщину, відданий своєму народові, готовий заради них на жертви і подвиги.

Патріотизм. Любов до своєї Батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви й подвиги. // перен. Відданість чому-небудь, любов до чогось (**квасний патріотизм**, ірон. – схиляння перед відсталими формами життя й побуту своєї країни, вихваляння всього свого й відкидання чужого).

Патріотичний. 1. Прикм. до **патріот**; власт. патріотів. *Патріотичний рух.* // Який складається з патріотів. 2. Який виражає патріотизм, сповнений патріотизму.

Патріотичність. Властивість за знач. **патріотичний**. *Патріотичність вчинків.* [2, с. 711].

Мир¹. 1. Відсутність незгоди, ворожнечі, сварок, згода. Образно. **Жити в миру.** **Миром** – у знач. присл. – мирно, без сварок і суперечок. 2. **Відсутність збройної боротьби між двома або кількома народами, державами; прот. війна.** // Мирна праця. 3. Угода сторін, що воюють між собою, про припинення воєнних дій; мирний договір. 4. Спокій, тиша** **іти (зоставатися) з миром** – уживається як добре побажання тому, хто йде або залишається.

Мир². 1. *заст.* Земля з усім, що на ній існує; світ. 2. Усе живе, усе, що оточує нас. // *який.* Люди певної території, суспільної групи. 3. *іст.* Те саме, що **громада**. // Взагалі громада; народ (перев. про селян). ** **Миром; усім миром**, у знач. присл. – Усі разом, спільно. **На миру** – серед людей, у присутності людей.

Антонім до слова «мир» – війна.

Толерантний. 2. Поблажливий, терпимий до чийось думок, поглядів, вірувань тощо [2, с. 1254].

Як стверджує Іван Ющук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, «Найперший інструмент виховання дитини – слово... яке в людини ставлення до рідної мови, таке й сприймання рідної землі, свого народу – синівське чи байдуже». Іван Огієнко у програмовій праці «Наука про рідномовні обов'язки» писав: «Хто цурається рідної мови, той у саме серце ранить свій народ...».

Саме тому важливим етапом у підготовці до бібліотечних заходів є оформлення місця їх проведення та підбір епіграфів. Обов'язково повинні бути портрети видатних діячів української культури й науки, які не зрадили свого народу, його мови, а також їхні слова про рідну мову. Діти мають відчувати гордість за свій народ.

Пропонуємо супровідні матеріали до заходів:

Епіграф – цитата, крилатий вислів, афоризм, уривок із пісні, приказка, які виражають основну ідею твору чи заходу.

*Де згода в сімействі,
Де мир і тишина,
Щасливі там люди,
Блаженна сторона.
Їх Бог благословляє,
Добро їм посилає
І з ними вік живе!*

І. Котляревський

*Свою Україну любіть,
Любіть її... Во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.*

Т. Шевченко

*Для свого народу
Лиш одну бачить ясну мету –
Незалежність, свободу. (VII, варіант)*

І. Франко, «Мойсей»

*... Як я люблю тебе, мій рідний краю,
Як я люблю красу твою, твій люд,
Як гаряче молюся і бажаю
Для твого щастя свій віддати труд!*

І. Франко

*І з попелу страшних пожарів,
Як фенікс, встане Рідний Край –
Країна вільних господарів.*

Спиридон Черкасенко

*Ми тут. Ми є. Ми – всі. Ми – гурт.
Єднаймося! Ми той є ґрунт
Подій майбутніх, вирішальних...
Я вірю в Бога – в Україну...
В свободу вірю, вірю в мир...*

М. Вінграновський

*Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Поцезнуть всі перевертні й прибуду,
І орди завойовників-заброд!*

В. Симоненко

*Можна вибрати друга і по духу брата,
Та не можна рідну матір вибирати...
Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.*

В. Симоненко

*Нехай пишається калина
І пісня лине до висот...
Не вмере ніколи Україна
І вічно житиме народ!*

О. Кривогуз

Крилаті латинські вислови про мир

- Фідій любить мир (мистецтво потребує миру).
- Перемога любить старанність (немає перемоги без труднощів).
- Щасливі ті, що встановлюють мир.
- Людям личить світлий мир, звірям – дикий шал.
- Малі держави ростуть завдяки згоді, а найбільші руйнуються від незгоди.

(Гай Саллюстій Крісп, бл. 86-35 рр. до н.е., римський історик і політик).

- Згода всіх народів – закон природи.
(Марк Туллій Цицерон, 106-43 рр. до н.е., славнозвісний римський оратор і державний діяч).

- Краще певний мир, ніж можлива перемога.
- Мир – найцінніша річ.
- Мир необхідно збудувати.
- Мир тим, що входять; благополуччя тим, що виходять.
- Хто воює мечем, від меча й гине.

Прикладом патріотизму сучасних українців є твір тернопільського письменника *Бориса Гуменюка* «Але хто тобі повірить, солдате...» та ін. [4]. Поет був добровольцем у батальйоні «Азов», потім заступником командира батальйону ОУН у селі Піски. Безпосередньо побачене й відчуте на війні стало основою поетичної збірки «Вірші з війни», що без сумніву є достеменним художнім фактом людського болю від війни, яка стосується кожного в Україні [10].

Рядки, писані у хвилини між боями, – це зведення з фронту, вражаючі до тієї міри, до якої може витримати людське серце:

*Цей списаний аркуш з кишені
пораненого бійця – можливо, його
перша літературна спроба, можливо,
у майбутньому великого поета (тільки б
залишився живий) – розірвав мені душу,
то нехай і вам розірве... [4, с. 61].*

...Ми розправили крила (плечі)

*Ми потужним помахом крил
Залишили свої могили
(повертаємось в гнізда лелечі)
Ми вийшли зі своїх темниць
Ми хочемо сонця і волі
Ми кажемо вам усім:
Доволі доволі доволі!
Літо 2014 р. Маріуполь. Азов [4, с. 61].*

*... Це про всіх, хто
сьогодні на передовій.
Все, що можуть, роблять сьогодні наші
бійці на передовій, і те, що не можуть, –
теж роблять. Хтось мусить це робити.
Бо хто це зробить? ...[4, с. 64].*

Календар знаменних і пам'ятних дат, який покликаний змусити кожного не тільки задуматися про мир, але й зробити реальні кроки заради нього.

1 січня – Новорічне свято. Всесвітній день миру. 17 грудня 1969 року Генеральна Асамблея ООН проголосила офіційним це свято й дала йому назву «**Всесвітній день миру**». У цей день католицькі понтифіки та священники звертаються до віруючих із посланнями миру й необхідності пробачити своїх ворогів і припинити будь-яку ворожнечу у світі. Головна увага звертається на те, що кожен повинен узяти відповідальність за внесення вкладу в справу миру.

18 січня – День пам'яті жертв примусового вивезення населення України в Німеччину. З метою розвитку історичної свідомості Українського народу, збереження національної пам'яті, а також поширення правдивої інформації про нацистський тоталітарний режим в Україні 18 січня відзначається День пам'яті жертв примусового вивезення населення України в Німеччину (остарбайтерів). Під час Другої світової війни на території Німеччини та окупованих нею країн на примусових роботах працювали 13,5 млн іноземних робітників, з них 1,7–2,4 млн осіб – українці. Серед остарбайтерів найбільше було жінок (51%) і неповнолітніх (близько 40% серед чоловіків і 60% серед жінок). Праця іноземних робітників у Німеччині використовувалася у видобувній та обробній промисловості, транспорті й будівництві, сільському та домашньому господарстві. Остарбайтери виснажливо працювали, голодували, часто хворіли. Порівняно з іншими іноземними робітниками вони найбільше травмувалися, помирали від інфекційних хвороб і виснаження, працювали до 18 годин на добу.

22 січня – День Соборності України. У 1919 році Директорія Української Народної Республіки проголосила на Софійській площі Акт злуки всіх українських земель (західних і східних) у єдину соборну Українську державу. Відповідно до Указу Президента України (від 21.01.1999 року № 42/99) День Соборності був закріплений на законодавчому рівні суверенної держави.

27 січня – Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту. Цей пам'ятний день приурочений до річниці визволення в'язнів концентраційного табору Аушвіц (Освенцим) 27 січня 1945 року, встановлений Генеральною Асамблеєю ООН 1 листопада 2005 р. У прийнятій тоді резолюції ООН ідеться про неприпустимість заперечення Голокосту як історичної події, а також міститься заклик розвивати

освітні програми про геноцид і охороняти як історичні пам'ятники місця, де відбувалися масові вбивства євреїв. За загальними оцінками, жертвами масового знищення євреїв під час Другої світової війни разом із чотирма з половиною мільйонами дорослих стали півтора мільйона дітей.

29 січня – День пам'яті героїв Крут (1918). 29 січня традиційно відзначається День пам'яті героїв Крут – воєнків-студентів із Києва, які під станцією Крути на Чернігівщині в січні 1918 р. призупинили наступ більшовицьких військ під проводом Муравйова на столицю України. Їхній подвиг дав можливість евакуювати уряд УНР і продовжити переговори, які завершилися підписанням Брестського миру. Проте 300 оборонців Крут полягли смертю хоробрих, деякі полонені були закатовані. Дивом урятувалися одиниці з добровільців. Цей подвиг став символом героїзму української молоді в боротьбі за незалежну Україну.

15 лютого – День ушанування учасників бойових дій на території інших держав. Цей день не випадковий, а приурочений до річниці виведення військ СРСР з Афганістану. З 1979 р. до 1989 р. близько ста п'ятдесяти тисяч українців пройшли через горнило «афганської війни»: 290 з них не повернулися, 62 вважаються зниклими безвісти або потрапили в полон. Отримали поранення понад 8 тисяч українців, 4 687 із них повернулися до рідних домівок інвалідами. Ушановують в Україні й усіх тих, хто брав участь у бойових діях в інших війнах.

20 лютого – День Героїв Небесної Сотні. Згідно з Указом Президента України «Про вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увіковічення пам'яті Героїв Небесної Сотні» від 11.02.2015 р. № 69/2015 р. встановлено відзначати щорічно 20 лютого День Героїв Небесної Сотні на знак вшанування відваги, сили духу та стійкості громадян, які віддали своє життя під час Революції Гідності (листопад 2013 року – лютий 2014 року), захищаючи ідеали демократії, відстоюючи права та свободи людини, європейське майбутнє України, мир.

11 квітня – Міжнародний день визволення в'язнів фашистських концтаборів. У березні 1945 р. німецьке командування концтабору Бухенвальд охопила паніка через стрімкий наступ союзників. Частина командування й охорони розбіглася, боячись потрапити в полон. Цим скористалися в'язні, які підняли збройне повстання. Коли американці 11 квітня ввійшли до табору, повстанці вже взяли його під контроль. Ця дата згодом почала відзначатися як Міжнародний день визволення в'язнів фашистських концтаборів, як заклик до відмови від насильства, до проведення заходів заради миру.

26 квітня – Міжнародний день пам'яті жертв радіаційних аварій і катастроф. День Чорнобильської трагедії (1986). 26 квітня 1986 р. внаслідок аварії на Чорнобильській атомній електростанції сталася катастрофа. У результаті вибуху реактора утворилася величезна радіоактивна хмара, що накрила собою більшу частину Європи. Значні масиви ґрунтів, ліси, водоймища забруднили радіоактивні відходи. Але Чорнобиль – не лише велика трагедія, а й символ безмежної мужності багатьох тисяч наших земляків. Наслідки Чорнобиля стали драматичним уроком для цивілізації, суворим попередженням щодо масштабу відповідальності за життя, здоров'я людей і екологічну безпеку планети, яку взяла на себе сучасна наука.

8 травня – Міжнародний день Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Своє головне завдання благодійна організація Червоного Хреста і Червоного Півмісяця вбачає в наданні допомоги всім хворим, пораненим, які стали жертвами

збройних протистоянь. Також Червоний Хрест допомагає всім постраждалим від стихійних лих і катаклізмів.

8 травня – День пам'яті та примирення. У листопаді 2004 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію, присвячену 60-й річниці закінчення Другої світової війни у Європі, у якій пропонує державам-членам ООН, крім святкування свого Дня Перемоги чи Визволення, щороку відзначати один або два дні (8 і 9 травня) як данину пам'яті всіх жертв Другої світової війни.

9 травня – День Перемоги над нацизмом у Європі. День Перемоги – свято вшанування подвигу українського народу, його великого внеску в перемогу антигітлерівської коаліції в Другій світовій війні та вираження поваги всім борцям проти нацизму, борцям за мир.

22 червня – День Скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні. Відзначається щорічно 22 червня згідно з Указом Президента України № 1245/2000 від 17 листопада 2000 року. В умовах сьогодення він є особливим закликком до збереження миру.

23 серпня – День визволення Харкова від нацистських загарбників. Окупація Харкова тривала з 24 жовтня 1941 р. з перервою до Дня визволення міста – 23 серпня 1943 р. Майже 22 місяці харків'яни мужньо боролися за виживання. У Книзі Пам'яті – ще не до кінця складеному списку земляків, що полягли в боях на фронтах Другої світової війни, – названо близько 190 тисяч прізвищ. До втрат воїнів-харків'ян слід додати померлих від голоду в період окупації, замучених у в'язницях і катівнях гестапо, розстріляних у Дробицькому Яру, померлих від виснаження на каторжних роботах у Німеччині, загиблих під час бомбардувань ворожої авіації та чотириразових боїв на вулицях міста мирних жителів. За приблизними підрахунками ці втрати становлять до 300 тисяч, тобто третину довоєнного населення міста.

29 серпня – Міжнародний день дій проти ядерних випробувань. У грудні 2009 року на 64-й сесії Генеральної Асамблеї ООН у резолюції № 64 /35 29 серпня було оголошено Міжнародним днем дій проти ядерних випробувань. Цей день покликаний активізувати дії Організації Об'єднаних Націй, держав-членів, міжурядових і неурядових організацій, академічних установ, молодіжних мереж, засобів масової інформації щодо інформування, просвіти та зазначення необхідності заборони ядерних випробувань як цінного кроку в побудові більш безпечного світу. За даними інформаційного центру ООН, з 1945 року всього у світі було здійснено понад 2 тисячі випробувань ядерної та термоядерної зброї. Понад 90 відсотків їх припало на США та СРСР. Ядерні випробування проводилися у 8 країнах світу. На території України їх було здійснено 2 – у Харківській (Красноградський район, 1972 рік) і Донецькій (шахта Юнком, 1979 рік) областях.

21 вересня – Міжнародний день миру. Генеральна Асамблея в резолюції 55/282 від 7 вересня 2001р. ухвалила, що, починаючи з 2002року, Міжнародний день миру буде кожного року відзначатися 21 вересня як день глобального припинення вогню й відмовлення від насильства, запропонувавши всім державам і народам дотримуватися припинення воєнних дій протягом дня. Також Генеральна Асамблея закликала всі держави-члени Організації Об'єднаних Націй, регіональні та неурядові організації й окремих людей відповідним чином відзначати цей День, зокрема шляхом освіти й інформування громадськості, співпрацювати з Організацією Об'єднаних Націй.

22 вересня – День партизанської слави. Цей день був заснований у зв'язку зі святкуванням 60-ї річниці існування підпільно-партизанського руху в Україні. Цей ювілей відзначали 22 вересня 2001 року Указом Президента від 30 жовтня 2001 року. День партизанської слави України покликаний висловити всенародну повагу до всіх захисників Батьківщини, які в роки Другої світової війни боролися за свободу та мир у глибокому тилу. Партизани часто працювали в оточенні ворожих військ, не шкодуючи власного життя. У період Другої світової війни налічувалося близько 6200 партизанських угруповань і загонів, у яких служили майже мільйон солдат. Але внесок партизанських формувань у загальну перемогу людства над нацизмом неоціненний.

14 жовтня – День захисника України. Відзначається щорічно 14 жовтня, згідно з Указом Президента України від 14.10.2014 № 806/2014, у день свята Покрови Пресвятої Богородиці, з метою вшанування мужності й героїзму захисників незалежності та територіальної цілісності України, військових традицій і звитяг Українського народу, сприяння дальшому зміцненню патріотичного духу в суспільстві.

14 жовтня – День Українського козацтва. Відзначається в Україні, згідно з Указом Президента України від 07.08.1999 № 966/99, у день свята Покрови Пресвятої Богородиці. 7 серпня 1999 року Президент України, урахувавши історичне значення й заслуги козацтва в утвердженні української державності та його вагомий внесок у сучасний процес державотворення, визначив цю дату своїм указом.

24 жовтня – День Організації Об'єднаних Націй. Цей день відзначається як річниця набрання чинності в 1945 році Статуту ООН. У Статуті зазначалося, що метою нової організації є підтримання міжнародного миру та безпеки колективними заходами, розвиток дружніх відносин між країнами, здійснення міжнародного співробітництва при розв'язанні проблем економічного, соціального та гуманітарного характеру.

6 листопада – Міжнародний день запобігання експлуатації навколишнього середовища під час війни та збройних конфліктів. Цей день був заснований Генеральною Асамблеєю ООН у 2001 році з метою привернення уваги до екологічних наслідків війни та важливого значення відмови від експлуатації, безглузлого заподіяння шкоди екосистемам у прагненні досягти військових цілей. Війна, якими б не були її причини, приносить невимовні жахи для цивільного населення, може протягом лічених хвилин знищити те, що інколи було створене цілими поколіннями. Окрім людських страждань, які заподіює війна, вона також призводить до руйнування довкілля.

10 листопада – Всесвітній день науки в ім'я миру та розвитку. Проведення свята рекомендовано 1999 року на Всесвітній науковій конференції в Будапешті, де була висловлена необхідність поглиблення взаємодії між наукою та суспільством. Мета – відновлення національних і міжнародних зобов'язань у галузі науки за мир і розвиток, а також підкреслити відповідальне використання науки на благо суспільства.

Узагальнюючи викладене, наголосимо, що кожен виховний захід, наближаючи до учнів постаті справжніх патріотів, які є взірцем діяльної любові до рідної землі, рідного народу, має бути сходинкою до становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність,

самовіддано розбудувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу.

Література

1. Астахова О. Ми – харків'яни, нам є чим пишатися / О. Астахова, Т. Крупа. – Харків : Торсінг, 2003. – 176 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад.: гол. ред. В.Т. Бусол. – К.; Ірпінь : Перун, 2014. – 1440 с.
3. Вздутьська В. Українська підліткова література 2000 – 2015 років: стислий огляд художньої прози / Валентина Вздутьська // Дивослово. – 2016. – № 1. – С. 48-52. – Режим доступу: kazkarka.com/studiji/lvibski-uchni-nazvali-top-10-ulublenih-khnizhok-spicok.html
4. Гуменюк Б. «Але хто тобі повірить, солдате...» / Б. Гуменюк // Дивослово. – 2014. – № 9. – С. 60-64.
5. Жанрова палітра сучасної прози для дітей: літературна казка, повість-казка, пригодницько-фантастичні твори, «краєзнавчий детектив», реалістично-психологічна повість, «шкільний» та історичний романи, автобіографічна, біографічна проза, детектив і фентезі // Бібліотечка «Дивослово» : методичний журнал. – 2015. – № 4. – С. 24-59.
6. Знахідки ключниці, або Відкрийте книжку / Наталя Марченко // Дивослово. – 2016. – № 11. – С. 58-62.
7. Літературна Харківщина : довідник / за заг. ред. М. Ф. Гетьманця. – Харків : Майдан, 1995. – 368 с.
8. Методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році: лист Інституту модернізації змісту освіти від 25.07.2016 № 2.1/10-1828. – Режим доступу: <http://www.imzo.gov.ua>
9. Мій Харків – мій рідний край : з досвіду ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з містом Харковом / укладачі: Назарян Р. Т., Рубаха І. П. ; за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. – Харків : Харківський обласний науково-методичний інститут безперервної освіти, 2004. – 136 с.
10. Пастух Б. Метафізика страждань у «Віршах з війни» Бориса Гуменюка / Пастух Б. // Дивослово. – 2016. – № 9. – С. 55-58.
11. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки: затверджена Указом Президента України від 13.10.2015 р. № 580/2015. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/.
12. Харків, місто моє: література рідного краю : збірник віршів поетів ХХ-ХХІ ст. про Харків / упорядники: І. М. Перепеляк, М. К. Возіянов, І. В. Бурлакова, Н. В. Ганіна. – Харків : Харківський обласний науково-методичний інститут безперервної освіти, 2005. – 100 с.
13. Хрестоматія з літератури рідного краю / упорядники: Т. В. Баратова, М.К. Возіянов, Н. Д. Залімська ; за заг. ред. О. Л. Сидоренка. – Харків : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2001. – 416 с.
14. Южакова О. «Засади організації до літературно-музичних заходів» / О. Южакова // Дивослово. – 2016. – № 7-8. – С. 69-73.
15. Ярещенко А. П. Під чаром рідної землі: посібник із народознавства / А.П. Ярещенка. – Харків : Прапор, 2007. – 344 с. – ISBN 966-8690-57-3.

16. Ярещенко А. П. Харків'яни: хто вони? / А. П. Ярещенко. – Харків : Прапор, 2004. – 240 с. – ISBN 966-7880-89-3.

*Щоб підготувати людину до самотійного життя,
необхідно ввести її у світ книжок, оскільки школа
стане справжнім осередком культури лише тоді,
коли в ній будуть панувати чотири культури:
культ Батьківщини, культ людини,
культ книжки і культ рідного слова.
В. О. Сухомлинський*

1.5. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді – процес формування духовних цінностей у сучасному світі

*Чернописька А. М., відмінник освіти України,
провідний бібліотекар КЗ «Харківська
загальноосвітня санаторна школа-інтернат
I-III ступенів № 9» Харківської обласної ради*

Україна... рідна наша Батьківщина, майбутнє якої залежить саме від молоді. Якою буде наша держава, що чекає нас у майбутньому? Звичайно ж, хочеться, щоб була наша держава, як і родина, дружною, сильною, здоровою та щасливою! Адже стабільність і могутність держави багато в чому залежить від патріотизму її громадян, які люблять свою країну, свій народ і готові самовіддано служити її інтересам. Але життя й щастя кожного громадянина також залежать від долі Батьківщини, яка гарантує їй особисту безпеку, захищає її інтереси, створює умови для праці та відпочинку, вільного й демократичного життя.

Інтеграційні процеси, що відбуваються сьогодні в Україні – європоцентричність, пробудження громадянської та громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності, які накладаються на технологічну й комунікативну глобалізацію, міграційні зміни всередині суспільства, ідентифікаційні процеси в особистісному розвитку кожного українця відбуваються на тлі сплеску інтересу та прояву патріотичних почуттів і нових виражених ставлень до історії, культури, релігії, традицій та звичаїв українського народу. Проявом патріотичного духу людини є використання української державної й національної символіки на урочистих заходах, уроках, позакласній роботі, у повсякденному житті.

Реформування освіти на сучасному етапі викликало необхідність перетворення і шкільних бібліотек на культурно-освітні, інноваційні, інформаційно-бібліотечні сучасні центри пропаганди традицій, звичаїв, обрядів нашого народу, задоволення національно-культурних запитів, оновлення змісту бібліотечних процесів, пошуку нових активних форм і видів діяльності. Шкільні бібліотеки є одним із найважливіших структурних підрозділів загальноосвітнього навчального закладу, які здійснюють бібліотечно-інформаційне забезпечення учасників навчально-виховного процесу, інформаційно-бібліографічне забезпечення педагогів у вихованні всебічно розвиненої особистості з глибоко усвідомленою громадянською та соціальною позицією, системою наукових знань. Вони допомагають у реалізації єдиної державної програми національної освіти й виховання учнів, а головною метою своєї діяльності вбачають надання саме інформаційної допомоги педагогам у роботі з підростаючим поколінням, становленні та розвитку особистості учня – громадянина-патріота.

Головна мета заходів, які проводять бібліотеки, – формування патріотизму, шанобливого ставлення до українського народу, його героїв, виховання любові до рідної мови, культури держави, поваги до учасників Революції Гідності та героїв АТО. Проведення різноманітних заходів сприяє втіленню основних положень офіційних документів щодо патріотичного виховання. Бібліотека – це не тільки книга, це, перш за все, центр інформації, перенесений на папір і в електронні форми. В арсеналі бібліотеки велика кількість індивідуальних і масових форм роботи: виставкова діяльність, бесіди, зустрічі, розповіді, дискусії, презентації, літературні читання, бібліотечні та інтегровані уроки, рекомендаційні списки літератури, добірки документів із певної тематики тощо. Плануючи свою діяльність, бібліотекар орієнтується на стратегію сучасного виховання, підпорядковуючи свою роботу реальним запитам і потребам школярів, ураховуючи вікові та психофізіологічні особливості учнів.

На сучасному етапі у виховній та позакласній роботі навчального закладу бібліотекарі спільно з педагогами можуть використовувати такі інноваційні форми національно-патріотичного виховання:

- інтерактивні патріотичні зарядки;
- творчі проекти;
- тематичні (національно-патріотичні) клуби вихідного дня;
- майстер-класи із виготовлення арт-листівок для українських воїнів;
- колективні ігри зі створення панно;
- авторські стріт-арти на асфальті крейдою;
- ігри-репортажі;
- звіти-мандрівки;
- патріотичні флешмоби;
- презентації роликів (мультфільмів) на патріотичну тематику, виготовлені дітьми;
- години спілкування;
- літературні читання та обговорення;
- конкурси читців;
- фотовиставки;
- складання генеалогічного дерева родини;
- екскурсії рідним містом;
- бесіди з елементами рольових ігор;
- усні журнали;
- ігри-подорожі;
- вечорі загадок і прислів'їв;
- класні й родинні вогники тощо.

Багато цікавих і змістовних заходів проводить наша бібліотека: **інформаційні та тематичні виставки літератури**: «Україна – Держава Європейська», «День Незалежності України», «День Державного Прапора України», «22 вересня – День партизанської слави», «Їх подвиг навік збережуть серця», «9 листопада – День української писемності та мови», «3 грудня – Міжнародний день інвалідів», «22 січня – День Соборності та Свободи України», «21 лютого – Міжнародний день рідної мови», «Слава визволителям України», «Харків – моє рідне місто», «В океані рідного народу відкривай духовні острови» та інші. Оформлені й постійно поповнюються інформаційними матеріалами **тематичні папки**: «Незалежна Україна», «Українська мова – державна»,

«Харківщинознавство», «Нескорена Харківщина», «Вони навечно залишилися молодими», «Вічна пам'ять герою-підпільнику О.В. Катаєву, ім'ям якого названа наша вулиця», «Він обрав бурю» (про видатного театрального діяча Леся Курбаса), «На гостину до Гната Хоткевича» (інформаційні матеріали про письменника, етнографа, громадського діяча), цікава **екскурсія до музею театру «Березіль»** із переглядом вистави «Шельменко-денщик», **бібліографічний огляд літератури** до першого уроку «Ніхто не забутий, ніщо не забуто» (до 70-ї річниці визволення Харківщини).

Використовуємо різноманітні форми роботи шкільної бібліотеки: **тематичні огляди літератури, дні «Нової книги», бібліотечно-бібліографічні уроки, бесіди, конкурси, тижні Дитячої книги**, постійно працює **літературний гурток «Друзі книги»**, готуються **інформаційні списки літератури, експрес-інформації** для вчителів, **бібліографічні довідки**. Багато цікавих заходів проводиться спільно з працівниками Харківської обласної бібліотеки для дітей, бібліотекою-філіалом № 36 ЦБС Новобаварського району, ХДНБ ім. В.Г. Короленка та іншими бібліотеками міста Харкова.

На засіданні педагогічної ради провели **огляд літератури** на тему «Національно-патріотичне та громадянське виховання учнів» за розділами:

1. Державна символіка України.
2. Історія України й українського народу.
3. Народознавство: традиції, звичаї, обереги.
4. Краєзнавство рідного краю Слобожанщини.
5. Визволителі-переможці в Другій світовій війні.

У рамках Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек проведено цікаві тематичні заходи: загальношкільна **тематична лінійка** «Книга вчить як на світі жить!», **патріотичний форум** «У бронзі, у граніті, у серцях...», **зустріч із ветераном** Другої світової війни «Пам'ятаємо, вшановуємо, славимо!», **учасником АТО** «Сьогодні славить вся країна синів своїх!» до Дня захисника України, **усний журнал** «Герої нашого часу», **творча зустріч** із колективом волонтерів, які побували в зоні проведення бойових дій на Сході України – письменницею харків'янкою Чугуновою Вірою Федорівною, артистом Харківського державного академічного драматичного театру імені Т. Г. Шевченка Мохом Миколою Івановичем, бандуристкою, студенткою Харківського національного університету мистецтв імені І. Котляревського, Боженою Якименко, композитором-бардом Єгором Ширікіним, **шкільна лінійка** «Перша бібліотека Київської Русі» (до Всеукраїнського дня бібліотек), **тиждень популяризації дитячого читання** «Час читати»; **презентації** нових надходжень «На хвилинку зупинись – на ці книги подивись!», **театралізована вистава** української народної казки «Колосок», **літературно-музичні композиції** патріотичного спрямування, **виготовлення червоних маків** учнями на уроках праці, **відеоперегляди** документальних кінофільмів, **Дні відкритих дверей** для батьків, учителів, громади; **літературні вікторини, відео перегляди, Дні інформації, бесіда-роздум** «Пам'ятаємо героїв імена» (до Дня партизанської слави), **мистецькознавча подорож** «Лицарі народної волі» (до 520-ї річниці українського козацтва), проведено науково-пошукову та краєзнавчу роботу бібліотечного гуртка зі збирання матеріалів з історії Харківського району та району Баварії м. Харкова, підготовлено **інформаційні пам'ятки** «Музей хліба» (до Дня пам'яті жертв голодомору) тощо.

Проводяться також бібліотекою **тематичні огляди літератури** про подвиги героїв, борців за свободу України, героїзм яких уписаний у найвеличніші сторінки української історії. Крокуючи історичними стежками, завжди згадуємо героїв Крут, які полягли ще молодими хлопцями в боротьбі за рідну землю. Надихає молоде покоління на подвиги й сміливість козаків, історичних постатей, героїв Небесної Сотні, а зараз – і учасників АТО. Усі проведені заходи виховують у школярів любов до Батьківщини, рідного краю, єдності та духовності поколінь. Постійно діючою в читальній залі є **тематична виставка фотографій** з Майдану «Слава героям Небесної сотні та воїнам АТО», на якій можна ознайомитися з біографіями загиблих харків'ян: героями Небесної сотні Губенко Владиславом і Котляром Євгеном. Допоможе в роботі – **тематична папка**, наповнена інформаційними матеріалами, статтями з періодичних видань, ксерокопіями документів.

Шкільна бібліотека інтернату отримала неоціненний у роботі збірник інформаційних матеріалів пошуково-краєзнавчої роботи навчальних закладів Харківщини про земляків – героїв Небесної Сотні та загиблих воїнів у зоні АТО «Герої не вмирають». Члени бібліотечного гуртка брали участь в обласній військово-патріотичній акції учнівської молоді «Слобожанські дзвони Перемоги». Метою цієї акції було збереження та пропаганда спогадів очевидців про нелегкі часи Другої світової війни. За підсумками проведення акції надруковано збірник кращих пошукових матеріалів юних краєзнавців Харківщини, у якому розміщено статтю «Спогади дитини війни Серого Миколи Тимофійовича», підготовлену учнями нашої школи-інтернату, краєзнавцями та членами бібліотечного гуртка.

На допомогу в роботі з пропаганди літератури оформлено інформаційно-довідкові, тематичні **куточки** як основний вид зорової наочності. Інформаційний матеріал у них подається в логічній змістовності, правильно й гармонійно розташований, кольорове зображення відповідає принципам оформлення виставок і має велике навчально-виховне значення. Тематичні виставки є своєрідною підказкою на відміну від інших наочних матеріалів і діють на людину підсвідомо – логічні, змістовні, привабливі для користувача, запускають психологічні механізми – пам'ять, увагу, уяву, надають у розпорядження максимально повну та доступну інформацію, сприяють самостійній пізнавальній діяльності, створюють повний методичний супровід, охоплюють інтереси цієї галузі знань (оформлення куточків відбувається з урахуванням вікових особливостей), мають загально-тематичне спрямування. Джерелами для оформлення виставок є друковані та яскраво ілюстровані видання історичної, науково-популярної, наукової, художньої літератури, книги патріотичного спрямування, інформаційно-довідкові матеріали про здобутки України за роки незалежності. Допомагає в національно-патріотичному вихованні молоді й підготовка інформаційних та рекомендаційних **списків літератури** для батьків. У бібліотеці створено інформаційний ресурс і електронні бази даних із питань патріотичного виховання молоді.

Процес виховання дітей і молоді повинен мати випереджувальний характер, відповідати віковим періодам розвитку дитини та її особистісним характеристикам – це у своїй роботі повинен урахувати бібліотекар. Допоміжним інструментом у роботі є використання ДБА – довідково-бібліографічного апарату, до складу якого входить фонд довідкової літератури, система каталогів і картотек, як традиційних, так і електронних, тематичні папки,

періодичні видання, електронні диски. Допомогає в роботі (як педагогам, так і бібліотечним працівникам) великий фонд сучасних періодичних видань, які використовуються в навчально-виховному процесі: «Офіційний вісник України», «Офіційний вісник Президента України», «Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України», «Рідна школа», «Історія в рідній школі», «Історія і суспільствознавство в школах України», «Педагогічна газета», «Класному керівнику», «Позакласний час», «Виховна робота в школі», «Світ виховання», «Розкажіть онуку», Шкільний інформаційно-бібліотечний центр».

Для підсилення емоційно-психологічного впливу на дитину у вихованні національної свідомості, патріотизму, любові до рідного краю, українського народу, народної пісні, державної символіки України можна використовувати предмети побуту, обереги українського народу, символи нашої держави (гетьманську булаву, предмети побуту українського селянина, рушники, кетяги калини, вербу, хліб, жито тощо). Використання технічних засобів допомагає емоційно збагатити дитину, прищеплює любов до української народної пісні. Прослуховуючи її, учні сповнюються гордістю за наш співучий, працьовитий, незалежний, щирий, добрий український народ.

Усі проведені заходи висвітлюються на веб-сторінках офіційних сайтів загальноосвітніх навчальних закладів. Активна участь усіх шкільних бібліотекарів України у Всеукраїнських місячниках сприяє визнанню шкільної бібліотеки стратегічним партнером національної освіти, ініціатором інноваційних змін і центром інформаційної підтримки навчально-виховного процесу на сучасному етапі.

Таким чином, важливою умовою формування патріотичних почуттів у підростаючого покоління є систематичне забезпечення педагогічного колективу науково-методичними, інформаційно-бібліографічними, художньо-ілюстративними, мемуарними, документальними матеріалами, художньою, краєзнавчою, довідковою літературою, періодичними виданнями з метою їх використання в навчально-виховному процесі та засвоєнні дітьми знань з історії українського народу, народних і родинних традицій, обрядів, звичаїв рідної мови, поваги до державної символіки та любові до Батьківщини. Така робота повинна бути постійною, дослідницькою, спрямованою на виховання патріотизму в підростаючого покоління, повинна тривати постійно, ніколи не припинятися.

Література

1. Бабаєва Т. М. Національно-культурні традиції українського народу у вихованні молодших школярів [Текст]: практичний досвід / Т. М. Бабаєва // Шкільний бібліотекар. – 2013. – № 7. – С. 6
2. Ізмайлова О. Краєзнавча робота бібліотеки навчального закладу як засіб патріотичного виховання [Текст] / О. Ізмайлова // Шкільний бібліотечно-інформаційний центр. – 2015. – № 11. – С. 25-26.
3. Інформаційно-довідкові куточки з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах [Текст] : стаття // Безпека життєдіяльності. – 2016. – № 10 – С. 7.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]: наказ МОН від 16.06.2015 року № 641. – Режим

- доступу: <https://yandex.ua/yandsearch?rdrnd=96501&text>. – Назва з екрана. – (Дата доступу 07.11.2016).
5. Ночвінова О. Шкільна бібліотека – осередок виховання в учнів загальнолюдських цінностей [Текст] / О. Ночвінова // Шкільний бібліотечно-інформаційний центр. – 2015. – № 6. – С. 6-7.
 6. Питання національно-патріотичного виховання підростаючого покоління [Текст] // Інформаційний збірник МОН України та коментарі. – 2016. – № 8. – С. 5-8.
 7. Рибенцева А. Г. Ти на світі в нас одна [Текст]: сценарій / А. Г. Рибенцева // Позакласний час. – 2016. – № 9. – С. 35.
 8. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 13 жовтня 2015 року № 580. – Режим доступу: <https://yandex.ua/yandsearch?rdrnd=797058&text>. – Назва з екрана. – (Дата доступу 07.11.2016).

Пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років

Учнівська конференція для учнів 9-11 класів

Мета: на основі історичних фактів і літературних творів донести до свідомості учнів трагізм українського народу в добу сталінських експериментів, які призвели до загибелі мільйонів громадян України, до жахливого голодомору 1932-1933 років.

Обладнання: книжкова виставка «Український голодомор в історії та літературі», траурний плакат «Голодомор – 33», документальні фотоплакати; біла сцени стіл, укритий рушником, на якому покладений хліб із сіллю, у куточку серед квітів «Пам'ятний знак жертвам Голодомору».

План проведення:

1. Голодомор 1932-1933 років – одна з найжахливіших сторінок у новітній історії українського народу (бібліотекар).
2. Гіркий то рік був тридцять третій (учні 9-11 класів).
3. Український голодомор в історії та літературі (бібліотекар).
4. Пам'ятати, щоб не повторилося...» (Лупіцька Валентина Михайлівна, завідувача сектором прогнозування та інновацій Харківської обласної бібліотеки для дітей).
5. Свідчення очевидців подій 1932-1933 р.р. (учні 9-11-х класів)
6. Неможливо забути! Голодомор 1932-1933 рр. на Харківщині (учитель історії).
7. «Під знаком біди!» (документальний кінофільм).
8. «Молитва за Україну» (пісня М.В. Лисенка у виконанні хору учнів 9-11-х класів).
9. Голодомор українського народу 1932-1933 років (пізнавальна екскурсія до літературного музею з відвіданням фотовиставки та переглядом архівних матеріалів).

I. Голодомор 1932-1933 років – одна з найжахливіших сторінок у новітній історії українського народу (інформаційне повідомлення бібліотекаря).

Сьогодні ми проводимо конференцію на тему «Пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років», присвячену трагічним сторінкам в історії нашого народу. Прошу встати та вшанувати пам'ять померлих! (Звучить «Реквієм» В.А. Моцарта).

Голодомор 1932-1933 років – одна з найжахливіших сторінок у новітній історії українського народу, інспірований тогочасним комуністичним режимом, який забрав мільйони життів наших співвітчизників. Роки державної незалежності України стали часом складного усвідомлення причин, перебігу та наслідків національної катастрофи українців.

28 листопада 2006 року Верховна Рада України визнала голодомор 1932-1933 років геноцидом українського народу. Звертаючись до довідкової літератури, ми дізнаємось, що Голодомор – соціально-господарське явище, яке виявляється в позбавленні населення мінімуму необхідних продуктів харчування, призводить до зміни демографічної та соціальної структури населення регіонів, а інколи і країн (Довідник з історії України. – К.: Генеза, 2001. – С. 167). Геноцид – винищення окремих груп населення за расовими, національними, релігійними мотивами (Великий тлумачний словник української мови. – Київ; Ірпінь: Перун, 2001. – С. 177).

Голод – це не тільки смерть, а й суцільна духовна руїна, загибель здорової народної моралі, втрати ідеалів, занепад культури, рідної мови, традицій. Це – глибоке потрясіння українського народу, тяжкі наслідки якого ми відчуваємо й сьогодні...

II. «Гіркий то рік був тридцять третій» (виступи учнів 9-11-х класів).

1-ша учениця. Якщо не говорити про смерть, легше буде жити, але якщо говорити про смерть, що візьмемо ми, українці, зі своєї страдницької історії? Чи зрозуміємо ми самі себе, душу свою, здобутки свої та похибки, вади свої та достоїнності?

2-га учениця. Україною гуляла смерть. Не було тоді ані війни, ані стихійного лиха, ані пошесті. Смерть мала ім'я – ГОЛОД.

3-й учень. На родючих обширах вимирали цілі села й хутори, доведені до божевілья люди доходили до канібалізму, живі не встигали ховати мертвих. Кордони України, перед тим дуже умовні, пильно охоронялися озброєною вартою.

1-ша учениця. Гіркий то рік був тридцять третій,
Рік, до основ своїх проклятий,
В голодних корчах перед смертю
Конали божі янголята...

2-й учень. А люди бідні в селі,
Неначе злякані ягнята,
Позамикалися у хатах
Та й мруть...

1-ша учениця. Сумують комини без диму,
А за городами, за тином
Могили чорнії ростуть...

2-й учень. Вимирали люди, вимирали цілі села,
Коло тину – щоніченьки тіні,
І черешні, неначе монашенки,
Кожна стежка закутана в іній.
То все душі твої, Україно!

(Діти покладають квіти до пам'ятного знака на сцені)

III. «Український голодомор в історії та літературі» (огляд тематичної виставки)

Шановні учасники конференції! Вашій увазі запропонована виставка історичної та художньої літератури:

1. «Український голодомор в історії та літературі», на якій представлено такі документи: «Голодомор 1932-1933 років в Україні: документи і матеріали». У книзі вміщено великий комплекс документів і матеріалів, які переконливо розкривають причини, масштаби та наслідки страшної катастрофи. Це найповніше тематичне зібрання джерел, розраховано на всіх, хто цікавиться цією трагічною сторінкою нашого історичного минулого.

2. Кульчицький Станіслав. «Голодомор 1932-1933 років як геноцид» серії «Невідома Україна». На підставі багатьох документів і свідчень автор встановлює, що голодомор 1932-1933 років в українському селі являв собою результат замаскованої під хлібозаготівлі каральної акції з вилучення в селян усього наявного в них продовольства. У книзі доведено, що Сталін застосував цю терористичну акцію в ситуації гострої кризи і голоду в багатьох регіонах СРСР, які були наслідком здійснюваної Кремлем прискореної «революції згори». Книга допомагає усвідомити, що терор голодом у поєднанні з репресіями проти безпартійної української інтелігенції та членів КП(б)У мали на меті попередити соціальний і політичний вибух у найбільш національній республіці.

3. Турченко Ф. Г. «Новітня історія України». У підручнику систематизоване викладання подій історії України за період між двома світовими війнами, один із розділів присвячено темі голодомору: причини та передмови голодомору, державна політика під час тих подій, демографічні втрати, спогади очевидців тих подій.

4. Барка Василь. «Жовтий князь». Роман Василя Барки, представника української діаспори в США, написаний у 1958-1961 роках, відомий у багатьох країнах світу. Автор розкриває одну з найстрашніших сторінок в історії українського народу, розповідає про голодомор 1933 року, який йому довелося пережити. Письменник створює образ Жовтого князя – демона зла, який несе із собою руйнівність, спустошеність, сіє муки та смерть рідних людей.

5. Бедзик Юрій. «Гіпсова лялька». Роман відомого українського письменника, присвячений одній з найбільших трагедій ХХ століття – голодомору 1932-1933 років на Україні.

6. Самчук Улас. «Марія». Роман «Марія» – перший в українській літературі художній твір про примусову колективізацію та про голодомор 1933 року, написаний у стилі хроніки життя жінки-селянки. Помираючи голодною смертю, Марія пропускає через свою просвітлілу свідомість усе своє страдницьке життя. Це надає її образу вищого... сенсу, споріднює її з Біблійними героями, підносить до рівня символу України.

IV. «Пам'ятаймо, щоб не повторилося...» (виступ Лупіцької В. М., завідувач сектора прогнозування та інновацій Харківської обласної бібліотеки для дітей).

V. «Свідчення очевидців подій 1932 – 1933 рр.»(читання учнями 9-11-х класів уривків із творів художньої літератури,).

1. Діалог, який мав місце наприкінці 60-х років ХХ століття між хлопчиком років шести-семи та його бабусею:

– Ба, а що таке голодовка?

– Це, онучку, коли не було хліба, люди вмирали від голоду.

– Так їдять же не тільки хліб, а й картоплю, і м'ясо, й інші продукти.

– Е-е, маленький, тоді по будинках спеціально ходили люди й забирали всі продукти... У нас залізли на горище й навіть віники забрали.

– А що, віники їдять?

– Ну ти ж бачив на нових віниках зернятка сорго – їх можна було здирати зі стебел, варити і їсти.

– Ба, а як же ви вижили?

– Завдяки тому, що шила людям одяг, а вони розплачувались чим могли. Потім дідусь брав ці речі, пробирався до Росії і міняв їх на базарі на їжу...

2. Спогади інваліда війни, ветерана педагогічної праці Миколи Лавровича Куценка, який у дитинстві пережив голод 1933 року на Донеччині:

«...Навіки запам'ятався теплий весняний день 1932 р., коли до нашого двору завітав дідусь Семен, ледве тримаючись на ногах, худючий, через кошлату занехаяну бороду виднілося його синюшно-смертельне лице з глибоко впалими щоками і палаючими очима.

– Ганно, їсти хочу,– ледве вимовив старенький.

– Тату, ви ж у мене цілий тиждень жили, чим могла, годувала вас.

– Четвертий день нічого не їв, дочко. Я їсти хочу.

– То йдіть до Грицька, до брата.

– Я там уже був. Вони самі голодують.

– Тату. В мене теж немає нічого. Залишилось трішечки молока для дітей.

– Доцю, хоч півстакана молока. Четвертий день у роті й крихти не було.

Дідусь заливається сльозами і падає на коліна: «Христом-Богом прошу, Ганно, дочко, порятуй свого татка...». Залилася сльозами наша мама, обіймає та цілує свого батька, плачемо і ми, малеча: троє притулилися до неї, а четверте на руках у мами верещить. Плачу і я. Притуляюсь до мами і прошу віддати дідусеві рештки молока, яке залишилося нам на вечерю: ми потерпимо до завтра.

Тремтячими руками дідусь хапає склянку з молоком і жадібно п'є. Потім кланяється нам до землі, дякуючи, опирається на свою палицю, важко піднімається з колін і поволі йде до воріт. Деякий час він постояв, тримаючись за ворота, вийшов на вулицю, обернувся, глянув на нас, хотів щось сказати, але не встиг: упав на землю. Коли ми підбігли до нього, він був уже мертвий.

3. Харківський письменник-сучасник Іван Перепеляк пише:

«...Більше 20 років тому, за покликом душі і серця, я збирав свідчення про голодомор. Ходив од села до села стежками Харківщини, шукаючи документи, а ні – то більше розпитуючи людей, що то воно було і як було. Багато тоді

наслухався: і як напівмертвих людей хоронили у швидко викопаних ямах, і як нищпорили по хатах агенти ДПУ, забираючи все дочиста, навіть макуху, то страшне було, матері навіть діточок їли. Моторошні свідчення, що мені вдалося почути в селах Харківщини і Полтавщини, лягли в основу мого поетичного циклу «ГОЛОД», один вірш із цього циклу пропонуємо послухати:

*Хворий чоловік од голоду пухлий.
І голодних четверо дітей
Люди! Люди! Наче всі оглухли.
Чи нема на світі вже людей?*

*Тату, проснітьсья, тату!
Що будемо їсти сьогодні?
Жінка, як тінь, по хаті,
І діти голодні.*

*Тато не хоче вставати,
Приляжем і ми, синочки.
Скільки могил копати?
В одну покладем рядочком...*

*Так помирала Україна.
Так не давала собі померти.*

VI. «Неможливо забути! Голодомор 1932-1933 років на Харківщині» (виступ учителя історії).

VII. «Під знаком біди!» (перегляд документального фільму).

VIII. «Молитва за Україну» композитора М.В. Лисенка (у виконанні дитячого хору учнів 9-11-х класів).

IX. «Голодомор українського народу 1932-1933 років» (виїзна екскурсія до літературного музею з відвіданням фотовиставки та переглядом архівних матеріалів часів голодоморів).

День Соборності України

Інформаційне повідомлення для старшокласників

Сьогодні, 22 січня, незвичайний день, свято, яке відзначає вся Україна, – День Соборності України. Майже 100 років тому це слово було вписане в історію українського народу, але святковим днем українського календаря воно стало тільки віднедавна, згідно з Указом Президента України, з 21 січня 1999 року.

Не одне століття мріяли українці про свою державність. За неї боролися вірні сини й дочки нашого народу. Історія донесла чимало славетних імен: Іван Мазепа, Пилип Орлик, Михайло Грушевський... Нашому народові судилося пройти драматичний і героїчний шлях до здобуття державності, територіальної, духовної, політичної єдності.

Свято Соборності – символ єднання України ХХ ст. – залишило нам у спадок знакові події минулого, які, віддаляючись від нас у часі, не втрачають своєї значущості. До таких подій належить 22 січня 1919 року – День ухвали Акта Злуки УНР (Української народної республіки) і ЗУНР (Західно-української народної республіки.) Саме того зимового дня в Києві під перегук дзвонів святої Софії було ухвалено рішення про об'єднання двох українських земель, розділених історичною прірвою у єдину суверенну державу. Для українців віками поділених кордонами чужих держав, то було велике й довгоочікуване свято єднання.

В Універсалі Директорії Української народної республіки наголошувалося: «Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які вмирили кращі сини України. Віднині існує єдина незалежна Українська Народна республіка».

*Все, що мріялось віками,
Сповнилось. Настало!
«Ще не вмерла Україна» –
Гордо прозвучало.*

Злука, єднання, соборність – ці поняття й нині, коли Україна ось уже 25 років є єдиною і незалежною державою, сприймаємо як важливі й актуальні. З нагоди проголошення Акта Злуки відбуваються різноманітні заходи – дні інформування населення, обговорення значення Акта Злуки в історії України, урочисті покладання квітів до монументу Незалежності та інших пам'ятних знаків, пов'язаних з українською історією. У навчальних закладах проходять тематичні лінійки, бесіди, круглі столи на цю тему, у бібліотеках відкрито тематичні куточки та книжкові виставки літератури.

Маємо й ми зруйнувати кордони в душах своїх і об'єднатися заради великої мети – побудови економічно й духовно багатой, вільної та демократичної України, якою пишатимуться наші нащадки.

*Тож нехай це свято Злуки чи Соборності
Відродить наші паростки духовності,
Додасть любові до землі й народу
І допоможе цінувати свободу.*

Пропонуємо видання, з якими можна ознайомитися в нашій бібліотеці:

1. Андрієнко С. В. Соборність України. Естафета поколінь від діда-прадіда [Текст] : сценарій виховного заходу до Дня Соборності України / С. В. Андрієнко // Виховна робота в школі. – 2012. – № 12. – С. 26-29.

2. День Соборності України [Текст] : сценарій виховного заходу до Дня Соборності України // Шкільна бібліотека. – 2004. – № 12. – С. 14.
3. День Соборності України [Текст] : сценарій виховного заходу до Дня Соборності України // Шкільна бібліотека плюс. – 2005. – № 7. – С. 30, 51.
4. Онопко В. Є. У єдності наша сила: День Соборності України [Текст]: сценарій / В. Є. Онопко // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2014. – № 12. – С. 5-9.
5. Україна є, була і буде...// [Текст] : сценарій до Дня Соборності України // Позакласний час. – 2012. – № 23-24. – С. 104-105.

Справжній патріот своєї Батьківщини

Урок пам'яті випускника Барвінківської гімназії № 1 Євгена Солодовніка

*Сугоняко Т. С. , бібліотекар
Барвінківської ЗОШ І-ІІІ ст. №1
Барвінківської районної ради*

1-й ведучий. 5 лютого 2015 року барвінківчан зібрало спільне велике горе. Загальноукраїнська біда принесла страшну звістку в наше містечко. Ми проводжали в останній путь випускника нашої школи – захисника Вітчизни Євгена Солодовніка, який загинув смертю хоробрих, відстоюючи цілісність і незалежність рідної України.

2-й ведучий. Його біографія – як спалах зірки. Коротка, яскрава. 23 роки – і все життя. Спочатку безтурботне дитинство, кропіткі будні та веселі свята шкільних років, потім цікаве студентство в Краматорській машинобудівній академії. Женя любив техніку і спорт, багато читав, брав участь в інтелектуальних іграх.

3-й ведучий. Свій вибір стати військовим Євген Солодовнік зробив ще в дитинстві. А на випускному чітко, без вагань сказав: «Я буду захищати Батьківщину». Коли мама намагалася відмовити сина, він відповів твердо: «Я йду служити, і не відмовляй. Це мій вибір». Батько теж намагався вплинути на сина, просив подумати, не поспішати. Але марно.

4-й ведучий. Він був кращим серед кращих, мав велике мужнє серце, був чесною й порядною людиною, справжнім патріотом своєї держави, який ціною власного життя врятував інших. У жовтні 2013 Євген пішов до Збройних Сил України за контрактом. Служив у Дніпропетровській області в полку зв'язку. Це були останні дні тиші та спокою в рідній Україні. У липні 2014 року юнака направили в зону АТО.

5-й ведучий. Рядовий Євген Солодовнік міг проходити службу на пункті зв'язку в Дніпропетровській області, але попросився в зону АТО. Він і там мав змогу бути штабним зв'язківцем, але рвався на передову. Тож БТР став його бойовою машиною. З визвольними боями він разом із побратимами йшов з одного населеного пункту буремного Донбасу до іншого. І ось Іловайськ...

6-й ведучий. Щодня дзвонив з Іловайська і говорив, що в нього все гаразд. Востаннє мама говорила із сином 28 серпня 2014. Голос його був незвичний, натягнутий, як струна. Уся Україна з напруженням чекала, що окупанти дадуть

«зелений коридор» для виходу українських військ з Іловайського котла, що всі наші воїни вийдуть звідти живими. Чекали й батьки Жені. Але він не подзвонив ні 29-го, ні 30-го...

7-й ведучий. Рідні сподівалися, що син живий. Нехай поранений, нехай у полоні, але живий. Хапалися за найтоншу рятівну соломинку: їздили в Дніпропетровськ, Запоріжжя, штаб АТО, розмістили інформацію про пошук у соцмережах.

*Я не піду у Вічність, не піду,
А просто полечу в життєвий вирій.
Під кулі своїм тілом упаду
За Україну, рідних і за віру.*

8-й ведучий. І тільки в лютому 2015 за результатами ДНК було встановлено: серед загиблих в Іловайському котлі українських вояків є останки і Євгена Олеговича Солодовніка.

*Я смерть знайшов в триклятому котлі,
Коли, оточених, нас нищила сволота,
Яка ще ходить по моїй землі
Й робити з нас рабів тремтячих хоче.
Я в пеклі був, на тій передовій,
Де небо віддавалося громами.
Нас оточили, ми вступили в бій...
Повір мені, я не злякався, мамо...
Я ще не жив, та в пам'яті zostавсь
В пташинім леті, в росяних світанках.
Пече мені ще досі Іловайськ
Скривавленою величчю останків.
Я повернувся, як станули сніги,
І посміхнувся до всіх так щиро-щиро.
Зустрінь мене й відразу проведи
Із журавлями у життєвий вирій...*

9-й ведучий. Усього лише 36 днів воював юнак із терористами, але йому цього виявилось достатньо, аби проявити себе справжнім героєм. Він виконав свій військовий обов'язок перед самим собою, перед усіма нами, перед Батьківщиною, яку так любив. Українець. Патріот. Захисник. Герой, який не словом, а власним життям захистив нас від окупантів.

*Я не боявся смерті, мамо, ні.
Священна смерть за батьківські пороги.
Немає в тім солдатської вини,
Що ворогам не встиг відстрелить ноги,
Щоб не топтали землю цю святу
І зброєю не бряцали страшною.
Ти не хвилюйся, мамо, я прийду
І буду тепер завжди із тобою... (Ю. Ситник).*

Герої не вмирають! Вони з нами! У наших серцях! У нашій пам'яті!

**«Поставте скибку хліба на стакан,
І голову схиліть в скорботі вічній
За тих, кого убив Афганістан,
Чиї він душі ранив і скалічив»**

Урок пам'яті

*Ісаєнко О. Ю., бібліотекар
Іллічівської ЗОШ І-ІІ ступенів, Барвінківського району*

Відлуння афганських гір.

Далекий грудень 1979 року... Далека та чужа країна Афганістан... Безглузда війна... Скільки смертей, скільки горя за 10 років. Проте це безглуздість не применшує героїзму наших воїнів там, у афганському пеклі. Ніхто та ніщо не має бути забутим, а щоб не забути, треба пам'ятати, а щоб пам'ятати – треба знати.

Знати і пам'ятати.

Сьогодні ми зібралися, щоб ушанувати пам'ять тих, хто поліг у афганських ущелинах, і поклонитися тим, хто прийшов із війни живим, хоча і з пораненою душею. Молоді люди йшли туди не за орденами й медалями – вони свято вірили, що виконують інтернаціональний обов'язок.

***Очі туманить ядуча сльоза**
Очі туманить ядуча сльоза,
Руки скувала утома.
Палить їй душу афганська гроза –
Син не вернувся додому.
В неї він був ясночолій, як світ,
Сонячно так усміхався,
Ще й 20 не було йому літ ...
Юним на вік і зостався.
Ясеночки! Синочки! Сини!
Колосочки вкраїнського поля,
Скільки ж вас не вернулось з війни?
Скільки гибіє ще у неволі?*

Ця війна триває і сьогодні, але вже без участі наших солдат. А тоді ж, ідучи у те пекло чужої країни з іншою вірою, вони були впевненні, що несуть визволення народу Афганістану, тим, хто поневолений. Вони вірили, що йдуть не вбивати, а захищати. Офіційно це не називали війною, а всього лише воєнною кампанією. Але ця кампанія тривала майже 10 років і вимагала великих жертв.

Тисячі наших хлопців загинули в боях чи померли від контузій, травм і хвороб, пропали безвісти.

Сивіли від горя батьки і матері, ховаючи своїх дітей, сиротіли діти, вдовами ставали жінки в мирний час.

У скількох сімей у траурному обрамленні зберігаються фотографії синів! Одну нагороду заробили вони за проявлену мужність і героїзм – право бути похованим на рідній землі.

Ховали інтернаціоналіста,

*Ховали інтернаціоналіста,
Блищала глухо цинкова труна,
Нестерпно пахло тополиним листом,
І плач дівочий танув, як струна.
Руда земля розверзлась чорнорото.
Чекає хижо мовчки на своє,
А мати на колінах у болоті обмацує труну:
«Чи ж там він є?!»
Стоять, відводять очі вбік солдати,
І шепотять сержанти ледве чуть:
– Не велено... Не можна відкривати...
Не велено...
Уже струмки течуть,
Уже весна така глибока, рання.
Учора вже летіли журавлі.
Таке врочисте вийшло поховання:
Школярки стоять, учителі.
А голосок дівочий квилить, квилить,
Соромиться кричати на весь світ...
Кого клясти, кого назвати винним?
І що той світ? Хіба він дасть відповідь?
На хрест сусідній похилився тато,
Похнюпилися братики малі –
В селі ховали воїна-солдата,
У мирному вкраїнському селі.*

Летіли в Україну «чорні тюльпани» з цинковими гробами. Україна втратила близько 4000 молодих хлопців, 6000 стали інвалідами, 72 чоловіка залишилися в полоні або пропали безвісти.

На знак вшанування світлої пам'яті тих, хто віддав своє життя, увійшовши в безсмертя, схилимо голови та вшануємо їх хвилиною мовчання.

(Хронометр відбиває хвилину) (Учень читає вірш «Поставте скибку хліба на стакан»)

*Поставте скибку хліба на стакан
І голову схилить в скорботі вічній
За тих, кого убив Афганістан,
Чиї він душі ранив і скалічив.*

Падали хлопці на чужій землі, а в них на м'яких долонях лінії життя такі довгі й прекрасні... Разом із ними пішло в небуття чиєсь щастя. Разом із ними загинули їхні ненароджені діти. Але вони живуть у пам'яті бойових друзів, продовжують усміхатися зі сторінок солдатських альбомів. Вони вічно живуть у зболених, згорьованих, люблячих, палких материнських серцях.

Їм випало жити – так кажуть про тих, хто повернувся до рідного дому, впорядковує рідну землю, віддаючи їй свої сили й уміння. Вони пройшли пекло війни Афганістану, вони не поповнили списки загиблих, вони і є тією пам'яттю, що пише історія.

У жодному календарі день 15 лютого нічим не позначений. Але він особливий. Цього дня закінчилася, нарешті, війна. Щороку ветерани афганської війни відзначають останній день виведення радянських військ з Афганістану.

29 вересня 2005 року на екранах українських кінотеатрів вийшов фільм «9 рота». Першими його подивилися ветерани Афганістану в кінотеатрі імені Олександра Довженка.

Фільм розповідає саме про останні дні перебування радянських воїнів на території Афганістану, кілька днів вирішують долю багатьох солдатів. В основі фільму – реальні події. 9 рота 345-го окремого гвардійського парашутно-десантного полку була легендарною. Вона виконувала операцію «Магістраль». Лише четверо залишилися живими.

Покоління воїнів-афганців пройшло кривавими дорогами афганської війни, залишаючи на них життя і біль утрат. Ми це пам'ятаємо. І на підтвердження стоять сотні пам'ятників і пам'ятних знаків по всій Україні.

На території нашого Барвінківського району 8 могил загиблих воїнів-інтернаціоналістів, до яких кожного року 15 лютого приїздять бойові побратими. Іван Петрович Шкаврк написав книгу «Біль пам'яті». Саме вона і стає своєрідною книгою Пам'яті про загиблих героїв Афганістану – славних синів Харківщини.

Послухайте, будь ласка, невеличкий фрагмент із цієї книги, який розповідає про нашого односельчанина.

Рядовий Ржавін Сергій Германович (28 червня 1969 – 7 жовтня 1988).

Сергій пішов до армії восени 1987. Що сказати про метеоритний зблиск його життя? Народився в с. Вернопілля, що на Ізюмщині, жив з батьками в селі Іллічівка. Українець. Навчався в Іллічівській восьмирічній школі та в СШ № 1 міста Барвінкове. Потім навчання в СПТУ № 58 м. Барвінкове. Працював трактористом у держплемзаводі «Іллічівка». Має позитивні відгуки.

Армійські роки. Служба в Афганістані. Полк на північ від Кабула. Сюди Сергій прибув 25 травня 1988 року. На той час наші гарнізони покинули Джелалабад. До повного виводу наших військ залишилися лічені місяці. До того дня оперативна група, до якої входив і Сергій Ржавін, наближалася до Ташкургана, полк виходив до кордону. Та раптом – бандитський напад.

Рядовий Ржавін, який був кулеметник, знаходячись у палаючій машині, відкрив вогонь по заколотниках, але отримав смертельну рану й помер на місці 7 жовтня 1988 року. Похований у центрі села Іллічівка. На його могилі встановлено обеліск.

Нагороджений орденом Червоної Зірки посмертно (Указ Президії Верховної Ради СРСР від 7 березня 1989 року). У нашій школі в 1992 році створено Книгу Пам'яті про Сергія Ржавіна .

Свідками Афганської війни були також наші односельчани: Пазюра Микола Іванович, Редько Олександр Іванович, Антоненко Валерій Іванович, Корольов Валерій Олександрович.

Шануймо тих, хто не прийшов із бою!

Уклін доземний воїнам живим.

Чорнобиль – біль моя і смута

Година-спомин для старшокласників

Черпаха О. П., завідувач бібліотеки
Шелудьківського ліцею
Зміївської районної ради

Мета:

- на основі фактичного матеріалу, документальних джерел, статистичних даних розглянути причини та наслідки найбільшої у світі техногенної катастрофи;
- визначити негативний вплив аварії на стан навколишнього середовища та здоров'я населення;
- розширити знання учнів про подію, що розглядається (поза межами шкільної програми);
- виховувати риси справжнього громадянина своєї країни, якому небайдуже її сьогодення та майбутнє;
- почуття особистої відповідальності за долю нашої землі та співчуття всім, кого торкнулося лихо, великої вдячності ліквідаторам екологічного лиха, стурбованості кожного учня за все, що відбувається навколо, учити сприймати чужу біду, чужий біль, як власні.

(На сцені – стіл, накритий чорною скатертиною. На столі – образ Божої Матері, розламана хлібина, запалена свічка, дві квітки. Лунає дзвін. Виходить учениця із-за куліс і читає вірш.)

І. Вступ

Як страшно це – води не скуштувати
У тім краю, де Прип'ять та Дніпро,
І хто посмів знічев'я відірвати
Від губ народу вічне джерело.
Дивлюсь на землю, на річкові води
І думаю, аж чорна від журби:
А нам казали: «Ми – царі природи»...
А ми ж насправді – атома раби!

Куди не глянеш — все мов нереальне.
Стоїть край шляху дерево печальне.
Гудуть дроти високовольтних ліній,
Чорніє човен між розквітлх лілій,
Лежить село, неначе на картині,
Біліючи хатами на долині.

А в тім селі ні голосу, ні звуку,
І вікна випромінюють розпуку.
І двері навхрест дошками забиті,
І журавлі криничні сумовиті,

*І тихий сад біля старої школи,
І дітям у ній не вчитися ніколи.*

Учитель. Чорнобиль – це не просто радіація, зона, тисячі хворих людей, мутанти-тварини, мутанти-рослини. Чорнобиль – це Національне Лихо. Чорні дзвони Чорнобиля б'ють по кожному з нас незалежно від того, чи був хтось із його рідних у «зоні». Чорним днем у календарі стало 26 квітня 1986 року. Це дата найбільшої техногенної катастрофи в історії людства.

Шановні присутні! Сьогодні ми проведемо годин-спомин про трагедію Чорнобиля.

Стогне дзвін. Та найгіршими нотами звучать у ньому голоси Чорнобиля – катастрофи, яка ніколи не зітреється з людської історії, не згасне у віках.

Лунає екологічний дзвін. Тривогою та болем наповнені його звуки. Болем за нашу землю, яку зрошують смертоносні кислотні дощі, за отруєні хімічними відходами ріки, за небо з озоновими дірами, за вирубані ліси. Тривогою – за майбутнє життя.

Чорнобиль . Мертва зона... Сьогодні такі слова гірким болем відлунюються в наших серцях. Заростають деревами, кущами, травою опромінені села. Вони порожні, мертві. Поступово руйнуються хати, зникають неповторні цінності поліської давнини.

Про жахливу подію важко згадувати, страх проймає душу при згадці про мільйони загиблих людей, особливо молодих, які помирають повільно, у тяжких муках. Ще багато століть ця трагедія буде нагадувати про себе вадами в новонароджених.

Була весна – квітуча, напоена запахами землі й нового життя. Ніхто не здогадувався, що ця весна назавжди чорними літерами буде вписана в історію нашого народу і людства, що про невелике місто Чорнобиль дізнається весь світ.

Відбудовувалися села, піднімалися церкви. Але ніколи ще раніше людина не зводила собі історичного хреста, на якому сама ж і була розп'ята. Таким хрестом став для України Чорнобиль.

Скільки українців поклали на жертвеник своє здоров'я та життя! Скільки тих, хто назавжди залишив рідні домівки! Безкраї простори колись родючої землі тепер порожні, забруднені, мертві...

Але аварія в Чорнобилі – трагедія не тільки екологічна. Вона показала неспроможність тодішнього уряду захистити свій народ, узяти на себе відповідальність за все, що сталося.

Колись звичайна географічна назва Чорнобиль набула багатогранного трагічного звучання...

Чорнобильська трагедія пройняла всі сфери життя – від академічної науки до побуту людського життя.

II. Згубна дія радіації

Чому? Чому? Чому? Тому, що радіацію не можна відчутти, вона невидима й не має запаху. Вона недоступна для наших органів чуття, а якби й фіксувалася ними, то людина однаково беззахисна перед нею.

Про згубну дію радіації на людей найкраще свідчать матеріали обстеження жертв Хіросіми та Нагасакі. Чимало мешканців Хіросіми й Нагасакі, які не були уражені відразу після вибуху, невдовзі почали страждати від тяжких форм променевої хвороби та загального розладу функцій організму, що, врешті-решт,

призводило до смерті. Інші були при доброму здоров'ї впродовж багатьох років, і лише згодом у них почали розвиватися генетичні мутації та рак.

На підставі цих даних і матеріалів, які з'явилися пізніше, учені дійшли висновку, що радіація несе смерть і що навіть у невеликих дозах вона небезпечна для людини.

Обстоюючи угоду про заборону ядерних випробувань в атмосфері, Джон Кеннеді застерігав: «Не наголошуймо на тому, що, мовляв, дуже мала кількість дітей може захворіти на рак кісток, лейкоз чи рак легенів. Справа не в статистиці. Втрата навіть одного людського життя або неправильний розвиток навіть однієї дитини, яка народиться через багато років після нашої смерті, повинні непокоїти всіх нас... Ми мешканці цієї маленької планети. Ми всі дихаємо одним повітрям. І всі ми смертні».

І все-таки чому саме невеличке українське місто Чорнобиль стало тим місцем, де радіація показала своє страшне обличчя?

Метроном

*Є чорне золото
І чорний хліб,
Є чорний лебідь
І лебідка чорна.
Та найчорнішим
Серед них усіх
Є все-таки Чорнобиль...
Є чорна хмара
Й чорний-чорний дим,
Година чорна
І тюльпани чорні.
Та найчорнішим
Серед них усіх
Є все-таки Чорнобиль.
Є чорна Африка
І чорний віл.
Є чорний крук,
Він чорно-чорно кряче.
Та найчорнішим
Серед них усіх
Є все-таки Чорнобиль.*

III. Хроніка подій: чорні дні квітня *(Чути стук метронома).*

Події, що призвели до аварії, розпочалися вранці 25 квітня 1986 р. Це була п'ятниця, кінець робочого тижня, країна чекала вихідних, готувалася до травневих свят.

А місто спало. Була тепла квітнева ніч, одна з найкращих ночей, коли на деревах зеленим туманом з'являються листочки.

Спало місто. Спала Україна, не підозрюючи про велику біду, котра прийшла на її землю. Біда розчинилася в духмяному повітрі, у біло-рожевому цвітінні яблунь і абрикос, у воді сільських криниць, у всій красі. Та хіба тільки в ній? Вона розчинилась у людях. Ця трагедія увійде в історію, в усі хроніки людства як

невигойна рана на тілі України. Увесь цей жах відгукнувся болем у серцях мільйонів людей.

У ніч з 25 на 26 квітня 1986 року о 1 год. 23 хв. 58 с... над четвертим реактором Чорнобильської атомної електростанції нічну пільму розірвав вибух. Розпочалася пожежа.

За програмою вранці 25 квітня 1986 р. планувалося зупинити 4-й блок і провести експеримент. Його мета полягала в тому, щоб визначити, протягом якого часу турбінні генератори за інерцією вироблятимуть енергію, приводитимуть у дію водяні помпи для охолодження реактора.

Експеримент почався. Відімкнено систему аварійного охолодження реактора. Зроблено це було свідомо, щоб уникнути можливого теплового удару. Отримано дозвіл на зупинку реактора й подальше зниження його теплової потужності. Оператор не впорався з управлінням, – потужність упала до нуля. Персонал намагався її підняти.

1 год 23 хв 40 с. – концентрація водню в гримучій суміші стала небезпечною, пролунали вибухи. Реактори було зруйновано серією вибухів.

Так починалася нова історія ЧАЕС, пофарбована в чорний колір.

Вибухів було два – з інтервалом у три секунди. Осердя розірвалося на частини, а тисячотонна накривка реактора злетіла вгору й пробила дах.

Смертоносна хмара радіоактивного матеріалу – більша від тієї, що була над Хіросімою й Нагасакі, – здійнялася в повітря, утворивши заграву, перш ніж розвіятися в атмосфері.

Під дією високої температури та при доступі свіжого повітря графітовий уповільнювач зайнявся. Радіоактивна вода ринула до машинного залу. Уламки палива й металу попадали на рештки даху четвертого блока та покрівлі сусідніх будівель.

Спалахнуло тридцять окремих вогнищ.

Першим важко. Ви ж були найперші.

Із вогню та в полум'я шугали.

Не до подвигів і не до звершень, –

Ви ж собою людство заступали.

Лейтенанти – ратники Вітчизни,

Юні сурмачі своєї долі.

Випали вам дні – страшні і грізні –

З чорним сонцем в синьому роздоллі.

Та серця, мов промені, не гасли:

Залишались іскрами на тверді, –

І палахкотіли, наче гасла:

Станемо життям супроти смерті.

Де Дніпро та Прип'ять, та Іванків,

Там, де пахне хлібом поле отче,

Ще не висвітлені ваші ранки,

Ще не визорені ваші очі.

Тільки б жити – в нас бунтує спрага –

Та продовжить пісню родоводу...

А лишилась вірності присяга –

Батьківщині. Матері. Народу.

Першими на захист своєї землі, народу через кілька секунд після сигналу тривоги до палаючого реактора прибули пожежні на чолі з лейтенантом Володимиром Правиком, потім прибув Віктор Дибенко. Вони ступили у вируюче полум'я, у смертельну радіацію, рятуючи людей.

Перебувати в епіцентрі вибуху було рівносильно самогубству. Чоботи вгрузали в бітумі, кожен крок вимагав неймовірних зусиль. Отруйні випари не давали дихати, а довкола панувала майже цілковита темрява. Вода, якою заливали полум'я, миттю перетворювалася на пекучу радіоактивну пару.

Вони розуміли, на що йшли, опинившись у пеклі смертельної радіації. Але знали ще й те, що за їхніми спинами – дружини, діти, матері, велике місто, яке ні про що не здогадувалося.

Якби вони ціною свого життя не зупинили вогню, вибухнули б ще три енергоблоки. Дослідники стверджують, що в такому випадку на території Київської, Волинської, Чернігівської областей та півдня Білорусі залишилась би воронка.

28 чоловік двох караулів затулили собою не тільки станцію, а всю Європу. Шість чоловік загинули майже відразу. І всі молоді...

А їм би тільки починати жити, кохати, нести радість близьким. У кожного були свої плани та надії. Та ніч 26 квітня стала для них фатальною. Вони не озиралися, не ховалися за спину інших. У самому пеклі аварії вони виконали свій обов'язок до останнього подиху.

Сьогодні згадаємо імена тих перших, які кинулися у вогонь, у небезпеку, які затулили собою всіх нас, які своїм життям захистили всю Україну від смерті.

Звучить траурна музика, удари дзвону чергуються з іменами.

*Віктор Дибенко,
Володимир Правик,
Микола Ващук,
Володимир Тищура,
Микола Титенок,
Василь Ігнатенко...*

Погляньте в їх очі й подумки подякуйте їм за те, що вони ціною свого життя надали вам можливість народитись і побачити світ.

Інценівка вірша С. Йовенко (*По черзі виходять чотири учениці в чорних хустках, четверта – з дитиною на руках*)

Автор. Зойкнула Земля чаїним криком:

1-ша учениця. Сину, вбережи і захисти!

Автор. Вийшла мати із іконним ликом.

2-га учениця. Йди, синочку. Хто ж, коли не ти?

Автор. Спалахнуло небо, впало крижнем:

3-тя учениця. Сину, збережи і захисти! –

Автор. Вийшла Жінка з немовлятком ніжним:

4-та учениця. Йди, коханий. Хто ж, коли не ти?

Автор. ...І уже ні сина, ані мужа.

Лиш розверсті зорані поля.

Та пліч-о-пліч стали

Біль і Мужність.

Дух і Воля. Небо і Земля.

Герой Радянського Союзу лейтенант Володимир Правик. Йому судилося бути першим. Вражає, як грамотно діяв він. Самої лише мужності там було замало. Виникла необхідність точно оцінити ситуацію, щоб уберегти тих, кого можна було врятувати. І він зумів це зробити, бо належав до тих, кого називають справжніми чоловіками. І тим зворушливішою є лірична сторінка життя Правика – історія його кохання з дружиною Надією. У 1989 р. вийшла документальна повість Галини Ковтун «Я писатиму тобі щодня...», де розповідається про світлі почуття. Його листи були як музика.

«Моя люба! Мій рожевий ніжний цвіте. Ти вічна, як любов, і цвіт цей ніколи не зів'яне, не ослабне яскравість барв, бо свою силу вони беруть у серці моєму... Мої справи йдуть непогано. ...через місяць я почну працювати по-справжньому. Ти будеш мною задоволена...»

Твій пожежник.

Липень 1982 року, Чорнобиль

«Дорога моя, мила людинко! Ми знайшли свою долю: так і повинно було статися. І нашим дітям ми колись розкажемо, як у блакитній нашій юності зустрілися ми для щастя і життя. Адже всі наші дні – це боротьба за те, щоб було більше добра і справедливості, чесності, більше світла, сумлінних справ, порядку. Для нас і дітей наших».

Твій Володя.

Грудень 1984 року. Чорнобиль

У ту мить, коли Володимир опинився на лінії вогню, він збагнув, що несе людям розпечений графіт. І коли йому на допомогу кинуться хлопці з караулу, Правик закричить: «Тікайте звідси! Мені вже нічого втрачати, докінчу сам». Напевне саме тому, з усього караулу загинув лише один пожежник – командир. Він відійшов у вічність 11 травня. А до цього написав свій останній лист коханій дружині та крихітній донечці Наталці:

«...Живу я добре. Поселили нас у клініці для огляду... Тут всі, хто був тоді там. Так що мені весело, адже мій караул весь при мені. Ходимо, гуляємо, милуємося вечірньою Москвою. Одне погано, що милуватися доводиться через вікно. І це триватиме, мабуть, місяців півтора-два.

Надійко, ти читаєш мого листа і плачеш. Не треба, витри слізки, все обійшлося добре, ми ще проживемо до ста літ. І донечка наша ненаглядна переросте тебе разів утри...

Не хвилюйтесь. Чекайте з перемогою».

Травень 1986 року, Москва, клінічна лікарня.

Твій навіки Володя

Герой Радянського Союзу лейтенант Віктор Кібенок з дитинства мріяв стати пожежником, як його дід і батько. Віктор належав до «найвеселіших хлопців у світі». Кібенок та хлопці з його караулу перебували в зоні пожежі найдовше 35 хвилин вони боролися з вогнем майже над самісіньким реактором, поки не зупинили вогонь.

10 травня в московській клініці його прийшли провідати батьки та дружина Тетяна, яка чекала дитину. Не могли приховати тривоги: зчорніле обличчя було майже невпізнане.

– Ви не хвилюйтеся. Все буде добре, – мовив Віктор. – Я зараз, вийду на хвилинку.

Він повернувся у свою палату й звідти вже не вийшов. Не витримало серце.

Сержант Микола Ващук 14 травня помер у страшних муках у московській клініці.

Посмертно нагороджений орденом Червоного Прапора.

Старший сержант Володимир Тишура лежав у московській клініці № 6 у стерильній палаті, яка кварцювалася по кілька разів на добу. Але це не допомогло. Володимир пішов із життя першим.

Старший сержант Василь Ігнатенко уже знемагаючи від радіаційного удару, виніс із вогню Володимира Тишуру й Василя Ващука. Помер 13 травня 1986 р.

Старший сержант Микола Титенок, як і всі, боровся з вогнем до останнього. Коли в клініку Миколу приїхала провідати дружина, він її попросив: «Приїзди шістнадцятого й забирай мене».

16 травня Микола Титенок помер.

Поруч із молодими хлопцями знаходився їх начальник – Герой Радянського Союзу майор Леонід Телятников, про якого кажуть, що крізь пекло його провів сам Господь. Він єдиний серед усіх дивом залишився в живих.

...Чую, знаю, хоч несила знати:
Де трава – не йди – підвівся ліс!
Сиве поле йде вдовиця жати,
Що не сніп, то перевесла сліз...
Любчику, солодкий мій, жаданий,
Виглядаю тебе ночі й дні!
Не приходиш – хоч приснишь, коханий!
Дай же пригорнутись... хоч у сні!
А чи я тебе не так любила,
Що віддався любошам біди?
Лишенько моє, вертайся, милий!
Ти ж у нас з дитяточком один!
...Чую, знаю, хоч несила знати:
Грудкою на землю жайвір впав.
Йшла дитина чорні квіти рвати –
Чорний вітер ручку переймав...

(Чути звук метронома)

Згадаймо і вшануймо не тільки пожежників. На захист народу й землі України встали всі, щоб узяти участь у ліквідації аварії, збудувати захисну споруду-саркофаг.

- Це й робітники атомної станції, які залишилися працювати після вибуху, і атомщики з інших станцій, які прийшли їм на допомогу.
- Це й водії машин, які прийшли на ліквідацію аварії.
- Це й льотчики гелікоптерів, з яких у воронку реактора закидали пісок.
- Це й шахтарі, які під зруйнованим реактором будували фундамент для саркофагу.

- Це й будівельники, які зводили сам саркофаг.
- Це й молоді хлопці – солдати нашої армії, яких засилали всюди, де не вистачало людських рук.

І звичайно ж це лікарі та різні медичні робітники, які рятували тих же пожежників під час гасіння пожежі й уже після неї.

Ми схиляємо свої голови перед усіма, кого сьогодні вже немає з нами, перед тими, хто ціною власного життя оплатив шанс на життя мільйонів.

*Хвилина мовчання, хвилина мовчання...
Це мить не прощання, а вічне стрічання
Із тими, кого вже не стрінемо ми.
Коли наступає хвилина мовчання,
У пам'яті нашій клеочуть громи.*

Тож устаньмо й помовчимо мить – у пам'ять про тих, хто заснув вічним сном, сказавши своє вагоме слово в цій трагедії.

(Хвилина мовчання. Звучить пісня Н. Яремчука «На могилі».)

*Ще б'ється серце, бо ж душа жива.
Хоч рясно зародила садовина –
Та смертю дихає отруєна трава
І плаче стронцієм поранена калина.*

Як багато горя... Воно б'є в наше серце, у свідомість. Страшне чорнобильське лихо й досі продовжується, забираючи все нові й нові жертви.

За характером протікання процесів руйнування 4-го блоку та масштабами наслідків зазначена аварія мала категорію поза проектної, відносилася до 7-го рівня (важкі аварії) за міжнародною шкалою ядерних подій INES.

Уже через годину радіаційна обстановка в місті була з'ясована. Ніяких заходів на випадок аварійної ситуації там передбачено не було.

Люди не знали, що робити. Згідно з усіма інструкціями й наказами, що існували вже 25 років, рішення про евакуацію населення з небезпечної зони повинні були приймати місцеві керівники.

До моменту приїзду Урядової комісії можна було вивести із зони всіх людей навіть пішки. Але ніхто не взяв на себе відповідальність.

У 1986 році виселено з Чорнобильської зони 91 тисячу мешканців із 76 населених пунктів. Ще протягом 10 років продовжувалося виселення. До 1996 року переселено 160 тисяч осіб. На цей час із чорнобильської зони усього виселено 166 тисяч населення.

Більше 2 тисяч населених пунктів мають статус постраждалих.

Поля і луки, ліси й озера, річки і ставки Чорнобильщини тяжко вражені невидимою хворобою. Дичавіє земля, хоча ще квітують і родять сади. Ніхто не споживає тих гірких плодів, ніхто не йде до лісу за його цілющими дарами; не п'є води, насиченої радіоактивною отрутою, і навіть повітря, яким ми дихаємо, стало ворогом.

Із зони вивезено понад 90 тисяч жителів; утрачено 48 000 га земельних угідь; виведено з ладу 14 підприємств, 15 будівельних організацій, втрачено 90 000 м² житла, 10 400 приватних будинків.

Щоб урятувати людей, які жили в межах Зони, їх усіх евакуювали поза межі Зони.

Це була страшна евакуація, бо людям заборонили брати із собою будь-які речі. Так, до міста Прип'яті вже в неділю зранку, 27 квітня, прибуло більше двох тисяч автобусів. Автобуси підганяли під під'їзди будинків, і люди, хто в чому був,

прихопивши лише гроші (без речей, змінного одягу, тим більше без улюбленців-тварин), сідали в автобуси, і їх назавжди вивозили з рідних домівок.

Кішки, витягнувши хвости, заглядали в очі людям, нявчали, собаки вили, прориваючись до автобусів. Але брати із собою тварин категорично заборонялося, бо шерсть у них була надзвичайно радіоактивна. Довго ще тварини, кинуті господарями, бігли за автобусами. Але марно. Тоді вони відстали й повернулися в покинуте місто.

Якщо в цей час хтось був у від'їзді, чи в гостях, чи на роботі, чи в лікарні, тобто не вдома, ті губили своїх рідних і довго потім шукали на великих просторах Радянського Союзу. Адже вивозили людей бозна-куди й тимчасово селили де тільки можна – у лікарнях, санаторіях, таборах.

Розлучені сім'ї, втрачені родичі, друзі – гірка реальність тієї евакуації.

Уся країна встала на допомогу евакуйованим. Люди висилали одяг, бо евакуйовані мали лише те, що одягли під час евакуації, та й те було небезпечно носити через радіаційне зараження. Почалося екстрене будівництво будинків для поселення людей.

Евакуйовані втратили все: житло, речі, роботу, минуле життя. А головне – здоров'я, дуже багато з них із часом померли.

Зоря полинова горить

І осяває в доколі.

Порожні села, ниви голі,

Бур'ян, що з вітром гомонить.

Печать і пустка – на віки.

Мов сльози, роси сребріють

І страшно, хижо, дико виють

В безлюдній Прип'яті вовки.

Але найгірші сльози Україна проливає за дітьми. Бо підступність радіації полягає в тому, що чим молодша людина, тим сильніше радіація вражає організм.

Лейкемія – рак крові, страшний невиліковний діагноз багатьох дітей-чорнобильців. Що може бути страшніше.

(Звучить «Місячна соната» Бетховена.)

1-й учень . Мамо, почуй мене, мамо,
Бачиш, що я помираю.
Мамо, врятуй мене, мамо.
Мамо врятуй, я благаю.
Ненечко, якби ти знала,
Як мені хочеться жити.
Світ я не бачила, мамо,
Але я його полюбила.

3-й учень . Порятуй від смерті, рідна,
Квіточка моя яскрава.
Матінко, горлице рідна,
Що у Чорнобилі сталось?
Мамо, чому я хворію?
Чого ти плачеш ночами?
Мамо, невже не зумію
Батька обняти руками?

4-й учень . Чом на очах твоїх сльози?
Чом не всміхнешся ніколи?
Чи заплетеш мені коси,

Коли піду я до школи?
Ненько, чого ти ридаєш?
Мамо, невже помираю?
Як допомогти, ти не знаєш?
Мамо, не хочу до раю!
Хочу я бути а тобою,
Жити, радіти так само,
А не вплітатись журбою
В коси твої, моя мамо.

Сьогодні – День пам'яті, День скорботи і роздумів. Бо нам таки є над чим замислитись. Живемо на технологічному вулкані. Чи не повториться трагедія в іншому місці? Чи стали ми більше шанувати рідну землю? Тож запалімо поминальну свічку – свічку надії 26 квітня. Хай полум'я свічок у наших душах зіллється в одне полум'я віри. Ми будемо жити!

(Лунає гул дзвонів. Запалюють свічки)

Мимоволі хочеться гукнути: «Люди! Схаменімося! Дзвони Чорнобиля б'ють на сполох! І, як писав Хемінгуей, не питайте, по кому подзвін. По кожному з нас».

Коли ми цей урок засвоїм,
Що, ідучи всесильно до мети,
Не треба забувати про озони,
Про землі й води, жита срібний дзвін,
Щоби ніколи омертвілі зони
Нащадкам не залишити своїм.

Чорнобиль дав нам кілька моральних уроків трагедії:

1-й урок – безвідповідальності (ми не були готові до такої аварії ні морально, ні технічно. І коли вже сталася трагедія, довго все подавалося в приєднаннях напівправди);

2-й урок – милосердя (всі люди відгукнулися на біду, прийшовши чорнобильцям на допомогу: збирали кошти у фонд Чорнобиля; діти-чорнобильці відпочивали й оздоровлювались у санаторіях, таборах відпочинку);

3-й урок – патріотизму (ми мусимо завжди пам'ятати про подвиг пожежників, щоб у потрібну хвилину стати на захист, прийняти правильне рішення, насамперед думати про тих, хто нас оточує).

Урятований світ – найкращий пам'ятник тим, хто загинув у чорнобильському пеклі. Пам'ятаймо про них і робімо все, щоб ніколи не падала на землю гірка зірка Полин...

Учитель. *Хай стане мир міцнішим у стократ,
Хай над землею чисте небо буде.
Чорнобиль – попередження, набат,
Його уроків людство не забуде.*

Але головний урок – людство, яке відкрило атомну енергію, ще не було готове до її безпечного використання. Людство зі своєю техногенною цивілізацією прагне до нових відкриттів, нових знань. Але морально воно ще не готове правильно використати свої знання, не зашкодивши природі й самому собі.

*На землі, у домі вселюдському,
Протиріч і негараздів – тьма.
Будьмо, люди, обережні в ньому,
Іншого житла у нас нема.*

АТО – зона особливої уваги

Вечір пам'яті для старшокласників

Ведуча. Добрий день, шановні вчителі, учні, запрошені.

Ведучий. Чудовий жовтневий день із прохолодним ранком. 14 жовтня в нашій історії – це насамперед християнське свято Покрови Пресвятої Богородиці, яку українські воїни з давніх часів мали за свою покровительку.

Ведуча. Ця дата символізує нерозривний зв'язок усіх поколінь захисників України: воїнів Київської Русі, козаків, учасників збройних формувань УНР та ЗУНР, українців, які в складі збройних сил СРСР та партизанських формувань захищали Батьківщину від нацистів, воїнів Української повстанської армії та нинішніх захисників України.

Ведучий. Нам, учням старших класів, не байдужа наша історія, бо саме ми є свідками своєї історії, яка твориться на наших очах.

Ведуча. Минуло небагато часу, близько двох років, а ми стали іншими.

Ведучий. Іншими стали простір і оточення, іншою стає наша малеча, і ми глибше стали усвідомлювати, що ми – українці.

Ведуча. Відомо, що все справжнє, непідробне, натуральне коштує дорого.

Ведучий. Тому, мабуть, і наші почуття, і наша свобода – це те, за що довелося заплатити велику ціну.

Ведуча. Тепер ми не з підручників знаємо про війну. Це страхіття близько, поряд із нами, а не десь далеко, за океаном.

Ведучий. Людина так влаштована, що загубивши щось, починає його цінувати більше. Втрачені свобода та мир. Вони неминуче тягнуть за собою втрачені людські життя, розбиті людські долі, страх, поневіряння, голод, насильство, безпоміч.

Ведуча. Як не є, а в наших жилах тече козацька кров, у наших генах навічно закарбувалося почуття національної гідності, що пробудилося зараз.

Ведучий. Я добре знаю, що за свободу в усі віки билися, боролися, відстоювали її, боронили. Сьогоднішня наша країна саме така.

Ведуча. Але є завжди люди, які здійснюють це. Ми опинилися в складному для країни часі: розгортається нова історія. Коли країна стає сильнішою, за неї борються найсильніші. Сьогодні на нашу зустріч запрошені ті, у кого почуття національної гідності високе, а розуміння, «Я – це Україна» глибоке.

Декламатор.

Пишу тобі, не знаючи ім'я,
Могутній воїн, захисник держави.
Не знаю, де твій дім, твоя сім'я,
Де хата батька і старої мами...

Я не знаю, чи страшно вночі,
Коли постріли, танки і гради.
Ти крізь сльози тихенько кричиш
І з тобою всі хлопці з бригади...
Я не знаю, чи сумно тобі,
Коли згадуєш очі дитини...
Коли серце неначе в вогні
Лиш при згадці про доню чи сина.

Я не знаю, який ти, герою,
Кароокий ти, сильний, терплячий...
І без цього пишаюсь тобою.
А Україна молиться й плаче...

І зараз ми представляємо вам наших захисників, земляків, воїнів АТО, які пішли в саме пекло, щоб у нашому селі ми не чули пострілів, криків, жили з думкою, що «все добре».

На вас чекає розповідь про них. *(Презентація)*

Чорнобай Павло Іванович народився 19 січня 1975 року в селі Скрипаї. Закінчив Скрипаївську школу, потім Шелудьківську. Після служби в армії працював у агрофірмі ім. Ю. О. Гагаріна. Пішов у зону АТО за повісткою й перебував у Луганській області в селищі Щастя. Маючи звання молодшого сержанта, був демобілізований за станом здоров'я. Одружений, має двох доньок.

Череха Ігор Павлович народився 26 квітня 1988 року в селі Шелудьківка. У 2006 році закінчив Шелудьківський ліцей, навчався в Академії міського господарства, за фахом інженер-електромеханік. 2011-2012 – роки служби в армії в Повітряних Силах, радіотехнічних військах в Одеській області. У зону АТО пішов за призовом під час першої мобілізації. З 1 березня 2014 року до березня 2015 року знаходився в Луганському прикордонному загоні на умовному кордоні по Сіверському Дінцю в Трьохізбенці. Зараз служить у Новій поліції м. Харкова. На запитання, чи не жалкує, що потрапив у зону АТО, відповідає: «Не жалкую абсолютно. Це навчило мене більше цінувати рідних, близьких, любити свою Вітчизну ще сильніше».

Лісовик Сергій Анатолійович народився 23 липня 1976 року. Був учнем Шелудьківського ліцею. Навчався в Харківському національному інституті архітектури і будівництва. 1994-1996 роки – служба в армії в м. Донецьку. У зону АТО був призваний 6 вересня 2014 і перебував там до 28 серпня 2015 року (під час третьої мобілізації) в центральній зоні в м. Щастя рядовим. Був водієм вантажної машини. Одружений. Має двох дітей.

Леонченко Сергій Олексійович народився 7 серпня 1980 року. Навчався в Зідківській середній школі. Після закінчення школи вступив до ПТУ в селищі Комсомольському, здобув робітничу професію, працює на Зміївській ТЕЦ. У період з березня 2014 до березня 2015 перебував у зоні АТО в м. Луганську. Був снайпером. Одружений. Має доньку.

Бойко Олександр Олександрович народився 10 грудня 1990 року. У 2007 році закінчив Шелудьківський ліцей. Навчався в селищі Комсомольському в професійно-технічному ліцеї, закінчив його у 2009 році за спеціальністю муляр і зварювальник. 2009-2010 роки – служба в Армії в Київській області. Працював в охоронному агентстві на заводі ім. Малишева, потім на меблевій фабриці м. Харкова. У зону АТО пішов 29 квітня 2014 року і перебував до 26 квітня 2015 р. в Луганській області в складі 22 батальйону територіальної оборони. Був полонений 2 вересня 2014 р. і 58 днів провів у полоні. Під час полону зазнав знущань: три дні в наручниках висів на турніках, був дуже побитий і знесилений. Його зняли на відео, коли перебував у приміщенні Луганської таможенної служби, і це відео продемонстрували по телебаченню. Саме так рідні дізналися, де знаходиться їхній син. Тоді попав під розгул п'яних чеченців, які морально принижували, погрозували вбити, залякували. У кінці пропонували перейти на їхню сторону. Довгоочікуваний обмін відбувся четвертим. Звільнили його афганці разом з 11 полоненими.

Бойко Вадим Олександрович народився 14 березня 1993 року. Він – випускник нашого ліцею, закінчив ПТУ № 33 м. Харкова за спеціальністю автослюсар-водій. Призваний в армію 10 листопада 2011 року. Після служби в армії працював на молокозаводі в м. Змієві. У зону АТО попав 13 березня 2014 року. Був у прикордонній службі, потім у м. Щастя. Звільнився 21 березня 2015 року. Зараз працює в Кигичівці в охоронному агентстві.

Захаренко Андрій Юрійович народився 7 липня 1991 року в селі Шелудьківка. Закінчив наш Шелудьківський ліцей у 2008 році, відбув службу у 2012 році в лавах Армії. Був призваний у зону АТО 22 серпня 2014 року і пробув там до 8 вересня 2015 року. Командував відділенням розвідувального взводу. Самі тоді зрозумів, що дружба чоловіча – це понад усе. Бригада – це сім'я.

Лисак Володимир Олегович народився 26 січня 1991 року. Навчався в нашому ліцеї. 2009–2010 роки – служба в лавах Української армії під Києвом. У період із 31 серпня 2014 до 14 вересня 2015 року перебував у зоні АТО командиром мотострілкового відділення під м. Щастя. Був одружений. Має сина.

Малюк Сергій Миколайович народився 17 травня 1971 року. Навчався спочатку в Скрипаївській школі, закінчив Шелудьківську школу. Закінчивши школу, проходив службу в армії. Після служби працював трактористом. 6 серпня 2014 року пішов у зону АТО за повісткою. Сергій Миколайович ніс службу в 92 бригаді в станиці Луганській, працював водієм, механіком, ремонтував танки. 25 вересня повернувся додому. Зараз працює в агрофірмі ім. Ю. Г. Гагаріна.

Ісай Ярослав В'ячеславович народився 13 серпня 1991 року в селі Шелудьківка. Закінчив Шелудьківський ліцей. Ще в ліцеї захоплювався технікою, особливо військовою. Для себе здобув професію токаря. Призивався до Збройних сил України та пройшов навчання у військовій частині «Десна», де освоїв військову професію танкіста, для подальшого навчання був переведений у місто Біла Церква. Після звільнення в запас працював в охоронному агентстві «Кротос». Коли на Сході України почалася війна, Ярослав пішов добровольцем захищати Вітчизну. Пройшов підготовку у 22 Харківському батальйоні територіальної оборони, був направлений на блокпост у Луганській області. Сьогодні перебуває саме там.

Шаров Віталій Володимирович народився 16 жовтня 1970 року в селі Шелудьківка. Закінчив Шелудьківську середню школу та Дніпропетровський юридичний університет. Працював у міліції. Пішов добровольцем в АТО в місто Щастя. Перебував там із вересня 2014 до вересня 2015 у складі 92 мотомеханізованої бригади сержантом. Одружений. Має двох дітей.

Виступ голови сільської ради. Привітання зі святом.

Інтерв'ю ведучої з воїнами.

- *Що спонукало вас піти на війну?*
- *Чи була розчарованість і бажання все покинути?*
- *Коли було страшно? Який епізод вам запам'ятався найбільше?*
- *Якою зброєю володієте і воювали? Що було найгіршим і найстрашнішим?*
- *Хто чекав удома? Кому б хотіли подякувати?*
- *Що найнеобхідніше солдату? Чого найбільше чекали?*
- *Що б могли побажати сьогоднішнім старшокласникам?*

(Розповідь захисників)

Привітання піснею. **Звучить пісня** про Україну: «Моя любов».

Учні 10 класу виступають **зі сценкою за власним сценарієм.**

Инсценізація.

До якогось місця підійшло п'ятеро людей. Дві дівчини і три хлопці. Це воїни української армії.

Перший хлопець. Здається, тут наше місце. Командир сказав, щоб ми підійшли до яру 458 кроків на захід через ліс. І тут чекали його команду.

Другий хлопець. Що ж, сідаймо поки що (посідали на землю).

Третій хлопець. Уночі буде холодно. Дівчата, ідіть назбирайте дров, а ми потім розпалимо вогонь (дівчата пішли збирати дрова).

Перший хлопець. Командир сказав, щоб ми не самовільничали. Цей вогонь, ох, ще й як боком може вийти.

Другий хлопець. Правильно. Давайте до ранку всі дружно позамерзаємо. Тоді твій Соваков і на тім світі покою не дасть.

Третій хлопець. Смеркає. Дівчата хоч не заблукали з тими дровами? Треба було їм компас дати, чи що?

Другий хлопець. Компас у Євгена Зінченко... А де він, до річі?

Перший хлопець. З Ольгою, мабуть, витанцьовують, поки Соваков не бачить.

Другий хлопець. Та у твого Совакова очі, як у павука – все бачать. Помовчить, а потім і ухопить на гарячому місці (ідуть дівчата з дровами). Дівчата, ви поки принесете вогню, можна за цей час декілька разів замерзнути й воскреснути.

Перша дівчина. То б поміг.

Друга дівчина. Чорногузе, тобі аби не мовчки, сам би приніс, так ще ж і збирати треба.

Третій хлопець: Давайте сюди вогонь, розпалемо. (*забирає дрова, розпалює вогонь*). Сідайте ближче руки гріти, і душа тим часом зігріється.

Перша дівчина. Де б ще ми так вогонь розпалили та гріли руки? Чи ми не могли б так дома зробити? Чому саме тут? Чи пішла б я колись у таку дорогу, щоб погрітися? Та краще я замерзну, а сина зігрію у своїх обіймах. Мій маленький син (*береться за голову*)! Була б моя воля, босою побігла б по під кулями до нього, щоб побачити ще хоч один разочок, прочитати казочку на ніч, як у ті давні часи. А чому б не зараз (*друга дівчина обіймає першу*)?

Друга дівчина. Обіймеш! Обіймеш ще не раз. І казочку ще не одну розкажеш! Чуєш? Розкажеш! Обов'язково!

Другий хлопець. Та що ви розклеїлися, як оголошення на зупинці під дощем? Ото попридумують собі, а потім тужать.

Друга дівчина. Та ти ото кажеш, Чорногузе, бо нічого втрачати в цьому житті.

Другий хлопець. Уже нічого... Як нічого? Удома мене Сірко чекає. Сумує, мабуть, товариш. Скучив, мабуть, за вечорами на Жаб'ятнику, згадує, як карасів ловили. Дивиться так своїми великими чорними очима, як ти не дасиш того єдиного карася? І я скучив. Бувало, виходжу вранці з хати, а Сірко на порозі крутить своїм пишним, рудим хвостом. Чекав, поки прокинуся.

Третій хлопець. Не один ти такий. Он Євген перед Ольгою як тільки не крутить хвостом. Де вони є?

Перший хлопець. Та докрутяться, поки хтось підстрелить або на розтяжку десь попадуть.

Друга дівчина. Не гарний жарт.

Перший хлопець. Та нічого з ними не станеться.

Третій хлопець. Може вип'ємо? Оксано, що в тебе там у торбинці (до першої дівчини)?

Перша дівчина. Та, те, що в тебе: вода, хліб.

Третій хлопець. Доставай (*перша дівчини достала воду і пролунав вибух*).

Звучить музика із кінофільма «Незламна» (звуки вибухів, пісня «Обійми», Океан Ельзи).

Під цю мелодію дівчина та хлопець заходять, озираючись, у зал, під час вибуху падають. У цей час ті, хто на сцені, падають також, ховаючись від вибухів. Хлопець накриває дівчину собою. Він поранений. Дівчина вибирається з-під нього, тягне на собі, плаче, гукає: «Допоможіть!», почули інші, допомагають покласти на носилки, надають пораненому першу медичну допомогу: дають напитись із фляги води, бинтують голову, супроводжуючи це фразами: «Скоріше! Бинтуй! Дайте води!» і т.д. (Пораненого виносять).

Завіса

Свій вірш читає учениця 10 класу Настя Нарожна

*Періщить дощ, наче небо плаче,
Бо ти засинаєш, ти вже майже вві сні.
Якщо я прокинусь, а тебе немає,
То нащо прокидатись мені?
Мов червоною фарбою покрита земля,
А дощ мішає фарби.
Ти така молода, ти ще зовсім маля,
Ти не повинна помирати,
Моя ненько! Україно!
Це ж не першая хвилинка,
Коли ти у п'яті.
Ти сильна! Сильна Україно!
Прокинься лишень і ходімо
Назавжди з цієї п'яті.*

Декламування поезії «Не та війна».

Звучить пісня «Не твоя війна»

Під кінець пісні виходять учні 3-го класу із зображенням українського прапора на кольоровому папері. Кожний із дітей говорить слова й дарує свій виріб.

*Ми вами пишаємося.
Ми хочемо бути схожими на вас.
Ви – наша гордість.
Ви – наші герої.
Дякуємо за вашу стійкість і витримку.
Будьмо завжди єдині. Здоров'я вам і злагоди в усьому.
Хай завжди для всіх і для кожного буде мир.
Радійте життю, воно таке прекрасне!
Щастя для всіх – це мир!
Шануймося та цінуймо найдорожче! Усім добра і миру!
Хай завжди буде сонце і небо, будуть наші мами і ми!*

Урочисте вручення подарунків і квітів.

Герої нашого часу

Урок мужності

*Нікітіна О. В., бібліотекар
КЗ «Школа-інтернат № 14»
Харківської міської ради*

Мета:

- формування в учнів почуття патріотизму, любові до свого народу, України;
- формування й розвиток мотивації, спрямованої на підготовку до захисту Вітчизни, на прикладі героїзму українських солдат, які воюють у зоні АТО;
- виховання поваги до мужності та самовідданості сучасних борців за незалежність і цілісність держави.

Обладнання: мультимедійний проектор, відеофільми «Україна. Майдан», «Небесна сотня. Юні ангели», портрети учасників АТО, вислови письменників про любов до Батьківщини, які покладено на кожну парту.

Відеофільм «Україна. Майдан».

Бібліотекар. Добрий день! Сьогодні в нас незвичайний урок – урок мужності. Ми будемо говорити з вами про мужність і героїзм в ім'я свободи, незалежності та цілісності нашої держави. Тема нашого уроку «Герої нашого часу».

– Що ж означає бути героєм? (Бути героєм – це віддавати своє життя за друзів, коли ти ризикуєш і дивишся в очі смерті. Це вміння сказати «Ні!» несправедливості, побороти власний страх.)

Учитель історії. А що означає бути патріотом? (Патріот – людина, яка віддана своєму народові та рідній землі, яка не ставить свої інтереси вище інтересів свого народу, яка поважає мову, культуру та історію свого народу.)

– Як ви думаєте, чому саме зараз ці питання стали такі важливі?

Бібліотекар. Я думаю, що всі ви погодитеся з тим, що доля України залежить від кожного з нас. Нелегкі часи переживає зараз наша країна. А почалося все з непідписання угоди про входження України до Євросоюзу та побиття мирних студентів. Після цього тисячі людей, обурившись такими діями влади, вийшли на Майдан. Це були представники всіх регіонів України, різних за своєю національністю, віком, освітою, сімейним станом. Тепер вони вже не просто захищали побитих студентів, а боролися за власну незалежність.

Учитель. На початку цих подій, коли нікому й у голову не могло прийти, чим усе обернеться, слова «Слава Україні! Героям слава!» для багатьох видавалися простим вітанням, котрими розпочинали свою промову численні оратори зі сцени Майдану. Для частини ці гасла й вітання асоціювалися з націоналізмом. Вони не розуміли, про яких таких героїв ідеться? Інші ж на місці героїв бачили Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесю Українку, тих, хто першим вийшов на Майдан, а дехто – волонтерів. У кожного був свій варіант. Із розвитком подій з'являлися дедалі нові претенденти на те, щоби стати тими героями, котрим, власне, слава.

Бібліотекар. У дні з 19 до 22 лютого 2014 року все досягнуло критичної позначки: почалася стрілянина. Вона забрала життя майже сотні майданівців, ще декілька сотень було важко поранено. Кожен із загиблих поклав життя за нашу волю, за наше світле майбутнє. Загиблих героїв названо «Небесною Сотнею», бо вони, мов сотня ангелів, вознеслися на небеса берегти Україну.

(Звучить мелодія пісні «Пливе качка». Декламування вірша.)

1-й учень. А сотню вже зустріли небеса...

Летіли легко, хоч Майдан ридав.

І з кров'ю перемішана сльоза.

А батько сина ще не відпускав.

Й заплакав Бог, побачивши загін:

Попереду – сотник, молодий, вродливий,

І юний хлопчик в касці голубій,

І вчитель літній – сивий-сивий...

І рани їхні вже не їм болять.

Жовто-блакитний стяг покритв їм тіло.

Як крила ангела, злітаючи назад,

Небесна сотня в вирій полетіла...

Згадаймо тих, хто були майже вашими ровесниками, але, незважаючи на молоді роки, пішли в бій з несправедливістю заради України.

Відеофільм «Небесна Сотня. Юні ангели».

Учитель. На зміну страшним подіям на майдані Незалежності прийшли ще жахливіші – на Сході нашої країни. На жаль, так сталося, що зараз ми повинні захищати єдність держави, її територію та кордони, її незалежність. У нашій державі проживають, крім українців, росіяни, молдовани, поляки, вірмени та інші національності. Не треба ділити Схід і Захід. Не треба визначати: російськомовне чи україномовне це місто. Ми не можемо допустити, щоб Україна була розірвана на шматки. Ми – єдина країна.

2-й учень. Це моя і твоя війна за мою і твою свободу.

Я із Заходу, ти із Сходу – ми щаслива одна сім'я.

І ніхто нас не роз'єднає, нас ніколи ніхто не здолає,

Бо ми разом – могутня сила. Це моя і твоя Україна.

3-й учень: І весь світ нас з тобою знає. Нас із тобою весь світ поважає,

Бо ми биті, та не подолані, ми з тобою ніким не підкорені!

А нам брешуть, а нас обманюють, нас, мов звірів, з тобою стравлюють,

Але марно – дешева акція, я і ти – то Велика нація!

Бібліотекар. Але на Сході з'явилися самопроголошені народні республіки. Озброєні групи бойовиків почали захоплювати адмінбудівлі та відділки міліції в містах Донбасу. Українська влада у відповідь заявила про проведення Антитерористичної операції із залученням Збройних Сил. Поступово протистояння переросло в масштабний воєнний конфлікт.

Учитель. Коли мова йде про честь і гідність твоєї країни, коли ворог посягає на територіальну цілісність, коли раптом виникає гурт зрадників країни, ми не можемо вести дискусії, чи потрібно воювати. У Статті 65 Конституції нашої держави наголошено, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян України. Тому всі ми повинні бути вдячними тим, хто захищає нашу країну. Жах лише в тому, що гинуть наші

співвітчизники. Ви підготували повідомлення про цих мужніх людей. Зараз ми їх послухаємо.

(На екрані демонструються портрети героїв, про яких іде розповідь)

4-й учень. Олег Сухарев – боєць батальйону «Айдар». 22-річний командир відділення був тяжко поранений у бою. У нього влучило 19 осколків. Бійці, які приїхали за ним на поле бою, сказали, що не довезуть його до госпіталю. Він вижив, хоча вмирав двічі. «Чого я хотів до війни, не пам'ятаю. Чого я хочу зараз? Миру!» – сказав Олег.

5-й учень. Харківські військові теж беруть активну участь в операціях АТО на Донбасі. На жаль, дехто з них додому вже не повернеться. Інші отримали тяжкі поранення, однак залишаються оптимістами. 31 липня, під час проведення АТО, загинув боєць 25-ї окремої повітрянодесантної бригади Дмитро Посохов, мешканець села Плоске Великобурлуцького району Харківської області. Йому було лише 24 роки.

6-й учень. Доля вберегла життя 24-річному харків'янину Олегу Березовському, командирі екіпажу БТР, який потрапив під гранатометний обстріл і втратив кисті обох рук. Зараз він лікується в Києві. Це справжні герої, які не шкодують свого життя. А допомагають воїнам звичайні люди.

1-й учень. Це насамперед волонтери – люди-добровольці. Ірина Довгань – волонтерка з міста Ясинувата, що на Донеччині. Коли українська армія підійшла до Донецька, Ірина збирала та возила солдатам їжу, одяг, теплі речі. Одного разу її спіймали бойовики, прив'язали українським прапором до стовпа. З неї знущалися, плювали їй в обличчя, били. Але Ірина не здалася. Після такого «стовпа ганьби» вона ще більше полюбила Україну.

2-й учень. Петро Зубар – 16 років, школяр, мешканець Артемівська Донецької області. Коли бойовики зривали з будівлі міської ради Герб України, Петро забрав його та переховував удома понад місяць.

3-й учень. Тарас Крутько – шестирічний львів'янин, збирав гроші собі на планшет. Коли почалися бойові дії на Сході України, Тарас, не довго думаючи, віддав усі свої зібрані півтори тисячі гривень на допомогу української армії. І таких добровільних пожертвувань тисячі.

Бібліотекар. Минає час, і зараз ми вже без сумнівів розуміємо слова вітання «Слава Україні! Героям слава!» *(говорять усі разом).*

Учитель. Закінчується наша зустріч, але життя триває. Зберегти незалежність, відстояти свою єдність, збудувати міцну державу – наш святий обов'язок перед тими, хто віддав своє життя.

4-й учень. Я – українець. Є в мене право на рідну мову та свою державу,
На гордий прапор золотаво-синій, на щастя жити у такій країні.

5-та учениця. Я – українка. Право знати маю про тих, кого героями вважаю,
Що людство рятували від руїни, – синів і дочок гідних
України.

6-й учень. Я – українець. Хочу право мати завжди усе, що думаю, казати,
На незалежну та міцну державу, на все, що гарантовано по праву.

7-й учень. Я – українка. І моє це право любити землю горду й величаву,
Та дух свободи набирати в груди.

8-й учень. Я – українець. Був ним, є і буду!

Діти співають пісню О. Пономарьова «Заспіваймо пісню про Україну». На екрані демонструється кліп на цю пісню.

1.6. Національно-патріотичне виховання засобами шкільної бібліотеки

*Сидоренко О. М., завідувач бібліотеки
Панютинської загальноосвітньої коли І-ІІІ ступенів
Лозівської міської ради*

Протягом останніх 25 років Україна – незалежна держава. Діти відвідують українські школи, студенти навчаються в українських вишах, дорослі працюють на благо своєї Батьківщини. Ми із задоволенням співаємо на вечірках народні українські пісні, розповідаємо українські гуморески, їмо український борщ, вареники, носимо вишиванки, вітаємо гостей рушниками із хлібом та сіллю.

Звичайно, останні речі надають особливого колориту й популяризують звичаї та традиції нашого народу. Але для цього зовсім не обов'язково бути українцем.

Чи обов'язково?! Де проходить межа, що перетворює людей різних національностей, які живуть в одній державі, у її громадян? Можливо, вона проходить через наші серця, адже людина, яка не «впустила» країну, у якій живе, у своє серце, навряд чи коли-небудь стане її громадянином.

Ще з давніх-давен у прислів'ях збереглася до наших днів мудрість про Батьківщину, що виховує в дітей почуття патріотизму, любові до Батьківщини:

- ***Жити – Батьківщині служити.***
- ***Будь не тільки сином свого батька – будь і сином свого народу.***
- ***Людина без батьківщини – що соловей без пісні.***
- ***Рідна земля й у пригоріці мила.***
- ***Бережи Батьківщину як зіницю ока.***
- ***Усякому мила своя сторона.***
- ***Дим батьківщини світліший від чужого вогню.***

Здається, і не потрібно щось додавати до цієї скарбниці мудрості, але частіше за все проходить не один десяток років, коли людина починає усвідомлювати глибинний зміст цих знайомих для всіх із дитинства висловів.

Нехай і так. Але головне, щоб вона навчилася любити землю, на якій живе, її історію, культуру, мову, традиції.

Учити впливати на культурний розвиток, світогляд, моральні принципи в будь-якому напрямі означає «виховувати».

Це слово тісно пов'язано зі школою. А знаючи, що бібліотека навчального закладу є важливою структурною одиницею навчально-виховного процесу, можна стверджувати, що й остання посідає важливе місце в процесі виховання підростаючого покоління.

Отже, поговоримо про національно-патріотичне виховання засобами шкільної бібліотеки.

Основною метою національного виховання є передання вихованцям соціального досвіду, успадкування ними духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування незалежно від національної приналежності особистісних рис громадянина Української держави, духовності, трудової, моральної, розумової, естетичної, правової, фізичної та екологічної культури.

Провідними завданнями національно-патріотичного виховання є:

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді засобами шкільної бібліотеки – це системна та цілеспрямована діяльність щодо формування у школярів високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, метою якого є становлення самодостатнього громадянина – патріота України, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин.

Беручи до уваги зазначене вище, ми можемо сформулювати завдання шкільної бібліотеки щодо національно-патріотичного виховання:

- виховувати повагу до державної символіки;
- формувати толерантне ставлення до інших народів, культур, традицій;
- учити усвідомлювати взаємозв'язок між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- культивувати кращі риси української ментальності – працелюбності, свободу, справедливість, доброту, чесність, дбайливе ставлення до природи;
- формувати мовленнєву культуру;
- учити поважати культурне та історичне минуле України;
- підвищувати престиж військової служби, використовуючи приклади з історії нашої країни, художньої літератури.

На виконання Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді в бібліотеках загальноосвітніх навчальних закладів розроблено відповідні заходи.

№ з/п	Назва заходу	Строк виконання	Відповідальні
1	Проводити спеціальні уроки, конкурси, книжкові виставки з нагоди Дня української писемності та мови.	Щорічно 9 листопада	Бібліотекарі шкіл

2	До «Дня знань» підготувати бібліографічний список матеріалів для класних керівників (сценарії заходів, відеофільмів, аудіозаписів, статей) з мережі Інтернет із метою утвердження у свідомості молоді переконань про єдність і соборність України (Сходу і Заходу).	Щорічно 1 вересня	Бібліотекарі шкіл
3	Комплектувати фонди бібліотек освітньо-виховних закладів літературою, спрямованою на національно-патріотичне виховання.	Постійно	Бібліотекарі шкіл
4	Розробити та здійснювати творчі завдання з національно-патріотичної тематики, конкурси.	Щорічно	Бібліотекарі шкіл
5	Розробити методичні рекомендації (книжкові виставки, полиці, тематичні папки з національно-патріотичного виховання за темами: «Мій родовід»; «Моя сім'я в історії рідного міста/села»; «Моє місто/село в історії моєї країни»; «Національні традиції»; «Народні промисли»; «Національні герої»; «Моя Батьківщина – Україна (державні символи, державні свята)»; «Україна на карті світу».	Щорічно	Бібліотекарі шкіл
6	Прищеплювати любов до української мови через спеціально організовані уроки: «Свято рідної мови», «Мужай, прекрасна наша мова», «Шевченківське слово».	Постійно	Бібліотекарі шкіл (м. Лозова)
7	Проводити цикл бесід, театральних вистав, спрямованих на розкриття традицій української культури, ознайомлення дітей з фольклором (традиції, ігри та ін.).	Постійно	Бібліотекарі шкіл (м. Лозова)
8	Проводити тематичні заходи, присвячені героїчним подвигам українських воїнів, боротьбі за територіальну цілісність і незалежність України.	Щорічно	Бібліотекарі шкіл
9	Забезпечити організацію перегляду та обговорення учнями вітчизняних художніх і документальних фільмів: «Війна – український рахунок», 2002 рік (авт. Сергій Буковський); «Війна без переможців», 2003 рік (авт. Ігор Чижов); «Поводир», 2014 рік (авт. О. Г.Санін) тощо.	Постійно	Бібліотекарі шкіл
10	Проводити заходи щодо святкування Дня пам'яті та примирення, відзначення Дня пам'яті Героїв Крут.	Постійно	Бібліотекарі шкіл
11	Організувати за участю учнів на сайті бібліотек шкіл сторінки «Моє місто», «Моє село», «Мій рідний край».	Постійно	Бібліотекарі шкіл
12	Підготувати рекомендаційні бібліографічні списки «Бібліотечка для вчителя», присвячені національно-патріотичній тематиці.	Щорічно	Бібліотекарі шкіл
13	Розробити методичні рекомендації «Патріотичне виховання засобами шкільних бібліотек: методи та підходи».	2017 р.	
14	Виставкова діяльність (назва виставок може змінюватися): • «Т. Г. Шевченко вічний як народ», • «Сторінками давньої та сучасної історії	Протягом року	Бібліотекарі шкіл

	<p>України),</p> <ul style="list-style-type: none"> • «Твоя країна — Україна», • «Мій рідний край, моя Харківщино!», • «Відлуння козацької слави». <p>Виставки до ювілейних дат українських письменників, художників, композиторів.</p> <p>Виставка до Міжнародного дня рідної мови, Дня пам'яті та примирення (8 травня).</p> <p>Скорботні сторінки народної пам'яті (вшанування жертв Голодомору, річниці бою під Крутами, аварії на Чорнобильській АЕС).</p> <p>Виставка до Дня Соборності, Дня визволення України від фашистських загарбників.</p>		
15	<p>Культурно-масові заходи щодо національно-патріотичного виховання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • конкурс віршів («О рідне слово, хай тобі щастить», «Вінок Тарасу Шевченку», «З Україною в серці»); • інтелектуальні ігри; • літературно-музичні композиції. 	Протягом року	Бібліотекарі шкіл

Для досягнення ефективності проведення запропонованих заходів можна використовувати різноманітні сучасні форми та методи: проекти, флешмоби, квести тощо.

Проект «Найкраща книга (вір) моєї країни»

Мета: залучення дітей до читання українських книжок, розвиток уяви творчого мислення, виховання любові до української книги, історичного минулого країни, турботи за її сьогодення та майбутнє.

Вікові групи:

1-4 класи;

5-8 класи;

9-11 класи.

Завдання: шляхом анкетування вікових груп обираються книги, які, на думку школярів, вважаються найкращими з усього того, що вони читали.

З обраного списку обираються 10 книг, які набрали найбільшу кількість голосів. Вони потрапляють до ¼ фіналу. Тим, хто обрав ці книги, необхідно об'єднатися в групу, щоб підготувати 5-хвилинний виступ (не більше) для своїх однокласників, метою якого буде переконати, що обрана ними книга найкраща. Під час виступу можна використовувати ІКТ.

Знову проводиться анкетування, де представлено ці 10 книг. З них обираються 5, які набрали більше голосів. Ці книги виходять до ½ фіналу.

Фінал. Команди книг-переможниць готують рекламний відеоролик (рекламну презентацію) своїх книг.

Вибір книги-переможниці: онлайн-голосування на сайті бібліотеки (школи), анкетування.

Вимога: книги повинні бути написані українськими авторами. Мова: українська або мовою національних меншин.

Етапи: ¼ фіналу – 10 найкращих книг; ½ фіналу – 5 найкращих книг.

Фінал – «Найкраща книга моєї країни».

Конкурс «Жива класика»

Мета: учити дітей основ ораторського й акторського мистецтва; виховувати любов до рідного слова.

Завдання: декламування напам'ять уривка з художнього твору.

Умови конкурсу: розробляється положення конкурсу, у якому прописуються особливості його проведення, номінації, етапи, форми заохочення переможців, вимоги до текстів, критерії оцінювання, організаційний комітет, журі.

Можливі етапи: клас — школа — місто (район).

Можливі номінації: проза, поезія, драматургія.

Мова і обсяг текстів визначається організаційним комітетом.

Проект «Зустрічі в шкільній бібліотеці»

Мета: познайомити школярів із мистецькою елітою краю.

Проект включає в себе цикл заходів, що плануються на навчальний рік. Передбачено зустрічі з митцями певного селища (міста, району, області). Серед запрошених можуть бути письменники, поети, музиканти, художники.

Варіанти зустрічей:

1. Бесіда ведучого з гостем (гостями) з подальшим включенням до діалогу присутніх у бібліотеці глядачів.
2. Бесіда за чашкою кави (бесіда відбувається невимушено за «круглим столом» за чашкою кави (чаю). Ведучий скеровує бесіду в потрібному напрямі. Особливість цієї форми в тому, що діти та гості мають більше можливостей для саморозкриття, щирої бесіди.
3. Гість (гості) приходять до школярів із власною програмою.

Буккросинг

Буккросинг – квест, гра, захоплююча пригода, можливість познайомитися з різними людьми, знайти цікаву книгу чи загубити її.

Ідея цієї гри належить спеціалісту з Інтернет-технологій Рону Хорнбекеру (травень 2002 р.). Для початку він залишив 20 книг із пояснювальними написами в холі свого готелю. Через півроку на його сайті було близько 300 активних користувачів, які «відпускали» книги, приводили нових учасників.

Завдання: прочитавши власну книгу, залишити її на задалегідь визначеній полиці (столі) в бібліотеці для того, щоб інша людина мала змогу знайти цю книгу та прочитати.

Вимоги: книга повинна бути написана в Україні або про Україну; обсяг книги – довільний; мова — українська або національних меншин.

Перш ніж книга розпочне свою подорож, вона реєструється в бібліотеці в окремому журналі. До книги додається зошит для відгуків. На аркуші, вклеєному до книги, записується дата, коли книга була взята, прізвище, ім'я, клас, навчальний рік.

Бібліоколекція одягу. Розроблення під впливом сюжетів і образів художньої літератури бібліоколекції одягу «Красуні української літератури».

Книжкова кав'ярня з дегустацією літературних новинок, у яких розповідь про книги стилізована у вигляді справжнього меню.

Фестивалі: «Моя країна – Україна», «Читаючий край».

Різні **конкурси**: творчих робіт «З книгою по життю», віртуальної реклами «Читаємо з розумом», фотоконкурс «Молоде обличчя читаючої країни», фотоконкурс «Фотографія з улюбленою книгою українського автора».

Акції: «З книгою – у майбутнє», «Подаруй книгу дітям», «Освідчення улюбленому письменнику», «Ви ще не читаете – тоді ми йдемо до вас!», «Запиши в бібліотеку друга», «Читаймо разом!».

Дні відкритих дверей: «Бібліотека – це здорово!», «Бібліотека знайома і незнайома», «Для вас відкриті наші двері й серця!», «Так що може бути прекрасніше, ніж наша бібліотека?!».

Культурно-дозвільна програма: «Неділя в бібліотеці», «Бібліодень».

Літературні брейн-ринги: «У колі улюблених книг», «Письменники нашого дитинства».

Круглий стіл: «Молодь і книга: залишилися точки дотику?», «Читаюча молодь – надія нової України», «Читати або не читати: у пошуках компромісу».

Флешмоб

Флешмоб — неочікувана поява групи людей в заздалегідь запланованому місці. Після закінчення акції її учасники «розчиняються» в натовпі. Флешмоб (також флеш-моб, флеш моб; від англ. Flash mob; flash — спалах, mob – натовп) – заздалегідь спланована масова акція, зазвичай організована через Інтернет або за допомогою інших сучасних засобів комунікації, під час якої велика кількість людей оперативнo збирається в громадському місці, протягом декількох хвилин виконує узгоджені дії, а потім швидко розходитьcя (скарбничка методиста). Бібліотечний флешмоб (також книжковий флешмоб, лібмоб) найчастіше має на меті інформування населення про роль сучасної бібліотеки в суспільстві, про нові можливості, котрі відтепер надають модернізовані бібліотеки; заохочення до читання; привернення уваги до неповторності книги як носія інформації.

Бібліокешинг (від англ. Cache – схованка) – гра, суть якої полягає в пошуку книжкових скарбів, що можуть бути заховані як у приміщенні бібліотеки, так і поза її межами. Користувачі бібліотеки, котрі виконують роль шукачів скарбів (можливе формування кількох груп, що змагаються між собою), використовуючи підказки (наприклад, записки) або/та відповідаючи на запитання чи виконуючи певні завдання, знаходять схованку за схованкою і, зрештою, дістаються до головного скарбу.

Бібліотечний non-stop (від англ. Non-stop – безперервний, безупинний) – формат проведення масового заходу, який триває 10-12 годин або впродовж усього дня чи навіть кількох днів), про що зазначається в його програмі. Захід може бути приурочено до якогось свята, проводиться у рамках Дня відкритих дверей тощо. При цьому бібліотека перетворюється на майданчик для відкритого інтерактивного спілкування з цікавими людьми (письменниками, видавцями, творчими молодіжними колективами та ін.).

Квест (від англ. Quest – пошук, пошук пригод) – інтелектуально-динамічна гра, що поєднує спортивне орієнтування, розв'язування інтелектуальних завдань тощо. Основою гри зазвичай є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями. Гра має тему, мету, певний алгоритм, якого потрібно дотримуватися. Наприклад, учасник, який виконав перше завдання, у результаті отримує підказку для виконання другого. **Бібліоквест** може передбачати відгадування загадок з історії бібліотеки, міста (села), літературних, пошук цитат у книгах, пошук на полицях указаних книг і багато

інших цікавих завдань. Вужче поняття – **літературний квест (літературне квест-орієнтування)**. Це один із варіантів названої гри-пошуку, маршрут якої пов'язаний зазвичай із сюжетом і героями тих чи інших літературних творів. Тобто бібліоквест, літературний квест – це активні форми соціокультурної роботи, у яких закладено модель розвитку навичок інформаційної діяльності, а також формування позитивного емоційного ставлення до бібліотеки та процесу читання. Розрізняють традиційний квест і веб-квест.

Серед форм популяризації літератури може бути пошукова робота краєзнавчого характеру, а в бібліотеці можуть створюватися ізотеки, фототеки, тематичні теки естампів, репродукцій, листівок, плакатів, фактографічний банк мистецьких цікавинок «Хто є хто на Харківщині». Пропонуємо провести цикл заходів за темами: «Їх імена в історії мого села», «Літературний портрет Харківщини», «Їх іменами названі вулиці міста (селища)». Складовою частиною роботи з краєзнавства можуть стати історико-культурні години біля пам'ятників і меморіальних дошок, години цікавої інформації, електронні презентації, слайд-подорожі, години краєзнавства, конкурси, пізнавальні ігри, віртуальні подорожі по меморіальних місцях Харківщини.

Застосування наведених форм і методів сприятиме національно-патріотичному вихованню підростаючого покоління, формуванню їх активної позиції в громадському житті, здатності орієнтуватися й адаптуватися в нових соціальних умовах, захищати свої інтереси, поважати інтереси та права інших.

Таким чином, шкільна бібліотека може здійснювати вагомий вплив на формування особистості, яка наділена патріотичними якостями та готова брати активну участь у процесах державотворення, зміцнювати міжнародний авторитет України та захищати її.

Література

1. Інноваційні форми роботи в бібліотеці [Електронний ресурс] // Бібліосвітлиця – Електрон.граф.дані. – Режим доступу: // biblioteka-nech.blogspot.ru/p/blog-page_73.html. – Дата звернення: 22.05.2016. – Назва з екрана.
2. Національно-патріотичне виховання в бібліотеках [Електронний ресурс]: методичні рекомендації / КЗ «РОМЦ БКР»; уклад. Л. В. Грищенко; ред. Л.В. Воскобійник. – Черкаси : [б. в.], 2015. – 16 с. // SlideShare – Електронні граф. дані. (16 слайдів). – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/Oks123/ss-53105503>. – Дата звернення: 22.05.2016. – Назва з екрана.
3. Національно-патріотичне виховання в бібліотеках [Електронний ресурс] : методичні рекомендації / Івано-Франківська міська централізована бібліотечна система; М. Остап'як // Івано-Франківська міська централізована бібліотечна система. – Електрон.граф. дані. – Івано-Франківськ : МЦБС, 2015. – Режим доступу: <http://mcbs.if.ua/?s=національно-патріотичне+виховання+в+бібліотеках>. – Дата звернення: 23.05.2016. – Назва з екрана.
4. Фіцула М. М. Педагогіка [Текст] : навч. посібн. для студентів вищ. пед. закл. Освіти / М. М. Фіцула. – К. : Академія, 2002. – 528 с.

«Та тільки одну Батьківщину ми маєм, її Україною звуть»

Інтегрований урок для учнів 9-х класів

Мета:

- поглибити знання учнів про нашу державу Україну;
- формувати національну свідомість школярів;
- розвивати пізнавальні інтереси учнів;
- виховувати любов до рідного краю, повагу до його історичного минулого й сучасного, шанобливе ставлення до символів держави.

Обладнання: проектор, дошка, папір жовтого кольору (вирізати у формі променів), карта України (невелика), карта світу або глобус, презентації «Видатні особистості України», «Державні та народні символи України», вислови про Україну, сердечки (за кількістю учнів класу).

Хід уроку

Учитель. Добрий день! Я рада привітати вас із початком нового навчального року, побажати ... А ще я хочу поговорити з вами про Україну – країну, овіяну легендами й піснями, политу кров'ю її захисників, країну, де жили наші діди-прадіди, країну, яку будувати вам.

Учень. На білому світі є різні країни,
Де ріки, ліси і лани...
Та тільки одна на землі Україна,
А ми її доньки й сини.

Учень. Усюди є небо, і зорі скрізь сяють,
І квіти усюди ростуть...
Та тільки одну Батьківщину ми маєм,
її Україною звуть.

Відео «Богдан Ступка. Я люблю Україну»

Ведучий. Що означає для вас Україна? Відповіді напишіть на жовтих аркушах, зачитайте, передайте мені. (Закріплюються відповіді у вигляді променів сонця навколо карти України.)

Ведучий. Україна – країна трагедій і краси, країна, де найбільше люблять волю і найменше знали її, країна гарячої любові до народу і чорної йому зради, довгої вікової героїчної боротьби за волю. Україні 25 років. Але держави, подібні до нашої, не виникають із нівідкіль. Україна має багатовікову історію, якою ми пишаємося. Ось деякі кроки з її життя.

Відео «25 кроків незалежності»

Ведучий. Що ви знаєте про Україну як державу на карті світу?

Учні:

- Сучасна Україна – незалежна держава.
- Розташована у центрі Східної Європи, займає таку частку землі, що аби перетнути Україну пішки із заходу на схід, треба йти 90 днів, долаючи щодня 30 км. Має кордони з Білоруссю, Росією, Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Молдовою.
- На півдні омивається водами Чорного та Азовського морів.

- На території України, поблизу с. Ділове Рахівського р-ну, що на Закарпатті, знаходиться географічний центр Європи.
- Площа країни – 604 км², населення – близько 47 млн.
- Україна – індустріально-аграрна держава. Має такі природні багатства: кам'яне вугілля, нафта, газ тощо. Розвинена в ній і металургія.
- Україна має могутній науковий і творчий потенціал. Академія наук України включає 6 регіональних центрів, університети, інститути, лабораторії.
- У більше як 200 її державних вузах навчаються не тільки українці, а й студенти з понад 100 країн світу, європейських у тому числі.
- Географічно Україна розташована в центральній-східній Європі.
- Це найбільша з країн, що повністю знаходяться в Європі.
- За кількістю населення Україна посідає **5 місце в Європі** (після Німеччини, Італії, Великобританії, Франції) та приблизно **21 місце у світі**. На її долю припадає 7,3% населення Європи й 1% населення Землі.
- Цікаво, що на заході країни між містами Ужгород і Рахів встановлено знак «**Географічний центр Європи**». Такий статус було зафіксовано на з'їзді географів у Відні ще в XIX столітті. **Це було першою в історії науковою спробою визначити середину континенту.**
- Через територію України проходять чотири з десяти європейських транспортних коридори.
- Україна володіє понад ¼ частиною родючих чорноземів світу.
- **Найбільшою річкою України є Дніпро.** Із загальної довжини 2201 км на Україну припадає 981 км. Це третя за довжиною та площею басейна річка Європи (після Волги і Дунаю). Бере початок з болота Аксеннінський Мох на південних схилах Валдайської височини, впадає в Дніпровський лиман Чорного моря. 65% площі басейна ріки знаходиться на території України.
- Найдовша печера в Україні — Оптимістична, що знаходиться в гіпсах Поділля (Тернопільська область). У ній розвідано й закартографовано 216 кілометрів ходів, галерей і гrotів на глибині 20 м, що робить її найдовшою печерою Старого Світу, найдовшою печерою світу в гіпсах і другою за протяжністю печерою на Землі (поступається лише вапняковій Мамонтовій печері в США). Поруч, теж у Тернопільській області, розташована друга за довжиною печера Озерна, довжина її лабіринту 114 км.
- Україна – це **великий виробник зерна** (входить до трійки найбільших виробників ячменю). Разом із Францією, Німеччиною та США вона є одним із найбільших виробників цукрового буряка, випереджуючи таких сусідів, як Польща та Туреччина. Входить Україна до семи найбільших у світі виробників цукру, рослинної олії, свинини та картоплі. Входить до п'яти найбільших світових виробників меду.

- **Україна – єдина країна світу, яка добровільно відмовилася від атомної зброї**, хоча голівудські продюсери люблять показувати в кінострічках, що терористи крадуть атомну зброю з України.
- Україна посідає 4 місце у світі за кількістю громадян із вищою освітою. Населення України належить до найбільш освічених, а кількість людей з вищою освітою на душу населення вища за середньоєвропейський рівень.
- Більшість населення України, близько 70%, розмовляє українською мовою. Наша мова є однією з найкрасивіших і мелодійних. На Всесвітній конференції мовознавців у Римі (у середині 20-х років минулого століття) українську мову за мелодійністю визнали другою після італійської. Українська мова належить до найпоширеніших мов світу і займає за кількістю її носіїв 26-те місце. Вона є також другою за поширеністю серед слов'янських мов. В Україні близько 31 мільйона осіб може спілкуватися українською мовою.
- Людина, яка вшанована найбільшою кількістю пам'ятників у світі, – **Тарас Шевченко**, геніальний український поет, мислитель і художник.

Відео «Любіть Україну»

Мелодекламація-експромт (читає кожен учень класу по кілька рядків)

Я – УКРАЇНКА
 Я – українка!(українець)
 Горджуся й радію,
 Що рідною мовою
 Я володію,
 Шевченковим словом
 Умію писати
 Слова мелодійні
 І вірші складати.
 Я — українка! (українець)
 Живу в Україні,
 На вільній, єдиній
 Моїй Батьківщині,
 Де все мені в радість:
 Ліси і садки,
 Озера й річки,
 І глибокі ставки,
 Лани несяжні,
 І гори, й долини,
 Цвіт білосніжний
 У лузі калини.
 В душі моїй солодко
 Грає сопілка,
 Бо я з України,
 Бо я — українка! (українець)

О. Василенко

Ведучий. Скільки добрих, щирих слів сказали про свою країну її найкращі сини та дочки. Давайте згадаємо деякі з них:

Учні:

- «У дитинстві відкриваєш материк, котрий назветься потім – Батьківщина» (Л. Костенко).
- «В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля» (Т. Шевченко).
- «Дзвін шабель, пісні, походи,
Воля соколина,
Тихі зорі, ясні води –
Моя Україна.» (В. Сосюра).
- «Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її вічно живу і нову,
і мову її солов'їну» (В. Сосюра).
- «Тобі, Україно моя,
І перший мій подих,
І подих останній тобі» (В. Еллан).
- «Українська пісня – це бездонна душа українського народу, це його слава» (О. Довженко).
- «Українська пісня – це геніальна поетична біографія українського народу (О. Довженко).
- «Земле моя ти єдина – краса-країна, моя Україна (Т. Музичук).
- «Моя батьківщина – то прадідів слава, єдина родина, єдина держава (Ю. Музиченко).

Ведучий. Кожна держава має свою символіку державну і народну. На кожній рідній Землі проживають визначні постаті свого народу. Перед вами державні і народні символи України. Розкажіть, що вони символізують?

Презентація «Державні та народні символи України»

Перед вами фото видатних особистостей України. Пригадайте, який внесок зробили вони в розвиток України?

Презентація «Видатні особистості України».

Уявіть на хвилинку, що ви стали президентом України. Уявили? Що б ви зробили для своєї держави?

Ведучий. Правильно, ви повинні наполегливо йти до своєї мети й пам'ятати, що один у полі не воїн. Ми маємо бути єдині, спільно приносити нашій державі користь. Сьогодні держава дбає про вас, як рідна мати про свою дитину, а ви повинні дбати про неї, щоб вона була багата й щаслива. Ви будете своє майбутнє. І тільки спільними зусиллями ми досягнемо того, що очікуємо для України. Тільки тоді сонечко буде посміхатися й лагідними промінчиками зігріватиме Україну.

Сьогодні ми говорили з вами про Україну. А хто з вас покаже нашу державу на карті світу? Але Україну зовсім не обов'язково шукати на карті. Ви запитаете: «Як це?». Дізнаємося відповідь.

Відео «Соціальна реклама «Україна — це я».

Ведучий. Отже, Україна — у кожного в серці. Ми говорили, що б ви зробили для України, коли б стали президентом. А що може зробити кожен із вас для своєї держави? Невже для цього треба бути президентом? (Любити країну, працювати заради її добробуту).

Отже, віддамо частинку свого серця Україні. Адже саме ви – майбутнє України. Вам її будувати, вам передавати її своїм нащадкам. Любіть Україну! (Роздаються вирізані сердечка, на яких діти записують свої побажання Україні та закріплюють їх на карті України).

Відео «Незалежна Україна».

Література

1. Богдан Ступка. Я люблю Україну / Oleg Novikov // You Tube. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=WgKuQxUJi-I>.
2. З Україною в серці // Методичний портал. – Режим доступу: <http://metodportal.com/node/46354>.
3. Любіть Україну / ART.RECORD // You Tube. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=tq4-TPNyZ7k>.
4. Незалежна Україна / Yuriy Demchenko // You Tube. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=MOZC1O6zTr0>.
5. 25 кроків Незалежності / Інформаційні війська України // You Tube. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=RpurZI4VupU>

Україно, рідна моя!

Інтелектуальне змагання (у формі квесту)

Мета:

- формувати в учнів високі морально-психологічні якості – рішучість, наполегливість, дисциплінованість, ініціативність;
- виховувати патріотизм, потребу в згуртованості та співпраці в учнівських колективах.

Завдання: систематизувати та узагальнити знання, отримані на уроках історії, географії, української мови та літератури.

Особливості змагання:

- Змагання проходить серед учнів однієї паралелі.
- Початок гри відбувається в одній аудиторії, де учням пояснюють умови гри. Вони отримують дорожню картку та конверти із завданням, відповідь на які визначить номер кабінету, в якому на них чекає наступне завдання.
- На кожній станції визначається час, за який учасники гри мають можливість дати відповідь на запитання з урахуванням підказок. Коли час пройшов, а відповіді немає, учасники втрачають право відповідати на запропоновані запитання.
- Якщо команди не можуть дати відповіді на запитання, вони мають можливість отримати підказки. Але за це отримують штраф (затримка на станції протягом трьох хвили, мінус один бал за кожну додаткову підказку).
- Кожна команда повинна пройти всі станції квесту й отримати в картці за це відмітку та певну кількість балів.

- На останньому етапі квесту журі оцінює роботу команд за такими критеріями: швидкість розв'язання завдань, кількість балів, уміння працювати в команді. Результат команди представляє суму балів за визначеними критеріями.

Етапи

I. Підготовчий етап.

1. Визначення теми, мети, завдань, особливостей (у тому числі й вікових), інформування.
2. Визначення кількості команд, їх складу.
3. Команди обирають капітанів, придумують назви.
4. Підготовка реквізиту (конверти для завдань, ілюстративний матеріал, декорації, музичний супровід, оформлення кабінетів для гри).

II. Інтелектуальне змагання.

1. Команди отримують конверти із завданнями, відповідь на які підказує, у якому кабінеті на них чекає наступне завдання.
2. Розв'язання завдань, запланованих правилами квесту.

III. Підбиття підсумків змагання та оголошення команди-переможниці.

Час проведення – 1 година.

Хід квесту:

Гра розпочинається на першій станції для всіх одночасно. Капітани команд витягають конверти із завданням, відповідь на яке підкаже, у якому кабінеті знаходиться конверт із наступним завданням.

Станція 1

Завдання для команд: назвіть день, коли відзначається певна дата в історії нашої країни (місяць і рік називати не потрібно).

Варіанти завдань:

1. День, коли розпочалася Друга світова війна (1 вересня).
2. Всеукраїнський день бібліотек (30 вересня).
3. День захисника України, День українського козацтва, Покрова Святої Богородиці (14 жовтня).
4. День визволення України від нацистських загарбників (28 жовтня).
5. День української писемності та мови (9 листопада).
6. День пам'яті жертв голодомору (четверта субота листопада).
7. День партизанської слави (22 вересня).
8. День Збройних Сил України (6 грудня).
9. День вшанування учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС (14 грудня).
10. День Соборності України (22 січня).
11. День пам'яті героїв Крут (29 січня).
12. День пам'яті воїнів-інтернаціоналістів (15 лютого).
13. Міжнародний день рідної мови (21 лютого).
14. День народження Т. Г. Шевченка (9 березня).
15. День Перемоги (9 травня).

(Завдання можна поповнити пам'ятними датами з життя письменників, історичних діячів України, народних свят, важливих дат, які відзначаються у вашому регіоні.)

Станція 2

Завдання в конвертах: назвіть історичного діяча (письменника) України, зображення якого знаходиться в конверті. Гравці мають право на 2 підказки, але кожна буде знижувати вам бали (кожна підказка по 1 балу).

З ім'ям цієї людини пов'язаний документ, написаний у 1710 році.

Відповідь: Перша конституція написана Пилипом Орликом.

Підказки:

1. Історичний діяч України кінця XVII – початку XVIII століття, гетьман.
2. Документ було представлено в день обрання гетьманом. У той день він представив козацькій раді документ, який був як договір між новообраним гетьманом, козаками та всім українським народом.

Її поява пов'язана з цим історичним діячем.

Відповідь: Січ. (Була заснована в 1556 році Дмитром Вишневецьким (Байдою).

Підказки:

1. Острів Хортиця.
2. Щоб захистити від ворогів свої поселення, козаки огороджували посіченими, порубленими дерев'яними колодами. Звідси й назва.

Досі остаточно не відомо, існують вони чи ні, але пов'язані вони з ім'ям цієї людини.

Відповідь: Скарби Полуботка.

Підказки:

1. Наказний гетьман України (народився в 1660 р. на хуторі Стара Полуботівка, що на Чернігівщині, помер 29 грудня 1724 р. в Петропавлівській фортеці Санкт-Петербурга).
2. Уперше про нього заговорили в 1907 році, коли історичний нарис за цією історією опублікував у російському журналі «Новий час» професор Олександр Рубець. Він, до речі, себе також відносив до нащадків великого гетьмана.

Станція 3. «Фразеологічна»

Завдання: придумайте речення з фразеологізмом.

З неба впасти.

Є ще порох у порохівницях.

І в ус не дути.

І оком не моргнути.

Іти по п'ятах

Підказки:

1. Розтлумачити фразеологізм.
 2. Навести приклад речення з цим фразеологізмом.
- З неба впасти.* – Не розуміти ситуації, дивувати своєю необізнаністю. Горлов: – Ти (Благонравов) що, з неба впав? Командир танкового корпусу хто у нас? Балда, дурень. Тому його й побили. Про це й треба чесно написати (Корнійчук О. Драматичні твори, т. 1, 1955, с. 64).

Є ще порох у порохівницях. – Про те, що збереглися ще в когось фізичні сили, військова могутність і т. п. Бог подивився вниз на грішну землю і

прислухався. Кризь гамір і гуркіт, що долітав з землі, яку він сам створив, почувся голос Тараса: – А що, панове? Чи є ще порох у порохівницях? (Довженко О. Твори, т. I, 1958, с. 262). Квасолею годуюсь, а м'язи ще грають, значить, не так просто висмоктати з мене силу мою, є ще, думаю, порох у порохівницях (Муратов І. Буковинська повість, 1959, стор. 73-74).

І в ус не думи. – Не турбуватися, не звертати будь-якої уваги на що-небудь. Мені розповідав Шухновський про те, як забезпечувалася школа дровами в попередні роки. Кужель і в вус не дув – посилав по одній-дві підводи в ліс, та й то тільки тоді, коли в школі не лишалося ні поліна дров (Збанацький Ю. Малиновий дзвін, 1958, с. 53). ...Труять воду (у річці) Брудом з рафінарні. Їх штрафують, Їх шельмують В квітні, В листопаді, А вони І в ус не дують, Мілководні дяді (Іванович В. Перебендя посміхається, 1960, с. 34).

І оком не моргнути. – 1. Не поворухнувшись. (Кіт) «А хитрая мишва так іноді морочить, Що треба бути мудрованим котом, Щоб висидіть, неначе неживому, І оком не моргнуть» (Глібов Л. Вибрані твори, 1951, с. 107); 2. Не зупиняючись ні перед чим, щоб зробити що-небудь. А він (Худик) і оком не моргне, наче йому не первина сусіду з біди рятувати (Муратов І. Буковинська повість, 1959, с. 22).

Іти по п'ятах. – Невідступно переслідувати. Коли Глушак убив наповал п'ятьох (диверсантів), двоє кинулись тікати. В'язнуть у болотах, задихаються від безсилої люті і страху. Глушак іде по п'ятах (Довженко О. Твори, т. I, 1958, с. 101).

Станція 4. «Історія України в художніх творах»

Завдання. За поданим уривком визначте назву твору та його автора. Які історичні події описуються у творі (в уривку)?

1. «Що ж то був за Шрам такий і як се він був разом піп і полковник?

Був він син паволоцького попа, по прізвищу Чепурного, учився в Київській братській школі, і вже сам вийшов був на попи. Як же піднялись козаки з гетцу маном Остриницею, то і він устряв до козацького війська; бо гарячий був чоловік Шрам і не всидів би у своїй парафії, чуючи, як ллється рідна йому кров за безбожний глум польських консистентів, і урядників над українцями, за наругу католиків і унітів над греко-руською вірою. Тоді-бо дійшло безладде в Польщі до того, що робив усякий староста, усякий ротмістр, усякий значний чоловік, що йому в божевільну голову прийде, а найбільш із народом неоружним, з міщанами і хліборобами, которі не мали жодного способу супротив його стати. Почали жовніри, консистуючи в городах і селах, беззаконні окорми і напитки од людей вимагати, жінок та дівчат козаких, міщанських і посполитих безчестити і мордовати, людей серед зими по ломках льодових у плуг запрягати, а жидам приказували їх бичувати й поганяти, щоб, на один сміх і наругу, лід плугом орали й рисовали. А тим часом католицькі пани з нашими перевертнями усилювались унію на Вкраїні прищепити і не в одну церкву попом уніта, на огиду людям, поставили; віру благочестиву мужицькою вірою називали, а оддаючи жидам у оренду села, не раз із селами й церкви їм на одкуп оддавали. І нікому було на такі наруги жаловатись, бо й самого короля сенатори, папи да єпископи у руках держали. Городова та ж козацька старшина за коронного гетьмана, за старост, за державців і їх намісників і орандарів руку тягнула, а між себе ділилась козацькою платою — по тридцяти золотих на всякого реєстрового од короля і Речі

Посполитої. То й реєстровим чи городовим козакам було тісно. Багато з них до підданства старостам і державцям приневолено; которі ж остались реєстровими козаками, тії робили в своєї старшини всяку роботу по дворах. Шість тисяч тільки їх оставлено в реєстрі, да й тії, будши в великій неволі в старшини, тягли, хотя й нехотя, за ляхів руку і тільки вже при Хмельницькому одностайне за Україну повстали. Так як би їм земляки у своїй тісноті й нуждах жаловались?.. Жаловались миряне і попи благочестивії тільки далеким своїм землякам — козакам запорозьким, которі, живучи в диких степах, за порогами, старшину свою самі з себе вибирали і гетьману коронному узяти себе за шию не давали. От і виходили з Запорожжя один за одним гетьмани козацькії: Тарас Трясило, Павлюк, Остряниця — з мечем і пожежею супротив ворогів рідного краю».

(Пантелеймон Куліш, «Чорна Рада»)

2. *Від рання аж до вечора і знов
Од вечора до рання – свищуть стріли,
Гримлять мечі об крицеві шоломи
Й ламаються скривавлені списи
У полі незнайомім Половецькім...
Копитами поорана земля
Кістьми була засіяна і щедро
Полита кров'ю: тугою зійшли
Вони в тобі, о страдна Руська земле!
Над ранок знявся в полі шум і дзвін –
Ковуїв Ігор в січу завертає,
Йдучи на поміч Всеволоду-брату.
День бились. Два. Ополудні на третій
Упали мертво Ігореві стяги,
Й два брати розлучились на Каялі.
Не стало тут кривавого вина;
Скінчили учту русичі хоробрі:
Впоїли свата й поряд полягли
За землю Руську. Трави сум схилив,
І дерево в жалобі приклонилось...
Настала, браття, тужная пора;
Пустиня руську силу подолала.
Ввійшла обида у Даждьбожів рід,
Ступила Діва по землі Трояна
І заплескала крилами край Дону,
Прогнавши золоті часи.
Не йшли князі в походи в дикий степ,
Бо мовив брат до брата гордовито:
«Оце моє, і те – також моє».
Дрібне самі великим нарекли
Й з крамолою надовго побратались.
А бісове поріддя звідусіль
Пішло на Руську землю безборонне.*

(Слово о полку Ігоревім)

3. І немов накликали своїми нерозважливими розмовами тяжке лихо. Писав літописець про той рік: «Татар сорок тисяч з чотирма цариками до Русі вторгнули і положилися недалеко Бузьська кошем, а загони по всіх сторонах розпустили, палячи, в'яжучи, стинаючи, в неволю беручи, і більш ніж шістдесят тисяч люду тогди забрали в неволю, крім дітей, а старих округне стинали і, на миль сорок волості вздовж і шир огнем і мечем завоювавши, додому вернулися в цілості».

Вхопили татари і Настасину маму, згинула вона навіки, а вікарій Скарбський утік найперший і найпрудкіше, бо мав завжди пару коней, готових до запрягу, і людей вірних, які казали, звідки налітає орда. Отець Лісовський виїздив із Рогатина хрестити дітей на селах. Там і порятувався. А Настасю з мамою наліт застав на обійсті. Мама лиш встигла штовхнути малу до сажка із свинями: «Дитино моя, рятуйся!» А тоді темний тупіт, гелготнява, свист стріл, свині металися, гинучи, спливаючи в крові, валилися тяжко на дівчину — і темний тупіт, потемніло все, лиш мамин крик, і знов тупіт, і їдкий сморід кінського поту, а вона задихалася серед калюж крові — своєї власної чи побитих тварин? Батько прибіг аж уночі. Упав на коліна. Плакав, і молився, і проклинав. Зосталася без мами, порятована мамою. Темнощі поселилися у Настасиній душі від того дня, і хоч сміх знову пробивався назовні згодом, але вже був не такий безжурний і безтурботний.

Прокрадалися до костюлу святого Миколая, коли ксьондз Станіслав Добровлянський сповідував міщанок рогатинських. Урсуля, Янечка й Настася тулили вуха до дерев'яної загородки, дослухалися до бубоніння пана Станіслава: «Фецісті квод кведам муліерес фацере солент квандо лібідінем се вексантем екстінгере волюнт...». Чи думалось, чи гадалось у час тих зухвалих забав, що доведеться приголомшити тим брудним запитанням з католицького пенітенціалія пихатого Луїджі Гріті на стамбульському Бедестані?

(П. Загребельний, «Роксолана»)

4. Утікають кілометри – десятки... сотні... тисячі... Утікають назад ліси, і пустелі, і пасма гір, і безліч рік та тьмяних озер. Пролітають з грюкотом мости, семафори, тунелі, — все утікає назад. А дракон все летить і летить — у невідоме, вперед, у чорну сибірську ніч, на край світу. Перетинає меридіани. Описує гігантську параболу десь по сорок дев'ятій паралелі, карбує її вогненным приском, гейби комета. Б'є по чорній імлі вогненным хвостом, зіходить їдучим димом та смородом і реве, реве...

Так не ходить жоден експрес, так ходить лише цей етап, цей дивовижний ешелон смерті, – спецешелон ОГПУ – НКВД. Він – один з багатьох таких ешелонів; женуть вони отак божевільним темпом через глуху піч і крізь ще глухіший Сибір, оповиті таємницею... Не просто таємницею, а таємницею державною оповиті вони. Обставлені багнетами, устатковані прожекторами, женуть вони десь у таємницю ж, непроглядну, як сам Сибір чи як тая сибірська ніч.

Фантастичні і реальні, дивовижні аксесуари нерозшифрованої жаскої легенди — таємничої легенди про зникнення душ.

На окремих пунктах ешелон зупиняється. На мить, на коротку мить. Тоді по нім біжать аргати, біжать по дахах, перестрибуючи з вагона на вагон, і стукануть палками в залізо — чи не проломлено де?! Чи немає диверсій?! І так само біжать аргати по боках ешелону, перестукуючи стіни – чи не зрушена дошка десь?! Чи не

замірівся ворог з нутра на державу, закон і порядок, рятуючись від того закону втечею!?

Бо ж «дело слави, дело честі», діло їхньої «доблесті і героїства» довести цей етап до призначення, – до тієї прірви, що десь утворилася і що її від років уже вигачують людськими кістками та душами і не можуть ніяк загатити.

І тоді ж так само вздовж ешелону пробігає начальник етапу. Він вибігає десь від «Й.С.» і, задерши голову, стурбовано мчить очима від вагона до вагона, – чогось шукає. Так він довго жене попри низку понурих, герметично закритих, рудих коробок, тих, що кожен з них «на сорок челевек ілі лосем лашадей», і нарешті коло середнього вагона зупиняється. Відсапується якусь мить. А тоді, задерши голову до заграшованої діри, владно гукає в гроно мерехтливих очей і блідих облич, що поприлипали, мов паперові, до грат.

(Іван Багряний «Тигролови»)

Станція № 5 «Подорожуємо Україною» (географічна)

Завдання: дайте відповіді на запитання.

- Подумайте, про яку країну йде мова. Її територія займає 5,7% від площі Європи та 0,44% від площі суходолу Землі. Вона займає 39 місце за площею серед незалежних країн світу та 2-ге місце серед держав Європи. (Булава Л. М. Фізична географія України. – Х. : АН ГРО плюс, 2008. – 224 с., С.10) — Україна.
- 52 градуси 23 секунди північної широти, 44 градуси 23 секунди північної широти, 22 градуси 09 секунд східної довготи, 40 градусів 13 секунд східної довготи. Поміркуйте, що це за координати? (Там само. С. 12) – Крайні точки України.
- Україна межує із 7 державами. Серед них Росія, Молдова, Білорусь, Польща, Угорщина, Словаччина. Яка держава не була названа? (Там само. С. 14) – Румунія.
- Вони ще називаються Східними або Лісистими. Займають близько 4% площі України. Вони становлять тільки 1/10 частину великої системи в Європі. Про що йде мова? (Українські Карпати).
- Найвище пасмо України — Полонинсько-Чорногорське. Найвищий масив цього пасма — Чорногора. Його увінчують шість вершин заввишки понад 2000 метрів, одна з яких має висоту 2061 м. Про яку вершину йдеться? (Там само. С. 52) – Гора Говерла.
 - Їх на території України понад 71 тисячу. Із них близько 4 тисяч мають довжину понад 10 км. Про що йде мова? (Там само. С. 107) – Річки та струмки України.
 - Дніпро вважається третьою за довжиною річкою Європи. У нього два притоки. Це Прип'ять і ... (Десна).
 - Це водосховище було створено в 1934 році й затопило знамениті дніпровські пороги. Яку назву це водосховище має? (Дніпро ГЕС (Дніпровське)).

Станція № 6 «Перекладачі»

Завдання: виконайте переклад текстів про Україну (тексти пропонують учителі англійської мови).

Література

1. Герої України [Електронний ресурс]: [Сайт]. – Режим доступу: <http://heroes.profi-forex.org/ua/home>.
2. Дудар О. Квест [Електронний ресурс] / О. Дудар. – Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/9954/1/O_Dudar_ZDSH_4_IPPO.pdf
3. Світ слова [Електронний ресурс]: [Сайт]. – Режим доступу: <http://svitslova.com/>

Тарас Шевченко: у житті, у творчості та пам'яті нащадків

Інтелектуальна гра «Що? Де? Коли?»

Мета:

- привернути увагу учнів до життя та творчої спадщини Т.Г. Шевченка, учити поважати історичну спадщину українського народу, літературу, мову, історію;
- формувати осмислене ставлення до творчості Кобзаря;
- розвивати розумові та творчі здібності учнів, навички роботи в групі, обстоювати власну точку зору; виховувати почуття патріотизму, толерантності, поваги до людини та її долі, вчити працювати у групі, відстоювати власну точку зору, розвивати розумові та творчі здібності учнів, виховувати повагу до думки інших, наполегливість, увагу.

Хід заходу

Ведучий. Доброго дня, шановні знатоки! Я вітаю вас в інтелектуальному клубі «Що? Де? Коли?». Ми всі разом зібрались у цьому залі, щоб визначити найрозумнішу команду сьомих класів.

(Музична заставка)

(Представлення команд)

Ведучий. Тема нашої гри «Тарас Шевченко: у житті, у творчості та пам'яті нащадків».

Хоча доля подарувала Тарасові Григоровичу Шевченку всього 47 років життя, але пам'ять про нього пережила вже друге століття. Та й що таке смерть для такого великого генія, ім'я та твори якого розлетілися по світу піснями?!

Раунд перший

Ведучий. Вам буде задано 10 запитань з інтервалом в одну хвилину. Протягом

1 хвилини ви повинні знайти правильну відповідь і записати її на аркуші, який є на ваших столах. Після того, як закінчиться час на обговорення 10-го запитання, капітани команд вийдуть у центр залу й по черзі відповідатимуть на запитання:

1. Цей твір поет писав під час свого перебування на Переяславщині, де він лікував запалення легенів у свого доброго знайомого – лікаря Козачковського. (*«Заповіт»*).
2. Дата першого видання «Кобзаря» (1840 рік).

3. Завдяки допомозі якого поета побачила світ збірка «Кобзар»? (*Євгена Гребінки*).
4. У якому місті України побачила світ перша збірка поета «Кобзар»? (*Перша збірка Т. Г. Шевченка вийшла в Петербурзі*)
5. З якої поезії розпочиналося перше видання «Кобзаря» Т. Г. Шевченка? (*«Думи мої, думи мої...»*)
6. Скільки поезій увійшло в перше видання «Кобзаря»? (8: *«Думи мої, думи мої..», «Перебендя», поема «Катерина», «Тополя», «Іван Підкова», «Тарасова ніч»*)
7. Який вищий навчальний заклад закінчив Т. Г. Шевченко? (*Академію мистецтв у Петербурзі*).
8. За яку суму було викуплено Т. Шевченка? (*2500 карбованців*)
9. Ким був за фахом Т. Г. Шевченко? (*Художник*)
10. В оформленні якого закладу брав участь юний Т. Шевченко? (*Великий Петербурзький театр*)

Ведучий. Шановні гравці! Сьогодні судити вашу гру буде поважне журі. Це ... (називає членів журі.)

Нагадую умови цього раунду. Правильна відповідь на одне запитання 1 раунду принесе команді 1 бал. Максимальна кількість балів за цей раунд – 10.

Прошу капітанів команд підійти до мене. (Капітани підходять до ведучого. Стають обличчям до своїх команд.) Перше питання звучало так: (ведучий повторює запитання). Про що йде мова? (Капітани по черзі дають відповідь. Ведучий наприкінці дає правильну відповідь: «Всі ці прислів'я об'єднує слово «...»

(У цей час журі виставляє бали командам)

Слово надається журі.

Другий раунд

Ведучий. Шановні гравці! У другому раунді вам буде задано 15 запитань. Вартість одного запитання 2 бали. Запитання знаходяться вже в барабані. На роздуми команди мають одну хвилину. Відповідає капітан тієї команди, яка подасть знак про готовність першою. Якщо команда дає неправильну відповідь, інші команди отримують додаткові 30 секунд на обдумування запитання.

Запитання для раунду:

1. Перша книжка, яку прочитав Т.Г. Шевченка (*Щомісячна добірка житій святих «Четві – Мінеї»*)
2. Прообраз Яреми Галайди в поемі «Гайдамаки» (*Т. Шевченко, часи його перебування в сільського дяка*)
3. Перше кохання в житті Т. Шевченка (*Оксана Коваленко, його односельчанка*)
4. Перший учитель живопису молодого Шевченка (*Ян Рустем, професор живопису Віленського університету*)
5. Сошенко Іван, Мокрицький Аполлон, Дзюба Іван, Григорович Василь. Хто зайвий у цьому списку? (*Іван Дзюба. Інші — представники петербурзької інтелігенції, які перейнялись складним становищем Т. Шевченка та сприяли його визволенню з кріпацтва*)
6. З ім'ям якої людини пов'язують шевченкознавці 1828 рік для Т.Г. Шевченка? (*З ім'ям ад'ютанта віленського генерал-губернатора Павла Енгельгардта, який успадкував селище, де жив малий Тарас із*

родиною. У цей період майбутній поет служив за кухарчука в панській пекарні, а потім – за козачка в панських покоях)

7. Ім'я мачухи Т. Г. Шевченка (*Оксана Терещенко*).
8. Цей дуб посаджений десь у 1722 році. Довго він стояв міцний, кряжистий, але в 1978 році його вразила блискавка. Залишки цього дуба жителі села зберегли. Під ним любив відпочивати Т. Г. Шевченко, розмовляв із селянами. Яка назва цього села? (*Григорівка*)
9. Село Моринці Звенигородського повіту Київської губернії. З якою подією в житті поета пов'язане це місце? (Місце народження).
10. Це місце він намалював у 1843 році. Про нього згадується в повісті, написаній у 1853 році. У цьому місці Шевченки купили невеличку хату (*Село Кирилівка*).
11. «Катерина», «Хлопчик – жебрак, що дає хліб собаці», «Циганка – ворожка». Що об'єднує ці твори Т.Г. Шевченка? (*Картини*)
12. У якому жанрі написано «Тополлю» Т.Г. Шевченка? (*Балада*).
13. Один із найдавніших творів поета, який зберігся до наших часів (*Балада «Причинна»*)
14. Поема Шевченка Т.Г. «Тарасова ніч» була присвячена героїчному епізоду національної-визвольної боротьби українського козацтва. З прізвищем якої людини пов'язані події в цій поемі? (*Тарас Павлюк, Трясило*)
15. Запитання з чорної скрині. Це слово пов'язує поезію, музику та мандри. Воно може означати рід занять людини, а також і річ, яка може їй належати. Якщо мова йде про людину, то за легендами ця людина мала вади зору. У цій скрині знаходиться річ, яка з'явилася на світ 171 рік тому. Про що йдеться?! (*Про збірку «Кобзар»*)

Ведучий. А зараз слово надається журі.

(*Журі виставляє бали гравцям*)

Раунд III.

Ведучий. У цьому раунді кожна з команд дає відповідь на 3 запитання. На обмірковування команді дається 1 хвилина. Вартість правильної відповіді – 2 бали. Якщо команда не зможе вчасно дати відповідь або відповідь буде неправильна, право відповіді переходить до наступної команди, яка першою підійме руку. Першою відповідь на запитання дає команда, яка набрала більшу кількість балів.

- У який період життя поет написав рядки: «Мені тринадцятий минало. Я пас ягнята за селом. Чи то так сонечко сіяло, Чи так мені чого було?» (*Під час перебування в засланні в Орській фортеці у 1847 році*)
- У якому прозаїчному творі Т.Г. Шевченка відбилося враження поета про його поїздку в Україну в травні 1843 році? (Повість «Музикант».)
- Що таке «Живописна Україна»? (Альбом гравюр Т. Г. Шевченка.)
- Місцеві називали її Яман-кала, тобто «місто погань». А якою була її офіційна назва? (*Орська фортеця*)
- Життя людини складається з білих і чорних смуг. У 1847 році розпочалася чергова чорна смуга в житті поета. У 1848-1849 роках її змінила – біла. З якими подіями в житті поета вона пов'язана? (*З науковою експедицією для дослідження берегів Аральського моря*)

- У 1861 році поет уклав і власним коштом видав підручник. Його було написано українською мовою. Яку назву мав цей підручник? (*«Буквар южнорусский»*)
- Який композитор написав музику до 83 творів Т.Г. Шевченка? (*Микола Лисенко*)
- Де навчався Шевченко мистецтву маляра? (*У Петербурзькій Академії мистецтв*)
- Яку поему Шевченко присвятив російському поету-романтику Жуковському? (*Поема «Катерина»*)

Ведучий. Шановні гравці! В останній раз слово надається журі.
(*Журі виставляє бали гравцям і називає команду-переможницю*)

Додаток

Наведені запитання можна використати, якщо кількість балів недостатня, або виникла необхідність у заміні запитання.

З якого твору цей уривок?

1. *«Тарас тільки глянув на Потапова, і в нього завмерло серце... З таким треба було тільки мовчати.*

Як ранець тримаєш! – grimнув він для першого знайомства. – Як стоїш! Я тебе вивчу стояти і відповідати як слід.

Він покликав одного із солдатів і наказав взяти Тараса під особливий нагляд»

(*Оксана Іваненко. «Тарасові шляхи»*).

2. *Кому належать ці рядки про Тараса Шевченка:*

*«У росяні вінки заплетені суцвіття
До ніг тобі, титане, кладемо,
Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття,
Тебе своїм сучасником звемо»* (*Василь Симоненко*).

3. *Кому належать ці рядки про Тараса Шевченка?*

*«Все он изведал: тюрьму петербургскую,
Справки, доносы, жандармов любезности,
Все – и раздольную степь Оренбургскую,
И ее крепость...»* (*Микола Некрасов*).

4. *Про кого поет пише у своїх віршах?*

*«Ніхто не знає де поділась,
Занепастилась, одуріла.
А що за дівчина була,
Так, так, що краля! І не вбога,
Та талану Господь не дав ... –
А може, й дав, та хтось украв,
І одурич святого Бога»* (*Про Коваленку Оксану, своє перше кохання*).

5. *Кому належать ці рядки про Тараса Шевченка?*

«Тарас гранітний дивиться суворо:

*–А ви гартуйте ваші голоси!..
Бо пам'ятайте, що на цій планеті,
відколи сотворив її пан Бог,
ще не було епохи для поетів,
але були поети для епох!» (Ліна Костенко).*

6. З якого твору Тараса Шевченка цей уривок?

*«Полюбила чорнобрива
Козака дівчина.
Полюбила — не спинила,
Пішов –а й загинув...
Якби знала, що покине, –
Була б не любила;
Якби знала, що загине, –
Була б не пустила;
Якби знала – не ходила б
Пізно за водою,
Не стояла б до півночі
З милим під вербою;
Якби знала!..» (Балада «Тополя»).*

7. З якого твору Тараса Шевченка цей уривок?

*«Заснули думи, серце спить,
І все заснуло. І не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь...» («Минають дні, минають ночі...»).*

Назад до Тараса

Літературно-музична композиція для учнів 8-9-х класів

1 учень. Поети невтомно в майбутнє ідуть,
Широка відкрита їм траса,
А я собі вибрав занедбану путь –
Назад до Тараса.

2 учень. Повсюди розквітли модерн і абстракт,
Епохи нової окраса,
А я повернув на покинутий тракт,
Іду до Тараса.

3 учень. Поети для премій складають вірші,
Потрібні їм слава і каса,
А я просто так – від душі до душі,
Назад до Тараса.

4 учень. Ось і ми з вами повернемося назад до Тараса. Хоча чому назад? Він у піснях і віршах, думках, у національній свідомості.

1 учень. А скільки рядків із його віршів стали афоризмами! Наприклад, «Караюсь, мучуся, але не каюсь...», «У всякого своя доля і свій шлях широкий».

2 учень. Доречі я теж знаю: «Борітеся – поборете, вам Бог помагає», «Якби ви вчилися так, як треба, то й мудрість би була своя». Цей вислів точно про наших школярів.

3 учень. А які красиві рядки про добре серце, матір, бога, про все те, що торкається струн кожної людини: «Раз добром нагріте серце вік не прохолоне», «Молітеся Богові одному, молітесь правді на землі», «Бо хто матір забуває, того Бог карає».

4 учень. Ну, що б, здавалося, слова...

Слова та голос – більш нічого.

1 учень. І цей вислів належить поетові. Цікаво, адже це його слова теж, тільки слова. Скільки в нас зараз поетів! Розумних, талановитих. Але чомусь ми знову повертаємося до рядків Тараса:

А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!... Знать, од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть меж лбди!...

2 учень. Доля переслідувала його ціле життя, та не покрила іржею золота його душі, не обернула його любові до людства в ненависть, ані його віри – у розпуку.

3 учень. Доля не щадила йому страждань, але не стримала його радості, що біла здоровим джерелом життя.

4 учень. Та найкращий, найцінніший дар доля дала йому аж по смерті – невмирущу славу і вічно нову насолоду, яку дають його твори мільйонам людських сердець.

1 учень. М. Г. Чернишевський писав про нього: «...коли у поляків з'явився Міцкевич, їм уже не потрібні стали поблажливі відгуки якихось французьких чи німецьких критиків: не визнавати польську літературу означало б тоді тільки виявляти власну дикість. Маючи тепер такого поета, як Шевченко, малоросійська література також не потребує нічиєї ласки».

2 учень. А ось що писав грузинський поет XIX століття А. Р. Церетелі: «Він був селянський син і став князем в царстві духа. Він був кріпак і став великою силою в громаді людських культур. Він був простак і відкрив професорам і вченим новіші і свободніші степені. Він терпів десять літ від російської воєнщини, а зробив більше для свободи Росії, ніж десять побідних армій».

3 учень. Так яким же він був? Поет. Письменник. Маляр. Можливо, твори наших сучасних поетів і музик краще розкажуть про це.

(Читання наступних віршів може мати музичний супровід. Можна змінити пісні.)

4 учень. Пророк. Месія. Все це буде потім.

А поки що – свічадо і свіча.

Печалі присмерк в молодих очах
передчуттям грядущої скорботи.

1 учень. Ще вибір є: Достатньо лиш малярства,
Щоб скрасити життя своє земне,
і, може й слава Вам іще сяйне –
продажна жриця блиску і фіглярства.

Але цей ранній сум – чи випадковий?
... У задзеркаллі висвітлилась путь
самотня і жаска – не обмануть,
бо біля Вас уже стояло Слово.

Звучить пісня на слова Т. Шевченка «Вітер з гаєм розмовляє»

2 учень. Заслання, самота, солдатчина. Нічого.
Нічого – Оренбург. Нічого – Косарал.
Не скаржився. Мовчав. Не плакав ні від чого.
Нічого, якось жив і якось не вмирав.

Вернувся в Петербург, і ось у Петербурзі –
після таких років такої самоти –
Овацію таку йому зробили друзі! –
І він не зміг іти.

Він прихилився раптом до колони,
Сльоза чомусь набігла до повік.
Бо, знаєте...із каторги в салони...
не зразу усміхнеться чоловік.

Звучить пісня на слова Т. Шевченка «Зоре моя вечірняя»

3 учень. Кобзар співав в пустелі Косаралу,
У казематах батюшки-царя.
Кайдани, шаленіючи, бряжчали,
Щоб заглушити пісню Кобзаря.
А пісня наростала у засланні.
А пісня грати розбивала вщент.
Правдивій пісні передзвін кайданів –
То тільки звичний акомпанемент.

Звучить пісня на слова Т. Шевченка «Фата Моргана»

4 учень. Міг би жити спокійно і мирно,
Малювати, складати пісні.
Тільки ж геній – це завжди безмірність,
І для нього всі рамки тісні.

1 учень. І ходять по світу його Катерини, Русалки, Івани, Мартини.
Українці. Українки. Заходять у наші дім, стукають у наші серця, будять нашу
совість. Заради нас самих! Заради України.

2 учень. Україна – єдина святиня.
Лиш для неї потрібно творить.
Та вона, ніби та Катерина,
Дозволяє себе задурить.

Він про неї писав і молився,
Не боявся ніяких страждань,
Та вона, як кріпачка-актриса,
Все згубила: талант і талан.

3 учень. Сильною, єдиною та величною і мріяв бачити він Україну. Такою, якою мріємо бачити її ми, а значить, завжди буде сучасним поет-громадянин Тарас Григорович Шевченко.

4 учень. Сьогодні в нас велике свято,
у дім народний люд прийшов.
Прийми, Тарасе, в дар цю пісню,
з якою в серце нам ввійшов.
Співає вся тобі Вкраїна
від Дону до Карпатських гір.
Несуть тобі вінки пахучі.
Повір, Тарасе, в нас повір.
Бо наш народ завжди з тобою,
з тобою станемо в ряди,
з тобою вийдемо з двобою,
з нужди, розрухи і біди.

Звучить пісня «Це мій рідний край».

Крути, Крути

Літературно-історична композиція для старшокласників

Мета:

- розкрити суть, причини трагедії під Крутами,
- виховувати в користувачів інтерес і повагу до історичного минулого своєї країни, до борців за незалежність України.

1-й ведучий. 29 січня офіційно визнано в Україні Днем героїв Крут. Хто вони і що вони зробили для України, ми розповімо вам сьогодні.

Це правда: кров з каміння може змити дощ...

Але наймення Ваші, багряніші від рож,

Горять у просвіті на плитах незатертих.

У пам'яті кількох народів зберігається історія про героїв, що загинули, захищаючи свою землю від нападників. У давніх греків це були спартанці, у грузинів – арагвійці, а в українців – загибель козаків під Берестечком і 30 юнаків під Крутами.

2-й ведучий. Київських студентів і учнів, які в 1918 році стали на захист незалежності своєї Вітчизни. Передчасно зів'ялий цвіт, юні романтики...

1-й ведучий. Крути. Потяги, проходячи повз цю маленьку станцію, стишують хід, а в той день, коли сталася трагедія, тривожно сигналять... Немов пробуджують приспану й присипану порохом забуття нашу пам'ять.

Читець 1-й. Послухай, як шумлять жита,

Де стільки літ буяли січі

І смерть дивилася у вічі,

І воля марила свята.

Читець 2-й. Послухай стогін і збуди

Порив душі, надії Квіти;

Чиї сини, чиї ми діти, –

Спитає і сам себе суди.

2-й ведучий. 28 січня 1918 року. Командувач загону Аверкій Гончаренко наказує своєму загону, а це три сотні бійців, переважно зі студентів і юнкерів, відступити до залізничної станції Крути та зайняти оборону.

1-й ведучий. На правому фланзі вони мали штучну перешкоду – насип залізничної колії, на лівому – студентська сотня в складі вже наявного там загону почала рити окопи та споруджувати земляні укріплення.

2-й ведучий. Бій розпочався 29 січня, тривав до п'яти годин між чотирьохтисячною більшовицькою армією Михайла Муравйова та 300-ми київськими студентами, які захищали підступи до Києва.

Читець 1-й. Ще юнаки, ще майже діти,
А навкруги і смерть, і кров.
На порох стерти, перебити –
Іде на Київ Муравйов.

Читець 2-й. Що там, що вперше з рушницею йти,
Що там, що тому п'ятнадцять, –
Так хороше вам на ворога йти,
Співом гучним захлинатись.

Читець 3-й. Хай вам вітри вибігають на шлях,
Просять вернути, голосять, –
«Щоб наша доля...» лунає в полях,
«Щоб краще в світі жилося».

1-й ведучий. Тим часом, за свідченням очевидців, у крутівців почали кінчатися набої, скінчилися снаряди для гармати. Виникла небезпека оточення. Юнкери та студенти почали відхід у напрямку Києва. Більшості вдалося відступити на потязі, який їх чекав.

2-й ведучий. Біля станції Бобрик знаходився більший загін під керуванням Симона Петлюри, але, отримавши звістку про повстання на заводі «Арсенал», Петлюра рушив на Київ, бо на його думку найбільша небезпека була якраз там.

1-й ведучий. Коли близько 17-ї години зібралися всі українські підрозділи, виявилось, що не вистачає взводу (близько 30 чоловік).

2-й ведучий. Відступаючи в сутінках, вони втратили орієнтир і вийшли прямо на станцію Крути, вже зайняту червоногвардійцями. Один із більшовицьких командирів (Єгор Попов) втратив рівновагу, коли дізнався, що загинуло не менше 300 чоловік, і щоб якось їх компенсувати, він наказав ліквідувати полонених.

Читець 1-й. День помирав, як недобитий лебідь,
Ніч перейняла невимовний біль.
Здригнулись зорі в сполотнілім небі
І тихо падали в криваву заметіль.

Читець 2-й. В пекучий сніг... Навзнак. Не на коліна.
Заплакав місяць в зоряну блакить.
Всі – як один... Кріпися, Україно,
Хоч їхня смерть вовік не відболить.

1-й ведучий. Селянам було заборонено їх хоронити. І тільки 19 березня на Аскольдовій горі в Києві 28 полеглих під Крутами бійців урочисто поховали.

2-й ведучий. Хто винен у трагедії? Офіційно в цьому звинувачувалося керівництво українських збройних сил, яке кинуло їх напризволяще перед

загрозою сильного й небезпечного ворога. Передбачалося, що прийде допомога. Треба тільки протриматися. Але плани зазнали краху через січневі події в Києві.

1-й ведучий. Перші згадки, справжня, реальна оцінка захисників Крут відбулася вже після набуття Україною незалежності в 1992 році. Не можна викреслити з пам'яті людської той великий та безсмертний подвиг юних студентів, які захищали українську державність, поклавши на її вівтар найцінніше – власне життя.

Читець 3-й. Це правда: кров з каміння може змити дощ...

Але наймення Ваші, багряніші від рож,
Горять у просвіті на плитах незатертих.

Тридцять третій

Сценарій до Дня пам'яті жертв Голодомору

(На столі: ікона, обвита вишитим у темних тонах рушником; сніп, обв'язаний чорною стрічкою; підсвічник; на стіні: плакати з написами та малюнком)

Звучить аудіозапис «Реквієму» Моцарта.

Юнак.

Не звільняється пам'ять,

Відлунює знову роками.

Я зітхну...

Запалю обгорілу свічу.

Помічаю: не замки-твердині, не храми —

Скам'янілий чорнозем — потріскані стіни плачу.

Піднялись, озиваються в десятиліттях

З даліни, аж немов з кам'яної гори

Надійшли. Придивляюсь: «Вкраїна, двадцяте століття».

І не рік, а криваве клеймо: «Тридцять три».

(Юнак залишає сцену. З обох боків сцени виходять маленька схудла дитина та учениця в ролі України – у чорній накидці поверх українського костюма. Чути голоси.)

Україна.

Хто се? Чий голос щоночі просить?

Дитина.

«Хлібця! Хлібчика дай! Мамо, матусю, ненечко! Крихітку хлібця!»

Україна.

Хто водить за мною запалими очима-криницями, очима, у які переливалися всі страждання, муки й скорботи роду людського, і розпинає душу мою на хресті всевишньої печалі?

(Читці виходять по черзі й залишаються на сцені після своїх слів.)

Читець 1-й.

І знову вони йдуть щодня, щоднини, щоночі, мільйони тіней, мільйони очей... Ідуть українські великомучениці, пригортають до грудей немовлят Босоногі Богородиці в домотканих сорочках, пливуть Марії – Оранти, святі

Покрови роду нашого. Василі, Івани, Петри, янголи крізь мене летять. Лишають білий крик, білий зойк білих крил.

Україна.

Богородице! Матір наша небесна! Свята Покрово, покровителько люду святоруського! Куди ж ти відійшла? Чого ж залишила мою землю? Чи ж не бачиш, що то вже не я — Україна, а велетенська могила? Де ж ви, сили небесні?!

Читець 2-й.

І стояла Вона, осліпла від горя, обдерта, сива, напівблаженна, мукою підпирала небо, моторошно роззиралася, на велетенському хресті розіп'ята.

Україна (шепче).

Дітоньки мої, заждіть! Івани, Марії, Тараси! Стривайте! Як же я без вас?

(Голосніше). Прости, небо! Прости, земле! Простіть, зорі! Усі сили земні й небесні, простіть муку й божевілля мого народу! Усі жахи, не бачені від сотворення світу, простіть! *(Тихо).* Нема. Зотліли. Відлетіли ключами в небо.

Читець 3-й.

І щоночі чути, як оплакують велетенські могили лише солов'ї та зозулі, білий квіт садів і цвинтарні бузки, плачуть молоді трави, стогнуть жита, ридма ридають зорі, летять у ніч і гаснуть над спорожніми хатами.

Мати-Україна.

Ходи до мене, роде мій, вечеряти! Марії, Ганни, Андрії, Катрусі, покійно прошу до святої вечері. Пригощайся, причащайся, роде мій! Діти мої — квіти викошені! Ключ мій журавлиний на рідній землі! Муко моя довічна! Скорбото моя всевишня!

Читець 4-й.

І пливуть Чумацьким шляхом білі тіні з білої небесної Вкраїни й сідають до поминальної вечері.

Україна.

Як там тобі, родино наша, на тій небесній Україні? Чи ж ростуть і там тополі, мальви, калина? Чи ж білі у вас хати? Як сіється, жнивується? Чи ж є вечорниці, реготи на хуторах і левадах?

Читець 5-й.

Хто знав, хто вів смертям і стратам лік?

Де фільм, який нам показав би голод,

Отой проклятий 33-й рік?

Читець 6-й.

Пішов голод Україною. Моторошний парадокс: умирали на всеплодючих чорноземах шанованої світом житниці, умирали просто поля, на шляхах, у холодних хатах і на лавицях промерзлих вокзалів, гинули поодинці й сім'ями, вилягали роди й села.

Читець 1-й.

Голод у першу чергу забирав тих, хто за шмат хліба насущного не стежив і не доносив на брата, не вмів торгувати святинею, спекулювати, красти, убивати, аби вижити, тих, хто не виривав останній окраєць з голодних дитячих ротів... *(показує хлібину – чорну, невелику).*

Читець 2-й.

Це остання хлібина, остання...

Очі горем налиті вщерть.

Батько й діти не їли зрання...

Це остання хлібина, остання...
Після неї голодна смерть.

Читець 3-й.

У світі не зафіксовано голоду, подібного тому, що випав на долю українського народу, котрий населяв одну з найродючіших земель. У давнину голод застосовували на війні, при облозі ворожих міст. Але щоб голодом винищувати своє населення – такого не бувало.

Читець 4-й.

Жити хочеться, жити...
Не наливається жито.
Ні кропиви під тином...
З голоду пухне дитина.

Читець 5-й.

Голод 1932-1933 років не був природним, стихійним лихом. Хліба було вдосталь. Цей голод був організований, найбільше якраз і постраждали найродючіші області – Чернігівська, Полтавська, Черкаська, Вінницька, Харківська.

Читець 6-й.

Весь народ у безтямі,
Хрест підрубали на храмі.
Навіщо караєш нас, Боже,
Що ми зробили негоже?...

Читець 1-й.

Протягом усіх 20 років аж до 1929, кожен хлібороб сам розпоряджався власним урожаєм, але від 1929 року уряд зобов'язав українських селян здавати зерно державі негайно після збору врожаю. Тих, хто не міг здати державі призначену кількість зерна, оголошували «ворогами держави». Таких селян карали штрафом, і вони були змушені продавати хату, худобу, щоб розплатитися з державою.

Читець 2-й.

Пустує земля і плаче,
Ми ж – трударі, не ледачі...
Ноги опухли і груди.
Хто цей наш ворог, люди?!

Читець 3-й.

Незважаючи на небачену раніше жорстокість, забезпечити план хлібозаготівлі в 1932 році не вдалося. Маючи інформацію про голод, держава ще посилила тиск на українське село. А тисячі пудів хліба гнили на залізничних станціях і елеваторах під пильною охороною міліції.

Читець 4-й.

Землю кропили сльозою
І прикривали собою.
Нас вона хлібом кормила,
Але ж лиха чорна сила
Люд у безодню штовхнула.
Кинула... І забула?

Читець 5-й.

Під кінець 1932 року та на початку 1933 селянство вже не мало ніяких харчів, а спеціальні загони забирали не лише останнє зерно, але й печений хліб, крупу, квасолу, картоплю, горох, насіння для сівби овочів, навіть насіння квітів. Виймали з печей зварену пісну страву: борщ чи кашу – і розхлюпували по долівці. Почалися випадки людоїдства.

Читець 6-й.

Вулиця трупами вкрита,
Нікому їх хоронити.
Люди, як мертва солома...
Якої ще треба Содоми?
Ворон кричить на калині,
Зірвані толлом святині...

Читець 1-й.

У селах люди поїли всіх котів, собак, ловили диких птахів, пацюків, пробували їсти порожні качани від кукурудзи, переварений гнилий бур'ян, клей із дерев, але це не рятувало.

Читець 2-й.

Жити, хочеться жити,
Та не посіяне жито,
Довкола – лиш сум і руїна, –
Наша свята Україна?...
Жити, хочеться жити...

Читець 3-й.

Опухлі діти й дорослі чорними тінями ходили вулицями сіл, по звалищах у пошуках чогось їстівного – і падали на землю мертвими. Щоб утамувати голод, їли щавель, лободу, видирали гнізда птахів, зривали на полях недозрілі колоски.

Читець 4-й.

Хто ще міг рухатись, кинулись із сіл до міст, щоб роздобути там хоч яких-небудь харчів. Але вхід до міста, а особливо вихід із міста, селян із харчами був перекритий міліцією. Багато матерів-селянок відносили малих дітей до міста й там залишали просто на вулиці з надією, що в місті дитину підберуть і не дадуть їй померти.

Читець 5-й.

7 серпня 1932 року був прийнятий Закон про те, що за крадіжку з поля кількох колосків людину чекав розстріл або 10 років тюрми.

Читець 6-й.

Масштаби катастрофи були величезні, про голод знали керівники Франції, Великобританії, Німеччини, Італії, США, Канади. Та уряд СРСР заявив, що ніякого голоду в Україні немає.

Читець 1-й.

Ні труни, ні хрестів....
І ні тризни!
Прямо в яму. На віки віків!
Чорна сповідь моєї Вітчизни.
І її затамований гнів.

Читець 2-й.

Ні віночка, ні навіть барвінку...

Наче падалиць – під вітрюган!
То причастя твоє, українко.
Українцю, то твій талісман...

Читець 3-й.

Ні могили, ні хресного знаку...
Щоби пам'ять роздерти на дерть!
Це тобі, Україно, подяка...
Щоб на всі покоління
Ущерть!

Читець 4-й.

Прошу піднятися й ушанувати пам'ять загиблих і знедолених у ті страшні роки хвилиною мовчання.

Україна.

Господи! Страждання, муки й горе мого народу до Всевишньої скорботи зарахуй, і біди, і погибель від землі й народу суцього відведи. Нині, прісно й навіки вічні. Відведи!

Читець 5-й.

Нам милосердя, Господи, подай
До всіх страждущих і незахищених.
Ми ще від страху і злі, і сліпі,
В душах у нас ще багато що знищено.

Читець 6-й.

Хлопець: Благослови рід людський на Добро!
Душі відкрий нам для злагоди й миру!
Щоб на Україні незгод не було.
Нас збережи. І спаси! І помилуй!

*Вдихнути в юну істоту душу громадянина –
це значить передати не тільки радість,
захоплення, гордість за все те, що становить
собою наші святині, а й сердечний біль, тривогу,
турботу за долю цих святинь – свободу і незалежність,
честь і велич, багатство і славу нашої улюбленої Вітчизни.
В. О. Сухомлинський*

1.7. Напрями роботи шкільної бібліотеки в національно-патріотичному вихованні

*Григор'єва О. О., завідувач бібліотеки
Харківської гімназії № 6 «Маріїнська гімназія»*

Формування патріотизму як основа виховної роботи шкільної бібліотеки

Гімназія як соціальний інститут має свої особливості формування особистості учнів, створює умови для їх соціалізації, роблячи акцент на їх духовно-моральному становленні, стрижнем якого є громадянськість і патріотизм. У нашому навчальному закладі проводиться планомірна й цілеспрямована робота з розвитку в особистості високої соціальної активності, громадянської відповідальності та духовності. Система патріотичного виховання учнів передбачає формування й розвиток соціально значущих цінностей, громадянськості та патріотизму в процесі виховання й навчання, масову патріотичну роботу, спільну діяльність з іншими культурними установами. Бібліотека завжди була оазисом у культурному й суспільному житті гімназії, особливо її роль зростає на сучасному етапі. Шкільна бібліотека бере участь у навчально-виховному процесі, виконуючи освітню, інформаційну та культурну функцію, і свою роботу будує відповідно до профілю школи. Наша шкільна бібліотека – це мобільний центр інформації, центр духовного збагачення людини, джерело моральних і культурних цінностей. Вона створює культурний простір навчального закладу.

Важливе місце відводиться шкільній бібліотеці у військово-патріотичному вихованні молодого покоління. Робота проходить у тісній співпраці з педагогічним колективом, із заступником директора з навчально-виховної роботи та класними керівниками.

Напрями роботи шкільної бібліотеки у сфері патріотичного виховання

Бібліотека – це не лише сховище, це цілий світ, відкритий кожному, хто любить книгу. Головна мета бібліотеки – прилучення до читання, до рідного слова, до історії та сучасного життя країни, Батьківщини. Завдання, які ставить перед собою бібліотека: розвиток за допомогою книги високої соціальної тематики, патріотичної, громадянської ідеї, духовності. Діяльність нашої шкільної бібліотеки спрямована на збереження історичної пам'яті та передачі її молодому поколінню через систему інформаційно-бібліотечних заходів. В організації та проведенні масових заходів використовується методична різноманітність, заснована на принципах культурного, духовно-морального, патріотичного виховання як базових національних цінностей.

На прикладах літературних і реальних героїв бібліотека знайомить читачів зі зразками дійсної мужності, подвигів, любові та благородства, передає

молодому поколінню славу про ратні подвиги дідів і сучасників. У приміщенні бібліотеки оформлюються виставки літератури: «Цей край Україною зветься», «Соборність України: від ідеї до сьогодні», «Рядки, обпалені війною», «Краса і велич символів народних», «Величне ім'я – захисник Вітчизни». Особливо хочеться виділити книжково-ілюстровану виставку «Ніколи в серці не зітреться вогонь тих днів і тих подій», присвячену Другій світовій війні.

У бібліотеці проводяться уроки пам'яті: «І пам'ятає світ врятований», «Герої землі харківської», «Харків'яни в окупованому місті», «Правда про голодомор»; урок мужності «Сила нескорених» до Дня Героїв Небесної Сотні. До річниці Чорнобильської трагедії була організована виставка дитячих малюнків «Мій біль – Чорнобиль». Кожного року до гімназії запрошуються ветерани Другої світової війни та діти війни.

Учні гімназії беруть участь у громадському житті міста – вшановують пам'ять загиблих воїнів, беруть участь у відкритті меморіальних дошок героям-харків'янам, у фестивалях і презентаціях. Так, читачі гімназії були учасниками Обласного патріотичного форуму «В граніті, в бронзі, у серцях...!», який проводила Харківська обласна бібліотека для дітей за підтримки Департаменту культури і туризму Харківської обласної державної адміністрації. Також долучилися до виготовлення карти в рамках міжнародного проекту «Діти за мир у всьому світі». За ініціативи організації учнівського самоврядування нашої гімназії відбувся районний фестиваль дитячої творчості «Слобожанський квітограй», присвячений відзначенню Дня миру.

Духовно-моральне виховання. Не секрет, що одна з головних проблем сучасності – це духовна криза. Сьогодні складно вибрати ідеал, на який можна орієнтуватися, важко розпізнати, де дійсне добро, а де зло. Справжні духовні цінності підмінюються помилковими. Криза духовності позбавляє сенсу життя наших нащадків. Такий важливий напрям, як духовно-етичне виховання, покликане знаходити методи, що відповідають запитам сьогодення, які могли б розкривати сенс духовних цінностей сучасним школярам. Лише високоморальні люди, яких правильно виховували, прагнуть зробити життя кращим. Духовно-етичне виховання – це цілеспрямоване формування системи моральних стосунків до людей, Батьківщини, самого себе, ставлення до праці.

Бібліотека – центральне місце виховання моральної, творчої особистості. Під час проведення акції «Подаруй бібліотеці книгу» учні та батьки подарували книги про події в зоні АТО, літературу історичного змісту. Читачі брали участь у благодійній акції «Сто тисяч книг для сільських бібліотек», «Література для дитячої бібліотеки м. Слов'янська». Постійно організовуються виставки літератури до ювілейних дат письменників. Справжньою родзинкою була виставка картин харківських художників до Шевченківських днів. Функціонували експозиції дитячих робіт-поробок «Світ у долонях», «Краса по-українському». Заслужують на увагу проведені віртуальні подорожі («Сім чудес України» та «Історія української книги»). Запам'яталася п'ятикласникам бібліотечна гра «Що ви знаєте про Україну?».

На зустріч до наших читачів завітали український дитячий письменник Іван Андрусак і харківська поетеса Антоніна Тимченко. Читачі із задоволенням слухали їх твори, активно спілкувалися з ними.

Велике значення для прояву патріотизму та громадянськості має любов до рідного краю, міста, у якому живеш, свого будинку, своєї рідної школи, своєї вулиці, своєї сім'ї.

У бібліотеці були реалізовані проекти: «Мій родовід: від витоків до сучасності», під час якого учні збирали матеріал про історію своєї сім'ї, малювали родинне дерево; інформаційний проект «Туристична Харківщина запрошує». Гімназисти здійснювали екскурсії в різні місця Харківщини, оформлювали звіти, на основі яких був створений екскурсійний вернісаж «Харківщина – рідна сторона». У бібліотеці були проведені краєзнавчі години: «Рідне місто», «Співучий край Харківщина!» (за зібраними пісненими матеріалами фольклорної експедиції по селах Харківщини, організованої вчителем Тельноюю Т.В., гуртом «Мережка» та її керівником Семеновою М.О.); віртуальна подорож «Історичні пам'ятки Харківщини». Учнім було запропоновано написати есе «Це моя вулиця». Діти із задоволенням презентували роботи, описуючи історію харківських вулиць і будинків. У бібліотеці організовувались виставки дитячих малюнків «Улюблений куточок мого міста», «Я і моя сім'я». Проводився конкурс дитячих листівок «Дім. Родина. Батьківщина».

Найерудованіші читачі бібліотеки беруть участь у Всеукраїнському конкурсі «Книгоманія». Переможницями районного етапу стали Ніжибецька Софія та Вороніна Катерина, яка також здобула перемогу на обласному етапі в категорії «Знавець історичної літератури».

Для створення інформаційного середовища як найважливішого чинника патріотичного освіти в бібліотеці проводиться робота з формування інформаційного забезпечення учнів, інформаційної підтримки педагогів у навчальній, науково-дослідній діяльності, інформаційного супроводу інноваційних процесів у школі, залучення всього спектра художньої, науково-пізнавальної літератури, наявних аудіо-та відеоматеріалів, електронних ресурсів. Шкільна бібліотека забезпечена виходом до інформаційних ресурсів Інтернету, колекціями медіа-ресурсів на електронних носіях, навчальної та художньої літератури. Створено й ведеться електронний каталог, є комп'ютер, множувальна техніка для тиражування навчальних, методичних текстографічних джерел і результатів творчої, науково-дослідної та проектної діяльності учнів. Оновлюється інформаційна база: систематизовано фонд з історико-патріотичного виховання, виділено фонд краєзнавчої літератури, складена краєзнавча картотека.

Шкільна бібліотека разом із педагогічним колективом виховують соціально адаптованих і громадсько-орієнтованих особистостей, які після закінчення школи успішно знайдуть своє місце в житті.

Література

1. Коць Т. Національно-мовне виховання в родині і школі [Текст] / Т. Коць // Українознавство. – 2010. – № 4. – С. 41-50.
2. Національно-патріотичне виховання школярів: метод. посібн. [Текст] / І.Г. Сіваченко, Д. В. Ротфорт. – Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2014. – 192 с.
3. Пірен М. І. Етнополітика в Україні: соціопсихологічний аналіз: навч. посібник [Текст] / М. І. Пірен. – К. : Університет «Україна», 2007. – 408 с.

Що ви знаєте про Україну?»

Бібліотечна гра

Умови гри. Беруть участь три команди. Перемагає та, яка набере найбільшу кількість балів. У грі 9 конкурсів, за кількістю цифр на плакаті. За кожну правильну відповідь – 1 бал.

Конкурс «Історія країни»

Кожна команда послідовно відповідає на 3 питання.

Питання для першої команди:

1. Яку назву мала козацька держава, створена за дніпровськими порогами? (*Запорізька Січ*)
2. Який із найдревніших знаків є малим гербом України? (*Тризуб*)
3. Автор слів Державного гімну України. (*П. Чубинський*)

Питання для другої команди:

1. Яка назва Державного гімну України? (*Ще не вмерла Україна*)
2. Як називалася перша слов'янська держава? (*Київська Русь*)
3. Як називається Основний Закон України? (*Конституція*)

Питання для третьої команди:

1. Як звали сестру Кия, Щека, Хорива? (*Либідь*)
2. Які кольори Державного прапора України? (*Синій, жовтий*)
3. Назвіть найбільшу святиню українського народу в музичній символіці. (*Гімн*)

Конкурс «Як у нас на Україні»

Ведучий задумує поняття, тісно пов'язане з Україною, а потім називає командам три факти, що вказують на відповідну українську реалію. Команда, яка назве слово після першого факту, отримує три бали, після другого — два, після третього — один бал.

Реалія 1-ша

1. Унікальне українське мистецтво.
2. Одним із головних елементів цього образотворчого мистецтва є бігунок, що означає безперервність сімейного щастя та благополуччя.
3. Зародилося це народне мистецтво в українському селі Петриківка Дніпровської області. (*Петриківський розпис*)

Реалія 2-га

1. Прекрасний витвір мистецтва, символ весняного пробудження природи.
2. Християни освячують їх у церкві разом із паскою.
3. Це розписане різноманітними символами яйце. (*Писанка*)

Реалія 3-тя

1. Хата без нього, що родина без дітей.
2. Хліб та сіль на ньому – ознака гостинності українського народу.
3. Їх вишивають, а потім прикрашають ними хату або витираються. (*Рушник*)

Конкурс «Географічний»

А тепер перевіримо, як ви знаєте географію України.

Письмова частина. За дві хвилини напишіть області України. Переможе та команда, яка за відведений час напише правильно найбільше областей. Завдання оцінюється: 1 бал за кожну область.

Усна частина:

1. Назва обласного центру, яка складається зі слова-назви однієї з основних зернових культур в Україні та слова, яке означає стан спокою й гармонії, період між війнами. (*Жито+мир.*)

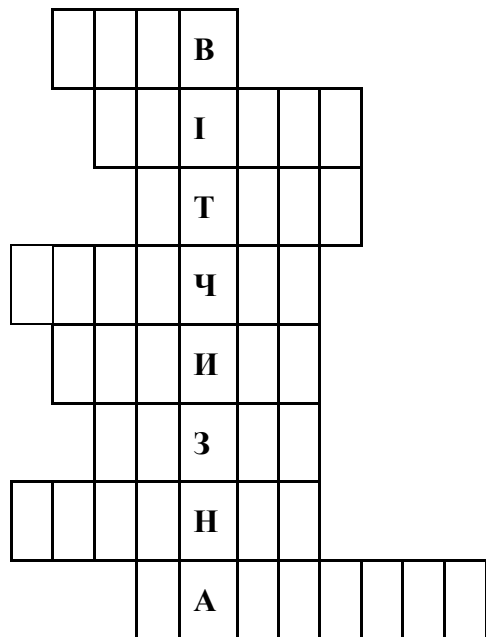
2. Назва обласного центру України, яка складається з двох слів (у перекладі російською мовою: перше слово – назва неотруйних змій, поширених по всій території України; друге – тип поселення, в Україні має нараховувати понад 10 000 осіб, більша частина жителів якого зайнята поза сільським господарством. (*Уж+город*))

3. Назва історико-географічного регіону України. Слово складається з двох частин: перша – низинна старовинна історична місцевість міста Києва, стародавній район ремісників і річковиків; друга – назва однієї з нот. (*Поділля*)

Конкурс «Розгадай кросворд»

Командам пропонується на окремих аркушах кросворд. За кожне правильно відгадане слово – 1 бал.

1. Столиця України. (*Київ*)
2. Найбільша річка України. (*Дніпро*)
3. Істоти, однією з особливостей яких є тіло, вкрите пір'ям. (*Птахи*)
4. Різнокольорова краса україньського віночка. (*Стрічка*)
5. Кущова рослина, символ України. (*Калина*)
6. Мешканець Запорізької Січі. (*Козак*)
7. Розмальоване великоденне яйце. (*Писанка*)
8. Перелітний птах, який будує гніздо за вікном. (*Ластівка*)

Конкурс-гра «Ну, постривай!»

П'ятий наш конкурс – продовжити прислів'я. Прошу капітанів команд вибрати номери завдань. Серед номерів є і «щасливий білет», який дає команді додатковий бал.

Завдання:

- Хліб, сіль їж, а... (правду ріж).
- Слово – не горобець,... (вилетить – не спіймаєш).
- Друга легше знайти, ніж... (зберегти).
- Ранні пташки росу п'ють, а... (пізні сльози ллють).
- Заліз кіт на сало і... (кричить: «Мало!»).
- Праця годує, а... (лінь марнує).
- Гостре словечко... (коле сердечко).
- Хочеш їсти калачі – ... (не сиди на печі).

Конкурс «Крученики»

Змагання у читанні скоромовок. Капітани команд обирають скоромовки:

- Бурі бобри брід перебрели,
Забули бобри забрати торби.

- От Кіндрат, так Кіндрат,
Зуб зламав об мармелад.

- Хитру сороку спіймати морока,
А на сорок сорок – сорок морок.

Конкурс «Реклама»

Учасники за 5 хвилин повинні зробити рекламу міста України на вибір.

Конкурс капітанів

Капітани повинні відповісти на питання за одну хвилину. Кількість правильних відповідей дорівнює кількості балів.

Запитання для першої команди:

1. Національний символ України. Його дарують, ним обмінюються у Великодні свята. *(Писанка)*
2. Дерево, яке оспіване в народних піснях, у віршах. Воно освячується в церкві перед Великоднем, як засіб від злих сил. *(Верба)*
3. Кущ, оспіваний в українських народних піснях, символ дівочої вроди. *(Калина)*
4. Столиця України. *(Київ)*
5. Що означає слово «козак»? *(Вершник, вільна людина)*
6. Козацький човен. *(Чайка)*
7. Герб України. *(Тризуб)*
8. Найвідоміша козацька страва. *(Куліш)*
9. Дерево, з якого добувають дьоготь. *(Береза)*
10. Кому не дозволяли заходити на територію Запорізької Січі? *(Жінкам)*

Запитання для другої команди:

1. Поширене в Україні дерево, з яким в українських народних піснях і переказах порівнюють струнких дівчат. *(Тополя)*

2. Чим прикрашають голову українські дівчата. (*Вінком*)
3. Національний символ України. Матері дарують його своїм дітям на щастя, на долю, відряджаючи у далеку дорогу. (*Рушник*)
4. Обрядовий хліб, який печуть на Великдень. (*Паска*)
5. Свято дівочої долі. (*Катериним*)
6. Найвища гора України. (*Говерлам*)
7. Найвідоміший сучасний футболіст України. (*Андрій Шевченко*)
8. Грошова одиниця України. (*Гривня*)
9. Приміщення, у якому жили козаки. (*Курінь*)
10. Найбільше озеро України. (*Синевир*)

Запитання для третьої команди:

1. Назвіть найбільшу святиню українського народу в музичній символіці. (*Гімн*)
2. Назвіть велике зібрання творів Т. Шевченка. (*Кобзар*)
3. Назвіть композитора, який поклав на музику вірші Чубинського, що стали гімном. (*Вербицький*)
4. Головна обрядова дія Андріївських вечорниць. (*Гадання. Кусання калити*)
5. Скільки страв повинно бути на столі у Святий вечір? (*Дванадцять*)
6. Народна назва одного з найголовніших літніх свят, до якого православна церква приурочила свято Трійці. (*Зелена, Клечальна неділя – «Зелені Свята»*)
7. Зібрані цього дня лікарські трави вважають найцілющими. (*Свято Івана Купала*)
8. Швидкий український танок. (*Гопак*)
9. Хто був останнім гетьманом України? (*Кирило Розумовський*)
10. Хто з українських письменників узяв собі за псевдонім назву своєї національності? (*Леся Українка*)

Конкурс «Ти мені, я тобі» (домашнє завдання)

Члени команд по черзі загадують загадки один одному.

Слово журі. Підсумки гри. Оголошення переможців і вручення нагород.

*У дитинстві починається тривалий процес
пізнання і розумом, і серцем тих моральних
цінностей, що лежать в основі моралі:
безмежної любові до Батьківщини, готовності
віддати життя за її щастя, велич, могутність,
непримиренність до ворогів Вітчизни.*
В. Сухомлинський

1.8. Шкільна бібліотека та педагогічний колектив у формуванні патріотичних почуттів молоді

*Чорна І. В., завідувач бібліотеки
Харківської загальноосвітньої школи
I-III ступенів № 88 імені О. Г. Зубарева*

Виховувати особистість із активною громадянською позицією – завдання не з легких. У сучасних умовах важко переоцінити роль шкільної бібліотеки у формуванні громадянської та національної самосвідомості учнів, любові до рідної землі, готовності до праці в ім'я України, передачі молодому поколінню надбань нашого народу, багатств духовної культури, формуванні духовно розвинених, фізично й морально здорових громадян України [12].

Одним із пріоритетних напрямів роботи Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 88 імені О. Г. Зубарева є виховання громадянина, що спрямоване, передусім, на розвиток патріотизму – любові до свого народу, до України. Шкільна бібліотека є координаційним центром із питань формування національної та громадянської самосвідомості особистості.

Свою роботу бібліотека організовує спільно з педагогічним колективом. Перед учителем і бібліотекарем стоять одні й ті ж завдання у вихованні національної самосвідомості учнів школи, яке ґрунтується на національній ідентифікації: уміння школярів плекати в собі віру в духовні сили своєї нації, її майбутнє, волю до праці на користь народу, осмислювати моральні та культурні цінності, історію, звичаї, обряди, символіку; формувати систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, осмисленням відповідальності перед своєю нацією.

Шкільна бібліотека та педагогічний колектив у формуванні патріотичних почуттів молоді використовує як традиційні форми та методи (години спілкування, свята, бесіди), так і інноваційні (проекти, квест-ігри, бібліотечні диліжанси, коуч-сети, майстер-класи, флешмоби та ін.).

У початкових класах діти через казки, оповідання, поетичні твори, ляльковий театр пізнають край, де вони живуть, свою Батьківщину – Україну, дізнаються, звідки вони походять, до якого народу належать. Спільно з учителями початкових класів у школі організовано й діє ляльковий театр. У репертуарі нашого театру багато вистав українських авторів і народні українські казки. Перед малечею оживають герої казок, які ваблять своїм дивовижним сюжетом, боротьбою добра і зла. На перших етапах дитинства театр ляльок сприяє вільному розвитку оригінальної дитячої творчості, художньо-естетичної, моральної культури [2].

У нашій бібліотеці є «сторісек» за українською народною казкою «Котик і Півник», за допомоги якого діти на прикладі головних героїв знайомляться з характером українського народу, який формувався протягом віків. Вічне шукання правди, гостинність і щедрість, ласкавість і доброзичливість, пісенність і музичність, працьовитість і талановитість, ніжність і глибокий ліризм, волелюбство й душевне багатство – типові якості відомого в цивілізованому світі українського національного характеру. «Сторісек» – це помічник у формуванні любові до читання в учнів початкових класів.

На день відкритих дверей з учнями та батьками початкової школи було проведено майстер-клас «Лялька-мотанка як оберіг української родини». Діти із задоволенням насолоджувалися своїми роботами.

Щоб дізнатися більше про народні символи України з учнями початкових класів, у тиждень початкової школи ми відправились у цікаву віртуальну подорож бібліотечним диліжансом. Учні та гості переглянули цікаву презентацію «Народні символи та обереги України», за допомогою інтерактивного методу «Робота в парі» учні набули навички співробітництва, оволоділи вмінням висловлюватись і активно діяти разом [13].

Українська мова входить до трьох найкрасивіших мов світу. Її назвали однією з наймелодійніших ще в далекому 1934 році на мовному конкурсі в Парижі. Досконале володіння рідною мовою безпосередньо впливає на розвиток інтелектуальних, естетичних інтересів учнів, їх моральних почуттів. Збагатити знання учнів усною народною творчістю рідного краю, розвивати інтерес до читання літератури українською мовою допомагають заходи, які бібліотека проводить спільно з учителями української мови та літератури: конкурси читців-декламаторів, мовні ігри, складання «Сенкану», презентації, брейн-ринги та ін.

Вивчення історії рідного народу має особливе значення у вихованні національно свідомого громадянина. Кожен народ глибоко шанує свою історію, бо вона – дума його, серце його. Історія – це основа нації [6]. У формуванні патріотичних почуттів молоді важливою є співпраця шкільної бібліотеки з кафедрою правознавства та історії, з якими ми проводимо бесіди. З учнями молодших класів проводимо цикл бесід: «Наш синьо-жовтий Державний прапор» (1 клас), «Наша Вітчизна – суверенна Україна» (2 клас), «Конституція України» (3-4 класи). Учні середнього шкільного віку пропонуємо такі теми: «Від гетьмана до Президента України», «Українська держава: її історія та сучасність», «Дивна Україна». З учнями старших класів було проведено квест-гру «Перша столиця України» [11]. Підняти свій рівень самосвідомого громадянина допоміг брейн-ринг між 10-ми та 11-ми класами «Права та обов'язки громадян. Діти та їхні права». Змагання складалося з 6 турів. Команди активно працювали, з повагою ставилися до суперників і намагалися дати правильну та влучну відповідь.

На Свято Козацтва з учнями 4-10-х класів проведено музично-театралізовану виставу «Козацькому роду нема переводу», на яку були запрошені отамани Харківської організації козаків. Цей захід допоміг згадати історію доби козаччини та підвищити рівень військово-патріотичного виховання учнів у дусі українського козацького лицарства [15].

Формування національної самосвідомості учнів має відбуватися повсякчасно, багатопланово. Не лише на уроках, а й у позаурочній, позашкільній роботі. Під керівництвом бібліотекаря, спільно з класними керівниками в школі

діє гурток-студія «Hand – Made», у якому учні знайомляться зі звичаями та обрядами українського народу, історією українського одягу, різноманітними техніками рукоділля як українського, так і інших держав світу, створюють м'які іграшки, прикраси та багато іншого.

Бібліотекар пізнає індивідуальні здібності й устремління учнів, створює відповідні умови для їх самореалізації, активізуючи та спрямовуючи внутрішню енергію дитини на її самовиявлення й самоутвердження.

Українська символіка виконує історично-важливу функцію консолідації нації в єдину етнографічну, культурно-історичну спільноту, об'єднання споконвічних українських земель у єдину суверенну державу. Народна символіка має велике значення в етнізації дітей, формуванні в них історичної пам'яті, свідомості.

У рамках «Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек», що проходив під гаслом «Виховуємо громадянина-патріота України» у бібліотеці було створено інсталювану виставку «Одна в нас земля і одна Україна», яку потім ми перетворили в куточок народних символів українського народу, де розмішено дитячі творчі роботи учнів, які вони виконали в гуртку «Hand – Made» (писанки, мотанки, маки, калина, соняшники, українська хата, рушники). Ця виставка користується особливою популярністю в наших читачів.

Учні нашої школи завітали в гості до учнів Харківської середньої школи № 75 з коуч-сетом «Технологія виготовлення вузликового оберега». В Україні зі стародавніх часів, проводжаючи хлопця до війська, кожна мати, сестра, наречена давала йому в дорогу оберіг, що мав захистити його в скрутну хвилину. Тож учні нашої школи долучилися до акції «Оберіг солдату» та створювали для українських солдат свої подарунки [7].

Презентувалася виставка «Бабусіна скриня», на якій були представлені родинні реліквії учнів і вчителів ХЗОШ № 88 (старовинні рушники, вишиванки, пояси, подушки, бунда).

На семінарі молодого класного керівника, який проходив у нашій школі, було проведено майстер-клас зі створення пам'ятних знаків «Мак як символ пам'яті. Традиції та сучасність» [17].

У нашому районі діє творча майстерня «Україна – це я, Україна – це ти». Підчас засідання майстерні 5 квітня 2016 р. ми провели майстер-клас із виготовлення пам'ятних знаків для учнів шкіл нашого району.

Наша бібліотека співпрацює зі школами інших районів. Так, на Різдвяні свята було проведено обмін досвідом ХЗОШ № 88 та ХЗОШ № 167 Московського району. Завідувач бібліотеки з учнями з бібліотечного активу 8-А класу провели майстер клас для учнів 3-А класу ХЗОШ № 167: розповіли про історію виникнення ляльки-мотанки, її призначення в побуті, різновиди та символічне значення елементів одягу. Дівчата навчили та допомогли кожному учневі зробити власноруч оберіг українського народу – ляльку-мотанку «Різдвяний Янгол».

Дієвим є бібліотечний актив у школі, з сприяння якого було проведено «День інформації». Цей захід надав можливість учням і педагогам школи ознайомитися з новинками літератури з даної теми. Так, у жовтні кожного року проводиться акція «Подаруй книгу шкільній бібліотеці». Учні й батьки дарують книги з різноманітної тематики, зокрема на тему: «Формування патріотичних почуттів у школярів»: Беліков О.М. «Перлини України»; Литовченко С.Д. «Історія земель українських»; Ушаков Д.А. «Великі українці»; Тетельман А.С.

«Дивовижна Україна»; Гуркіна Г.О. «Традиції та звичаї українців»; Москаленко Ю. «Україно моя...»; Товстий В.П. «Легенди та міфи України».

З інформаційно-просвітницької роботи щодо формування національно-патріотичних почуттів бібліотека в різні періоди передплачувала галузеві періодичні видання: «Українська мова та література в школі», «Історія та правознавство», «Освіта України», «Вивчаємо українську мову та літературу».

Отже, національне виховання – це виховання дітей на культурно-історичному досвіді свого народу, його звичаях, традиціях та багатовіковій мудрості, духовності. Національне виховання формує повноцінну особистість, індивідуальність, яка цінує національну та особисту гідність, совість і честь [4].

Любити свою країну, свій народ – це не тільки пишатися її славною історією, культурою, а й прагнути всіма своїми справами, помислами підносити її велич, невтомно працювати в ім'я процвітання. У вихованні активного носія громадянської свідомості, який не відривається від свого коріння, відчуває свою відповідальність перед минулим, сьогоденням і майбутнім, ми й бачимо наше завдання. Зрозуміло, що воно має вирішуватися спільно із сім'єю, школою, шкільною бібліотекою, за допомогою громадськості, держави. Лише тоді дістанемо бажані результати – сформуємо людину з високим рівнем національного та громадянського самоусвідомлення, яка гордо скаже: «Я – українець!» («Я – українка!»).

Література

1. Всеукраїнський вебінар «Виховуємо громадянина-патріота України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://1drv.ms/1XgoZ6q>.
2. Комарова М. П. Ляльковий театр, як засіб розвитку творчих здібностей школярів / М. П. Комарова // Шкільний бібліотекар. – 2014. – № 1 (37). – С. 4-9.
3. Кравець О. Звичаї українського народу: історичний етнографічний нарис / О. М. Кравець. – К. : Криниця, 1996. – 42 с.
4. Ласкавцева Я. Виховуємо на традиціях / Я. Д. Ласкавцева. – Х. : Основа, 2016. – 125 с.
5. Мутав Л. Удовольствие от совместного чтения : проектный метод «STORYSACK» (сторисек) / Л. Мутав // Библиотечнодело. – 2008. – № 23. – С. 38-40.
6. Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді : постанова Верховної Ради України від 12 травня 2015р. №373 – VIII // Офіц. вісник України. – 2015. – № 41. – Ст. 129.
8. Про заходи, щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді : Указ Президента України від 12 черв. 2015 р. № 334 // Офіц. Вісник України. – 2015. – № 14. – Ст. 971.
9. Чорна І. Бібліотечний диліжанс «Народні символи України» / І. В. Чорна // Шкільна бібліотека. – 2015. – № 10. – С. 46-47.
10. Чорна І. Буккроссинг – світ мандрівних книг / І. В. Чорна // Педагогічна майстерня. – 2015. – № 10 (58). – С. 32-33.
11. Чорна І. Виховання свідомого громадянина, патріота / І. В. Чорна // Шкільна бібліотека. – 2016. – № 3. – С. 29-30.

12. Чорна І. Мак як символ пам'яті / І. В. Чорна // Шкільна бібліотека. – 2016. – № 4. – С. 61-62.
13. Чорна І. Роль бібліотеки у розвитку національної свідомості учнів / І. В. Чорна // Шкільна бібліотека. – 2015. – № 8. – С. 17-20.
14. Чорна І. Свято Козацтва / І. В. Чорна // Шкільний бібліотекар. – 2015. – № 9 (57). – С. 30-32.
15. Чорна І. Створення ляльки в українському вбранні у стилі Тільда: майстер-клас для учнів 10-х класів / І. В. Чорна // Шкільний бібліотекар. – 2015. – № 1 (49). – С. 5-8.

Мак як символ пам'яті: традиції та сучасність

Бібліотечний захід для учнів 9-х класів

Мета:

- ознайомити учнів із народними традиціями, пов'язаними з використанням маку;
- розвивати творчі здібності учнів;
- виховувати інтерес до минулого та сучасності українського народу.

Обладнання: квіти маку (з тканини, стрічок), вінок макового цвіту, рушники та вишиванка з маками, набір для рукоділля.

Учень 1-й:

МАК ЦВІТЕ (легенда)

*«Пропав козак! Загинув Мак!» —
 Ординці кинулись до нього.
 Козак на них поглянув строго:
 «Ні, не загинув я, кати,
 Поміж людьми мені цвісти!»
 Кати підводять вгору зброю:
 «Твій цвіт, життя вже за тобою,
 Козаче, зробимо отак:
 Шаблями скришимо на мак...»
 Ординці воїна скришили,
 На землю впало тіло біле
 І, наче зерно, проросло,
 А влітку маком зацвіло...*

*Давно ординців і їду
 В моїм краю забули люди,
 Бо їхній слід – страшний укіс –
 Травною мертвою поріс.
 А мак цвіте віки в роздоллі —
 В косі дівочій і у полі.
 А мак цвіте!*

М. Стельмах

Учень 2-й:

З давніх-давен на Україні святили мак і обсівали ним людей і худобу, бо вірили, що мак має чарівну силу й захищає від усякого зла. А ще вірили, що поле після битви навесні вкривається маками. Ніжна тремтлива квітка несе в собі незнищенну пам'ять народу. Дівчата, у сім'ї яких був загиблий, з любов'ю й сумом вишивали узори маку на сорочках, а на голови клали віночки із семи маків, присягаючи цим зберегти та продовжити свій рід.

Щоб зізнатися в коханні нерішучому парубку, дівчата плели вінок із волошок і польових маків. Волошка – символ простоти й ніжності, мак – символ надії. Вважали, що любов прийде сама, коли такий віночок дівчина власноруч одягне на голову своєму обранцеві.

У серпні є три свята, що зветься Спасами. Перший з них – чотирнадцятого серпня – Медовий Спас. У християнстві це свято збігається з днем семи святих мучеників – Маковеїв, або, як звичайно кажуть у народі, «Маковея». Цього дня в церквах освячують воду, голівки маку, волошки та чорнобривці. Обрядові страви цього свята: медяники, печиво або бублики з маком, шулики (печені коржики з тертим маком і медовою ситою), кутя (каша з необлушеного зерна з медом і маком), завиваники з маком, варені кукурудзяні качани та інше.

Не злічити порівнянь, у яких опоетизовано красу макового цвіту з дівочою вродою: «Дівчина, як маківка», «Повна, як маківка», «Цвіте, як маківка», «Червоніє, як маків цвіт»...

Неповторна краса, рідкісне видовище природи, коли мак цвіте!

Учень 1-й:

Червоні маки

*Червоні маки... Біле полотно...
Чи є, чи буде, чи було?..
А нитки слід за голкою живий –
Думки квітують і букети мрій.
Тут рук тепло, чекання, долі смуток.
Червоні маки – пам'ять незабута...
Червоні маки... В них душа горить,
Життя, надія і польоту мить.
Червоні маки – роси край села.
Це – дивовижно!.. Цим завжди жила!
Червоні маки мама вишивала,
Мою дорогу щастям осявала...
Земля моя! Живильне джерело,
А вишивка – молитва тиха...
Хай береже і гріє на добро
І не впускає в наші душі лихо.*

Людмила Яцур

Учень 2-й:

Мак був уперше використаний для вшанування пам'яті солдатів, що полягли під час Першої світової війни. Символ поширений у Західній Європі, Північній Америці, Австралії. Ідея використовувати червоний мак як символ пам'яті належить Моїні Майкл – викладачці Університету Джорджії, Сполучені Штати. У листопаді 1918 року під враженням від поеми Мак-Крея вона написала власний вірш «Ми збережемо Віру», де запряглася завжди носити червоний мак як пам'ять за загиблими. Після 1918 року Моїна Майкл займалася фінансовою

підтримкою недієздатних ветеранів війни. Для того, щоб зібрати необхідні кошти, Майкл запропонувала продавати штучні маки із шовку.

Червоний мак уперше використано в Україні на заходах, приурочених до річниці завершення Другої світової війни (1939 та 1945) у 2014 році. Дизайн українського червоного маку розроблено за сприяння Українського інституту національної пам'яті та Національної телекомпанії України. Автором символу є харківський дизайнер Сергій Мішакін.

У березні 2015 року указом Президента України запроваджено День пам'яті та примирення, який відзначається 8 травня з гаслом «Пам'ятаємо, перемагаємо».

Читаємо українські народні казки із задоволенням

«Сторісек»

«Сторісек» – це літературний проект, розроблений у Великобританії в 1994 році директором однієї з великобританських шкіл, автором багатьох книг про дітей – Нейлом Гриффитсом. «Сторісек» – це своєрідний комплекс взаємодоповнюючих матеріалів, направлених на всебічний розвиток дитини у віці від 6 до 11 років, який дає можливість зацікавити дитину в читанні.

«Сторісек» у перекладі з англійської – мішок історій. Це дійсно мішок із тканини, який наповнюється комплексом допоміжних речей.

Наповнення мішка :

- якісна художня книжка;
- м'які іграшки та реквізити до книги;
- аудіозапис;
- різноманітні завдання до книги;
- підказки для дорослих.

Основні цілі:

- різнобічний підхід до книги;
- отримання задоволення від читання.

Завдання проекту:

- читання хороших книг;
- розширення кругозору;
- поповнення та розширення словникового запасу слів;
- розвиток соціальних навичок;
- розвиток осмислення прочитаного;
- розвиток самовпевненості.

«Сторісек» за українською народною казкою «Котик та Півник»

(розробка проекту для учнів перших класів)

Мета:

- розвивати любов до українських народних казок;
- на прикладі головних героїв ознайомити учнів із характером українського народу (пісенністю й музичністю, працьовитістю й талановитістю);

- виховувати інтерес до читання.

Наповнення мішка: книжка «Котик та Півник», м'які іграшки (герої казки), конверти із завданнями, підказки для бібліотекаря (учителя, батьків).

Бібліотекар

Казка народилась у сиву давнину. Вона виникла значно раніше, ніж люди навчилися писати. Тому її не могли записувати, а переказували один одному. Згодом ім'я автора забувалось. Казка ставала народною. Сьогодні ми з вами відправимося в чудову подорож із героями української народної казки «Котик та Півник».

Прослуховування аудіозапису або перегляд вистави за казкою.

Тестування

1. Казка починається словами:

- а) Були собі Котик та Півник. Котик було на скрипочці грає, а Півник пісеньки співає.
- б) Були собі Котик та Півник. Котик хату стереже, а Півник ходє на полювання.

2. Котик пішов:

- а) у гості;
- б) їжу добувати.

3. Як звали сінка Лиски :

- а) Пилипок;
- б) Микола.

Завдання I

«Життя у лісі»

- Хто живе в лісі?
- Що ростє в лісі?
- Правила поведінки в лісі?

Завдання II

«Обов'язки»

- Які обов'язки були в Кота?
- А в Півника?
- Які обов'язки в дітей удома?

Завдання III

«Небезпека»

- Що наказував Котик Півнику?
- Дії Півника?
- Правила безпеки, коли один удома?

Приказки про друзів

- Дерево міцне корінням, людина – друзями.
- Друга за гроші не купиш.
- Друга шукай, а знайдеш – тримай.
- Не той друг, хто медом маже, а той, хто правду каже.
- Нових друзів наживай, старих не забувай.
- Сонце зігріває повітря, друг – душу.

- Як прийде туга, пізнаєш друга.

Запам'ятай!

- Не відчиняй двері незнайомцям за будь-яких обставин.
- Не бери нічого від незнайомця.
- Запам'ятай свою адресу та номери телефонів батьків.
- Не грайся гострими предметами.
- Не вмикай самостійно електроприлади.
- Не сідай на підвіконня, не перехиляйся через нього.
- Не грайся сірниками та запальничками.
- Після користування водою не забувай закривати крани.

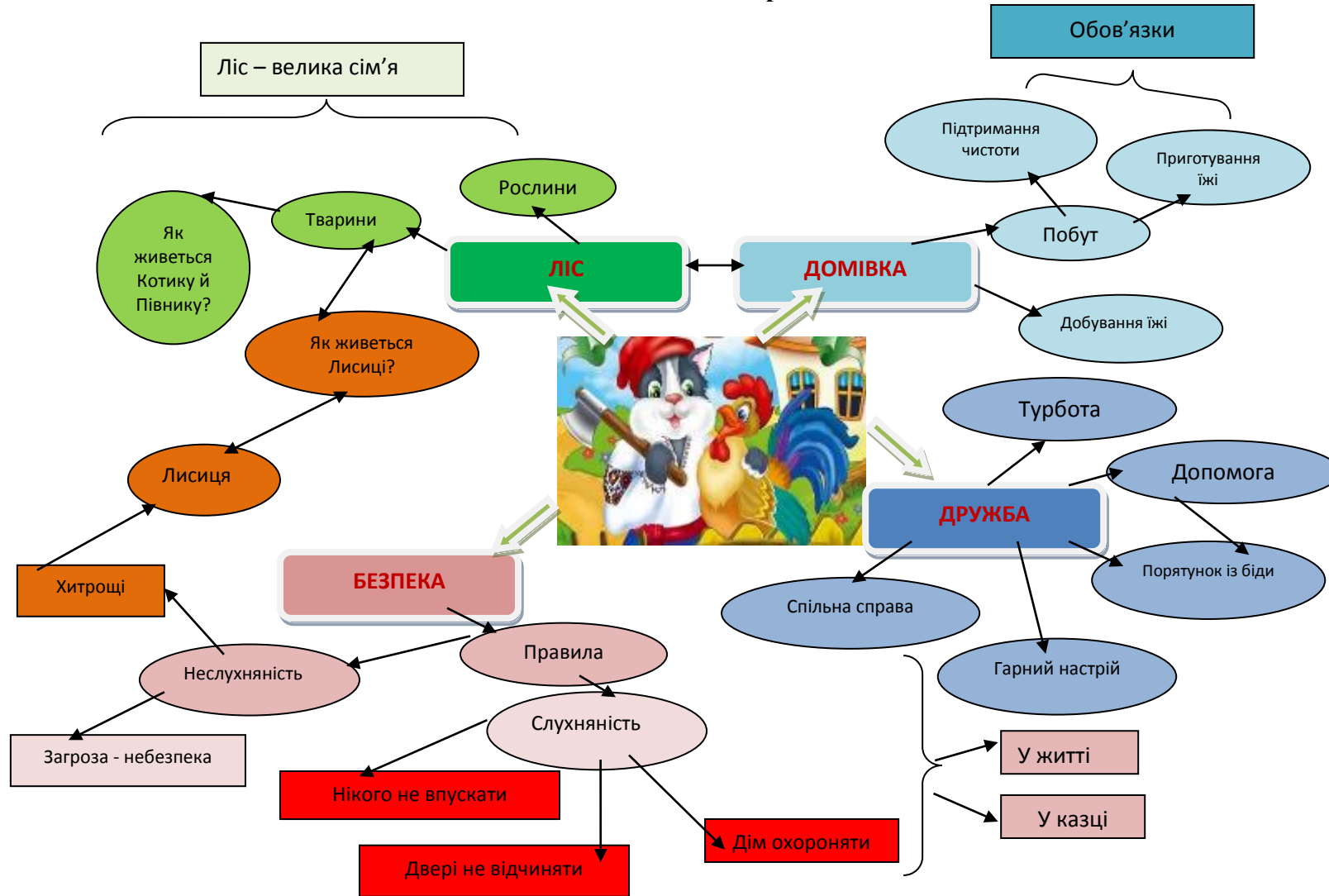
Корисні поради, якщо ти в лісі:

- Ходи до лісу тільки з дорослими.
- Не руйнуй гнізда птахів і нори тварин.
- Не лізь у чагарники – там можна подряпатись і натрапити на змії.
- Небезпечно гладити диких тварин.

Роботи гуртка-студії «Hand – Made»

**Змістове наповнення літературного проекту «Сторісек»
Підказка для дорослих**

1.9. Співпраця шкільної бібліотеки з педагогічним колективом і батьками в національно-патріотичному вихованні

Лаптева О. М., бібліотекар Садовської загальноосвітньої школи I-III ступенів Лозівської районної ради

Важливим напрямом роботи сучасних бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів є впровадження виховної функції, спрямованої на реалізацію Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

- **Патріотизм** – це любов до Батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви й подвиги.
- **Патріот** – той, хто любить свою Батьківщину, відданий своєму народові, готовий заради них на жертви й подвиги.
- **Головною домінантою національно-патріотичного виховання дітей та молоді є** формування в особистості ціннісного ставлення до суспільства, держави та самої себе; відчуття своєї належності до України; усвідомлення єдності власної долі з долею своєї країни; активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції.
- **Завдання шкільної бібліотеки** – сприяти формуванню в учнів національно-патріотичної гідності засобами бібліотеки та книги.

Тісна співпраця бібліотекаря з учителями є надзвичайно корисною та плідною для всіх: учителеві це допомагає ефективніше прилучати дітей до активного самостійного читання, навчати їх працювати з книгою; учні за допомогою книги, постійного читання розширюють коло своїх інтересів, виховують шанобливе ставлення до книги, до досягнень людства. Нарешті, у бібліотеці можна провести нестандартний інтегрований урок.

Зв'язок із учителем сприяє точнішому виявленню читацьких інтересів, тіснішому контакту з дітьми для подальшої індивідуальної роботи, надає можливість спільного проведення масової роботи з пропаганди книги, творчості діячів літератури, народних традицій. Спільні зусилля педагога й бібліотекаря мають гарні результати щодо творчої роботи з дітьми, допомагають гармонійному розвитку особистості дитини.

Багатогранна робота шкільної бібліотеки допомагає учням краще оволодіти програмовими матеріалами, збагачувати знання, розвивати культуру читання, засвоювати соціальний досвід свого народу, прилучати учнів до культурних і духовних надбань, традицій, звичаїв, сприяє формуванню національної свідомості.

*Модель упровадження в бібліотечному середовищі
основних положень Концепції національно-патріотичного виховання
школярів*

Тому завдання бібліотеки – забезпечити надходження інформації, активізувати її з метою розширення бази знань кожного окремого учня й озброїти його навичками роботи з інформацією, щоб гарантувати можливість вести пошук і використання інформації в подальшому житті. В умовах нашої школи – донесення до учнів інформації, необхідної не лише для запам'ятовування й засвоєння, а й для того, щоб учні використовували її як умову чи середовище для створення власного творчого продукту. Таким чином, бібліотека є своєрідним містком між школою та суспільством.

На уроках позакласного читання проводимо з дітьми **вікторини** «З якої казки?», «Чи уважний ти читач?» або **урок-гру** «Бібліомарафон». Разом із класними керівниками та вчителями-предметниками за допомогою бібліотечно-бібліографічних занять бібліотекар може поглиблювати й розвивати в учнів

навички користування книгою та бібліотекою. Учителі-предметники націлюють учня на самостійне навчання, а бібліотекар може забезпечити це навчання засобами використання різних джерел інформації. Одним із шляхів залучення учнів до активного використання джерел інформації є індивідуальні **бесіди-консультації**, **групові консультації** та **бібліотечні уроки** «Довідковий апарат книги», «Як користуватися каталогами та картотеками в бібліотеці» та ін

Виховувати в кожного учня повагу й любов до книги допомагає **стенд** «Куточок читача».

Школа приділяє велику увагу **правовій освіті батьків**. Саме сім'я є тим місцем, де діти вчаться перемагати труднощі, місце, де батько і мати є взірцем для дитини. Саме в сім'ї діти одержують перші уроки поваги до предків і до своєї Батьківщини. Моральні риси, які панують у сім'ї, відображаються як на поведінці дитини в школі, так і на її житті в майбутньому. Немає однакових сімей, а тому існують різні стилі взаємовідносин у сім'ї. Кожна сім'я потребує особливого підходу.

Саме тому основний акцент у вихованні учнів робимо на якомога більшому залученні родини до шкільних справ. Для цього запроваджуємо нові форми виховання дітей, зокрема **родинні свята**. Метою цих свят є: відродження національних свят і обрядів, пропаганда кращих духовних надбань українського народу, виховання любові до родини, рідної землі, формування демократичного світогляду, самосвідомості та національної гідності громадян України.

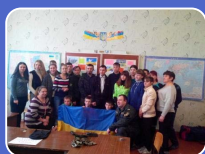
Ефективними технологіями масової роботи шкільної бібліотеки є огляди літератури, цикли читань, обговорення книг, читацькі конференції, різноманітні особистісно-рольові та літературні ігри (конкурси, вікторини, подорожі книгами), усні журнали, літературні вечори, які я практикую у своїй роботі з користувачами бібліотеки.

Бібліографічні огляди – жива, діюча технологія популяризації літератури. Вони допомагають якнайкраще розкрити книжковий фонд бібліотеки, ширше популяризувати художню, науково-популярну, пізнавальну довідкову літературу, періодичні видання тощо. Ми проводимо такі бібліографічні огляди, як: «Трагічні сторінки історії»; «Дзвони Чорнобиля», «Трагічне слово – Крути». Обираючи теми і книги, урахуємо інтереси та запити читачів. Огляд літератури може бути жанровим (новинки поезії, прози) або монографічним (присвячений творчості окремого письменника), що допоможе глибшому засвоєнню шкільної програми. Доцільними є огляди біля книжкових виставок. Можна також розпочинати або завершувати ними літературні вечори, обговорення книг, літературні ігри.

Читання вголос – поширена технологія спілкування шкільного бібліотекаря з читачами молодшого шкільного віку. Таке читання має закріплюватися бесідою, до якої шкільний бібліотекар повинен готуватись особливо ретельно.

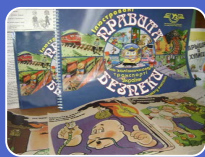
Обговорення книг – вільна дискусія, предметом якої є колективний роздум над книгою, у якому учні беруть участь добровільно, з різним ступенем активності та ініціативи. Педагогічне значення цієї технології полягає в тому, що зацікавлене обговорення робить думку читача більш активною, сприяє формуванню свідомого ставлення до книги, загострює сприйняття, виховує спостережливість, розвиває літературний смак. Технологія обговорення книжок передбачає: визначення мети й завдань, вибір книги, розробку запитань, які будуть стержнем обговорення, підготовку читачів, підсумки обговорення.

Напрямки співпраці шкільної бібліотеки та педагогічного колективу.

Виховні заходи

- Літературні ранки, КВК, свята, літературні подорожі
- Вікторини, конкурси, брейн - ринги, круглі столи
- Інформаційні хвилинки до знаменних і пам'ятних дат та ін.

Тематичні місячники

- Допоможемо воїнам АТО
- Безпеки дорожнього руху
- Відповідальність починається з тебе
- Протиправної поведінки
- Профорієнтації та ін.

Акція «Живи, книго!»

- Рейди - перевірки стану збереження підручників
- «Подаруй книгу воїну, дітям, бібліотеці...»
- Оформлення класних куточків «Живи, книго!», класних бібліотечок
- Виставки з популяризації книги у бібліотеці

Читацькі конференції варто проводити зі старшокласниками, присвячувати певній проблемі (науки й техніки, історії, культури, мистецтва). Наприклад, «Правила народного етикету»; «Запали свічку пам'яті». Мета конференції —

формування колективної читацької думки, виховання в читачів уміння робити глибокий аналіз прочитаного, бачення нового в розкритті проблеми, яка виноситься на обговорення. Читацькі конференції бувають проблемними і звітними. Зміст проблемних конференцій приурочений до важливих подій у державному житті; вони організуються на основі вивчення інтересів старшокласників, ураховують рівень їхнього читацького розвитку.

Усний журнал має на меті популяризувати кращу літературу з різних галузей знань, художні твори, періодичні видання. Номер усного журналу може бути присвячений творчості письменника, літературній або знаменній даті, одному з видів або жанрів літератури. Усний журнал не повинен бути громіздким. Він може складатися з 3-х «сторінок», серед яких обов'язковими є бібліографічна сторінка та кілька варіантів орієнтовних планів читання.

Прес-діалог – технологія роботи з періодикою, що сприяє розвитку інтересу до аналізу проблемних статей і вчить робити цей аналіз. Для цього виду роботи вибирають статтю або кілька статей, зміст яких цікавить усіх. Читають її заздалегідь або під час зустрічі. Потім формуються групи по 4-5 школярів, які обговорюють матеріали свого колеги. Запитання мають бути проблемними. Опоненти прес-діалогу – це знавці проблеми.

Літературний вечір (як технологія масової роботи з читачами) має широкі педагогічні можливості, передусім, для активних читачів: дозволяє підбити підсумки їхньої діяльності, розкрити творчість школярів, учасників літературних гуртків і об'єднань.

Літературні ігри – доповнення до технологій масової роботи шкільної бібліотеки з читачами. Це вікторини, літературні подорожі, конкурси уважних і начитаних, конкурси бібліографічних ерудитів, літературні аукціони, вернісажі літературних героїв тощо. Літературні ігри активізують читання школярів, стимулюють їхнє звертання до художньої, науково-пізнавальної, довідкової літератури, посилюють сприйняття, формують художні та естетичні смаки, поглиблюють навички самостійної роботи з книжкою, розвивають логічне мислення.

Вплив ігрової діяльності на виховання патріотичних почуттів дітей молодшого віку

Гра – найприродніша діяльність дитини. З раннього віку вона стає і найулюбленішою її діяльністю. Процес становлення патріотичних почуттів передбачає комплексне використання педагогічних засобів, одним із яких є

ознайомлення дітей з сюжетно-рольовими іграми. Зміст сюжетно-рольових ігор виникає на основі розвитку спостережливості, пам'яті, мислення, уяви. Гра вводить дітей у світ соціальних відносин, формує здатність взаємодіяти з однолітками. Дитяча творчість у грі характеризується наявністю задуму, вибором ролі, умінням розвивати сюжет, підібрати матеріал. Основне завдання вихователя полягає в тому, щоб зробити гру змістом дитячого життя, розкрити малюкам різноманіття світу гри. Формування ігрової діяльності сприяє посиленню міжвікового спілкування та взаємодії дітей. Супровід ігрової діяльності дітей здійснюється за такими напрямками:

- створення предметно-ігрового середовища;
- організація ситуацій ігрової взаємодії педагога з дітьми, у яких педагог передає дітям ігрові способи дій;
- створення проблемних ігрових ситуацій (постановка нового для дітей ігрового завдання, розв'язання якого відбувається при опорі на наявний досвід);
- участь педагога в іграх дітей, засноване на відносинах партнерства вихователя та дитини.

Формування національної свідомості молодших школярів засобами казок Василя Сухомлинського

Варто звернути увагу на формування національної свідомості через казки Василя Сухомлинського, адже саме з казки й починається пізнання дитиною такого таємничого і, на перший погляд, непізнаного світу. Великий педагог визначав провідну роль роботи дітей над казкою, створив свій світ казок. Він ставив за мету: закарбувати у свідомості дітей яскраві картини дійсності; добивався того, щоб процеси мислення відбувалися на основі живих, образних уявлень, щоб діти спостерігали навколишній світ, установлювали причини та наслідки явищ, порівнювали якості й ознаки речей.

Казка для учнів В. Сухомлинського стала не просто розповіддю про фантастичні події, а цілим світом, у якому дитина живе, бореться, протиставляє злу свою добру волю. У дитини з'являється бажання не тільки слухати казку, а й самій розповідати її, хочеться не тільки слухати пісню, а й самій співати, не тільки спостерігати за грою, а й самій брати в ній участь. Кожна казка невіддільна від краси, вона сприяє розвитку естетичних почуттів, без неї неможливі благородство, щира чуйність до людського нещастя та страждань. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. Образи казки благотворно формують і національну свідомість молодших школярів.

Своєю творчістю В. Сухомлинський виховував молоде покоління національно свідомими українцями. Його заповіді, висловлені в казках, саме й можуть виховати Справжню Людину, якій притаманні найкращі якості: висока мораль, гуманістичні ідеали, любов до народу, до Батьківщини, бо «без будь-кого з нас Батьківщина може обійтися, але будь-хто з нас без Батьківщини – ніщо» [5]. Світлий, теплий, мистецький талант В. Сухомлинського дарує нам вічні цінності – загальнолюдського й національного – у найвищих злетах думки й слова, душі й серця.

Отже, основним завданням національного виховання для шкільної бібліотеки є виховання гармонійно розвинутих громадян незалежної України, гідних спадкоємців національних надбань національної культури. Зацікавити читача,

спонукати його відвідувати бібліотеку, зародити бажання поринути у світ книг і читання, розвивати читацькі навички, донести інформацію про бібліотеки й бібліотечну справу, популяризувати читання й разом із тим різноманітними бібліотечними заходами зароджувати у школярів усвідомлення належності до великої й гідної української нації, виховувати патріотизм і сприяти становленню моральних якостей громадянина України – такі завдання намагаються виконувати шкільні бібліотекарі у співпраці з педагогічним колективом школи.

Література

1. Бех І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна // Світ виховання. – 2007. – № 1 (20). – С. 23-34.
2. Виховання громадянина: сутність громадянського виховання / П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, Л. Крицька // Шкільна бібліотека. – 2003. – № 8. – С. 3-19.
3. Гнатюк В. Національне виховання як складова у побудові громадянського суспільства / В. Гнатюк // Світ виховання. – 2004. – № 1. – С. 33-36.
4. Дубина М. Патріотичне виховання молоді / Дубина М., Руденко Ю. // Освіта України. – 2006. – № 8. – С. 5.
5. Ковальчук В. І. Спогади про В. Сухомлинського / Ковальчук В. І. – К. : Рад. Школа, 1990.
6. Ступарик Б. Національна школа: становлення / Б. Ступарик. – Київ, 1998. – 299с.
7. Українське народознавство: навчальний посібник /за ред. С. П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. – Львів : Фенікс, 1994. – 608 с.
8. Чугуєнко М. В. Моя Україна: іл. енциклопедія для дітей / Чугуєнко М. В. – Харків : Ранок, 2008. – 128 с.

Твоя країна – Україна

Книжкова виставка

Мета:

- розширити знання дітей про минуле й сучасне нашої держави, рідного краю, про державні та національні символи, їх значення;
- розвивати пізнавальний інтерес до історії боротьби України за свою незалежність;
- виховувати любов до своєї Вітчизни, почуття гордості за славне минуле свого народу.

Україна – це славне ім'я нашої Вітчизни. Тривалий час вона називалася Руссю. Героїчною і водночас гіркою була історична доля наших предків: їх поневолювали, морили голодом і вбивали, нівечили їхню історичну пам'ять. Вони вистояли. Зберегли для нас рідний край, мову й культуру. Тож усім серцем прислухаємося до гомону далеких і близьких нам подій рідної історії. Пам'ятаємо, що чим краще знатимемо історію свого народу, тим глибше усвідомимо потребу у творчій праці задля блага нашої країни, яка стала на шлях розбудови своєї державності, на шлях незалежності та соборності.

І розділ: Сива давнина

*Хто не знає свого минулого,
Той не вартий свого майбутнього.
М. Рильський*

1. Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях / Г. О. Булашев. – К. : Довіра, 1993. – 414 с.
2. Дорошенко Д. Історія України з малюнками для школи й родини / Д. Дорошенко. – К. : Освіта. – 1993. – 238 с.: іл.
3. Гомін віків : навчальний посібник з історії України 5 кл. – К. : Проза, 1994. – 191 с.
4. Грушевський М. Історія України / М. Грушевський ; упоряд. В. Г. Сарбей. – К. : Освіта, 1992. – 271 с.
5. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України / М. С. Грушевський ; вступна стаття В. А. Смолій, П. С. Соханя. – К. : Наук. думка, 1992. – 544 с. – (Пам'ятники іст. думки України).
6. Полянська-Василенко Н. Історія України: у 2 т. Т. 2. / Н. Полянська-Василенко. – 2-е вид. – К. : Лебідь, 1993 – 608 с.
7. Ричка В. М. За літописним рядком: історичні оповідання про Київську Русь / Ричка В. М. – К. : Рад. Школа, 1991. – 206 с.: іл.
8. Слабошпицький М. Ф. З голосу нашої Клію: події і люди української історії / М. Ф. Слабошпицький. – К. : Довіра, 1993. – 255 с.: іл.
9. Субтельний О. Україна: історія / О. Субтельний. – К. : Лебідь, 1994. – 736 с.: іл. – рос. мовою.
10. Хоткевич Г. М. Історія України: для мол. та серед. шк. віку / Г. М. Хоткевич ; упоряд. та передм. Н. М. Шумило ; післямова та комент.

- М. Ю. Брайчевського ; худож. Г. С. Севрун. – 2-е вид. – К. : Веселка, 1993. – 228 с.: іл. – (Шк. б-ка).
11. Ярешенко А. П. Український фенікс: розмову ведуть древні рукописи / А. П. Ярешенко // Слобідський край. – 2000. – 15 серпня (№ 91). – С. 4.

II розділ. Наша слава не вмре, не загине.

*Де Дніпро наш котить хвилі,
Рве стрімкі пороги,
Там країна, вся зелена,
Славний край розлогий,
Там козацтва виростало,
Слави й волі добувало,
Україно, Україно,
Славний край козачий!*

1. Гетьмани України. – Харків : Промінь, 2007. – 248 с.: іл.
2. Кащенко А. Ф. З Дніпра на Дунай: оповідання для юнацтва з часів скасування Запорізької Січі / А. Ф. Кащенко ; передм. та приміт. В. Г. Біляєва ; худож. О. Л. Басс. – К. : Веселка, 1993. – 64 с.: іл. – (Золоті ворота).
3. Козацькому роду нема переводу // Позакласний час. – 2008. – № 6. – С. 59.
4. Лицарі волі. Кн. 1. – К. : Знання України, 1992. – 240 с.
5. Реєнт О. П. Усі гетьмани України / О. П. Реєнт, І. А. Коляда ; худож.-оформлювач А. С. Ленчик. – Харків : Фоліо, 2007. – 415 с. – (Історичне досьє).
6. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. Т. 1. / Д. І. Яворницький. – К. : Наукова думка, 1990. – 586 с.

III розділ. Живи, міцній та квітни, Державо!

*Україно, соборна державо,
Сонценосна колиско моя,
Ще не вмерла й не вмре твоя слава,
Завойована в чесних боях!
Живи та міцній, Українська Державо!...*

1. Від гетьмана до президента // Позакласний час. – 2004. – № 1-2. – С. 34.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 червня 1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.
3. Кульчинський С. В. Україна – суверенна і незалежна держава / С. В. Кульчинський // Історія України. – 2001 – № 12. – (Вкладка).
4. Теслиук Л. П. Незалежній Україні – слава нині і ввік! / Л. П. Теслиук // Позакласний час. – 2006. – № 13–14. – С. 3.

5. Україна – моя молитва: присвячується Дню проголошення України вільною, суверенною, незалежною державою 22 січня 1918 р. // Позакласний час. – 2004. – № 23–24. – С. 53.
6. Україна – наша мати. Будьмо їй гідними дітьми // Позакласний час. – 2008. – № 6. – С. 11.
7. Універсали Української Центральної Ради: етапи державотворення // Позакласний час. – 2008. – № 6. – С. 53.

IV розділ. Національна символіка України

*Україна – це небо блакитне,
А в тім небі – зірки золоті,
Сяють нам з високості привітно
Ці два кольори, ніжні й прості...*
П. Дубів

1. Без верби і калини нема України // Позакласний час. – 2004. – № 1-2. – С. 40.
2. Витоки державної символіки України // Позакласний час. – 2002. – № 22. – С. 10.
3. Державний Гімн України : популярний історичний нарис. – К. : Музична Україна, 2006. – 56 с.
4. Державний Прапор // Позакласний час. – 2005. – № 1-2. – С. 40.
5. Державні та народні символи України // Шкільна бібліотека. – 2005. – № 12. – С. 77.
6. І Герб, і Гімн, і Прапор, Україно – навічно у серцях синів твоїх: з досвіду роботи щодо використання державної символіки у навчально-виховному процесі закладів освіти. – Харків : ХОНМІБО, 2005. – 68 с.
7. Історія пісні – гімну «Ще не вмерла Україна» // Позакласний час. – 2001. – № 10. – С. 5.
8. Національна символіка України // Все для вчителя. – 2003. – № 24. – С. 4.
9. Пастернак О. Пояснення Тризуба, герба Великого Київського князя Володимира Святого / О. Пастернак ; вступ. слово та ред. Б. З. Якимовича ; худож.-оформл. О. В. Ковалюка. – К. : Веселка, 1991. – 47 с.: іл. – (Укр. Відродження).
10. Сторінки історії славетної пісні, якій судилося стати Гімном незалежної України // Початкова школа. – 2000. – № 12. – С. 51.
11. Символіка незалежної України // Позакласний час. – 2001. – № 13. – С. 30.
12. Українська національна символіка // Все для вчителя. – 2004. – № 25-26. – С. 1.
13. Українська символіка // Позакласний час. – 2003. – № 1. – С. 41.

V розділ. Що за диво – наша мова

*Ти постаєш в ясній обнові,
Як пісня, линеш, рідне слово.
Ти наше диво калинове,
Кохана материнська мово!*

1. Білоус Д. Диво калинове, чари барвінкові / Д. Білоус. – К. : Веселка, 1994. – 208 с.
2. Вихованець І. Р. Таїнство слова / І. Р. Вихованець. – К. : Рад. шк., 1990. – 284 с.
3. З живого джерела. – К. : Рад. шк., 1990. – 512 с.: іл.
4. Кононенко В. І. Рідне слово / В. І. Кононенко. – К. : Богдана, 2001. – 303 с.
5. Культура української мови: довідник/ С. Я. Єрмоленко.[та ін.] ; за ред. В. М. Русанівського. – К. : Либідь, 1990. – 304 с.
6. Мова єднає всіх // Позакласний час. – 2008. – № 1. – С. 52.
7. Мова наша солов'їна // Шкільна б-ка. – 2008. – № 2. – С. 54.
8. Мово рідна, слово рідне!...: вірші, поеми, статті / ред.-упорядник І. Бойко. – К. : Веселка, 1989. – 286 с.
9. Мелодія слова солодка й святкова // Все для вчителя. – 2007. – № 10. – С. 131.
10. Мова – то цілюще народне джерело // Все для вчителя. – 2008. – № 3. – С. 90.
11. Найдорожчий скарб // Позакласний час. – 2007. – № 10. – С. 17.
12. Найперше було слово // Позакласний час. – 2007. – № 10. – С. 25.

«...Ми творці життя – батьки і діти, невмирущий, мужній родовід»

Родинне свято для учнів 5-7-х класів

Мета:

- виховувати національну гордість, любов до рідного слова;
- розвивати бажання здобувати знання про рідний край, найвідданіших Україні, її народові митців;
- формувати в дітей родинні почуття, відчуття належності до народу з міцним родовим корінням, багатими традиціями, звичаями, переконаність у нетлінності духовних скарбів народу, його культури, глибоку повагу до батьків, землі-годувальниці, до минувшини і сьогодення рідної України.

1-й ведучий. «Рід», а від нього – «Родина»! «Родина», а від неї«народ»! А «народ» – це, безперечно, Україна і всі ми – її діти. Старі, молоді, зовсім юні й ті, хто тільки спинається на ноги – усі!

2-й ведучий. І коли ми говоримо «Мій дім, моя родина», то в кожного в душі народжується щось таке тепле, ніжне, таке рідне і близьке. Бо ж це найрідніші люди: тато, мама, бабуся й дідусь, брати та сестри.

1-й ведучий. Це – рідна домівка: просторий двір, квітучий сад, криниця з чистою джерелицею. Це – тихі пісенні вечори та сонячні росяні ранки. Це – вишиванки, це – казки й легенди, мудре народне слово.

2-й ведучий. З усього цього зіткане наше життя, ми – галузка, гілочка великого родового дерева.

1-й ведучий. У сім'ї закладається коріння, з якого потім виростають і гілки, і квіти, і плоди. Сім'я – святиня людського духу, благородних людських почуттів: кохання, любові, вірності та піклування.

2-й ведучий. Це невсипуща хранителька національних звичаїв і традицій, пам'яті предків, плекальниця найвищої цінності людства – дітей, майбутнього народу. Великий дар природи – продовжити себе, тобто повторити в дітях. Людина є смертною. Але рід, родина, народ – безсмертні.

1-й ведучий. Саме через відчуття роду й завдяки йому кожна людина приходиться до світлого образу України, до щирих і глибоких почуттів. У нашого народу живе благородна традиція – підтримувати теплі родинні взаємини, долати спільно родинні незгоди. І все це робиться заради дітей, щоб виховати в них родинні почуття.

2-й ведучий. Саме батьки навчають дітей звичаїв, обрядів, традицій своєї сім'ї, свого роду, що передаються з покоління в покоління.

1-й ведучий.

Я знов повертаюсь до тебе в думках –
Чарівне і вічне життя загадкове.
Шукаю коріння у твоїх літах,
Дитинство моє веселкове.

2-й ведучий.

Батьки і діти – серця одні,
Батьки і діти – душі пісні,
Батьки і діти – страждань політ,
Батьки і діти – родини цвіт.

1-й ведучий.

Усі відчуваємо тяжіння життя,
Яких би не були ми націй і роду,
Та є найперша основа буття,
Що роду нема переводу.

Звучить пісня «Мамина криниця»

1-й ведучий. Любов до рідних починається з ніжної колискової пісні, у якій умістився весь світ, виспіваний лагідною матусею, світ, у якому панують радість, щастя, щирість і справедливість, життєдайна надія та невмируща віра в перемогу добра і краси!

2-й ведучий. Мама... Це вона подарувала нам перший подих, допомогла зробити перший крок на землі, зупинила перші сльози, зрозуміла перші слова. Усе найкраще, що є в нас, – це все від неї, від рідної неньки. Кожне наше

грубе слово, образа боляче ранять материнське серце, викликають сльози, збільшують кількість зморшок на її обличчі, засніжують голову сивиною.

1-й ведучий. Мамо! Ніжна, щира, добра, сувора. З радістю і болем завжди линемо до тебе з найдальших країв, із найсолодших обіймів, із найгіркіших розчарувань!

2-й ведучий. Виростають діти-соколята, вилітають з родинного гнізда, та на все життя пам'ятають колискову пісню, лагідну усмішку, ніжний погляд і теплі материнські руки.

Звучить пісня «Материнська любов»

Декламатор.

Сини

Сини ростуть, синам у гніздах тісно.
Їх кличуть зорі і дівочі руки.
Беруть в дорогу материнську пісню,
А матерям лишаються розлуки.

Сини шукають щастя і кохання,
Бо їм без нього в світі жити не можна,
А матері сивіють від чекання
І виглядають їх з доріг тривожних.

І вірять снам, і ходять на дороги,
І дожидають поштарів з привітом ...
А у синів неміряні тривоги,
Сини ідуть уперто білим світом.

Але, коли розходяться дороги,
Утома їх пече живою кров'ю,
Сини вертають на свої пороги,
І матері стрічають їх з любов'ю.

І не питають про жалі та муки,
Бо відчувають, як життя прожито,
Лише кладуть на плечі теплі руки,
Пропахлі сонцем, мудрістю і житом.

Звучить пісня «Посіяла людям літа, свої літечка житом»

1-й ведучий. Тато, татусь. Назва людини із сильним характером, міцними руками. Назва людини, яка все може зробити, уміє полагодити і візка, і саночки, і машинку. І де не глянеш – усюди видно татову руку.

2-й ведучий. Суворий, вимогливий, а його любов до нас стримана й урівноважена. Недарма кажуть, що дитину треба любити так, щоб вона цього не знала. А як усміхнеться тато, то стільки ласки й тепла в його погляді...

1-й ведучий. Споконвіку батько в сім'ї вважався господарем. На нього покладалися обов'язки піклуватися про родину, годувати її та захищати. Батьки й

тепер дбають про своїх рідних, але часто роблять це здалеку, з чужини. Вони вимушено покидають рідні домівки та дорогих людей, щоб їхнім дітям було не голодно та не холодно на рідній землі.

2-й ведучий. А дітям хочеться батьківського тепла, щирої поради, і не завжди вони розуміють, чому так склалися обставини, чому немає поряд міцного батьківського плеча.

Звучить пісня «Татові руки»

1-й ведучий. Виростають діти, старішають батьки. Час – неблаганний господар долі. Поки живі батьки, ми здатні відчувати себе дітьми, шукати відради в отчому домі.

2-й ведучий. Будьте добрими дітьми своїх батьків і матерів. «Три нещастя є в людини: смерть, старість і погані діти», – говорить народна мудрість. Старість – невідворотна, смерть – неблаганна. Перед цими нещастями ми безсилі. А від поганих дітей дім можна вберегти. І це залежить не тільки від батьків, а й від їхніх нащадків.

1-й ведучий. Пам'ятайте! Як Ви шануєте своїх батьків, так і Ваші діти шануватимуть Вас, коли Ви станете батьками і матерями.

2-й ведучий. Бережіть здоров'я батьків. Пам'ятайте, що рано старіють і хворіють ваші батьки не так від праці та втоми, як від переживань, прикростей, кривд.

Звучить пісня «Мої батьки»

1-й ведучий.

Роки спливають за роками,
Так час крокує в небуття,
Але, на жаль, це знає кожен,
Йому не буде вороття.

2-й ведучий.

За часом линуть покоління,
На зміну діти йдуть батькам,
Але не треба забувати
Кому завдячуєш життям.

1-й ведучий.

Ми – діти неньки України,
Де завжди мешкав весь наш рід.
Тут жив і прадід мій, і дід,
І ми продовжим родовід.

2-й ведучий. Щасливі ми, що народилися й живемо на такій чудовій, багатій, мальовничій землі – на нашій славній Україні. Тут жили наші прадіди, діди. Тут живуть батьки наші – тут корінь роду нашого, що сягає сивої давнини.

1-й ведучий. І де б ми не були, скрізь відчуваємо поклик рідної землі. Хвилюємося аж до сліз, почувши рідну українську пісню, рідне слово.

2-й ведучий. Як безцінний скарб, передається з покоління в покоління пам'ять роду. Зберегти її від байдужості, передати у спадок онукам – ось наше завдання.

Звучить пісня «Моя Україна»

1-й ведучий.

Міцна хай буде вся наша родина.
Своє коріння і плекаймо, й бережим.
Хай українська мова солов'їна
Підніметься і зазвучить, як гімн.

2-й ведучий.

Навік збережемо і пісню, й мову,
Обряди, звичаї наших дідів.
Даємо тверде батькам своїм слово,
Бо час для прозріння настав.

1-й ведучий.

А тепер протягнем до ремесел руки.
Відродимо традиції й пісні.
Мистецтв народних хай наука
Освятить наші душі й наші дні.

2-й ведучий. Тож збережемо для нащадків нашу щемливу пісню, дзвінке слово, запальний веселий танець!

Танець «Український гопачок» у виконанні учнів

1-й ведучий. Велич і красу родини в народі підносять аж до небес, як ознаку особливого авторитету й ролі в житті кожної людини. Повне щастя без сім'ї, без домашнього затишку немислиме.

2-й ведучий. Увага й повага до сім'ї, до роду не приходять сама по собі. Її треба виховувати. Це якраз і є той природний, надійний шлях, яким дитина змалку усвідомлює свою належність до родини, роду, а через них – до рідного народу, української нації.

1-й ведучий. Діти зміцнюють сім'ю. Вони прикрашають життя й дарують радість, продовжують людський рід і передають родинну духовну естафету від покоління до покоління.

2-й ведучий. Без зв'язку з ріднею людина стає безпорадною. Родина завжди стояла і стоятиме біля джерел людського життя і щастя, додаватиме сили й відваги, оберігатиме від напастей, хвороб душі й тіла, учитиме шанувати людей, їх працю, їх мудрість. Завжди святою молитвою звучатиме у твоїх устах велике й величне слово – РОДИНА.

1-й ведучий. Пізнай свій край... себе, свій рід, свій народ, свою землю – і ти побачиш шлях у життя – шлях, на якому найповніше розкриються твої здібності. Саме ти даєш йому продовження, втрутавши стежину, і з тієї стежини вже вирушать у життя твої нащадки. І то також будеш **ТИ!**

Звучить пісня «Українська родина»

У країні радості й добра

Літературна подорож для учнів початкової школи

Мета:

- познайомити учнів молодших класів з оповіданнями та казками В. О. Сухомлинського; розвивати творчі здібності учнів;
- формувати почуття прекрасного;
- виховувати любов і повагу до людини й навколишнього світу, до рідного краю.

Обладнання: комп'ютер, проектор, слайди (презентація «Серце, віддане дітям», фото природи); музичне оформлення; книжкова виставка «Серце, віддане дітям», фото В. Сухомлинського; реквізити до казок.

Хід заходу

Бібліотекар. Добрий день, дорогі друзі! Наша зустріч присвячена видатному земляку – учителю, письменнику Василю Олександровичу Сухомлинському.

Демонстрація слайдів. Народився В. Сухомлинський 28 вересня 1918 року в селі Василівка на Херсонщині (нині Кіровоградська область).

Сім'я Сухомлинських жила дуже скромно. Батько письменника багато працював – був столяром і теслею, майстрував колеса й музичні інструменти, орав у полі.

Мати, Оксана Овдіївна, працювала в колгоспі, була гарною домогосподаркою.

Коли наставали довгі зимові вечори, біля неї збиралися всі діти (а їх було в сім'ї четверо – Василь, Іван, Сергій, Меланія), і мати розказувала їм казки.

Родина Сухомлинських була дуже дружною, батьки ніколи не карали дітей, не ображали їх і один одного лайливими словами, виховували дітей у дусі народних традицій. Саме народна педагогіка і стала вирішальною у виборі їх майбутньої професії. Усі діти обрали професію вчителя. Та лише одному з них випало стати Учителем з великої літери. Навчався маленький Василько в сільській школі. А коли йому виповнилося 16 років, пішов учитися на вчителя української мови та літератури. У 1941 році почалася війна і Василь пішов на фронт. Воював, був тяжко поранений. Після війни його призначили директором сільської школи в Павлиші. Цією школою Василь Олександрович керував до останніх днів свого життя.

Свої уроки В. Сухомлинський проводив у «зелених класах» – у лісі чи в садку. Це були уроки виховання любові до рідного краю, до Батьківщини. Учитель учив своїх учнів поважати маму й тата, бабусю й дідуся, сусідів, учителів і товаришів, з любов'ю ставитися до братів наших менших – котиків, собачок, різних звірів і пташок.

Звернути увагу на фотознімки. В.О. Сухомлинський завжди приділяв велику увагу дітям, намагався привчити їх жити в гармонії з природою: саме тому так багато світлин, де він зображений з дітьми на лоні природи.

Особливо в сім'ї Сухомлинських любили й поважали книгу. У бібліотеці Василя Олександровича налічувалося понад 6 тис. томів.

«Читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і самих себе», – говорив педагог. Він вважав, що за своє життя людина може прочитати не більше 2000 книг. Але кожну книгу потрібно ретельно відбирати (*ми не можемо читати все підряд*) і поповнювати свою особисту бібліотеку, тому що «особиста бібліотека – це один з найголовніших показників духовної культури». А ще в народі кажуть: «Покажи мені, що ти читаєш, – і я скажу, хто ти».

Учитись у школі Сухомлинського було легко й цікаво. Він та його учні придумали для неї спеціальну назву: «Школа радості». Це означало, що навчання в такій школі повинно приносити учням радість.

Бібліотекар. Я думаю, що навчання в кожній школі повинно приносити дітям радість – радість пізнання чогось нового й цікавого. А чи багато цікавого ви бачили у своєму житті? Чи бачили, як задовго до світанку сходить ранкова зоря?

(Відповіді дітей)

Бібліотекар. А бачили, як соловейко п'є ранкову росу?

(Відповіді дітей)

Бібліотекар. А як джміль чистить крильця на квітці, у якій він спав уночі?

(Відповіді дітей)

– А як весела комашка – сонечко – у теплий зимовий день виглядає спросоння з-під кори: чи не прийшла весна?

(Відповіді дітей)

Бібліотекар. Які ви щасливі діти... Щасливі, бо вам є що бачити. Щасливі, бо вас чекає багато прекрасного... Ви щасливі, діти, бо все це побачите... *(За В. Сухомлинським)*

Понад тридцять п'ять років працював Василь Сухомлинський учителем і директором школи. Щодня він спостерігав за життям дітей, записуючи свої спостереження в щоденник. А потім свої роздуми він виклав на папері. Так з'явилися його статті, книги. Для дітей він написав близько 1500 художніх мініатюр-казок, оповідань, новел, притч, легенд. Їх залюбки читають не тільки діти, а й дорослі.

Сьогодні педагогічну спадщину В.О. Сухомлинського вивчають у багатьох країнах світу. А на Батьківщині ним пишаються, люблять і поважають великого педагога.

А зараз я запрошую вас помандрувати **Країною Радості й Добра**, яку створив В.О. Сухомлинський.

«Місто Читайликів»

Бібліотекар. Усі оповідання й казки В. Сухомлинського читати треба повільно, аби добре зрозуміти, що саме хотів сказати автор.

(Бесіда з учнями):

– Діти, з яких джерел ви дізнаєтесь про життя людей, тварин, рослин? *(Із книг. Книги навчають, розповідають, розвивають творчу уяву)*

– Ви помітили, що слова «школа» і «книга» мають багато спільного? Що саме? *(Дають знання)*

– А ви уявляєте школу без книг? *(Ні).*

– Тому в Сухомлинського є влучний вислів: «Школа – це насамперед книжка».

Перегляд книжкової виставки «Серце, віддане дітям».

Бібліотекар. Для чого діти ходять у школу? (*Щоб навчатися, щоб слухати, про що розповідають учителі, розвивати свої здібності*) Я знаю, що ви гарно навчаєтесь у школі, розповідаєте напам'ять вірші, читаєте різні казки та оповідання. Тому ми з вами мандруємо далі до **зупинки «Берег Поезії»**.

На сцену запрошуються учні-декламатори. Вони читають вірші, а слухачі повинні вказати назву твору В. О. Сухомлинського.

Як дівчинка образила Букваря

Навчилась дівчинка читати,
Їй став Букварик не потрібний.
І залишився він лежати
В кутку, припав аж пилом, бідний.
Та якось дівчинка почула,
Що плаче хтось там у кутку.
Взяла Букварик, пригорнула
І каже річ йому таку:
– Букварику, мій гарний друже!
Пробач, що скривдила тебе,
До тебе ставилась байдуже,
Цього не буде відтепер.
Віднині будеш серед книг
На місці першому стояти.
Ти – найдорожчий від усіх,
Бо ти навчив мене читати.

Три ледарі

Як у нашому городі картопля вродила:
З однієї аж десяток – розсипчаста. біла.
А у нашого хлопчини теж врожа зроку –
Он три ледарі лежать, на сонці гріють боки.
Бо на грядці він садив картоплю печену.
От тепер і має клопіт, буде тепер вчений.
Йому ледарів прийшлося зиму годувати.
Не придумає вже, бідний, що їм і давати!
А як тільки завесніло, взяв скоріш лопату,
У городі наш невдаха спішить працювати.
Він почав садить картоплю, як старшії радять,
Враз і ледарі пропали. Ото була радість!

Найледачіший у світі кіт

Любить котик ласувати:
З'їсти рибку, пташку, мишку.
А щоб мишку ту спіймати,
Треба і побігати трішки.
Та не хоче завдавати
Він собі такі турботи!
Краще у траві лежати,
От і вся його робота.

Хазяйка принесла сметанки,
Він лиш очима поморгав.
Полінувався, потягнувся.
З травички ніжної не встав.
Та ось веселий горобець,
Що понад стріхою літає,
Убрався в пір'я молодець
І до муркотика стрибає.
То що ж тепер коту робить?
На мить задумався ледащо.
Чи, може, горобця зловить?
Чи сон свій додивитись краще?
Так думав кіт...
А що ж «обід»?
Вже полетів і зник у вітті.
Бо був наш славний кіт-муркіт
Найледачіший у світі.

Як білочка дятла врятувала

Одного разу навесні мороз ударив лютий,
Покрив дерева льодом всі,
Не дасть теплу ступнути.
Хотів був дятел продовбать
Кору та хробачка дістать.
Та марно. Все замерзло так,
Що дзьобик можна поламать.
Заплакав дятел, зголоднів,
Дає йому горішки та ялинкові шишки.
Як добре, що у дятла є
Подружка, що віддасть своє.
Вона в біді допомогла,
Пропасти дятлу не дала.

Бібліотекар. Гарно слухали, усі твори відгадали. Усіх знавців творів В. О. Сухомлинського запрошуємо з берега Поезії пірнути в **«Море Загадок»**.

У своїх казках і оповіданнях Василь Олександрович розповідає про людей і тварин, про живу і неживу природу. Ви читали його твори, тому знайомі з багатьма персонажами. Пропоную вам відгадати загадки та згадати деякі із них.

Наче птиця, крила має, все літає та співає:

– Я медок вам.nanoшу, не чіпайте, бо вкушу! (*Бджола*)

Стрімко вибігли на гору дві подружки білокорі.

Дощик їм полоще кіски.

Цих подружок звуть... (*берізки*).

Морква, біб і цибулина, бурячок і капустана,

Ще й картопля – шусть у горщик.

Ну й смачний ми зварим ... (*борщик*).

Цю найпершу в школі книжку знає будь-який школяр.
До усіх книжок доріжку прокладає наш ... (*буквар*).

Хто ця пані золотава, багата на вроду?
До пташок завжди ласкава, любить дуже воду.
Весни котиків приносять сизих їй багато.
Саму люди в церкву просять у велике свято. (*Верба*)

Привітанням журавля я пробуджую поля, небеса і ручаї.
Я заквітчую гаї.
Відгадали, хто вона, ця красуня чарівна? (*Весна*).

І у місті, і по селах в кожній стрінеться оселі.
В дім воно впускає сонце, ну, звичайно, це ... (*віконце*).

Стоїть хатинка у полі. Яка? А це секрет.
Працюють у ній бджоли – виготовляють мед. (*Вулик*)

Спритні хлопчики веселі біля кожної оселі
Взимку, влітку, навесні вицвірінькують пісні. (*Горобці*)

Дивну силу воно має – з-під землі свій шлях долає.
Непримітне й невеличке, поїть ріки і кринички. (*Джерельце*)

Дивний ключ у небі лине: не залізний, а пташиний.
Цим ключем в осінній млі відлітають... (*журавлі*).

Поля письменник-агроном засіяв буквами-зерном.
Отож, читачу, поспішай зібрати мудрий урожай. (*Книга*)

Хто це Весноньці-Весні в гаю тьохкає пісні?
Хто це гарно так співає, що аж серце завмирає? (*Соловейко*)

Довга-довга і худенька, знизу ширша, вверх гостренька,
Тягне вгору руки-віти. Що це? Відгадайте, діти. (*Тополя*)

Ось до класу всіх скликає голосистий наш дзвінок,
І ми радо поспішаєм не в садок, а на ... (*урок*).

Цвітуть сади, Дніпро шумить, і пісня ллється солов'їна,
І жайвір лине у блакить. Це наша рідна ... (*Україна*).

Бібліотекар. Ось так, мандруючи по Морю Загадок, ми потрапили на **«Острів Театральний».**

Василь Олександрович Сухомлинський писав не лише оповідання. Разом зі своїми учнями він складав казки.

Я знаю, діти, що ви також дуже любите казки. А чому? Напевне, тому, що в казках багато чудесного та фантастичного. Події відбуваються не так, як насправді, але разом із тим так, як у житті.

Тож давайте разом поринемо в казковий світ В. Сухомлинського, пограємо в акторів, подивимося казочки.

(Діти діляться на групки (пари). Кожна група отримує текст казки і реквізити. Після 5-7 хвилин підготовки діти показують невеличкі вистави).

Інценівки казок

«Тільки живий красивий»

(Дійові особи: ведучий, метелик, Хлопчик)

Бібліотекар. Величезний красивий метелик Махаон сів на червону квітку... і ворухить крилами. Підкрався до Махаона хлопчик і спіймав його.

Хлопчик. Який гарний великий метелик. Такого в моїй колекції ще немає!

Метелик. Відпусти мене, хлопчику! Я хочу літати!

Хлопчик. Але ж ти такий красивий!

Метелик. Подивись, скільки у твоїй колекції метеликів. І всі вони не живі, тому що ти приколов їх шпилькою до паперу.

Хлопчик. Так, у мене дуже велика колекція, але такого, як ти, ще немає.

Метелик. Але ж я помру. Та й твої метелики ніколи не будуть літати. І вже ніхто ними не буде милуватися. Де їхня краса?

Хлопчик. Так, метелику, ти правий. Лети, я тебе відпускаю. Тільки живий метелик красивий, коли його крильця тріпочуть на квітці, а не на папері.

«Що найтяжче журавлям»

(Дійові особи: ведучий, журавель, береза)

Бібліотекар. Тихого осіннього вечора на узліссі сіли відпочивати журавлі. Вони летіли в теплий край. Притулились журавлі до білокорої берези та й курличуть щось тихо-тихо...

Береза. Куди це ви летите, журавлі?

Журавель. У теплий край. Зима настає!

Береза. Ой, зима, зима... Вже й з мене листя осипається... Мабуть, далека й тяжка вам дорога, журавлі?

Журавель. Дорога тяжка. Та не дорога нам найтяжча.

Береза (здивовано). А що ж вам найтяжче?

Журавель. Найтяжче нам жити кілька місяців на теплій ріці. Називається вона Ніл. Немає там ніколи зими. Вічно цвітуть квіти...

Береза. Не розумію. Чому ж там найтяжче, адже там, мабуть, так гарно і тепло?

Журавель. А важко нам від того, що то не рідна земля. Бо немає там тебе, білокора Березо.

«Як бджола стала золотою»

(Дійові особи: ведучий, Бджола, Сторож. Реквізити: вулик, квітка)

Бібліотекар. Летіла Бджола і побачила гарбузову квітку. А гарбузова квітка велика-велика. Залізла Бджола в квітку та й набирає солодкого соку. Набрала, вже пора й летіти. Та захотілося Бджолі роздивитися квітку. Довго мандрувала вона

поміж пелюстками. Насипалось жовтого пилку на її крильця – й стала Бджола золота-золота. Летить Бджола до вулика, а сторож її не пускає.

Сторож. Ти чужа, он яка ти жовта.

Бджола. А глянь, скільки я меду несу.

Сторож. Тепер я впізнав тебе, ти наша. Ти золота.

Бібліотекар.

(Поки діти готують вистави, проводиться гра з глядачами).

В. О. Сухомлинський казав, що для кожного з нас Батьківщина починається з чогось маленького, ніби незначного і непомітного.

Наша Батьківщина – це Україна! Але є ще одна – мала Батьківщина – це наше рідне місто. Ми в ньому народилися й виростили, тому повинні знати про нього все. Гра називається «**Моє місто**». *(Бібліотекар називає слова, а діти плескають у долоні, коли чують слово, пов'язане з рідним містом.)*

Пропонуються слова: школа, вокзал, цирк, море, електровоз, трамвай, гори, пальма, каштани, бруківка, аквапарк, пустеля, базар, залізниця, елеватор, театр тощо).

Бібліотекар. Мандруючи Країною Радості й Добра, ми дізналися, що в ній є місто Читайликів і берег Поезії, море Загадок і острів Театральний.

А ще впевнилися, що краще жити в тій країні, де панують мир, радість, добро і злагода. А як ви думаєте, яку людину більше люблять і поважають – добру чи погану? *(Відповідь: добру)*

Так, адже, як говорив Василь Олександрович Сухомлинський, «людина починається з добра». І всі твори педагога проникнуті добром. Вони навчають мистецтва бути людиною – доброю, чесною, щирою, справедливою.

Пропоную вам гру «**Чемний мікрофон**». *(Бібліотекар підходить з мікрофоном по черзі до учнів, називає слово, що характеризує якийсь учинок людини. Учні відповідають «добре» або «погано».* **Пропонуються слова:** пошматував, заспокоїв, поділився, зруйнував, посварилися, змайстрував, штовхнув, захистив, відібрав, обігрів, розірвав, відвідав, пожалів, нагримав, похвалив, допоміг, накричав, ударив, змайстрував, урятував тощо.)

Бібліотекар. Ось ми й побували в незвичайній Країні Радості та Добра, яку створив Василь Олександрович Сухомлинський. Дізналися багато цікавого, згадали деякі казочки, пограли в ігри. Наша мандрівка була захопливою, доброю, чесною, щирою.

А закінчити нашу зустріч я хочу словами Великого вчителя:

«З малих років учись жити так, щоб тобі було добре, приємно, коли робиш добре для людей, і неприємно, коли робиш щось погане, негідне».

Запам'ятайте ці слова на все життя. Учїться бути Справжніми Людьми.

«Ми – діти твої, Україно»

Національно-патріотична гра для учнів 9-11-х класів

Овсюк О. А., завідувач бібліотеки
Харківського фізико-математичного ліцею № 27
Харківської міської ради

Місце проведення: Харківський Лісопарк.

Учні проводять змагання під назвою «Круговерть». У Лісопарку були розміщені станції з назвами: «Традиції мого народу», «Історія моєї країни», «Україна мальовнича», «Українська пісенна», «Національні страви». Команда кожного класу проходила по всіх станціях і брала участь у всіх змаганнях. Переможника назвали наприкінці змагань.

№ з/п	Назва станції	Бали
	«Традиції мого народу»	
	«Історія моєї країни»	
	«Україна мальовнича»	
	«Українська пісенна»	
	«Національні страви»	

Станція 1. «Традиції мого народу»

Спортивно-театралізована гра «Козаки-розбійники». Розробив і провів учитель фізкультури та учні 11-х класів.

Станція 2. «Історія моєї країни»

Кожна команда відповідає на тести з історії України.

Питання з історії України

1. Як і кожне місто, наш Харків має свої символи. Які?

Прапор і герб. (Зелений колір символізує радість, добробут, надію. Ріг достатку символізує природні багатства. Кадуцей – незмінний атрибут бога Меркурія, який вважався захисником торгівців і мандрівників. Змії, що обвивають Кадуцей, символізують мудрість.)

2. Як називалося давньогрецьке місто-колонія, засноване на Кримському півострові неподалік від сучасного Севастополя?

А) Тіра		В) Херсонес	
Б) Олівія		Г) Пантікапей	

3. Це дерево – символ рідної країни, матері й дівчини-нареченої. Про яке дерево йде мова? Вишня.

4. Установіть відповідність між науками та категорією, яку вона вивчає:
(А-4; Б-1; В-5; Г-2)

А	Боністика	1	герби
Б	Геральдика	2	монети
В	Сфрагістика	3	пам'ятники
Г	Нумізматика	4	паперові гроші
		5	печаті

5. Про яку історичну особу йде мова?

«Його вважали одним із найбільших феодалів Європи: він володів двадцятьма тисячами маєтків. Його заслуги були відзначені вищою московською нагородою-орденом Андрія Первозванного «За віру і вірність». Уклав із Росією в 1687 р. Коломацькі статті. Серед старшин побутувала думка, що цар скоріше не повірить ангелові, ніж йому(цій особі). Але так сталося, що йому було пізніше оголошено анафему(церковне прокляття)» *І. Мазепа*

6. Установіть відповідність між іменами князів і роками їх правління (стрілками):

А	Ольга	1	980–1015
Б	Володимир	2	1078–1093
В	Олег	3	944–964
Г	Всеволод	4	882–912
		5	1019–1054

(Відповіді: А-3; Б-1; В-4; Г-2)

7. Ким було написано музику державного гімну? Ким були написані його слова? (Відповідь: слова П. Чубинського; музика М. Вербицького)

8. Про яку історичну особу йде мова?

«Помстилася за вбивство свого чоловіка, спаливши місто Іскоростень. Упорядкувала збір данини. Відвідала місто Константинополь, де прийняла хрещення». *Княгиня Ольга.*

9. Установіть відповідність між слов'янськими богами і тим, за що вони відповідали:

А	Дажбог	1	бог грому і блискавки
Б	Перун	2	бог вітру
В	Стрибог	3	бог худоби та багатства

Г	Мокош	4	бог Сонця
		5	богиня родючої землі

(А-4; Б-1; В-2; Г-5)

10. У 1798 р. було видано перший твір, написаний розмовною українською мовою. Який це твір? Хто його автор? І. Котляревський, «Енеїда»

11. Про яку історичну особу йде мова?

«Провів близько 60 битв проти військ Туреччини, Кримського ханства, ногайських орд і жодного разу не зазнав поразки. Був чоловіком дуже тихим, поступливим, рицарським, дуже зичливим, мав велику довіру у козацькому війську. Його 8 разів обирали кошовим отаманом козацького війська. Татарки його іменем лякали дітей, коли ті плакали, а в мечетях за наказом султана молилися за його загибель». *Іван Сірко.*

12. Якими музичними інструментами був представлений український фольклор? (Бандура, ліра, кобза)

13. Виключте зайве:

Найдавніші релігійні уявлення – це:

- анімізм
- шаманізм
- фетишизм
- магія
- тотемізм.

14. Які відомі жінки-актриси народилися та жили в Харкові? (Клавдія Шульженко, Людмила Гурченко, Наталія Фатєєва)

Станція 3. «Україна мальовнича»

Конкурс малюнків, поробок.

Станція 4. «Україна пісенна»

Конкурс української пісні.

Станція 5. «Національні страви»

Конкурс передбачає знання та виготовлення українських страв.

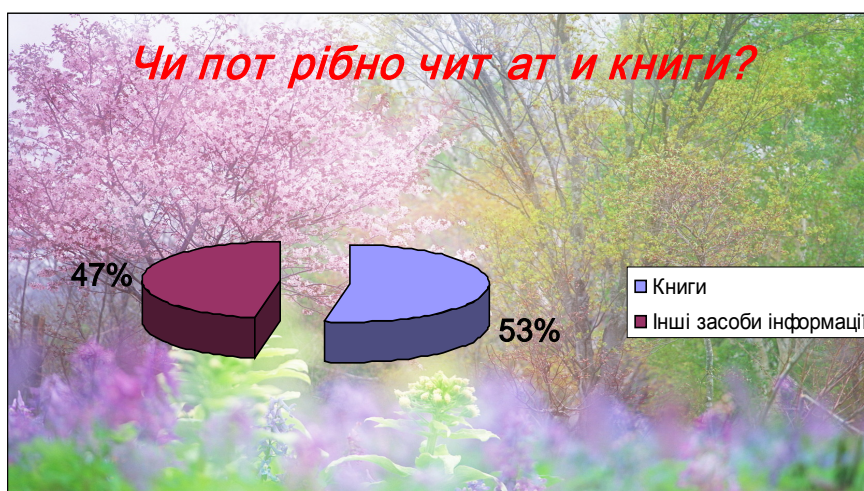
1.10 Буктрейлер як інноваційна форма просування книг Національно-патріотичного спрямування

*Стешенко А. А., завідувач бібліотеки
Валківського ліцею імені О. Масельського
Валківської районної ради*

Важлива роль у системі національно-патріотичного виховання належить шкільній бібліотеці, яка сприймається як обов'язковий учасник навчально-виховного процесу, як незмінний помічник у будь-якій творчій роботі, надає читачам доступ до інформації, до знань, до культури й освіти.

Усе, що відбувається в процесі навчання й виховання, – це і є повноцінне життя учня. Завдання шкільної бібліотеки – допомогти усвідомити цінність життя, виробити свою життєву стратегію, прищепити учням національно-патріотичні почуття, відчуття багатогранної історичної спадщини українського народу, довести до свідомості дітей, що патріоти – це не лише ті, хто присвятив життя армії. Хіба менше робить для Батьківщини видатний науковець, чи лікар «від Бога», чи талановитий поет? Коли вчений- селекціонер створює надурожайніший сорт, він працює для Батьківщини. Коли руки хірурга повертають матерям синів і доньок, а дітям батьків, – це також робиться і для користі Батьківщини. Коли митець створює шедевр, який захоплює світ, він теж прославляє Вітчизну. І всі ми добре розуміємо, що тільки через книгу можна виховати громадянина, патріота та свідому людину.

Сьогодні, у роки бурхливого інформаційного буму, гостро постає питання: чи потрібно читати книги? Ось і вирішили ми в бібліотеці провести невелике опитування серед учнів 7-11 класів. Багато дітей (47%) схилиються до думки, що для розвитку особистості достатньо передивитися цікаві телепередачі, перечитати популярні газети й журнали, посидіти біля комп'ютера. Інші (53%) черпають мудрість із літератури.

І для них проблеми, порушені у творах, актуальні й зараз.

Отже, можна зробити висновок, що значення книги в житті людини неоціненне. Перед нами постає питання: «як повернути дітей до бібліотеки». Звичайно ж, ми використовуємо в бібліотеці різні традиційні методи та форми

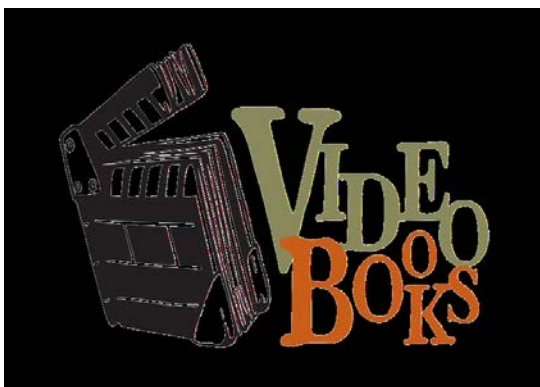
роботи. Проте глобальність змін у суспільстві спонукає нас упроваджувати нові технології, визначати нові способи подолання суперечностей, шукати нові шляхи розвитку діяльності. Наша бібліотека кілька років тому розпочала інноваційний рух, сутність якого є оновлення змісту й методів бібліотечної роботи, що дозволило зробити активні кроки до нової якості бібліотечної справи.

На мою думку, перебудова школи і педагогіки, нове осмислення завдань національно-патріотичного виховання вимагає насамперед реалізації фундаментального принципу народності виховання в змісті освіти. І саме для досягнення цієї мети шкільна бібліотека ліцею проводить велику роботу, яка покликана сприяти залученню дітей до історії, культури свого народу, виховувати почуття гордості за нього.

Велике значення в роботі бібліотеки має наочна форма популяризації книги. Усі ми звикли до звичайного способу зацікавити книгою за допомогою книжкової виставки. Але сьогодні багато нових форм роботи в бібліотеках. Спочатку це були віртуальні виставки, а тепер *буктрейлер*. Що ж це таке і як усе почалося?

Добре, що ми маємо передплату фахової періодичної преси. Ось однієї зимової днини до моїх рук потрапив журнал «Шкільна бібліотека», № 21-22 за 2012 рік, у якому було надруковано статтю «Буктрейлер як новий жанр популяризації книги» [4.] Прочитавши статтю, я вирішила спробувати свої сили в цій новій для себе справі. Довелося довгий час «блукати» по Інтернету, але мої зусилля були виправдані: я знайшла досить інформації про історію створення буктрейлерів, їх різновиди, вивчила деякі програми для їх створення. Саме цією інформацією я хочу поділитися з вами, колеги.

Що ж таке буктрейлер? Про те, що таке трейлер, відомо всім любителям кіно. Це рекламний анонс нового фільму, відеоряд найбільш цікавих та інтригуючих моментів. Як правило, саме після перегляду трейлера багато хто вирішує, чи вартий фільм уваги, чи ні, переглянути його в кінотеатрі чи подивитися вдома.

Буктрейлер – це аналог кінотрейлера. Іншими словами, це відеоряд, який пропонує читачу нову книгу. З англійської book – книга, trailer – тягач, причіп, призначений для перевезення вантажів. Дослівний переклад: *тягти книгу на причепі*. А простіше кажучи, буктрейлер – це короткий відеоролик за мотивами книги, кліп по книзі. Основне його завдання – яскраво й образно розповісти про книгу, зацікавити, заінтригувати читача,

спонукати до читання, пропагувати читання, тобто привернення уваги до книг за допомогою візуальних засобів. Буктрейлер – це ролик-мініатюра, який включає в себе найяскравіші та впізнавані моменти книги, візуалізуючи її зміст. Пропонуючи читачу книги та пропагуючи книгочитання у світовому суспільстві, бук трейлери перетворилися в окремий самобутній жанр, який об'єднує літературу, візуальне мистецтво та інтернет. Як правило, тривалість бук трейлера складає не більше трьох хвилин. Такі ролики створюють як до сучасних книг, так і до книг, які стали літературною класикою.

Історія буктрейлера. Перші бук трейлери являли собою слайд-шоу з ілюстрацій з підписами або закадровими коментарями. Саме таким було перше відео, зняте до роману Джона Фарріса в 1986 році. Уперше на публіці ролик був показаний у 2003 році. Це був бук трейлер до десятого роману вампірської саги Крістіан Фіхан «Темна симфонія». Тоді це більше нагадувало музичний кліп, ніж ефективну атаку на свідомість читача. Зараз у США над створенням бук трейлерів працюють провідні кіностудії. У Росію та Україну цей спосіб просування книги прийшов у 2009 році, але залишається швидше екзотичною заморською новинкою, ніж актуальним способом просування книги. Першими просувати буктрейлери стали книжкові видавництва, побачивши в цьому ресурсі новий інструмент для книжкового бізнесу (в Україні – видавництво «Грані Т»). Потім цю ідею підхопили бібліотекари.

Проводяться конкурси буктрейлерів. У Херсоні у вересні 2012 року проводився конкурс на кращий буктрейлер серед бібліотек Херсонської ЦБС. За кордоном засновано кілька премій у галузі створення буктрейлерів.

Найбільш відомі зарубіжні нагороди:

1. MobyAwards (організована видавництвом MelvilleHousePublishing, США);
2. BookVideo (заснована лондонською книгарнею Foyles);
3. Trailee (вручається американським виданням для дитячих бібліотекарів SchoolLibraryJournal);
4. Scottish Children's Book Awards (SCBA) (заснована організацією Scottish Book Trust)
5. Booktrailers Online Awards (перша премія буктрейлерів в Італії) та ін.

Буктрейлер вирішує декілька завдань: привернення уваги до книги, створення аудиторії читачів, формування персонального бренду письменника.

Технологія створення буктрейлера. Для створення бук трейлерів використовують різні матеріали: фото, намальовані ілюстрації, відеофрагменти з фільмів, аматорську зйомку, відповідний музичний супровід, текстові слайди, ілюстрації, розвороти книг, фотографії.

Підбір матеріалу залежить від того, яку мету переслідує бібліотекар.

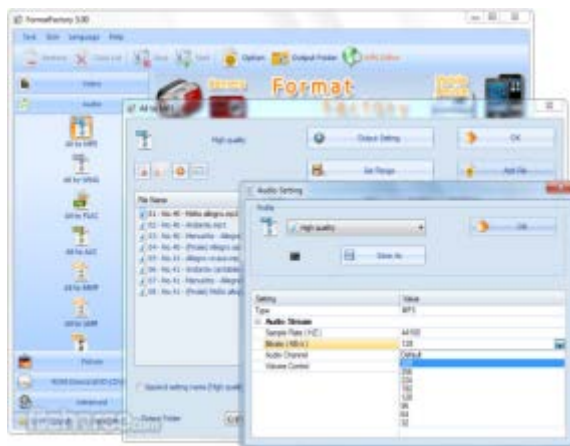
Наприклад, якщо бібліотекар вважає, що може залучити читача цікавим сюжетом і хвацько закрученою інтригою, то це буктрейлер, орієнтований на розкритку сюжету, називаються *розповідним*. Його завдання – подібно до анотації, через музику та ілюстрації, познайомити читача з основами сюжету, зберігаючи елементи недовомовленості та таємничості, щоб після перегляду ролика потенційний читач захотів дізнатися, з чого історія починається й чим закінчується.

Крім сюжету, можна рекламувати атмосферу твору. Такі буктрейлери називаються *атмосферними*. Наприклад, якщо книга написана в жанрі фентезі, то можна зробити акцент на атмосфері чарівництва та магії, добираючи виразні ілюстрації з чарівниками й відьмами, таємничими пейзажами та незвичайними істотами. А якщо книга розповідає про романтичні відносини, варто підібрати ілюстрований відеоряд чи відеоряд з мелодійною музикою, яка покликана передати читачам настрій та емоції героїв.

Концептуальні бук трейлери засновані на рекламі незвичайної ідеї твору, на світогляді автора та на цікавих думках, які він бажає донести до читача.

За способом візуального втілення тексту бук трейлери можуть бути:

- *ігровими*, наприклад, міні-фільм по книзі (як правило, ігрові буктрейлери створюють за класичними творами та на основі існуючого фільму, використовуючи найвиразніші кадри та музику);
- *неігровими* – набір слайдів із цитатами, ілюстраціями, книжковими розворотами, малюнками, фотографіями та ін. (Цей вид доступний будь-якому початківцю, головне – підібрати належні ілюстрації, музику та цитати);
- *анімаційними* – мультфільм по книзі.

Поради щодо створення буктрейлерів:

1. Вибір книги для реклами. Мотивацій у виборі книг для створення буктрейлера може бути безліч. Це реклама нових книг, просування книг-ювілярів, створення буктрейлерів, присвячених до дат і подій, є навіть буктрейлери книжкових виставок.

2. Створення сценарію до буктрейлера (придумати сюжет і написати текст). Сюжет – це основа

вашого відеоролика, те, з чого він буде складатися. Важливо внести інтригу й побудувати сюжет таким чином, щоб читачеві неодмінно захотілося дізнатися, що ж буде далі. А для цього треба прочитати книгу. Відеоролик не повинен бути довгим – не більше трьох хвилин, бо це оптимальний час, щоб утримати увагу глядача – потенційного читача.

3. Наступний етап роботи – підібрати картинку, відсканувати ілюстрації з книги, зняти своє відео або ж знайти відео з тематики в інтернеті. Скачані з інтернету відео необхідно конвертувати у формат avi. Можна використовувати для цього програму Format Factory (фабрика форматів) – багатофункціональний і потужний конвертер медіафайлів. Програма проста у використанні.

4. Записати озвучений текст, якщо це передбачено за сценарієм. Для запису й редагування звуку можна використати програму Sound Forge. Також потрібно мати мікрофон.

5. Для роботи з відео необхідно вибрати програму. Для початківців можна використати програму Windows Movie Maker. Ця програма є на всіх персональних комп'ютерах, оскільки входить в пакет Microsoft Windows. Програма Windows Movie Maker здатна брати й обробляти відеофайли з цифрової відеокамери, створювати із зображень слайд-шоу, додавати до відео заготовки, титри, звук, вирізати необхідні фрагменти й склеювати їх, створюючи при цьому ефектні переходи від фрагмента до фрагмента. Широко використовується для створення кліпів, відеопрезентацій та обробки аматорського відео.

6. Заключний етап – відеомонтаж. Вирізати/ склеїти кілька фрагментів відео, додати звукову доріжку, змінити розмір відео, накласти ефекти, переходи. Для цього можна використати програму Sony Vegas Pro. Ця програма є більш професійною програмою для відеомонтажу. Sony Vegas – один із найбільш досконалих інструментів для відео- і аудіомонтажу. Програма пропонує велике число відео- і аудіодоріжок. Завдяки спеціальним інструментам SonyVegas дозволяє користувачам редагувати різні параметри відео та аудіо. Зручна настройка інтерфейсу, додавання великої кількості ефектів, підтримка величезної кількості форматів. Зручно працювати з аудіо, оскільки можна з'єднувати дві звукові доріжки (накладати музику й голос),

відокремлювати звук від відео, якщо необхідно. Велика кількість спецефектів.

7. Передивитися створений буктрейлер, коли є необхідність, зробити виправлення.

8. Продемонструвати бук трейлер невеликій групі людей, які є представниками потенційної аудиторії книги, на яку створено ролик. Проаналізувати, чи правильно сприймається ідея ролика, який вплив він чинить на глядачів. Як що потрібно, зробити виправлення.

9. У результаті бук трейлери можна рекламувати в Інтернеті, блогах, на форумах, у популярних соціальних мережах.

Отже, національно-патріотичне виховання учнів у бібліотеці ліцею тепер здійснюється також через буктрейлери. Це зумовлено яскраво вираженою педагогічною функцією буктрейлерів та їх націленістю на допомогу у вихованні, освіті й самоосвіті, на популяризацію знань. Усе це надзвичайно важливо для підростаючого покоління. З кожним роком у фонді нашої бібліотеки все більше й більше з'являється видань українською мовою про Україну, книги українських видань, які ми з великою шаною готові рекламувати.

Сьогодні в бібліотеці ліцею створено 14 буктрейлерів на книги національно-патріотичної тематики:

- Червона книга України (про тих істот, які потерпіли від нашого «скорення» природи – рідкісні та зникаючі види);
- Україна. 30 кращих місць (книга для тих, хто цікавиться Україною, хоче більше дізнатися про пам'ятки країни та любить подорожувати);
- Олімпійське сузір'я України (видання пропонує екскурс в історію досягнень українських спортсменів і тренерів в олімпійському спорті, починаючи з 1952 року);
- Україна. 30 замків і палаців (книга про архітектурні пам'ятки України);
- Україна. 30 легенд (збірка українських легенд, у яку ввійшли древні міфи слов'ян, козацькі перекази, міські легенди нового часу);
- 1000 великих полководців XI – початку XVIII століття (книга про унікальні факти та дивовижні події з життя видатних воєначальників);
- Гетьмани України (книга розповідає про минуле нашої рідної України, про народження козаччини, боротьбу запорізьких козаків із ворогами українського народу);
- Т. Шевченко. «Гайдамаки» (до видання ввійшли твори геніального українського поета);
- П. Загребельний, «Роксолана»;
- І. Карпенко-Карий, «Хазяїн»;
- В. Нестайко, «Тореодори з Васюківки»;
- І. Нечуй-Левицький, «Кайдашева сім'я»;
- М. Стельмах, «Гуси – лебеді летять»;
- М. Коцюбинський, «Тіні забутих предків».

Створюючи буктрейлери, ми мали на меті показати учням у близькій їм високотехнологічній формі кліпу, що є ще цілий світ книгочитання, який може бути не менш захоплюючим, ніж обмін фотографіями в *Однокласниках* чи спілкування з друзями у *Facebook*. Сподіваємося, що наша праця не даремна.

Література

1. Буктрейлер [Електронний ресурс] // Вики-СибириадА: [сайт] // <http://wiki-sibiriada.ru/index.php/%D0%91%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%BB%D0%B5%D1%80>.
2. Буктрейлер в бібліотеці [Електронний ресурс] : 2biblternopil.blogspot.com [сайт] // http://tvoya1kniga.ru/kak-sdelat-buktrejlerhttp://2biblternopil.blogspot.com/2013/05/blog-post_23.html.
3. Буктрейлер як новий жанр популяризації книги // Шкільна бібліотека. – 2012. – № 21-22. – С. 70-73.
4. Інноваційна діяльність сучасних дитячих бібліотек на підтримку дитячого читання : [сайт] // <http://www.chl.kiev.ua/Default.aspx?id=6476>.
5. Как сделать буктрейлер [електронний ресурс] // ТВОЯ ПЕРВАЯ КНИГА : [сайт] // <http://tvoya1kniga.ru/kak-sdelat-buktrejlerhttp://tvoya1kniga.ru/kak-sdelat-buktrejler>.

*Азбука патріотичного виховання полягає в тому,
щоб утвердити в людській душі багате, яскраве,
незабутнє дитинство, закарбувати в ньому образи
рідної природи, які хвилювали б усе життя.
У кожної людини повинен бути рідний куточок,
який став би незабутнім спогадом про найдорожче,
– без цього немає людини, немає її морально-емоційного коріння,
немає свіжого вітерцю, який живе непогасне полум'я любові до
Вітчизни.
В. О. Сухомлинський*

Розділ II

Краєзнавча робота шкільної бібліотеки

2.1. Роль шкільного музею та бібліотеки у формуванні національної свідомості учнів

*Пигуль К. І., завідувач бібліотеки
Люботинської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 5,
керівник шкільного етнографічного музею «Світлиця»*

Кажуть, історія – це вічність, а культура – це той великий скарб, національне надбання, що передається від покоління до покоління, примножується та збагачується. Вивчення історії рідного краю, популяризація, збереження та примноження славних традицій українського народу, відродження духовності, народних звичаїв і обрядів, культурних цінностей, надбаних народом протягом століть, – одне з найголовніших завдань у роботі шкільного бібліотекаря.

Краєзнавча робота в школі повинна забезпечити виховання національної свідомості, а також навчити дітей аналізувати отримані дані. Головна мета краєзнавчої роботи полягає у створенні умов для творчого, інтелектуального та фізичного розвитку особистості, упровадженні якісно нових форм і методів організації дозвілля учнів і задоволення освітніх потреб шляхом участі в пошуково-дослідницькій, туристично-краєзнавчій, художній, декоративно-прикладній та інших видах діяльності.

Для ефективної краєзнавчої роботи необхідно керуватися:

- способами активізації учнів у цій роботі;
- можливостями педагогічних технологій, групових методів та індивідуальних форм навчання;
- дослідницькими краєзнавчими уроками, які мають суттєві переваги над традиційними;
- ісучасними технологіями моделювання наукового краєзнавчого дослідження;
- можливостями для формування в учнів дослідницьких умінь;

- настановкою на кінцевий результат залучення учнів до краєзнавчої роботи – цілеспрямований розвиток їх особистості.

На основі вивчення досвіду організації та проведення краєзнавчої роботи в нашій школі розроблено систему методичної роботи з краєзнавства, що передбачає: покращення рівня знань, умінь і навичок учнів; поглиблення історичної пам'яті про минуле рідного краю, сприяючи вихованню любові до нього.

Протягом багатьох років традиції краєзнавчої роботи в нашій школі підтримуються як різними поколіннями вчителів, учнів, батьків, так і шкільною бібліотекою, яка є активним учасником усіх її напрямів.

Дослідження науково-педагогічної літератури, архівних документів, педагогічного досвіду сприяли визначенню таких форм краєзнавчої роботи в школі:

- навчальні предмети та спецкурси;
- робота гуртків;
- бібліотечне краєзнавство;
- робота шкільних музеїв і куточків;
- дослідницько-пошукова робота;
- позакласні заходи краєзнавчого спрямування.

Навчальні предмети та спецкурси

Краєзнавча робота учнів є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу. Вона входить до складу навчальних програм з історії України, географії України, української мови, літератури, трудового навчання, природознавства, образотворчого мистецтва, музичного мистецтва, спецкурсу «Харківщинознавство», «Православна культура Слобожанщини». Досвід підтверджує, що вони хоча й належать до категорії навчальних, однак в основному передбачають широку позакласну й позашкільну діяльність. Головними особливостями цих предметів поглиблене теоретичне та практичне вивчення матеріалу, різноманітність форм і методів роботи. Аналіз їх змісту, методології та методики викладання свідчить, що використання краєзнавства носить системний характер і тісно переплітається з позакласною роботою. На заняттях учні отримують знання з історії, географії свого краю, пізнають природу, культуру, традиції, звичаї, обряди українського народу. Результатом урочної та позакласної роботи є участь учнів у шкільних, міських і обласних турнірах, інтелектуальних іграх, виставках дитячої творчості, конкурсах.

Робота гуртків

У нашій школі працюють два гуртки: «Історичне краєзнавство» та «Юні археологи». Заняття в них вимагають диференційованого підходу до учнів, урахування їхніх інтересів, умінь і пізнавальних можливостей.

Керівником гуртків є вчитель історії, який організував тих школярів, що прагнуть самостійно отримати знання про рідний край. Протягом року учні поглиблено вивчають документальні матеріали місцевих архівів, музеїв, наукову краєзнавчу літературу, природні умови рідного краю, влітку беруть участь у пошуках пам'яток старовини, проводять експедиції-екскурсії, історії-розвідки (Люботинське городище, Циркунівське городище, поселення біля м. Лозовеньки, могильник біля с. Караван, Донецьке городище – с. Покотилівка).

Бібліотечне краєзнавство

Краєзнавство є одним із провідних напрямів діяльності бібліотек, і це – характерна риса нашого часу, коли українське суспільство приділяє значну увагу вихованню патріотизму, любові, інтересу до вітчизняної історії та літератури.

Мета краєзнавства – популяризація краєзнавчих досліджень, залучення підростаючого покоління до національної культурної спадщини, сприяння формуванню свідомості про відповідальність за збереження духовних багатств.

Бібліотечне краєзнавство має такі провідні напрями:

- формування й ефективне функціонування систем краєзнавчої діяльності бібліотеки;
- здійснення пошуково-практичної дослідницької діяльності бібліотеки;
- вивчення рідного краю, пошуки нових відомостей, оформлення їх у вигляді літописів, статей, повідомлень.

Сучасний інтерес суспільства до проблем краєзнавства дає можливість усвідомити всім, що любов до Батьківщини, почуття патріотизму, відповідальності за її долю формуються з дитинства. Саме це зумовлює визнання краєзнавчої функції як однієї з пріоритетних у діяльності бібліотек.

У краєзнавчій роботі з читачами бібліотека активно використовує бібліографічні, довідкові, архівні джерела краєзнавства. Вона є зберігачем найповнішого зібрання краєзнавчих ресурсів, центром поширення краєзнавчих знань, а за принципом максимальної повноти виявляє та включає до фонду бібліотек краєзнавчі документи про територію, відображає їх у ДБА, забезпечує бібліографічне обслуговування за запитами, що стосуються краю, створює первинні та вторинні джерела краєзнавчої інформації. До категорії «краєзнавчі» відносяться документи, краєзнавчі матеріали, книги незалежно від року їх видання й актуальності на даний час. Зміст краєзнавчого фонду схожий зі змістовною структурою всього фонду бібліотеки: історія, природа, сільське господарство, мистецтво, культура, художня література. Тобто краєзнавчий фонд бібліотеки – це не лише художня література місцевих письменників, й література, документи, матеріали, що охоплюють всі аспекти життя району, міста, області. Фонд літератури краєзнавчої тематики складають основу інформаційних краєзнавчих ресурсів шкільної бібліотеки.

Систематизація книжкового фонду з краєзнавства за віковими категоріями:

- 1-2 клас – «У світі казки чарівної», «Україно, краю рідний»;
- 3-4 клас – «Роде наш красний», «Збережи дивосвіт природи»;
- 5-7 клас – «Люби і знай свій рідний край», «Письменники твого краю»;
- 8-11 клас – «Книги письменників-земляків», «Література розстріляного відродження».

Тематичні книжкові виставки та полиці. Ураховуючи, що краєзнавство відображає зв'язок епох, матеріал на виставці про край представлено по етапах історії від початку й до наших днів, що сприятиме послідовному розширенню знань дітей про край:

- «Вічно живи, Україно» («Україна – мій, біль, надія»; «Історія моєї країни»; «Історичні символи України»; «Українське народознавство»; «Моя мова – мова материнська»);
- «Історія нашого краю» («У боях за Харківщину», «Стежками рідного краю», «Література рідного краю», «Люботин – моя маленька батьківщина»);
- «Щедрий голос природи змалку слухаю я» («Дивосвіт рідної природи», «Люби свій край», «Птахи – наші друзі», «Дивовижний світ природи»).

Обов'язково в бібліотеці організуються **книжкові виставки** до знаменних і пам'ятних дат, ювілеїв українських поетів і письменників: «Поки сонце з неба світить, тебе, Тарасе, не забудь», «Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття», «Основні видання творів Шевченка», «Шевченко – художник».

Виставка однієї книги (з нових надходжень), тематичні виставки краєзнавчої тематики, виставки до знаменних дат краю – це все традиційні виставки, мета яких – звернути увагу читачів-дітей на краєзнавчу літературу бібліотеки. Бібліотечна практика багата на нові види виставок – **виставки-діалоги, виставки-конкурси**. Особливий інтерес викликають **віртуальні книжкові виставки** бібліотеки. Кожна віртуальна виставка має свою специфіку. Одні складаються з кількох розділів, інші присвячуються декільком окремим виданням. Може бути віртуальна виставка, присвячена певній особі, чиє життя чи творчість пов'язані з краєм. Ефективність подібних виставок – у можливості використання мультимедійних технологій – звуку, відео, а також технологій «сторінки, що гортаються».

Картотека краєзнавчих видань дає можливість учням і вчителям знайти потрібний матеріал із цієї теми. Краєзнавча картотека шкільної бібліотеки відображає як книги, так і окремі статті з них, публікації в пресі, присвячені краю.

Тематичні папки. Комп'ютерні технології допомагають поповнити фонд електронної інформації шляхом сканування етнографічних матеріалів про традиції та звичаї регіону, формування тематичних папок із різних напрямів краєзнавства. У них зберігаються також матеріали періодичних видань, творчі проекти учнів із народознавства, розробки виховних заходів:

- «Календарно-обрядові звичаї та свята»;
- «Історія моєї школи»;
- «Історія шкільної бібліотеки»;
- «Історія мого міста»;
- «Історія моєї родини»;
- «Творчість українських письменників».

Творчі проекти читачів бібліотеки. Учні школи проводять велику роботу з вивчення ремесел рідного краю, національного одягу, традицій, звичаїв. Результат їх роботи – творчі проекти – допомагають учителям і учням при підготовці уроків, тематичних вечорів, свят, конкурсів, літературних вікторин:

- «Україна вишивана»;
- «Мій весільний рушник»;
- «Українська народна вишивка»;
- «Регіональні особливості української народної вишивки»;
- «Ремесла рідного краю»;
- «Національний одяг українців».

Випуск газети «Бібліотечна планета». Актив бібліотеки вже два роки здійснює випуск бібліотечної газети, у якій висвітлюється життя школи, робота бібліотеки, результати проведених заходів.

Масові заходи шкільної бібліотеки. Шкільна бібліотека допомагає учням і вчителям у доборі методичної та художньої літератури для проведення календарних і обрядових свят, вечорів, нетрадиційних уроків, тематичних лінійок, конкурсів, диспутів, предметних тижнів, акцій, інтелектуальних ігор, фестивалів, турнірів, випуску газет і плакатів. У бібліотеці проводяться книжкові огляди, бесіди, екскурсії, виставки дитячої творчості, літературні, народознавчі свята, дидактичні ігри з краєзнавства, ярмарки народних пісень, приказок, предметів побуту, заходи до ювілеїв видатних письменників, виставки малюнків, перегляди періодичних видань міських газет, які припинили діяльність.

Музей – це минуле, це історія, це душа, серце наших предків, а для нас – величний храм, куди ми повинні входити з побожністю, а виходити з глибокою повагою та глибокою любов'ю до всього того, чим жили наші батьки, діди та прадіди, що ми повинні нести із собою як заповіт і чого повинні вчитися й усі ми, і покоління наших нащадків, поки стоїть земля і світить сонце.

Основою музею є його експозиція, яка на оригінальних документах і речових матеріалах, реліквіях минулого й сьогодення розкриває багатовікову історію нашого краю. Важливим напрямом музейної роботи є збір експонатів засобами туризму та краєзнавства (походи, екскурсії, експедиції).

Загальноосвітня школа стає активним учасником і провідником поповнення призабутих традицій і повернення до життя культурних цінностей через роботу музеїв закладу освіти, що сприяє формуванню в учнівської молоді навичок міжнародного спілкування, національної самосвідомості, вихованню глибоких патріотичних почуттів і громадянської позиції. Тому цілком закономірним є звернення до українського народознавства, працівників музейної справи, які організують і проводять навчально-виховний процес на засадах народної педагогіки, поповнення змісту освіти народознавчими знаннями.

У процесі збиральницької роботи учні, з одного боку, пізнають етнічну історію рідного краю, культурні традиції, звичаї його населення, з іншого – беруть безпосередню участь у державній справі охорони пам'яток історії та культури свого народу, відродженні його національної спадщини. І тому музейно-народознавча діяльність учнівської молоді посідає особливе місце серед інших виховних форм, є результатом роботи з музейної справи й водночас організаційною основою руху за збереження та примноження кращих народних традицій і звичаїв, поширення і пропаганди ефективного педагогічного досвіду роботи музеїв закладів освіти. Успіхи в оновленні музейної справи в системі освіти значною мірою залежатимуть не тільки від перебудови школи, а й від перетворень у житті країни в цілому.

Наш шкільний етнографічний музей «Світлиця» – це один із напрямів роботи як шкільної бібліотеки, так і всього педагогічного колективу зі збереження традицій і звичаїв нашого народу. Саме в музеї проводяться всі уроки трудового навчання. Тут також проходять окремі уроки літератури, історії України, географії, художньої культури, образотворчого, музичного мистецтва, музейні уроки, бібліотечні уроки, позакласні виховні заходи. І саме знайомство дітей з експонатами нашого музею допомагає їм краще пізнавати та вчитися поважати національні традиції свого народу.

Музей «Світлиця» при Люботинській ЗОШ І-ІІІ ст. № 5 почав створюватися в 1996 році зусиллями педагогічного колективу, батьків і учнів закладу. Сьогодні музейні фонди – це більше 300 одиниць. Профіль музею етнографічний, експозиція відображає особливості побуту та культури нашого краю. Серед експонатів чільне місце посідають предмети селянського побуту, меблі, зразки одягу, посуд, знаряддя праці, рушники, килими, картини тощо.

У музеї представлено багату колекцію давніх гончарних виробів і кераміки (гличики, макітри, ринки, баньки, гладушки тощо), елементи народного одягу (сорочки, поясний і верхній одяг), декоративні тканини, знаряддя праці та інші предмети домашнього вжитку. Гордістю є зразки рушників, як старовинних, так і сучасних.

Згідно з тематико-експозиційним планом робота музею спрямована на: розвиток, збагачення й удосконалення матеріальної бази музею; організацію роботи з вивчення звичаїв, побуту та традицій українського народу; розвиток краєзнавства, екскурсійну та пропагандистську діяльність.

Музей має експозиційні розділи:

- «Український одяг»;
- «Українські рушники»;
- «Предмети домашнього побуту»;
- «Сучасна українська вишивка».

Наш шкільний музей постійно поповнюється новими експонатами. Це не тільки старовинні речі, а й нові, сучасні, виконані учнями на уроках трудового навчання: портрети письменників, ікони, картини, рушники, рушнички, серветки, скатерті, диванні подушки, елементи національного одягу (плахти, сорочки, фартухи, віночки).

Але окрасою нашого музею є колекція вишитих рушників, яка складається з експонатів початку ХХ ст. і сучасних, виконаних учнями школи.

Діє рада музею з числа учнів і вчителів школи, працює група екскурсоводів, розроблено тематичні екскурсії: «Український рушник», «Український одяг», оглядові екскурсії до музею «Світлиця». За час роботи музею змінилося декілька груп екскурсоводів, якими проводилися оглядові та тематичні екскурсії на міських семінарах для директорів шкіл, заступників директорів, учителів історії, української мови та літератури, трудового навчання, початкових класів, бібліотекарів. Проводилися також екскурсії для батьків учнів, місцевих жителів,

учнів інших шкіл і гостей школи (керівників народних музеїв, учасників шкільних конференцій, свят, іноземних гостей).

У музеї проводяться різні виховні заходи народознавчого характеру: **українські вечорниці, шевченківські дні, родинні свята, конкурси колядок і щедрівок, краєзнавчі вікторини, свято української пісні, свято Миколая** та ін.

Керівник шкільного музею «Світлиця» систематично поповнює фонди музею. організовує облік музейних предметів, забезпечує їх збереження, проводить освітньо-виховну роботу серед учнів школи, підготовку екскурсоводів, тематичні екскурсії для учнів школи, їх батьків, гостей школи, надає можливість використання матеріалів музею в навчально-виховному процесі.

Музей історії школи. До краєзнавчо-пошукової роботи шкільна бібліотека залучає вчителів історії, літератури, біології, географії, класних керівників, актив бібліотеки. До написання історії рідної школи залучалися й учні. І як результат пошукової роботи – створення музею історії школи, робота якого полягає в розробці та проведенні екскурсій, виготовленні стендів та альбомів: «160 років школі», «Заснування школи, її перші учителі та учні», «Директори школи», «Учительські династії», «Видатні випускники», «Медалісти моєї школи», «Ніхто не забутий», «Учитель, перед іменем твоїм», «Ми подорожуємо», «Наші спортивні досягнення», «Трудове виховання в школі», «Випускники школи – воїни-інтернаціоналісти». Під час пошукової роботи учні займалися збором літературних джерел і документів про історію школи, фотоматеріалів, пов'язаних з історією заснування, становлення та розвитку школи, спогадів про школу її учнів і вчителів. Паралельно з цим школярі збирали старі шкільні речі – чорнильниці початку ХХ століття, старі шкільні ручки з пером, шкільну форму, портфель, рахівницю тощо. Краєзнавчі аспекти звучать у бібліотеці під час проведення етнографічної гри «Харківщина моя!». Одночасно оформляється в бібліотеці вернісаж «Рушникове диво», збираються старі світлини, предмети побуту, які згодом стануть експонатами шкільного етнографічного музею «Світлиця». Під час етнографічної гри відбувається конкурс на кращого знавця національного одягу свого регіону, традиційних національних страв. Діти записують спогади старожилів про події давніх часів, фольклор, старовинні пісні.

Краєзнавчий куточок бойової слави. Розкрити сторінки історії Другої світової війни можна за допомогою матеріалів стендів, які знаходяться в кабінеті історії та краєзнавства: «Від Люботинської республіки – до наших днів», «Вони захищали Батьківщину», «На сторожі миру», «Бойовий шлях 252 Червонопрапорної дивізії». Матеріали цих експозицій використовуються й сьогодні в навчальному виховному процесі, найчастіше – класними керівниками під час виховних годин, зустрічей із ветеранами війни та праці, екскурсій для учнів школи та гостей. У кабінеті історії та краєзнавства проводяться шкільні учнівські конференції, під час яких також використовуються матеріали цих експозицій.

Для розкриття історії маловідомих сторінок війни запрошуються місцеві мешканці, хто знаходився в тилу, діти війни (тепер уже пенсіонери, які є останніми свідками тих трагічних днів). Їх розповіді – безцінні живі свідчення того часу. Наші учні провели вечір – реквієм «Хай не згасне пам'яті свіча», на якому демонстрували генетичне дерево тих сімей, у яких померли під час

голодомору діти або інші члени сім'ї. Зібрані матеріали поміщені в музеї історії школи.

Учні школи проводять пошукову роботу, спрямовану на збір інформації про місця боїв, місця поховань загиблих під час визволення м. Люботина, подвиги жителів нашого міста в роки Другої світової війни, розповіді учасників війни про окупацію та визволення Харківщини. Результатом цієї роботи є створений фільм спогадів дітей війни (копії подаровані його учасникам). Організована робота зі створення книги спогадів за зібраними матеріалами.

Куточки державної символіки. Національні символи – це не випадкові значки й барви. Вони з'явилися внаслідок історичного та культурного розвитку народу й тісно пов'язані з його духовністю, з його прагненням до єднання, готовністю до здійснення своїх національних завдань і забезпечення національних інтересів. Виховання ціннісного ставлення до суспільства й держави неможливе без поваги до державної символіки України – використання Державного Прапора, Герба та Гімну України. Згідно з нормативними документами в школі обладнано куточок державної символіки; є такі куточки в бібліотеці, у кожному класі.

Дослідницько-пошукова робота – один із напрямів роботи учнів школи з вивчення історії рідного краю, свого народу, своєї школи, своєї родини:

Дослідницька робота учнів краєзнавчого характеру в рамках МАН: «Люботинська республіка: історія, особистості, значення», «Історія моєї школи», «Історія створення й розвитку південної залізниці», «Минуле і сьогодення Старолюботинського Свято-Вознесенського храму», «Мій родовід», «Язичинські символи в українській вишивці», «Участь козаків у Європейських війнах», «Репресивна політика нацистського уряду на окупованій території Люботина», «Чудотворні ікони та святі Слобідського краю», «Деякі методи комп'ютерного аналізу в археології».

Всеукраїнські туристично – краєзнавчі експедиції: «Моя земля – земля моїх батьків», «Краса і біль України», «Україна вишивана», «Слобожанські передзвони», «Голодомор 1932–1933 рр. Україна пам'ятає», «Моя Батьківщина – Україна».

Заходи національно-патріотичного спрямування

Всеукраїнська філософська історико-краєзнавча конференція учнівської молоді «Пізнай себе, свій рід, свій народ»: «Роль особистості в історії на прикладі Т.Г.Шевченка. **Різдвяна наукова конференція історичного товариства Нартекс. Конференція «Наука і суспільство: сучасні виклики та конструктивні виклики»:** «Українська геральдична традиція та герб м. Харків».

Шкільні краєзнавчі науково-практичні конференції: «Люботин давно вже зветься містом», «Збережемо пам'ять про подвиг», «160 років школі», «Харківщина – моя Батьківщина», «Літературна Харківщина», «65 років Великій Перемозі».

Міські краєзнавчі науково – практичні конференції: «Минуле і сьогодення Свято-Вознесенського храму», «Учительські династії».

Акції: «Збережемо пам'ять про подвиг», Всеукраїнська історико-краєзнавча акція учнівської і студентської молоді («А ми тую славу збережемо»), Обласна військово – патріотична акція учнівської молоді («Слобожанські дзвони перемоги»).

Конкурси та турніри: конкурс «Патріот» (українознавство), знавці української мови, кращий знавець історії міста, турніри юних істориків, турніри юних географів, турніри юних правознавців.

Екскурсії, подорожі історичними місцями, у музеї, на підприємства, у мальовничі куточки рідного краю – один із напрямів роботи школи з вивчення історії, краєзнавства, природи, традицій і звичаїв рідного краю:

- Літературно-меморіальний музей Г. С. Сковорода,
- Історико-культурний заповідник «Батьківщина І. Репіна»,
- Люботинський краєзнавчий музей,
- Історичний музей локомотивного депо,
- Пархомівський художній музей,
- Музей історії і культури Слобожанщини – ЗОШ № 16,
- Музей хліба,
- Харківський історичний музей,
- Харківський літературний музей,
- Пам'ятка садово-паркової архітектури з палацом у с. Шарівка,
- Меморіальний комплекс «Дрогобицький Яр»,
- Меморіальний комплекс «Висота матшала Конева»,
- Ботанічний сад ХНУ ім В. Каразіна,
- Краснокутський дендропарк,
- Харківський планетарій ім. Ю. Гагаріна,
- Харківський зоопарк,
- Екскурсії історико-краєзнавчого спрямування,
- Турпоходи історико-краєзнавчими місцями м. Люботина та Харківської області,
- Турпоходи місцями бойової та трудової слави Харківщини,
- Туристичні поїздки за межі області: Львів, Житомир, Київ, Івано-Франківськ, Ярема, Мукачево, Ужгород, Полтава, Чигирин, Запоріжжя, Хортиця, Святогірськ, Диканька, Опішня,
- Екскурсії на підприємства: Люботинське локомотивне і вагонне депо, аеродром (с. Коротич), Будянський завод, склозавод м. Мерефа, страусова фабрика – с. Зелений Гай, пожежна частина м. Люботина,
- Обласні художні виставки,
- Шкільні, міські, обласні виставки дитячої та народної творчості,
- Слобожанський ярмарок.

Народознавчі свята. Популяризація української народної творчості і традицій українського народу – один із напрямів краєзнавчої роботи, який дає можливість учням краще вивчити усну народну творчість, традиції, звичаї та обряди свого народу: День української писемності та мови, Українські вечорниці, Конкурс для дівчат «Слобожаночка», Шевченківські дні, Свято української пісні, Свято Миколая, Родинні свята, Заходи до ювілеїв українських письменників, Тиждень української мови, Конкурси колядок та щедрівок, Краєзнавчі вікторини.

Зустрічі з цікавими людьми – нашими земляками: ветеранами війни та праці, письменниками та поетами рідного краю, учасниками АТО, бойових дій на території Афганістану та ветеранами прикордонної служби, відомими жителями Люботина.

Шкільні та міські спортивні свята: Козацькі розваги, Спартакіада народних ігор, Фізкультурно – оздоровчий фестиваль «Козацький гарт», Військово-патріотична гра «Зірниця».

Музей сприяє формуванню в молодого покоління національної свідомості, любові до рідної землі, забезпеченню духовної єдності поколінь і призначений для вивчення, збереження й використання пам'яток народу, матеріальної й духовної культури.

Отже, можемо зробити висновок, що шкільні музеї спільно з бібліотекою спроможні зробити внесок у розвиток вітчизняної освіти й культури, мають стати осередками духовного відродження та національно-патріотичного виховання підрастаючого покоління.

«Вишитий рушник – душа народу»

Тематична екскурсія

Вишиті рушники поширені в сучасній Україні як неодмінний атрибут народного побуту, весільної та святкової обрядовості, як традиційна окраса селянського житла. Важливі події в житті народу ніколи не обходяться без рушників, які, крім декоративного призначення, мають великий образно-символічний зміст.

Хрещення. На рушнику, вишитому світлими, веселими кольорами, без жодного чорного стібка, несли дитину до хрещення. Хресна мати готувала його задалегідь, а загортаючи в нього немовля, примовляла «красну дорогу» новонародженому, щоб життєвий шлях був такий же світлий і добрий, як той рушник. Після хресної купелі дитину знову загортали в рушник, а поверх нього кожен із хресних батьків неодмінно клав «крижмо» — золоту або срібну монету з побажанням добробуту. Цього рушника та «крижма» не можна було нікому передаровувати. Вважали, що через «те» зломиться дорога життя.

Весілля. Важлива функція рушника в обрядах сватання та вінчання. У деяких селах Галичини, Лемковини, Холмщини, крім рушників для сватів, дівчина повинна була вишити ще дванадцять. Дванадцять дружок несли їх перед нею через ціле село, якщо вона переходила жити до хати молодого, а скриню з приданим везли на возі. Якщо парубок ішов у прийоми до тещі, то також відбувався урочистий похід через село, щоб усі бачили, яка та молода працююча і «файна». Ось чому кожному дівчину привчали до вишивання змалку, і в орнаменти вона вкладала своє бачення краси, але при тому старалася зберегти деталі візерунка й мову знаків, які передавали з роду в рід. Орнаменти на весільних рушниках вишивали геометричними або рослинними мотивами, часто із зображенням голубів, які в народних обрядах були символом любові, чесності, щирості та вірності молодят. Саме їх щедро прикрашали. Коли дівчина виходила юною заміж і ще не надбала традиційних дванадцяти рушників, тоді допомагали їх вишивати всі жінки роду, аби не було осуду, що дівчина лінива. Найкращого рушника перші дружки стелили молодим під ноги під час вінчання в церкві, щоб їхнє подружнє життя було щасливе, а ще вірили — хто перший стане на рушник, той верховодитиме в сім'ї. Молодих, які після вінчання поверталися додому, на порозі хати зустрічали батьки з короваєм на

вишиваному рушнику та добрими побажаннями. Коровай прикрашали голубками, колоссям, квітками. Рушник, на якому ставали до шлюбу, вивішували над образами або на видному місці у світлиці.

Будівництво. Зберігся звичай, будуючи хату, останню крокву на завершення даху заносити на рушниках (ці рушники дарують майстрам на знак поваги). Потім наймолодший з майстрів має поставити на вершину даху «вінок» — букет із гілок берези або дуба (не сухі гілки, а свіжі, бо може загинути рід), разом із квітами, пов'язаними рушничком, якого для цієї мети вишивала майбутня господиня дому. У наш час у деяких районах Галичини його замінюють кольоровою стрічкою, якою пов'язують «віху».

Хлібники. Побутували також невеликі за розміром так звані «хлібники» (у лемків із польських Бескидів та лемків словацьких — «хлібовки»), у які загортали хліб. Їх оздоблювали по краях двома невеликими смужками орнаменту. Часом «хлібники» гарно вишивали й посередині, а їх краї завершували вузькими смужками орнаменту.

Дорога. Рушник дарувала мати сину в дорогу на щастя в новому житті. Його берегли як пам'ять про рідний дім, родину.

І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.

Проводжаючи своїх чоловіків, синів, коханих у нелегкі походи проти чужинців, матері, дружини давали із собою вишиті рушники з оберегами, аби живими поверталися до рідної домівки. І це була святиня, що надихала воїнів на ратні подвиги. А коли не судилося зустріти рідних живими, на пам'ять про них матері, дружини вишивали рушники, бо це наша спільна скорбота, вічна пам'ять. У цих рушниках переважає чорний колір з невеликими домішками червоного. Тому що чорний колір – це сум.

Гостинність. Рушник завжди був символом гостинності — на ньому підносять дорогим гостям хліб-сіль. Кожному, хто приходив із чистими помислами, підносили цю давню слов'янську святиню. Прийняти рушник, поцілувати хліб символізувало духовну єдність, злагоду, глибоку пошану тим, хто виявив її. Цей звичай пройшов віки, став доброю традицією і в наш час. Існували також і подарункові рушники. Їх використовували на знак бажання щасливої дороги та найшвидшого повернення.

Смерть. На похоронах рушник мав своє призначення. На знак жалоби на воротах чи при вході до хати вішали рушник. Лице померлого прикривали рушником, а домовину спускали до гробу на рушниках.

Види рушників

Рушник долі. Приходила людина в життя – і зустрічали її рушником. Мати готувала ще до народження дитинки рушник долі. Для хлопчика вишивала на ньому дубові листочки або виноград, щоб сильним і мужнім був син (називався він «грай ликом»), а для дівчинки – калину, щоб була гарна, як калина (називався він «росяничок»). Цей рушник після народження клала мати під подушечку дитині. З ним несли дитину хрестити, на ньому благословляла мати сина чи доньку на одруження. Цей рушник берегли все життя і клали в домовину, коли людина помирала.

Рушник-завивач. До роділлі приходили рідні з рушниками, у які загортали хліб і солодощі, щоб життя новонародженого було солодким. Розв'язували рушник і промовляли:

Радуйся, земле, радій, родину,
Радуйся з нами, нова дитино,
В тебе доволі і ласки, і дива,
Хай не цурається доля щаслива.

Рушник-уповивач. Цей рушник готувала мати до народження дитини. Вибілювала його, прала багато разів, щоб він був м'яким. Коли бабуся-повитуха вповивала дитину, промовляла:

Вповиваю тя, синочку, в рушничок біленький,
Щоб виростав ти великий, щоб був здоровенький.
Щоби лихо тя минало, щастя огортало,
Щоби мале твоє серце та й смутку не знало.
А червоним повиванком зав'яжу міцненько,
Щоб від тебе радість мали і отець, і ненька.

Кілкові рушники. Рушники для прикрашання хати називали «кілковими», бо вішали їх над вікнами на спеціально вбиті в стіну кілочки. Ними прикрашають картини, дзеркало, рамочки з фотографіями. Рушники біля вікон і дверей були оберегами. Крім візерунків, тут були вишиті й слова-обереги.

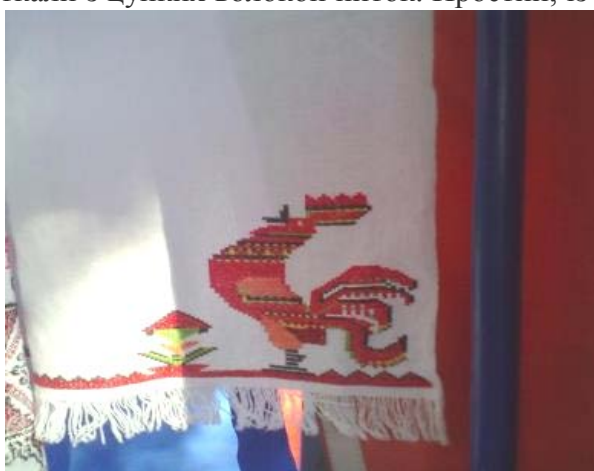

Рушник-обрус. У свята застеляла мати білим обрусом стіл і клала на нього пахучу паляницю. І світлиця ставала від того ще осяйнішою та веселішою.

Рідний обрусє, пряла для тебе матуся,
Пряла, і ткала, білила,
Стелила на скриню святу білизну.
В селянську хатину вселялася сила,
І пісня зливала гіркінь полину.

Утирачі й стирки. Ці рушники ткали з цупких волокон ниток. Простий, із грубого полотна, утиральник вішали в кожній хаті біля порогу – він завжди був «під рукою». На ньому вишивали квіти, дерево з пташками і слова «Доброго ранку» або «Доброго здоров'я». Подавала мати рушник і промовляла: «Утирайся, мій синочку, рушничком біленьким, та будь же з ним щодниночки добрий, веселенький». Ними витирали руки, обличчя, посуд, стіл, накривали діжу з тістом, поралися біля печі, з ним ходили доїти корову.

Покутник або божник. У хаті в кутку вішали ікону, а на ній найкрасивіший рушник. На цьому рушникові обов'язково мав бути червоний колір, який свідчить про сонцедайність, теплоту і любов. Старі бабусі кажуть:

Лиш пам'ятати слід,
Якщо ікони не покрити
Рушником квітчастим,
То не можна нам до неї
Молитву казати.

Тематичні рушники. На цих рушниках вишивали сценки з народного життя. Наприклад, з одного кінця вишитий напис «Несе Галя воду, коромисло гнеться», а на другому кінці – «А за нею Йванко, як барвінок в'ється».

Ювілейні рушники. Такі рушники вишивають до знаменних дат і ювілеїв.

Подарункові рушники. Їх вишивають конкретно якійсь людині, дарують дорогим гостям на знак доброго ставлення до них або просто на згадку.

Вивчити історію, традиції, особливості та види українського рушника нам допомагають уроки історії, народознавства, література, виставки дитячої творчості, екскурсії до краєзнавчих музеїв (Харківський, Балаклійський, Полтавський) і експозиції щорічного Слобожанського ярмарку (містечко народної творчості), де можна познайомитися з майстринями нашого краю та їх роботами – рушниками.

«Весільний рушник»

Тематична екскурсія

На весілля вишивали декілька рушників. Два вишивали для сватів (перев'язували), один на ікону, якою благословляли, один під хліб і ще два для дружки і дружка. Основний рушник вишивався для молодих, його стелили під ноги, коли вінчались у церкві, і його ж вшали над молодими за столом. Шити треба такий рушник вручну, розмір тканини в довжину – 2-3 метри, у ширину – 45-50 см, підгін – не більше 1 см у ширину. Першою треба вишивати кайму.

Вона може бути різною, нагадуючи мереживо або китиці. Можна було кайму зв'язати вручну гачком і пришити до рушника.

Потім вишивався основний узор. Вишивали його в декілька ярусів. Перший – дерево роду (чоловічу сторону наречена вишивала якраз перед весіллям, уже напевно знаючи історію роду свого майбутнього чоловіка) і коло нього – дерево з парою птахів (символ пари).

Деревця можуть бути різні: з ластівками, голубами, павами чи іншими птахами. І між двома парами птахів – дерево роду. Вишивалося воно чомусь

тільки чорними нитками й було непоказним. Але раніше люди могли прочитати по такому узору, яка рідня є в молодих, хто з родичів нареченого та нареченої живий, хто помер, навіть могли назвати їх вік. А в сучасній вишивці дуже поширений вінець, у центрі якого містяться дві пташки.

Далі вишивали другий ярус – прошву – побажання для нареченої та нареченого. Використовували також і слова-побажання, особливо це актуально в сучасній вишивці.

Для нареченої вишивають троянди – символ краси, лілії – символ цноти, гвоздики – символ вірності, мак – символ продовження роду.

А для нареченого вишивають виноград – символ багатства, дуб – символ сили (обов'язково об'єднують його з калиною – символом непереривного сімейного життя).

Основний мотив оточують невеликими прошвами зі скромних узорів весільної тематики. Тут узор може бути різним, це залежало від фантазії й вміння дівчини. Третім ярусом вишиваються берегині. Це такі стилізовані дерева в горщечках, але можна вишивати і без них.

Але часто замість них вишивали хрести по краях рушника, залишаючи середину для весільного вінка (кола). Узор, який містить хрест, обов'язково супроводжує квітка лілії. Іноді в центрі вінка вишивали рік, коли пара вінчалася.

У центрі вінка вишивали корону, як символ вінчання в церкві. І останнім у вінку вишивалися ініціали нареченого та нареченої.

Такі рушники також використовували у весільному обряді, але «головним» був інший – великий і нарядний. Усі ці рушники вишиті червоним і чорним кольором (переважає червоний), технікою «косий хрест».

Сьогодні учні в нашій школі також вишивають рушники. І хочеться, щоб у нових роботах були використані елементи тих старовинних рушників (або їх фрагменти), які збереглися у світлиці. Адже всі вони несуть красу, добро і захист.

2.2. Краєзнавство як дійовий засіб патріотичного виховання молоді: завдання роботи бібліотеки

*Левченко М. І., бібліотекар
Харківської гімназії № 152
Харківської міської ради*

Стрижнем усієї системи виховання в Україні є національна ідея, яка відіграє роль об'єднуючого, консолідуючого фактора в суспільному розвитку, спрямованому на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості. Національний характер виховання полягає у формуванні молоді людини як громадянина України незалежно від її етнічної належності.

Велику роль у національно-патріотичному вихованні відіграє плекання любові до рідної землі, свого краю.

Відновити історію сім'ї, повернутись обличчям до її забутих традицій, звичаїв, залучити до прадідівських ремесел, навчити дбайливо ставитися до природи, пам'яток історії та культури краю, його мови, літератури, фольклору, народної творчості – ось одне з головних питань у роботі бібліотеки.

Останнім часом почав зростати інтерес читачів до краєзнавства, тому бібліотекарям варто влаштовувати **Дні краєзнавства**.

Особливої уваги в бібліотеках заслуговує організація та популяризація краєзнавчого фонду. Рациональними є **краєзнавчі куточки**. Завдання їх – зосередити потрібний читачеві матеріал в єдиному місці, що дозволить самостійно ним користуватись. Бажано створювати краєзнавчі куточки трьох типів:

- тематичні (пов'язані з місцевими подіями, природознавчі);
- меморіальні (присвячені одній особі, групі осіб);
- загального характеру.

Максимально розкрити краєзнавчий фонд, наочно представити різноманітне коло наявних у бібліотеці краєзнавчих матеріалів може допомогти, наприклад, **цикл книжково-ілюстративних виставок**:

- виставка-подорож «Стежками рідного краю»;
- виставка-вікторина «Відкрий для себе рідне місто»;
- фото-виставка «Квітни, мій краю, Харківська земля»;
- виставка-реклама «Нові матеріали про рідний край»;
- виставка-вернісаж «Краю мій, оспіваний у віршах»;
- виставка-історична подорож «Справи козацькі»;
- виставка-експозиція «Краєзнавчий портрет міста» (за окремими розділами «Знатні люди краю», «Наші фольклорні обереги», «Природні парки: гордість та краса», «Збережемо довілля заради життя»);
- виставка-спогад «Мій край – моя історія жива» (за розділами: «Сторінки історії розповідають» (про історичне минуле краю);

«Рідний край – гордість моя» (про славетних земляків); «Земля квітучої краси» (про екологію); «У вінку духовної краси Харківщини» (культура, літературне життя); «Наших оберегів кольори» (народні традиції, звичаї, побут, фольклор).

- виставка-роздум «Старовинний наш Харків» (за розділами: «Витоки заселення краю», «Літопис міста», «Історія, укарбована в камінь», «Пам'ять вулиць», «У подорож із путівником», «Харків в художній літературі»).
- -виставки-експозиції (разом із книгами експонуються інші предмети, твори народних умільців).

Радимо розгорнути **постійно діючі виставки** («Немає кращої землі, ніж та, що зветься рідним краєм», «Харківщина – мій рідний дім», («Вивчай свій край», «Краю мій, ти – частка Батьківщини», «Чи знаєте ви своє місто?», «Земля під чумацькими зорями», «Слобожанська пектораль», «Будь благословенна, земле рідна!», «Слобожанщино, мій материнський краю», «Мій кореню і джерело моє»), на яких представити видання, що висвітлюють історичний шлях Харківщини, етнографію, її природу, екологічні проблеми, дані про розвиток економіки й культури, суспільно-політичне життя, новинки художньої літератури. Доповнити виставки можуть портрети, фотоальбоми, літописи краю, а також предмети народної творчості, побуту, вишиті українські рушники, гончарні вироби та ін. Зрине уявлення про пам'ятки й пам'ятні місця краю надасть відповідна карта-схема, уміщена поряд. Крім постійної, виставка має змінні частини, де експонуються матеріали з актуальних питань: болючі точки екології, новини літературного життя тощо.

Краєзнавчі календарі інформують про краєзнавчі дати й події та пропонують літературу відповідної тематики: «Імена в історії Харківщини», «Харківщина: золоті степи, сині води, щедрі люди», «Так починалося: з історії рідного краю», «Пам'ятають сиві слобожанські степи».

Для популяризації краєзнавчих документів бібліотеки використовують **виставки нових надходжень**.

Персональні виставки присвячуються видатним діячам краю.

Виставки до знаменних дат знайомлять із документами, присвяченими краю. Інтер'єр виставки прикрашають фотографії мальовничих куточків Харкова, цитати-вислови про рідний край видатних земляків – діячів минулого та сучасності тощо.

Інформаційні вітрини «Слобожанська мозаїка», «Харківщина газетним рядком» тощо.

Виставкова робота передбачає не лише безпосередній показ книг та інших краєзнавчих документів, а й використання багатьох елементів наочності: макети, моделі, різноманітні предмети, символи, емблеми відповідно до теми виставки. Для яскравого розкриття змісту представлених документів використовуються також ілюстративні матеріали (портрети, декоративні елементи), цитати, анотації.

Для висвітлення змісту окремих розділів виставок можна використовувати **бібліотечні листівки**. Ця форма масової інформації розроблена з метою ознайомлення читачів зі знаменними та пам'ятними датами, цікавими подіями, людьми, пам'ятками історії та культури. На звичайному аркуші паперу розміщуються фотографії, друкується коротка довідка про ту чи іншу подію, пам'ятник, особу.

➤ **Комплексні заходи популяризації краєзнавчих документів**

Бібліотечне краєзнавство має свою специфіку, якій найбільше притаманні комплексні форми популяризації краєзнавчих документів, серед яких: **краєзнавчі дні** (тижні, місячники); **краєзнавчі читання; читацькі конференції; презентації; диспути; літературні вечори; зустрічі з відомими людьми краю, ученими, краєзнавцями; конкурси на кращого знавця краю; «Гра-мандрівка» по рідному краю; клуби та об'єднання краєзнавців**. З'явилися й нові форми роботи: **слайд-розповідь, радіопрем'єра книги, краєзнавчі аукціони та турніри, «звукові» виставки**.

Популярними серед користувачів залишаються традиційні форми – **читацькі конференції, диспути, обговорення тем** із краєзнавства. Особливістю їх використання в краєзнавчій роботі бібліотек є те, що основою для їх проведення може стати окрема цікава публікація або цикл статей краєзнавчого змісту, опублікованих у місцевій пресі, або полеміка, організована редакцією місцевого радіо чи телебачення.

Крім універсальних заходів, що сприяють рекомендації книг, бібліотечна практика створила й такі, що спеціально призначені для ознайомлення з життям краю та літературою про нього, а саме: **свята-реставрації**, що відроджують народні традиції та обряди («Українська народна кухня», «Стародавні народні свята» та ін.); **цикли заходів, присвячені знатним місцевим родинам**, представники яких внесли значний вклад у розвиток краю та всієї країни; **історико-поетичний альманах «Запалимо свічку пам'яті», краєзнавчі уроки «Подорож у давнину», краєзнавчий телетайп «Перлини Слобожанської землі», краєзнавчий марафон «Місто моє рідне», зустріч-діалог «Наш район: минуле і сучасне», історична екскурсія «Да, козаки ми!», подорож-бесіда «Пройдемося вулицями міста», краєзнавчий диліжанс «Аура міста і доля героя», краєзнавчий брейн-ринг «Дні і роки: історії кроки», урок історичної пам'яті «Пам'ятаємо історію рідного краю», вернісаж «Природа мого краю в минулому і сьогодні» тощо.**

Найпопулярніший краєзнавчі заходи:

- **«Мій родовід та край»**. Багато людей почали шукати свої раніше загублені коріння: збір відомостей про своїх предків, визначення їх внеску в громадське й культурне життя краю та країни, реконструкція власних родоводів, вивчення історії сімей. У зв'язку з цим посилюється інтерес до історичної та краєзнавчої літератури, особливо з генеалогії.
- **Гра-подорож по рідному краю** («По книжковим сторінкам із рідного краю», «Гортаючи книжкові сторінки, ми подорожуємо по краю») – один із найцікавіших засобів поєднання інтересу до краю з літературою про нього. У процесі проведення гри книга стає як джерелом, що стимулює інтерес до краю та до «подорожі» по ньому (спочатку по книжкових сторінках, а потім – реально), так і засобом закріплення та поглиблення знань, отриманих під час реальних подорожей. Практичне значення таких ігор багатопланове. Вони привертають увагу до різних сторін життя області, її минулого або майбутнього: відкривають чи популяризують нові туристичні маршрути; з'єднують аматорів подорожей, залучають у їхні лави нових членів; роблять реальні подорожі по області більш

продуманими, свідомими, підкріпленими книжковими знаннями та досвідом.

- **Вечір запитань і відповідей** «Є питання – даємо відповідь» – засіб залучення користувачів бібліотеки до пізнавальної діяльності, активізації читання краєзнавчої літератури. Про тему зустрічі відвідувачів книгозбірні повідомляються заздалегідь. До початку заходу збираються питання, що потім систематизуються. Після короткого вступного слова ведучого присутнім задається перше питання, бажаючі повинні дати на нього відповідь. Ведучий узагальнює відповіді на кожне питання, рекомендує, що можна додатково прочитати, називає цікаві бібліографічні посібники.
- **Вечір цікавого краєзнавства** – перспективний засіб залучення молоді до краєзнавства через використання науково-популярних книг і статей, написаних у жанрі «цікава наука».

Ознайомленню з історією краю, його традиціями сприяє робота **краєзнавчих клубів**, створених у бібліотеках. Краєзнавчий клуб (різновид клубів за інтересами) – добровільне об'єднання людей, які цікавляться історією рідного краю. Робота його може проводитись у формі засідань або екскурсій, крім того, обидві форми можуть об'єднуватися. Для розгляду бажано брати одну конкретну тему. Під час засідань клубу розглядаються малодосліджені чи спірні питання, виникають дискусії, полеміка, які стають додатковим приводом для поглибленого вивчення теми.

Серед форм краєзнавчої інформації – тематичні та фактографічні **«папки-досьє»**, **«книжки-саморобки»**, де акумулюються матеріали з різноманітних тем («Людина в історії та житті села, міста»), **адресна інформація** (імена та адреси активних учасників місцевого краєзнавчого руху, людей, зацікавлених історією свого краю, адреси обласних і місцевих краєзнавчих товариств, клубів, рад, а також музеїв, місцевих видавництв); проведення **«Інформін»**, **Днів інформації**, **бібліографічних оглядів**, **Днів краєзнавчої літератури**, **виставок-переглядів** тощо.

Інформаційну роботу, у тому числі з краєзнавства, бібліотеки можуть проводити, використовуючи **інформаційні бюлетні, стінгазети**. У газеті можуть бути рубрики: «Місцевий хронограф: дати, події, ювілеї міста (району)», **історичний календар** «Імена в історії Харківщини».

➤ **Інформаційні ресурси краєзнавчої діяльності бібліотек**

Основою краєзнавчої роботи є формування **фонду краєзнавчої літератури**, який включає в себе книги, статті про область у цілому, інші краєзнавчі документи, у яких висвітлюється економічний стан краю, історичні й культурні особливості району, міста, екологічні проблеми, а також твори місцевих письменників, публікації про знатних людей краю тощо.

Доцільно створити **банки даних** з історії, економіки, культури, екології краю. Це можуть бути папки-досьє, до яких включаються вирізки газетних і журнальних статей краєзнавчої тематики, **літописи** рідної землі, **альбоми** про рідний край тощо.

Усі зазначені вище форми роботи бібліотеки сприяють досягненню єдиної мети: протиставити хибним «цінностям» справжні зразки духовної культури; допомогти учням зробити правильний моральний вибір у житті. Перед нами,

освітнянами, велике поле учнівських душ, яке необхідно засіяти знаннями, добром, творчою любов'ю до Вітчизни.

Сіймо добротю, оскільки лише за такої умови наблизимо краще майбутнє народу.

Література

1. Горинь Г. Й. Українське народознавство / Горинь Г. Й., Кирчів Р. Ф., Павлюк С. П. – Львів : Фенікс, 1994.
2. Квасниця І. Ю. Традиції та звичаї Українців / І. Ю. Квасниця. – Київ : Гнозис, 2007.
3. Лейбфрейд А. Ю. Харьков от крепости до столицы / А. Ю. Лейбфрейд, Ю. Ю. Полякова. – Харьков : Фолио, 2004.
4. Міндель Б. О. Харків: архітектура, пам'ятники: фотоальбом / Б. О. Міндель, А. О. Горшков. – Київ : Мистецтво, 1986.
5. Нельговський Ю. П. Українське мистецтво / Ю. П. Нельговський, Д. В. Степовик, Л. Г. Членова. – Київ, 1976.
6. Шкода М. Н. Люба моя Україна : свята, традиції, звичаї, обряди, прикмети та повір'я українського народу / М. Н. Шкода. – Донецьк : ВКФ «БАО», 2012.
7. Яницький Б. Так будували метро / Б. Яницький. – Харків, 2003.
8. Ярмаш О. Н. Історія міста Харкова ХХ століття / О. Н. Ярмаш, С. І. Посохов. – Харків : Фоліо; Золоті сторінки, 2004.

Книжкові виставки з питань краєзнавства:

орієнтовна тематика

Я до тебе, мій краю, моя Батьківщино, незрадливу любов крізь життя пронесу

1. Шляхами болю й перемоги.
2. Майбутнє рідного краю у твоїх руках.
3. Із слова починається людина,
Із мови починається мій рід.
4. Козацька слава Харківщини.
5. Літературне мистецтво краю.
6. Наших оберегів кольори.

Історія нашого краю

1. Землі квітучої краса.
2. Стежками рідного краю.
3. Поетичне слово степового розмаю.
4. Село моє, для мене ти єдине...

У цім краю, де серцю рідна пристань

1. А в серці тільки ти, єдиний,
Мій коханий рідний краю.
2. Тут все священне, все твоє,

- Бо зветься просто – рідним краєм.
3. Щедрий голос природи змалку слухаю я.
4. Історія мого села.
5. Хай не міліє джерело.

Будемо оберігати й шанувати прадавні криниці

1. Як білих журавлів, як первоцвіт ранковий,
Як старовинний спів, рятуймо рідне слово.
2. Серпанками легенькими,
Казками та легендами повито рідний край.
3. Народ скаже, як зав'яже.
4. Люблю, коли народ співає мій,
Душа стає і світла, і натхненна.

Моя земля, земля моїх батьків

1. Хай квітне у щасті мій рідний край.
2. Кольори мого роду.
3. З уст жителів мого села.
4. Скарбниця багатвікової мудрості.

Барви рідного краю

Програма краєзнавчого циклу на допомогу колегам-бібліотекарям

Мета:

- вивчення рідного краю, його історії, народних традицій, фольклору, культурної спадщини, природи та мистецтва.

Завдання:

- виховувати в учнівської молоді патріотичні почуття, гордість за свою рідну землю;
- прищеплювати шанобливе ставлення до історії, традицій;
- збагачувати духовність особистості через засвоєння надбань культури рідного краю.

Основні напрями, зміст і форми роботи

I. Історичне краєзнавство

Тут все священне, все твоє, бо зветься просто – краєм рідним

Зміст роботи. Роль краєзнавства у вивченні духовних витоків міста, краю. Моє місто (село) – частка України. Історичні відомості про край у цілому, його назву, історичний шлях від далекого минулого до сьогодення. Ознайомлення з літописними джерелами про край, історико-краєзнавчою літературою.

Форми роботи: книжкові виставки, дні міста, села, історичні мандрівки, уроки краєзнавства, краєзнавчі читання, вікторини, літературно-краєзнавчі альманахи, екскурсії в краєзнавчий музей міста та історичними місцями області «Сторінки минувшини рідного краю», «Моє село, для мене ти єдине», «Моє місто

не старіє, моє місто розквіта». «Мій рідний краю, ти Батьківщини частка», «Історичне обличчя міста (села)».

II. Природничо-географічне краєзнавство

Чарівний світ природи – краса й гордість нашого краю

Зміст роботи. Місцезнаходження краю, міста (села). Вивчення головних вулиць, площ міста, з якими пов'язані видатні історичні події. Вивчення пам'яток живої та неживої природи: печери, озера, парки, плавні, заказники та інше.

Форми роботи: бесіди-огляди, мандрівки по рідному місту, екскурси в природу; краєзнавчі альманахи, які можуть мати назви: «Тихі провулки старого міста», «Пам'ятки природи – споконвічні духовні острови», «Місцеві природно-історичні святині, обереги нашої духовності».

III. Архітектурне краєзнавство

Диво рукотворне

Зміст роботи. Вивчення та збереження унікальних пам'ятників, будівель, церковних споруд, архітектурних пам'яток міста й області.

Форми роботи: архітектурні подорожі, усні журнали, заходи до Дня архітектора, книжкові виставки, екскурсії цікавими й пам'ятними місцями області: «Архітектурні краєвиди Харківщини», «Скарби нетлінні», «Кам'яна музика віків», «Перлини архітектури сходу України», «Археологічні пам'ятки рідного краю».

IV. Народознавче краєзнавство

Мудрості та долі берегиня – бабусина скриня

Зміст роботи. Вивчення фольклору та побуту земляків, пісень, легенд про рідний край, обрядів, звичаїв, традицій. Ушанування пам'яті предків, «дерево роду». Розвиток української народної культури: ремесел, декоративно-ужиткового мистецтва.

Форми роботи: уроки народознавства, народознавчі свята, клуби «Берегиня», родинні свята, обрядові вітальні, фольклорні свята, українські вечорниці, народознавчі вітальні, виставки декоративно-ужиткового мистецтва: «Кольори мого роду», «Таланти рідного краю», «Аукціон народної мудрості», «Богатий умільцями Харківський край», «Народні митці та умільці Харківщини», «Калина з маминою пісні», «Християнські свята в житті та побуті земляків».

V. Літературне краєзнавство

Співці зачарованих степів

Зміст роботи. Ознайомлення з діяльністю діячів літератури, пов'язаних із рідним краєм. Вивчення творчості письменників-земляків.

Форми роботи: літературні зустрічі з письменниками, вечори поезії, літературно-музичні вітальні, години літературного краєзнавства, презентації нових поетичних збірок: «Натхненне слово про рідний край», «Дивосвіт любові» (за інтимною лірикою поетів-земляків), «Поезія степового розмаю» (огляд сучасної харківської поезії), «Поезія – це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі».

VI. Мистецьке краєзнавство

Перлини харківського мистецтва

Зміст роботи. Рідний край в образотворчому мистецтві. Історія живопису, діяльність місцевих художників, пов'язаних із рідним краєм. Відвідування картинних галерей, художніх виставок. Вивчення музично-театрального мистецтва рідного краю, творчості місцевих композиторів, співаків, акторів драмтеатру.

Форми роботи: художньо-пізнавальні години, мистецькі подорожі, години живопису, мистецькі діалоги, літературно-мистецький салон, вечори-портрети, музичні ікебани, пісенні вернісажі «В країні рідного мистецтва», «Живописна Харківщина», «Голоси чистого срібла», «Лине пісня слобожанського краю», «Таланти твої, Харківщино», «Бенефіс-знайомство з молодими виконавцями», «У вінку духовної краси Харківщини», «Корифеї харківської сцени».

VII. Екологічне краєзнавство

Харківський степ завітчаний, сяйливий

Зміст роботи. Формувати екологічну культуру, вивчати проблеми екології, зокрема нашого регіону. Знайомити з природою рідного краю, із заповідниками й заказниками, зникаючими рослинами й тваринами краю. Їх захист і охорона. Виховувати любов до навколишнього середовища, рослинності, тварин свого краю.

Форми роботи: дні довкілля, дні екологічних знань, екологічні години, екологічні марафони, екологічні рейди, екологічні круїзи, екологічні диспути, діалоги: «Збережемо наш край блакитним і зеленим», «Заповідними стежками Харківщини», «Заповідні куточки Харківського краю», «Занесені до Червоної книги», «Екологія мого міста (села)», «Краса і біль Харківщини», «Природа навколо нас», «В ім'я вічної щедрості природи».

*Будемо щасливі і вдячні рідній землі,
що нагодувала й напоїла нас не тільки
хлібом і медом, а й чистими думками і незлобливими
почуттями, любов'ю до людей...*
О. Довженко

2.3. Шкільна бібліотека та краєзнавство

*Вовк В. В., завідувач бібліотеки
Печенізької загальноосвітньої школи I-III ступенів
імені Г. Семирадського Печенізької районної ради*

У сучасних умовах важко переоцінити роль шкільної бібліотеки у формуванні національної свідомості учнів, любові до рідної землі, готовності до праці в ім'я України, передачі молодому поколінню надбань нашого народу, багатств духовної культури, у вихованні духовно розвинених, фізично й морально здорових громадян України.

Кожний народ має свої, лише йому притаманні риси національної свідомості, які проявляються в національній культурі та традиціях народу. Українці виробили в складних умовах етнічного розчленування й багатовікового поневолення раціональну організацію середовища життєдіяльності й забезпечення духовних запитів людини, створили свою особливу систему звичаїв, вірувань, світорозуміння, моральних, правових, етнічних форм, які склалися впродовж історичного розвитку людської спільноти на шляху до формування української нації та національної культури.

Формуванню національної свідомості та духовності, зміцненню гордості за свою Батьківщину, за свій рідний край, свою мову та культуру сприяє читання книг про національні звичаї. Ми використовуємо різні форми бібліотечної роботи для їх популяризації. Разом із педагогами шкіл бібліотекарі проводять **свято української мови** «Її величність українська мова», **літературні вечорниці, ігри, вікторини** («Життєвий шлях Т.Г. Шевченка», «Чи знаєш ти своє селище»), організують книжкові виставки «Любїть Україну», «Наш дїм – наша земля», **екскурсії, усні журнали** «Рідний край, де ми живемо, Україною називаємо». Майже всі бібліотечні заходи присвячені минулому та майбутньому України, традиціям народу, своєму роду, звичаям, національній літературі та культурі.

У бібліотеці школи склалася система роботи з краєзнавства. Актуальність цього напрямку поїязана з проблемою соціалізації підростаючого покоління. Тому зростає роль краєзнавства, зокрема його культурно-мистецьких, літературних напрямів. Саме бібліотека формує особистість на ґрунті історії, культури, традицій народу. Сьогодні, у час духовного відродження України, значно збільшився інтерес юнацтва до її історичного минулого, славних сторінок, проблем і досягнень сучасності українського народу.

Бібліотека школи будує свою краєзнавчу діяльність як культурно-просвітницький центр дозвілля. За останні роки вдосконалено **краєзнавчу картотеку**, формується бібліотечний **фонд із краєзнавства**.

Мета бібліотечного краєзнавства: зібрати, зберегти й надати користувачам документальні джерела та інформацію про рідний край.

Особлива увага приділяється широкій популяризації української мови та літератури, видань із питань освіти, історії української культури й вихованню любові до рідної мови, національно-культурних і духовних надбань нашого народу, загальнолюдських цінностей.

Оскільки краєзнавству належить провідна роль у формуванні духовності, краєзнавча робота включає всебічне вивчення під керівництвом учителя природних, соціально-економічних, історичних умов рідного краю. Шкільне краєзнавство має географічний, історичний, літературний, етнографічний, фольклорний, природознавчий напрями. Багатогранне й різноманітне життя Печенізького краю дає невичерпний, цікавий наочний матеріал для навчання та виховання дітей, розвитку світогляду учнів, прищеплення їм навичок дивитися.

У плані бібліотеки краєзнавча робота виділена в окремий розділ, передбачене тісне співробітництво з учителями-предметниками та класними керівниками, зокрема:

У плані роботи бібліотеки ліцею заплановано:

- **літературна гра-подорож** «Сторінками Червоної книги Печеніжчини» (ознайомлення учнів з рідкісними та вимираючими рослинами, тваринами, що зустрічаються в нашій місцевості, збирання віршів, легенд і переказів про них);
- **серія бібліотечних уроків:** «Година цікавих повідомлень на краєзнавчу тематику», «Подорож по літературних дорогах Петра Василенка», «Вечір пам'яті великого художника Г. І. Семирадського», «Люби і знай свій рідний край», «Літературна Печеніжчина», екскурсія до краєзнавчого музею ім. Т. А. Сулими;
- **книжкові виставки:** «Моя Батьківщина – Україна», «Харків: історія та сучасність», «Печеніжчина – наш рідний дім»;
- **презентація книг учителів** Печенізького району «Поетичні барви»;
- ювілейна зустріч у «Клубі любителів прекрасного»;
- **презентація картин** художників М. Сколотія, Ю. Суркова, А. Суркова, Є. Семенова;

Краєзнавча робота бібліотеки школи розпочинається з краєзнавчого пошуку, як однієї з найбільш ефективних форм отримання знань про рідний край, і є основою формування краєзнавчого фонду. Пошук краєзнавчої інформації та формування краєзнавчого фонду бібліотеки школи здійснюється за такими напрямками:

- історичний;
- народознавчий;
- географічний;
- екологічний;
- літературне краєзнавство;
- видатні люди рідного краю.

Краєзнавчий матеріал ми знаходимо у виданнях місцевої преси (районна газета «Печенізький край», обласна газета «Слобідський край»), довідниках: цікаві статті про Печеніжчину від найдавніших часів і до наших днів, розвиток освіти, охорони здоров'я, спортивні досягнення, демографічні проблеми; нариси

та бібліографічні довідки про відомих людей, які народилися на Печеніжчині, яких наша земля надихала на нові твори, розвиток культури, опис народних обрядів, звичаїв і традицій, що склались на Печеніжчині й утілені в культурі, художніх ремеслах, побуті, піснях; інформація про місцеві промислові підприємства; документи, витяги з документів, цитати з творів, вислови, вірші поетів про рідний край; інші краєзнавчі матеріали, які мають пізнавальний та пошуковий інтерес.

Бібліотечний актив, вибираючи з газет і журналів замітки та статті з краєзнавства, групує їх у **тематичні папки**: «Природа рідного краю», «Історія розвитку краю», «Години пам'яті та мужності» (матеріали зі спогадів односельців), «Чарівний світ мистецтва», «Поети Печеніжчини».

Створюючи **банк краєзнавчої інформації**, бібліотека ліцею керується такими принципами: матеріали повинні:

- бути цікавими та доступними;
- мати зв'язок із життям, проблемами селища, району, області;
- мати зв'язок із програмним матеріалом (доповнювати й розширювати його).

Важливою частиною краєзнавчої роботи бібліотеки ліцею є створення **краєзнавчого довідково-бібліографічного апарату**. Для того щоб наявні матеріали можна було оперативно відшукати та використовувати читачами, вони систематизовані в краєзнавчій картотеці «Наш район», яка складається з таких розділів:

- район у цілому;
- природа району;
- промислове виробництво;
- будівництво;
- транспорт;
- сільське господарство;
- історія розвитку краю;
- військово-патріотична робота;
- культурне і наукове життя району;
- фізична культура, спорт і туризм;
- охорона пам'ятників історії і культури в краї;
- мови населення району, фольклор ;
- літературне життя району;
- мистецтво району;
- музичне життя району;
- художня самодіяльність;
- релігія;
- моральні й естетичні традиції.

2.4. Краєзнавство як складова національно-патріотичного виховання молоді

*Мезенцева Н. В., завідувач бібліотеки
Мереф'янської загальноосвітньої школи
I-III ступенів № 6 Харківської районної ради*

Патріотизм, громадянська та національна самосвідомість – найважливіші риси всебічно розвиненої особистості. В учнів мають формуватися відчуття гордості за свою Батьківщину та свій народ, пошана до його великих звершень і гідних сторінок минулого. Сенс його полягає в поясненні реальних понять добра і зла, зверненні свідомості учнів до високих ідеалів вітчизняної історії та створенні в них тим самим самостійних уявлень про гідне загальносвітове значення й цінність України.

Організуюючи роботу з патріотичного виховання, ураховую, що рівень грамотності, інформованості та різнобічності інтересів сучасної молоді значно вищий, ніж у їхніх попередників. А сьогодні ситуація в країні вимагає від нас, наставників молоді, нових, нетрадиційних підходів до організації навчання учнів жити в мирі та злагоді. Наше завдання – допомогти зрозуміти кожному юнакові, кожній дівчині, що безпека Батьківщини зумовлюється не тільки зміцненням нашої військової організації, а і їх особистою участю в підготовці до захисту Вітчизни. Вони повинні адекватно оцінювати події, що відбуваються в державі та світі, визначати свою роль і своє місце в цих подіях.

Оскільки одним із головних завдань громадянського виховання є розвиток патріотизму, з яким органічно поєднується національна самосвідомість громадян, у всіх формах бібліотечної діяльності значну увагу приділяю формуванню почуття громадянської гідності, національного світогляду молоді, вихованню любові до Батьківщини, поваги до її національних героїв та історичного минулого, культурних цінностей, звичаїв, обрядів і символіки, культивуванню кращих рис української ментальності, розвитку самобутності кожної особистості. Українську національну символіку (Герб, Прапор, Гімн), яка вперше за багатовікову історію одержала статус державної й сьогодні символізує єдність держави та нації, політичну, економічну й національну незалежність України, використовую так, щоб прищепити школярам повагу до державних символів, викликати в них почуття гордості за єдину суверенну державу, активізувати почуття захищеності, юридичної, моральної та політичної дієздатності.

Основна мета шкільної бібліотеки у формуванні громадянської та національної самосвідомості особистості – подати багатовимірні знання про Україну та українство як цілісність і сприяти усвідомленню, самовизначенню, самоствердженню, самореалізації особистості та народу.

Провідна мета моєї роботи з національно-патріотичного виховання – формування особистості з високою національною, громадянською самосвідомістю, спроможною бути творцем у полікультурному просторі, органічно поєднувати власні й суспільні інтереси, пізнання із самопізнанням і творення світу із самотворенням на засадах найвищих гуманістичних ідеалів.

Вважаю важливою роботу з краєзнавства як складової частини національно-патріотичного виховання. Застосування українознавчих і краєзнавчих підходів у процесі національно-патріотичного виховання на сучасному етапі духовного

відродження незалежної України є невід'ємною складовою творення громадянського суспільства.

Завдання, які я ставлю у своїй роботі:

- сприяти становленню активної позиції громадян щодо реалізації ідеалів і цінностей демократії в Україні;
- надати основні знання, сформувані мотивацію та вміння, необхідні для відповідальної участі молоді в громадському житті, створити умови для набуття учнями досвіду громадянської дії, демократичної поведінки та конструктивної взаємодії.

Форми масових послуг бібліотеки

Однією з найпоширеніших форм бібліотечної діяльності в нашій школі є форма наочної популяризації літератури та документальних ресурсів – бібліотечні виставки (**книжкові виставки**):

- постійно діючі: «Україна – єдина країна», «Закон про мене, мені про закон», «Державні символи України», «Здоров'я – найцінніший скарб. Бережи його»;
- до знаменних і пам'ятних дат: «День слов'янської писемності та культури», «День українського козацтва»; «День захисника Вітчизни»; «День поезії», «Три обличчя Шевченка», «2016 – the year of English»;
- **виставки-перегляди**: «Моя Україна – моя Батьківщина», «Як тебе не любити..., Мерефо моя?!», «Стежками Слобожанщини»;
- **бесіди** про минуле рідного краю; «Світогляд українського народу»;
- **тематичні полиці**: «З народної криниці» (про звичаї, перекази, легенди, пісні, етнографію), «У світі прекрасного» (знайомство з мистецтвом художників України), «Мій рідний краю, моя ти Батьківщино!» (Харківщинознавство та рідне місто), «Трагедійні уроки історії України», «Великий Кобзар».

Моїм читачам подобаються **нетрадиційні форми** діяльності:

- **літературні вікторини**: «Великі історичні постаті України», «Мова – душа народу», «Книги письменників-земляків»;
- **літературні подорожі**: «Мандруємо з Григорієм Сковородою», «Стежками рідного краю»;
- **театралізовані вистави** за мотивами книжок українських дитячих письменників.

Серед критеріїв і результатів громадянського виховання неабияке місце посідає система бібліотечних занять. Вона підпорядкована формуванню в школярів свідомого й зацікавленого ставлення до книги, потреби в систематичному читанні, навичок самостійного вибору книги для читання та їх пошуку в бібліотеці, умінь правильно читати книгу: науково-пізнавальну, науково-популярну, критичну літературу, користуватися довідковими виданнями тощо.

Мета вивчення основ бібліографії в школі полягає насамперед у тому, щоб учень сам прийшов до висновку: жоден вид діяльності в сучасних умовах неможливий без постійного добування інформації, а це завжди пов'язано з пошуком, потребує глибокого знання спеціальних джерел.

Слід зазначити, що всі заходи громадянського змісту опираються на знання, здобуті на уроках, поглиблюються та поширюються, адже тільки на ґрунті знань формуються стійкі переконання й відповідні стереотипи поведінки та дій. Вони логічно продовжують урочну роботу, мають певну систему, враховують принципи послідовності та доступності, є цікавими. У процесі їх проведення розвиваються учнівська творчість, самостійна ініціатива й самовираження; кожен учасник співпереживає, відчуває задоволення й насолоду від участі, тому поставлена мета досягається.

Література

1. Гнатюк В. М. Управління системою національного виховання учнів загальноосвітньої школи: методичний посібник / В. М. Гнатюк. – К. : Оріяни, 1998.
2. Губко О. Т. Українська козацька педагогіка і духовність / Губко О. Т., Руденко Ю. Д., Кузь В. Г. – Умань, 2005.
3. Данильченко І. Моя країна – рідна Україна / І. Данильченко // Українська мова та література. – 2009. – № 10. – С. 6 – 7.
4. Дерев'янку Н. Теоретичні засади формування громадянської культури школярів / Н. Дерев'янку ; за ред. В. Костіва. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 199 с.
5. Добровольська Н. В. Символи рідної землі в народних піснях / Н. В. Добровольська // Позакласний час. – 2010. – № 3. – С. 3-5.
6. Дмитрієва Л. Г. Методика виховання в школі / Дмитрієва Л. Г., Червоноіваненко М. Н. – Київ, 2000. – 320 с.
7. Кириченко В. О. Український сонцептах : вірші, новели, оповідання / В. О. Кириченко ; передмова С. Сапеляка ; післямова В. Богатра. – Х. : АСЄ, 2004. – 208 с.
8. Кириченко В. О. Ялтинські акварелі : поезії, оповідання / В. О. Кириченко ; передм. М. Пивовара. – Х. : Основа, 2007. – 208 с.
9. Координаційний план з основ бібліотечно-бібліографічних знань для учнів 1-11 класів / І. О. Шепелева // Настільна книга шкільного бібліотекаря. – Х. : Основа, 2010. – С. 110-112.
10. Кравченко С. Ф. Краєзнавча робота шкільної бібліотеки / С. Ф. Кравченко // Шкільний бібліотекар. – 2012. – № 4. – С. 2-8.
11. Подопрігорова Г. День української писемності та мови / Г. Подопрігорова // Шкільна бібліотека. – 2002. – № 7. – С. 62-65.
12. Федоренко Л. П. Україно, краю мій чудовий / Л. П. Федоренко // Шкільна бібліотека. – 2009. – № 6. – С. 43-45.
13. Човалюк Л. М. Патріотичне виховання старшокласників шкіл-інтернатів: морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах. Кн. 1. / Л. М. Човалюк. – К. : Пед. думка, 2000. – С. 318-323.
14. http://www.metodportall.net/system/files/mp/2014/08/33126/5_rl.doc
15. <http://www.metodportall.net/taxonomy/term/17>
16. <http://koippo414.at.ua>

Як тебе не любити... Меремо моя!

Бібліотечний урок про краєзнавчу картотеку для учнів 5 класу

*Ви Меремо любіть, як ту матір стареньку,
За надійність її та величну красу,
Вирушаючи звідси в життєве безмежжя,
Повертайтесь частіш у Меремо святу!*
В. О. Кириченко

Мета:

- допомогти у вивченні історії рідного краю; знайомство з краєзнавчою картотекою.

Обладнання: карта Харківської області, герб Меремо, книжкова виставка «Слово про рідний край», краєзнавча картотека.

Бібліотекар. Шановні відвідувачі! Ви знаходитеся у шкільній бібліотеці, у якій сьогодні пройде наш урок. Минулого разу ми з вами говорили про каталоги й картотеки. На цьому уроці я докладніше розповім, про що можна довідатися завдяки одній із картотек нашої бібліотеки. Але спочатку звернімося до історії.

1-й учень. Дослідники нашого краю відмічають, що на місці теперішньої Меремо виявлена стоянка людей епохи неоліту. Також наше місто було пунктом захисту від татарських набігів. З цією метою в другій половині XVII століття в Меремо споруджено фортецю, а на її стіні встановлено гармату. Фортеця була така неприступна, що в 1693 р 50-тисячний загін татар був повністю розбитий при спробі оволодіти Меремою.

2-й учень. Через рік татарські орди розгромили Меремо, Зміїв та інші населені пункти. Особливо сильним був набіг у 1711 році. Але населення цього району швидко відновило своє господарство. Якщо в 1732 році тут мешкало 790 чоловік, то через 100 років населення складало 4286 чоловік або збільшилося в 5,5 раза. У 1767 році в Меремо працювало 5 шевців, 4 кравці, 7 ковалів, було розвинене ткацтво, на річці Меремо діяв млин.

3-й учень. Меремо'яне були вправними воїнами. Козаки місцевої сотні – учасники Полтавської битви 1709 року. У 1780 році Меремо отримала статус слобода, а в 70-80-х роках XIX століття стала залізничним вузлом. Наприкінці XIX століття поміщик Боркевич збудував у Меремо склозавод. У цей же час тут будується цегляний завод та інші підприємства. У 1938 році Меремо отримала статус міста.

4-й учень.

Меремо любіть!

В перехресті доріг Слобожанського краю
Над віками стоїть ця Сіркова земля.
Де не був я, а серденько не забуває:
Отчий краю, Меремо квітуча моя!..
Я летів, як на крилах, до рідного дому!
На цвітінь задивлявся, немов сонцептах.
Ви Меремо любіть – бо вона неповторна,
Бо такої немає ніде по світах...

Бібліотекар. Як ви думаєте, кому належать ці поетичні рядки? Підказка: з цим поетом ви зустрічалися на вечорах поезії (*Віктору Кириченку*). Але є в історії Мерефи ім'я людини, яка відома не тільки нам, а й усій Україні. Як ви думаєте, про кого йде мова? (Про *I. Сірка*)

(Учень читає реферат про Сірка)

Бібліотекар. На початку нашої зустрічі я сказала, що розмова буде про каталоги та картотеки. Я не обмовилася. Завдяки якій картотеці, на вашу думку, можна підібрати такий багатий матеріал про рідний край? Звичайно ж, це краєзнавча картотека.

З нашої минулої бесіди, я сподіваюся, ви запам'ятали все, що потрібно знати про каталоги і картотеки. Згадаємо правила користування ними:

- картки не виймати, а тільки переглядати;
- виписувати прізвище, ініціали автора, вихідні дані книжки;
- зазначити відділ галузі знань;
- знайти книжку на полиці (у цьому вам допоможе бібліотекар).

А тепер я попрошу вас підібрати за допомогою картотеки таку літературу:

- про історію Слобожанщини;
- про заснування Мерефи;
- про відомих земляків.

Виконуючи завдання, ви змогли побачити різні розділи. Які? (*Діти відповідають*)

Тепер звернімося до книжкової виставки, яку ви бачите тут. На ній представлені матеріали, які засвідчують те, що нам є чим і ким пишатися.

Сьогодні ми з вами доторкнулися до минулого, довідалися багато нового й цікавого про рідний край. Пам'ятайте, діти, без минулого, без історії немає майбутнього.

З Україною в серці: символи рідної землі

Народознавче заняття для учнів 6-го класу

Мета уроку:

- ознайомити учнів із рослинною символікою України, її значенням;
- розширити знання про фольклор, розкрити зв'язок життя людини з народною творчістю;
- виховувати любов та бережливе ставлення до рідної землі, природи, поетичного слова.

Обладнання: книжки та енциклопедії про рослини; малюнки дітей «Символи рідної землі».

Хід заняття

Бібліотекар. Останнім часом погляди мільйонів людей спрямовані до своєї історії, словесності, культури. Ми повертаємося до криниць своєї духовності. Такою невивченою цариною нашої історії є символіка – державна, національна, народна.

Батькова хата, мамина пісня, бабусина вишиванка, рушник, калина, барвінок – це все наші символи.

Учень.

Я не бував за дальніми морями,
Чужих доріг ніколи не топтав –
В своїм краю під буйними вітрами
Щасливим я і вільним виростав.

Мене ліси здоров'ям напували,
Коли бродив у їхній гущині,
Мені поля задумливо шептали
Свої ніким не співані пісні.

Коли не вмів ще й букваря читати,
Ходив, як кажуть, пішки під столом,
Любить людей мене навчила мати
І рідну землю, щоб там не було.

Чужих країв ніколи я не бачив,
Принад не знаю їхніх і окрас,
Та вірю серцем щирим і гарячим:
Нема землі такої, як у нас.

В. Симоненко

Бібліотекар. Сьогодні ми відкриємо одну зі сторінок народно-поетичної творчості – рослинну символіку. Кожний народ, кожна країна має свої рослинні символи. Так, рослинна емблема Англії – біло-червона троянда; Шотландії – будяк; Німеччини — волошка; Японії – золота хризантема, а Франції – золота лілея.

У нас також є свої улюблені рослини-символи: тополя, барвінок, вишня, верба, дуб, явір, клен, терен...

Пригадаємо народні прислів'я про ці рослини:

- Без верби і калини нема України.
- Там криниця, де вербиця.
- В'ється, як барвінок.
- Зігнувся, як верба над водою.

Крім прислів'їв, народ склав про символи-рослини легенди, загадки, казки, оповідання, пісні. Розпочнемо з найпоширенішого образу рослинної символіки.

(Виходять учні-доповідачі)

Учень 1-й. Калина. Полюбила вона українську землю, на якій гарно росте, а народ шанує її за пишну вроду та цілющі властивості. За популярністю символ калини не має рівних, її ім'ям в Україні названо сотні сіл, воно оспіване в сотнях пісень. І це зрозуміло, бо останні століття калина в народній символіці репрезентує не лише магічну силу крові, красу та силу життя, а й людську долю, єдність нації, Батьківщину – основні компоненти свідомості українця.

Учень 2-й. Червоні кетяги калини
Горять вогнями усіма.
Без калини нема України,

Без народу України нема.

Учень 3-й. Також калина – символ чистоти, дівочості, моральності, дівочого кохання, материнства, жіночих чар і магичної, чародійної сили.

Бібліотекар. Поруч із калиною в народній поетиці стоїть верба, – найбільш благословенне Господом дерево. Прихід Христа в Єрусалим вітали пальмовим віттям, а в нас те віття замінили на вербу.

Учень 4-й. Кажуть, що саме сонце п'є воду з вербових листочків, тому подібні вони до сонячних промінчиків. Плакуча верба є символом жалю, смутної, зажуреної жінки. Обвислі вербові гілки знаменують похилену голову жінки.

Бібліотекар. І схилилась верба з верха до кореня:
Схилилась Марися через стіл до матінки,
На стіл голівку клонить,
А під столом слізюньки ронить.

Після верби та калини найбільш опоетизованими є тополя та дуб. Пригадайте, з ким їх порівнюють у народних прислів'ях? («Струнка, як тополя», «Міцний та рослий, як дуб».)

Учень 5-й. Тополя – символ дівочої краси, вроди, стрункого стану. Вона – символ жіночої долі. Часто її пов'язують зі смутком, з покинутою, знедоленою, одинокою дівчиною.

*По діброві вітер вис,
Гуляє по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу.*

Т. Г. Шевченко

Учень 6-й. Дуб – символ сили, міцності, здоров'я, висоти. Тому хлопчику в купіль кидали гілочку дуба, щоб ріс міцним і високим. У поезіях образ дуба уособлює чоловіка, молодого козака.

(Прослуховування запису української народної пісні «Зелений дубочку».)

Учень 7-й. Барвінок у поезіях часто зустрічається з епітетом хрещатий, бо стелиться на всі боки навхрест. Він є символом молодості, кохання, молодого закоханого козака. Тернова ягода є символом карих очей. Місце, заросле тернами, є символом глухого, незвіданого місця. Тернові колючки, що завдають біль людині, порівнюються з муками, терпінням.

Бібліотекар. Ми повинні чітко усвідомити, що народна символіка є передусім пам'яткою українського народу. Поет Юрій Рибчинський написав пісню «Три поради». Прислухайтесь до них:

Край дороги не рубай тополю,
Може та тополя – твоя доля...
Не ламай калину коло хати,
Бо вона заплаче, наче мати...
Не стріляй у птаха на світанні, -
Може, він – любов твоя остання...
Не рубай тополю, не ламай калину -
Світлу мрію журавлину.
Збережи назавжди, збережи назавжди,
Ти на все життя їх збережи!

Урок-презентація книжкової виставки «Слобожанщина» (для учнів 7-го класу)

Мета:

- виховувати любов до рідного краю;
- підвищувати інтерес до історії рідного міста;
- орієнтувати учнів на самостійне вивчення краєзнавчих матеріалів.

Обладнання: книжкова виставка «Вони прославляють Мерефу» (на допомогу учасникам).

Презентація

*На юг от Харькова лежит,
Земля несложного рельефа.
На ней века уже стоит
Обычный город наш – Мерефа.
В. Кириченко*

Бібліотекар. Сьогодні в нас не звичайний урок, а урок-презентація книжкової виставки. Я сподіваюсь, що така робота допоможе вам навчитися орієнтуватися у великому обсязі краєзнавчих матеріалів.

Перед вами книжкова виставка. Вона складається з трьох розділів:

- «Історичні пам'ятки Харківщини».
- «Наш славетний Сірко».
- «Ними пишаються земляки».

Переходимо до першого розділу виставки «Історичні пам'ятки Харківщини». Відкривають цей розділ такі книги: Д. І. Багалій, «Історія Слобідської України»; А. Г. Слюсарський, «Слобідська Україна. Історичний нарис XVII-XVIII ст.»; «Книга Пам'яті України. Харківська обл.: Харківський район»; «Слобожанське культурне надбання: збірка статей учених з пам'яткоохоронної роботи». Вип. 1, 2; «Культурна спадщина Слобожанщини. Історія та краєзнавство: збірка науково-популярних статей»; А. П. Ярещенко, «Під чаром рідної землі»; «Мерефа. Збірник архівних документів і матеріалів. Ч. 1»; «Історія міста Мерефи. Доповіді та повідомлення наукової краєзнавчої конференції»; О. Г. Сергієнко, «Православні храми Мерефи». Також представлені збірники наукових праць «Слобожанські дзвони перемоги», які містять матеріали доповідей учнів нашої школи. Книги цього розділу розповідають про історичне минуле нашого міста, серед них є різні легенди, перекази та історичні пісні, пов'язані з нашою місцевістю.

Хочу звернути вашу увагу на тематичні папки, зокрема на папку «Мерефа», у якій містяться цікаві матеріали про архітектурне, культурне та суспільно-політичне життя нашого міста.

У другому розділі виставки «Наш славетний Сірко» представлено як книжки за цією тематикою, так і реферати учнів. На особливу увагу заслуговує папка, що присвячена постаті Івана Сірка та його зв'язку з Мерефою.

Третій розділ виставки має назву «Вони прославляють Мерефу». У ньому представлено такі книги: «Україна – 2010. Известные имена»; С. Бершов, А.Парахоня, «Да обойдут тебя лавины»; В. Романенко, «Тревожная радость»; В.Кириченко, «Дороги», «Ялтинські акварелі», «Золоті ворота», «Український

сонцептах»; О. Юрченко: «Лебедині крила», «Дума про землю рідну», «Отакар Ярош»; О. Г. Сергієнко «Нариси з історії бджільництва на Слобожанщині». Також підібраний різноманітний матеріал із періодичної преси про життя та діяльність видатних людей нашого краю.

А для закріплення здобутих знань пропоную **міні-вікторину** «Люби і знай свій рідний край»:

1. Від яких двох слів утворилася назва нашого міста? («мер-» («мор-») – «болото, трясина» і «аква-» («ахва-», «ехва-») – «вода»).
2. Яку відому історичну постать пов'язують із Мерефою? (Івана Сірка)
3. У якому році з'явився пам'ятник І. Сірку в Мерефі? (У 1993 р.)
4. Яку назву має наш регіон, крім Харківська область, Харківський район? (Слобожанщина)
5. Скільки шкіл у Мерефі? (7 шкіл)
6. Як називається газета, що видається в нашому місті? («Мереф'янські вісті»)
7. В якому році наша школа отримала назву Мереф'янська середня загальноосвітня школа № 6? (У 1961 р.)
8. А яку назву мала наша школа до 1961 року? (Залізнична школа № 47.)
9. Чому один із мікрорайонів нашого міста має назву Оболона? (Бо Оболона – це окраїна, кінець міста чи селища. Мікрорайон був названий так за місцем розташування)
10. Скільки річок протікають нашою місцевістю, назвіть їх. (2 річки: Мерефа та Мжа)
11. З якою подією пов'язана назва вулиці 5 Вересня? (5 Вересня 1943 р. Мерефа була визволена від нацистських загарбників.)
12. Ви мали підготувати напам'ять вірш одного з Мереф'янських поетів. (Учні декламують вивчені вірші). (Кожен, хто вивчив вірш, отримує 2 бали).

Підбиваємо підсумки. Переможця нагороджуємо збіркою віршів Мереф'янського поета Віктора Кириченка «Український сонцептах».

«Любіть красу своєї мови...»

Заняття до Міжнародного дня рідної мови (для учнів 8-го класу)

Мета:

- виховувати почуття патріотизму, гордості за свій народ, любові до рідної мови.

Обладнання: довідково-енциклопедичні видання; книжкова виставка; на великому аркуші паперу – символічне дерево, на якому замість листочків – вислови про рідну мову:

- Рідна мова – то сила культури,
А культура – сила народу (І. Огієнко).
- Листку подібний над землею,
Що вітер з дерева зрива,
Хто мову матері своєї

- Як син невдячний забува (В. Сосюра).
- Як парость виноградної лози
Плекайте мову... (М. Рильський).
 - Мово українська!
Ти ж – як море – безконечна, могутня, глибинна (С. Плачинда).
 - Мова – народу берегиня,
Перлина, скарб його життя (К. Линдяк).
 - Любіть красу своєї мови,
Звучання слів і запах слів... (Т. Масенко)
 - Мово рідна!
Колискова,
Материнська ніжна мово! (І. Багрянний).

Хід заняття

Бібліотекар. Історія народу нагадує тернистий шлях, що веде нас із сивої давнини в сучасність. Не можна пройти його, не поранившись колючими голками.

Такий шлях проходить кожен народ. Упродовж свого існування нація переживає занепад і піднесення. І чого буде більше, залежить від здатності зберігати й правильно використовувати спадщину предків – і матеріальну, і духовну.

Як стверджував відомий український письменник Панас Мирний, «найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова, ... його багата скарбниця, у яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, досвід, почуття».

А зараз послухаємо вас.

(Учні зачитують заздалегідь приготовані повідомлення про історію української писемності.)

Учень 1-й. Перший історик давньої слов'янської писемності — болгарський книжник Чорноризець Храбр (X ст.) у книзі «Про письмена» виділив два етапи розвитку письма: перший – коли слов'яни були язичниками й користувалися рисками і зарубками, другий – після прийняття християнства, коли вони почали писати римськими та грецькими письменами. І так було до того часу, поки Кирило і Мефодій не створили алфавіт. До речі, вони переклали літературною мовою Пересопницьке Євангеліє.

Учень 2-й. Високий рівень духовної культури в епоху Київської Русі сприяв народженню літописної творчості. Варто згадати Нестора Літописця та його «Повість минулих літ».

Учень 3-й. Розвивалась українська мова і в епоху козацтва. 1632 р. Петро Могила заснував у Києві першу академію, де викладання велось українською мовою. Народ прагнув до освіти, але Україна була бездержавною. Правителі імперій, до складу яких вона входила, всіляко чинили опір українській мові.

Історію ж бо пишуть на столі.

Ми ж пишем кров'ю на своїй землі.

Ми пишем плугом, шаблею, мечем,

Піснями і невольничим плачем.

Л. Костенко

Учень 4-й. Сучасна українська літературна мова пов'язує свою історію з конкретною датою – виданням «Енеїди» Котляревського в 1798 році. Знаменита поема стала першим друкованим твором, написаним живою народною мовою, всупереч тогочасній традиції користування в писемній практиці книжною українською.

Бібліотекар. Згадаймо визначних митців, що доклали чимало зусиль до формування української літературної мови.

Відповіді дітей:

- Григорій Квітка-Основ'яненко – основоположник художньої прози українською мовою.
- Петро Гулак-Артемівський – автор першої віршованої байки.
- Тарас Шевченко, у якого слово незле, тихе, великеє, розумне, ласкаве, живе, слово правди, слово істини.
- Пантелеймон Куліш – автор першого українського історичного роману, один із перших перекладачів Біблії в Україні.
- Степан Руданський – автор першого перекладу «Іліади» Гомера.
- Іван Франко – видатний діяч, збирач фольклорної спадщини українського народу.
- Борис Грінченко – укладач першого чотиритомного «Словаря української мови».
- Леся Українка – відкрила нові можливості української драми, утвердила ідеал сильної духом людини.
- Іван Огієнко – визначив десять найголовніших мовних заповідей свідомого громадянина:
 1. Мова – то серце народу: гине мова – гине народ.
 2. Хто цурається рідної мови, той у саме серце ранив свій народ.
 3. Літературна мова – то головний двигун розвитку духовної культури народу, то найміцніша основа її.
 4. Уживання в літературі тільки говіркових мов сильно шкодить культурному об'єднанню нації.
 5. Народ, що не створив собі соборної літературної мови, не може зватися свідомою нацією.
 6. Для одного народу мусить бути тільки одна літературна мова й вимова, тільки один правопис.
 7. Головний рідномовний обов'язок кожного свідомого громадянина – працювати для збільшення культури своєї літературної мови.
 8. Стан літературної мови – то ступінь культурного розвитку народу.
 9. Про духовну зрілість цілого народу судять найперше з культури його літературної мови!
 10. Кожний свідомий громадянин мусить практично знати свою соборну літературну мову й вимову та свій соборний правопис, а також знати й виконувати рідномовні обов'язки свого народу. (І. Огієнко, Наука про рідномовні обов'язки).

Бібліотекар. А зараз перевіримо, як ви знаєте народні прислів'я та приказки. Згадайте другу частину прислів'я.

- Цементом нації є ... (рідна мова).

- Рідна мова та... (якою говорили предки).
- Із двох однаково розумних той спритніший... (хто вживає рідне слово).

Бібліотекар. Проведемо вікторину та визначимо найкращого знавця рідної мови.

1. З яким виданням пов'язують сучасну українську мову? (*Із виданням «Енеїди» Котляревського в 1798 році*)
2. Хто є основоположником нової української мови? (*Тарас Шевченко*)
3. У якому році українська мова стала державною мовою України? (*У1991*)
4. Назвіть власне українські літери. (*І,Ї,Є*)
5. Кому належать слова: «Як парость виноградної лози плекайте мову...»? (*М. Рильському*)
6. Назвіть твори української літератури, у назвах яких є знак питання, оклику або розділові знаки. (*Відповіді учнів*)

Бібліотекар. Швидко проминуть дитячі роки. І хочеться сподіватися, що у ваших серцях назавжди залишиться любов до рідної мови. Ви станете високоосвіченими людьми. Вивчайте різні мови – це допоможе вам у спілкуванні. Але пам'ятайте про силу рідного слова: «... словом можна вбити, словом можна врятувати...»

Проектна діяльність бібліотек у патріотичному вихованні

3.1. Метод проектів як засіб виховання національно-патріотичної свідомості читачів бібліотеки

*Філяєва Н. В., завідувач бібліотеки
Куп'янської гімназії № 2,
Куп'янської міської ради*

Актуальність патріотичного виховання в сучасних умовах покликана сприяти цілісності, соборності України, що є серцевиною української національної ідеї.

Отже, в умовах українського державотворення виникла нагальна потреба в розробці нових підходів, форм і методів, шляхів і засобів, а також технологій процесу виховання юних патріотів України на засадах принципів гуманізму, свободи, демократії, громадянського миру й національної злагоди. Це зумовило вибір моєї теми «Метод проектів як засіб виховання національно-патріотичної свідомості читачів бібліотеки», яка є одним із напрямів моєї науково-методичної теми «Формування в читачів бібліотеки гімназії позитивної мотивації до читання» та її практичної розробки в діяльності бібліотеки гімназії.

Беручи до уваги вимоги до розвитку інформаційної освіти, зокрема – впровадження ефективних інновацій у традиційну бібліотечну діяльність, завдання виховання патріотизму читачів реалізуються через метод проектів із використанням різноманітних джерел інформації.

Метод проектів – це система навчання, у процесі якої учні-читачі здобувають знання шляхом планування та виконання практичних завдань, спрямованих на розв'язання конкретної проблеми в певному місці за певний час. Основою кожного навчального проекту є близька й актуальна для учнів проблема, вирішення якої сприяє розвитку пізнавального інтересу, самоствердженню особистості, отриманню задоволення від активної пошукової діяльності.

Колектив гімназії вже давно впроваджує в практику навчально-виховного процесу метод проектів. Допмагаючи учням у підготовці проектів, ми зрозуміли, що метод проектів можна використовувати в роботі бібліотеки, адже під час підготовки до захисту проектів учні перечитують багато додаткової літератури, навчаються користуватися довідниками, енциклопедіями, значно розширюють свої знання про те, як працювати з науково-популярною літературою, що виховує культуру читання, формує світогляд учня.

Використання цього методу в бібліотечній роботі має загальноосвітню цінність, оскільки сприяє розвитку ініціативності, незалежності, уяви, самодисципліни, співпраці з іншими учнями, учителями, бібліотекарями. Діти не мають на меті отримання високого бала з будь-якого навчального предмета, а прагнуть набути власний позитивного досвіду й корисних дослідницьких навичок. Тому завданням бібліотекаря є створення ситуації успіху, заохочення школярів до

виконання того виду пошукової, навчальної чи дозвіллевої діяльності, яка їм подобається, якій вони надають перевагу.

Проект активізує в дітей самостійність, цілеспрямованість, пошукову роботу, креативність мислення, активність, послідовність, практичність, об'єктивність оцінювання.

У ході реалізації проекту учні: займають активну творчу позицію, набувають досвіду дослідницької діяльності, широко використовують бібліотечні фонди та ресурси мережі Інтернет, аналізують і систематизують зібраний матеріал, працюють у групі, усвідомлюючи відповідальність за результати спільної роботи, планують власну діяльність, розподіляючи час; виступають перед аудиторією, презентують і оцінюють результати своєї проектної діяльності.

Роль бібліотекаря в проектній діяльності школи: допомагає учням у пошуку джерел інформації; координує весь процес; підтримує безперервний зв'язок з учнями; заохочує їх, організовує представлення результатів роботи в різних формах.

Метод проектної діяльності в умовах шкільної бібліотеки сприяє: зростанню пізнавальної активності читачів; підвищенню мотивації учнів до читання; розкриттю творчого потенціалу; формуванню самостійності та відповідальності; стимулюванню самореалізації; поліпшенню якості знань; створенню умов для відносин співробітництва між бібліотекарем, учителем і учнями.

Проектна діяльність шкільної бібліотеки спрямована на підвищення інтересу сучасного учня до читання літератури та періодичних видань, створення позитивної мотивації до читання, виховання в учнів любові до рідного краю, формування патріотичних почуттів, використання інноваційних технологій у роботі бібліотеки.

Проектна робота – це ефективний засіб залучення дітей до читання.

Педагоги та психологи виділяють три види проектів: особистий, груповий, загальнокласний.

За видом діяльності бібліотекарі разом зі своїми читачами можуть розробляти такі проекти: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практично орієнтовані.

Дослідницькі проекти потребують чітко продуманої структури, визначеної мети, актуальності проекту для всіх учасників, соціальної значимості, продуманих методів роботи.

Творчі проекти зазвичай не мають чітко продуманої структури: вона розвивається, підпорядковуючись інтересам учасників проекту. Можна домовитися про бажані результати спільної праці. Оформлені результати можуть бути у вигляді збірника, сценарію, програми свята тощо.

Ігрові проекти мають свою структуру, яка залишається відкритою до їхнього закінчення. Учасники беруть на себе певні ролі. Результати роботи можуть визначитися на початку проекту або до його завершення. Наявним є високий ступінь творчості.

Інформаційні проекти спрямовані на збір інформації, її аналіз та узагальнення фактів. Потребують чіткої структури, можливостей систематичної корекції під час проектної діяльності.

Практично орієнтовані проекти відзначаються чітко визначеним із самого початку результатом діяльності учасників проекту, який зорієнтовано на соціальні

інтереси самих учасників роботи (газета, документ, відеофільм, спектакль, програма дій, довідковий матеріал тощо). Потребують продуманої структури, навіть сценарію діяльності учасників із визначенням функцій кожного. Дуже важливо добре організувати координаційну роботу через обговорення, корекцію спільних дій, презентацію отриманих результатів і можливих способів використання їх на практиці, зовнішню оцінку проекту.

На практиці найчастіше бібліотекарі мають справу зі змішаними проектами. Такі проекти передбачають корекцію в ході роботи.

За тривалістю проведення розрізняють такі проекти: оперативні (короткодійні); середньої тривалості (від тижня до місяця); довготривалі (кілька місяців, рік тощо).

Коротко алгоритм роботи над проектом визначають як п'ять «П»: Проблема – Планування – Пошук інформації – Продукт – Презентація.

Під час роботи над проектом дуже важливо дотримуватися *поетапності*:

I. Підготовчий етап. На цьому етапі визначається тема й мета проекту, формулюються завдання, виробляється план дій, узгоджуються спільні види діяльності, мотивація діяльності.

II. Планування. Обговорення з дітьми, над якими питаннями працюватимемо, планування дій, обрання форм роботи й засобів представлення інформації, визначення критеріїв групового оцінювання та само оцінювання проектної діяльності учнів, розподіл ролей.

III. Пошук інформації. Збір даних із використанням різних джерел інформації. Опрацювання зібраних матеріалів. Отримання консультацій у бібліотекаря, класного керівника, учителя інформатики, батьків. Бібліотекар спостерігає, координує, підтримує.

IV. Продукт (результат). Узагальнення зібраного матеріалу, аналіз, формулювання висновків, опис, оформлення проекту.

V. Презентація. Захист проекту (усний звіт із демонстрацією матеріалів).

VI. Оцінка результатів (аналіз виконання, з'ясування причин успіху й невдач), обговорюються позитивні моменти проекту.

Пропуск навіть одного з цих етапів, а також недостатня самостійність учнів знижують ефективність роботи над проектом.

Алгоритм роботи над проектом:

1. Починаючи проектну діяльність з учнями, шкільний бібліотекар, перш за все, *визначає тему майбутнього дослідження*. Вимоги до обраної теми:

- має бути актуальною;
- повинна зацікавити учнів;
- у шкільній бібліотеці наявна література з обраної теми.

2. *Тему проекту пропонують учням*, розповідають про проектну роботу, про майбутні цікаві заходи в рамках проекту, отримують схвалення дітей.

3. *Розробка паспорта проекту* з визначенням цілей, засобів виконання та очікуваних результатів.

4. *Розробка спеціальної документації*, яка може включати загальний план розповіді за темою, список досліджуваних об'єктів, карти або схеми, які підтримують дитяче дослідження тощо.

5. *Розробка календарного плану* проведення проекту, що дозволить рівномірно розподілити навантаження учнів, визначити супутні теми.

6. Дуже важливо вести *щоденник* проекту. Він допоможе скоригувати строки, бібліотекар зможе побачити, чи всі діти задіяні в роботі, відзначити успіхи, оцінити й виправити недоліки. Щоденник важливий як організуючий фактор.

7. *Розробка дидактичних матеріалів.* Літературні ігри, соціологічні дослідження, моніторинги активізують пізнавальні інтереси учнів.

8. *Презентація результатів роботи.* Відображення підсумків у шкільній газеті, творчі звіти, виставка виконаних робіт тощо.

9. *Аналіз виконаного проекту.* Підбиття підсумків, виявлення труднощів, визначення сильних і слабких сторін роботи тощо.

Під час проведення проектної діяльності формується інформаційна культура читача. Працюючи над проектом, діти вчаться з великої кількості матеріалу відбирати найголовніше, тобто розробляти ефективну стратегію пошуку необхідної літератури, виділяти значущу інформацію, грамотно формулювати питання. Наявність навичок інформаційної культури допомагає учням не тільки під час пошуку необхідної літератури, але й сприяє ефективному використанню довідково-бібліографічного апарату та фонду бібліотеки. Учителі гімназії під час роботи ефективно формують в учнів інформаційні компетенції. Починаючи пошук інформації, учень має уявляти, з якою метою він проводить цю роботу, де і яким чином інформація буде представлена, чи будуть опрацьовані матеріали мати соціальну значимість, яким буде кінцевий результат: написання реферату або статті для газети, проведення науково-дослідної роботи, підготовка матеріалів для створення навчального проекту.

Робота учасників навчально-виховного процесу над бібліотечними проектами підвищує інтерес до книги як основного джерела інформації, поглиблює знання про бібліотеку, спонукає до пошуку інформації з різноманітних джерел, залучає комп'ютерні технології, інтегрує в собі проблемний підхід, групову, пошукову, презентативну форми роботи.

Колективні проекти дозволяють залучати до активного читання й творчості більшість учнів. Включившись у роботу над проектом, його учасники читають, дивляться, вивчають різноманітні інформаційні джерела.

Таким чином, змінюється репертуар читання, якість читання і, звичайно, кількісні показники. Поряд із розважальним і програмним читанням учні відкривають для себе книги з багатьох галузей знань.

Отже, метод проектів є тим середовищем, у якому учні набувають сил, впевненості, а ситуація успіху може стати відправною точкою для подальшого зростання у власних очах. Досвід проектної діяльності знадобиться не лише в їхній самоосвіті та самореалізації, а й у житті, адже проект – це будь-який задум, що має мету, термін і конкретні строки реалізації.

У бібліотеці Куп'янської гімназії № 2 було організовано та виконано **п'ять проектів**, а саме:

«**Згадаємо Т. Г. Шевченка**» до 200-річчя від дня народження поета. Виразником нашої національної гідності, совісті, патріотизму і любові є рідна материнська мова, батьком якої став великий син України – Тарас Шевченко. То нехай же таємниче спілкування дітей зі словом відбувається на основі творчості геніального поета. А одним зі способів реалізації цього завдання буде організація дослідно-пошукової роботи дітей молодшого шкільного віку над літературною

спадщиною Т.Г. Шевченка. До участі у проекті були залучені учні 2-4-х класів. Захист проекту відбувався у формі усного журналу.

«Слово Великого Добротворця» – до річниці від дня народження Василя Сухомлинського з учнями 4-А класу. Діти познайомилися з творами великого педагога, поділилися з однолітками своїми враженнями та роздумами про прочитане, підготували розповіді. Захист проекту проводився у формі інформаційної хвилини.

«Народу мир потрібен, як вода» – до 70-річчя визволення Куп'янщини від нацистських загарбників. Проект спрямований на утвердження у свідомості й почуттях особистості патріотичних цінностей, на формування національної самосвідомості, любові до рідної землі, держави. Результатом проекту стала електронна презентація учнів сьомого класу, яка була представлена учням 5–9-х класів.

«Осінь крокує по землі» – проект спрямований на: формування інформаційної культури; удосконалення вміння працювати з додатковою літературою, розвивати спостережливість, зв'язне образне мовлення; виховання дбайливого ставлення до природи, любові до рідної землі. Захист проекту проводився у формі години спілкування за участю учнів 3-го класу.

Проект **«Бібліотека гімназії»** було спрямовано на створення нового приміщення бібліотеки, на активізацію роботи бібліотеки як інформаційного центру гімназії, на забезпечення позитивних умов для розвитку творчо обдарованих учнів. **Мета проекту:** привернути увагу гімназистів до роботи в бібліотеці; сформулювати позитивну мотивацію до читання; оформити нове приміщення гімназичної бібліотеки та частини рекреації біля неї; організувати мобільну експозицію дитячих малюнків та інформаційні стенди.

Упровадження методу проектів у бібліотечну діяльність – одна з найперспективніших складових навчально-виховного процесу, яка спрямована на всебічний розвиток особистості. Робота в цьому напрямі потрібна, адже користувачі, здобувши цінний досвід як учасники проекту, розроблятимуть власні професійні проекти в майбутньому, стануть патріотами, відповідальними фахівцями, порядними, організованими людьми.

Література

1. Бех І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді [Текст] / І. Бех, К. Чорна // Шкільний світ. – 2007. – № 13. – С. 2-12.
2. Горбань Тетяна. Шевченко – великий син України. Читання: проект [Текст] / Тетяна Горбань // Початкова освіта. – 2012. – № 5. – С. 2-5.
3. Кобелкова І. О. Метод проектів як засіб креативно-пізнавальної діяльності молодших школярів [Текст] / І. О. Кобелкова // Початкова освіта. – 2009. – № 5-7. – С.21-24.
4. Ремез Н. Чому ми обираємо проекти? [Текст] / Ніна Ремез // Шкільний бібліотечно-інформаційний центр. – 2011. – № 11. – С. 51-56.
5. Савчук Т. М. Впровадження нових технологій в бібліотеці [Текст] / Т. М. Савчук // Шкільна бібліотека. – 2008. – № 11. – С. 57-59.
6. Ситник Т. В. Виховання патріотизму в молодших школярів засобами проектної діяльності краєзнавчого спрямування [Текст] / Т. В. Ситник // Початкова освіта. – 2009. – № 5-7. – С. 87-89.

7. Чанін С. В. Великий рід людини : науково-популярний нарис [Текст] / С. В. Чанін. – К. : ЕЛІБРЕ, 2008. – 160 с.
8. Шевченко Т. Г. Вірші [Текст] / Т. Г. Шевченко. – К. : Комсомольська правда. – Україна, 2007. – 352 с.
9. Шутурмінська В. В. Проектна діяльність – як одна з ефективних інноваційних технологій у роботі шкільного бібліотекаря по залученню дітей до читання [Електронний ресурс] / Віра Володимирівна Шутурмінська. – Назва з екрану. – Режим доступу: <http://sichneva2016.jimdo.com/%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D1%8F/5>

Згадаємо Т. Г. Шевченка: до 200 річчя від дня народження

Проект для учнів 2-4-х класів

Тип проекту: дослідний, інформаційно-творчий, груповий.

Цілі:

- дослідити життєвий шлях Т. Г. Шевченка; учити дітей правильно, виразно читати поетичні твори, розвивати естетичні почуття, відчуття мелодики Шевченкового слова;
- розвивати інтерес до музичної творчої спадщини поета, повагу до художнього слова-образу та любов до рідного краю, захоплення Шевченковою поезією;
- виховувати інтерес до вивчення біографії Великого Кобзаря, велику повагу, любов та пошану до народного поета, до своєї Батьківщини, гордість за духовну спадщину українського народу.

Завдання:

- формувати в учнів прагнення до творчого пошуку;
- удосконалювати вміння працювати з додатковою літературою, використовувати інші засоби інформації;
- навчати гімназистів співпрацювати в колективі, вільно висловлювати свої думки; збагатити враження учнів про музичні твори, пов'язані з творчістю Т.Г. Шевченка, сприяти розвитку в дітей творчих здібностей, музичного слуху; прищеплювати їм любов до національної культури.

Актуальність проекту: виховання громадської свідомості, розуміння та сприймання національної ідеї, любові до рідної Батьківщини; удосконалення навичок проектної діяльності; необхідність вивчення та популяризації історичного минулого нашого народу.

Обладнання: Музичний центр, портрет поета, виставка дитячих малюнків «Ілюструємо твори Т. Г. Шевченка», ілюстрації художників до творів поета, репродукції картин поета, рушники, виставка книжок українських письменників про життєвий і творчий шлях Кобзаря, кросворди.

Очікувані результати: зацікавлення учнів проектною діяльністю за творчість Великого Кобзаря; набуття дітьми навичок дослідної роботи; розвиток

пізнавальних інтересів гімназистів; створення усного журналу; презентація журналу перед учнями молодших класів.

Технологічні етапи роботи над проектом

I етап. Підготовчий

1. Обговорення в класах ідеї проекту.
2. Визначення теми та мети проекту.

II етап. Планування проектної діяльності

1. Обмірковування способів розв'язання проблеми.
2. Визначення джерел інформації.
3. Формування творчих груп. Розподіл доручень, отримання завдань:
 - «Пошуковці» (4-й клас за бажанням) досліджують біографію і творчість Т. Г. Шевченка, складають кросворди;
 - «Філологи» вивчають духовну спадщину Т. Г. Шевченка, вчать вірші (2-й клас за бажанням);
 - «Художники» малюють ілюстрації до улюблених віршів Т. Г. Шевченка (3-й клас за бажанням);
 - «Музиканти» вчать пісні на слова поета (4-й клас за бажанням).
4. Визначення форми презентації результатів проектної діяльності.

III етап. Реалізація проекту

1. Складання групою плану роботи над проектом.
2. Збір даних із використанням різних джерел інформації.
3. Отримання консультацій у вчителя музики, класного керівника, бібліотекаря, батьків.
4. Аналіз і опрацювання зібраних матеріалів у групах.
5. Оформлення проекту.

IV етап. Підсумок проектної діяльності

1. Захист проекту.
2. Оцінювання проектної діяльності за визначеними критеріями. Аналіз успіхів і невдач. Висновки.

Виховне значення роботи над навчальним проектом було б значно послаблене, якби така велика, копітка й різнобічна праця не мала свого завершення. Тому обов'язковим завершальним етапом роботи над проектом є його захист. Це велике свято не тільки одного класу, а й усієї паралелі, адже набутими знаннями треба поділитися з однолітками! Для захисту проекту «Згадаємо Т. Г. Шевченка» обрали таку форму роботи, як усний журнал, на який були запрошені учні молодших класів, учителі, батьки.

Таким чином, робота над навчальним проектом є ефективною формою організації пізнавальної творчості та й усього життя дітей і має, на мою думку, великий позитивний вплив на формування національно-патріотичної свідомості читачів бібліотеки.

Великий як народ

Усний журнал

Бібліотекар. Вітаю вас, дівчата й хлопці, учителі й батьки! Сьогодні ми презентуємо свою проектну діяльність – дослідження життєвого та творчого шляху Т.Г. Шевченка. Ми з вами працювали над проектом і сьогодні представляємо його у вигляді усного журналу. А хто знає, що таке усний журнал?

Діти. Це періодичне видання, що виходить систематично у вигляді книжки.

Бібліотекар. Правильно, молодці! А «усний» означає, що ми будемо не читати, а розповідати сторінки журналу.

Перша сторінка. «Шевченкове слово»

Бібліотекар. Перші дні весни... Адже саме весна пробуджує землю, живить першими соками і природу, і нас із вами, бо ми – так само невід’ємна частина матінки природи. Багато літ тому весна подарувала Україні славетного Кобзаря, співця і сина України. Друзі, про кого я говорю?

Діти. Це Тарас Григорович Шевченко!

Бібліотекар. Правильно! А народився наш видатний поет... Хто мені скаже?

Діти. 9 березня 1814 року народився Тарас Григорович Шевченко, великий Кобзар. Ім’я цього поета – слава і гордість українського народу.

Бібліотекар. Напевно, саме тому, що наш Кобзар народився на початку весни, він так любив цю дивовижну пору року й у багатьох своїх творах оспівав із захопленням природу рідного краю. Хто з вас, любі мої, може пригадати вірші Тараса Григоровича Шевченка? Прошу!

Діти групи «Філологи» читають вірші: «Вранці», «Встала весна», «Зацвіла у лузі», «Тече вода», «Буває, іноді старий», «Село! І серце одпочине», «Думи мої, думи...».

Бібліотекар. Тарас Григорович рано залишився сиротою (у 9 років), тому на все життя зберіг любов до дітей. За спогадами сучасників, він частував малят гостинцями, віддаючи іноді за це останні гроші, дарував їм іграшки, книжки. Своє сердечне ставлення до дітей висловлював у багатьох поетичних творах. Послухаємо його вірші. Прошу! Будь ласка!

Діти групи «Філологи» читають вірші: «Мені тринадцятий минало», «Зоре моя вечірняя», «Садок вишневий коло хати», «Зацвіла в долині», «Сон».

Бібліотекар. Дякую! Ось ми й перегорнули першу сторінку нашого журналу.

Друга сторінка. «Шевченко – художник»

Учениця (з групи «Дослідники»). Коли Тарасові виповнилося 11 років, помер і батько. Пішов Тарас тинятися по чужих людях: рубав дрова, топив піч, носив воду школярам; був і пастушком, і конюхом, і кухарчуком, і погоничем, і нянькою. Але йому дуже хотілося навчитися читати й писати, а ще він хотів бути малярем. Усе, що бачив, хотілося намалювати.

З далекого міста Вільно прибув до села пан П.В. Енгельгардт. Він забрав хлопця в покої козачком, а згодом разом із дворовими поміщика Енгельгардта Тарас Шевченко потрапив до Петербурга.

У світлі петербурзької ночі молодий Тарас бігав у Літній сад малювати статуї, адже змалку відчув великий потяг до мистецтва. Удача посміхнулася Тарасу тоді, коли йому було 24 роки. Зустріч у Петербурзі із земляком – художником Сошенком, байкарем Гребінкою, художниками Брюлловим, Венеціановим, поетом Жуковським змінила долю Шевченка. Вони побачили великі здібності юнака й викупили його з кріпацької неволі. Перед ним відкрився новий світ. Тараса зараховують до Петербурзької академії мистецтв. За період навчання він одержав три срібні медалі за свої художні роботи.

Бібліотекар. Друзі! Я запрошую вас подивитися на картини, написані Тарасом Григоровичем Шевченком.

Готуючись до сьогоднішнього свята, ви малювали ілюстрації до творів поета. Зараз ви маєте можливість побачити виставку малюнків групи «Художники» – «Ілюструємо твори Т.Г. Шевченка». Ви можете порівняти їх із репродукціями відомих художників.

Діти дивляться малюнки, обмінюються враженнями.

Бібліотекар. У цей період Тарас написав багато поетичних творів. 1840 року побачила світ перша книжка поезій «Кобзар». Тарасові виповнилося 26 років.

А чи можете ви розповісти, хто такі кобзарі?

Учень (із групи «Дослідники»). Кобзарями в Україні називали народних співців-музик, які ходили селами й містами, складали й виконували народні пісні-думи, супроводжуючи свій спів грою на кобзі чи бандурі. Кобзарі супроводжували козаків у походах, мандрували дорогами України. Т.Г. Шевченко дуже любив кобзарську творчість, народну пісню. Саме з них і почалася його поезія. Його вірші та поеми, як і кобзарські думи-пісні, були широко відомі людям, передавалися з покоління в покоління в усній формі, чимало з них сприймалися в народі як народні пісні.

Бібліотекар. Давайте перегорнемо наступну сторінку нашого журналу.

Третя сторінка. «Тарас Шевченко й музика»

Учень (із групи «Музиканти»). Тарас ще змалку любив слухати народні пісні, сам любив співати. І тому багато його віршів було покладено на музику. Слова поезій Т.Г. Шевченка привернули увагу багатьох композиторів. Серед них

Кирило Стеценко, Яків Степовий, Лев Ревуцький, Григорій Гладкий та інші. Лише Микола Лисенко присвятив творчості поета понад 80 композицій.

Учні 4-А класу вивчили пісню «Зоре моя вечірняя» на слова Т. Г. Шевченка та музику Якова Степового й бажають її заспівати.

Слухання пісні.

Бібліотекар. Дякую всім! Це приємно, коли не тільки знаєш вірші свого рідного краю, а ще й умієш співати пісні чудовою українською мовою, такою барвистою та мелодійною.

Учень (із групи «Музиканти»). Майже всі авторські пісні на слова поета стали настільки популярними й улюбленими в народі, що згодом їх почали називати народними.

Є три пісні поета, які вважаються символами пам'яті про Шевченка: «Думи мої», «Реве та стогне Дніпр широкий», «Заповіт».

Багато музикантів і композиторів зверталися до «Заповіту» Т. Г. Шевченка. Усього існує 60 музичних інтерпретацій «Заповіту». Одним із перших авторів музики є Григорій Гладкий.

Прослуховування пісні «Заповіт» на музику Григорія Гладкого.

Учениця (із групи «Філологи»). За бунтарські вірші 33-річного Тараса було заарештовано, а потім заслано в казахські степи до Орської фортеці.

Незважаючи на заборону, Шевченко писав вірші й ховав їх за халявкою чобіт. Тепер цю книжку називають «захаявною».

Через 10 років поет повертається із заслання, щоб писати й працювати для рідного народу, але його не пустили в Україну, заарештували й наказали виїхати до Петербурга. Він мусив виконати цей наказ. 10 років заслання підірвали здоров'я поета. 10 березня 1861 року Тарас Григорович Шевченко помер. Він прожив усього 47 років. Трагічною була його доля, але водночас і прекрасною.

У травні того самого року прах поета перевезли в Україну. Поховали його на Чернечій горі, поблизу міста Канева.

Четверта сторінка. «Вічний, як народ»

Бібліотекар. Іменем Шевченка названі міста, села, вулиці, пам'ятники. І не лише в Україні, а й у багатьох інших країнах.

Діти, а хто знає, які місця в нашому місті пов'язані з ім'ям Шевченка?

Відповіді дітей.

Учень (із групи «Дослідники»). Його твори видано 33 мовами світу. Ось перед вами невеличка виставка книг. Вони є в нашій бібліотеці, їх можна купити в книжкових крамницях. Нехай вона стане для вас віконечком у безмежний цікавий світ його творів, які ви вивчатимете в старших класах.

Одним із найкращих дарунків для дітей була його остання книжка «Букварь южнорусский» (1861) – посібник для початкового навчання. Але мало хто його бачив, а тим більше – брав до рук. Він зберігається в Педагогічному музеї в єдиному примірнику. І сьогодні ви можете бачити його копію. Буквар було видано тиражем 10 000 примірників, за ціною 3 копійки. Обсяг підручника – 24 сторінки. Кошти від продажу підручника передавали на благодійні цілі. Слідом за букварем письменник мріяв написати чимало підручників для початкової школи. Але він не зміг здійснити свої задуми. Чому?

Відповіді дітей. Огляд книг із книжкової виставки.

П'ята сторінка. «Інтелектуальна гра-кросворд»

Бібліотекар. Кросворд. Як і в кожному журналі, у нашому теж є для вас інтелектуальне завдання – кросворд.

Діти, учням 4-х класів давалося завдання створити кросворди за творчістю Т.Г. Шевченка. Ось ці кросворди перед вами на виставці, а детальніше ви зможете ознайомитися з ними в нашій гімназичній бібліотеці. Я буду зачитувати рядок із вірша поета, а ви повинні назвати пропущене слово й записати його у відповідні клітинки. Якщо правильно будуть названі слова, то у виділеному стовпчику ми зможемо прочитати прізвище поета.

1. Любо, любо стало, *пташечка* зраділа.
2. Світає, край *неба* палає.
3. Тече *вода* з-під явора.
4. Зоре моя *вечірняя*, зійди над горою.
5. Зацвіла у лузі *червона* калина.
6. Встала й весна, чорну землю *сонну* розбудила.
7. Садок вишневий *коло* хати.
8. Пишається *калинонька*, явір молодіє.

Учень заповнює клітинки кросворда.

Бібліотекар. А зараз зверніть увагу на інший кросворд, який підготувала Юля Тюпа. Якщо правильно розшифрувати запис, то прочитаєте, які картини рідної природи згадує Тарас Шевченко. Хто бажає виконати це завдання? Будь ласка.

Шоста сторінка. «Дерево життя і творчості Т. Г. Шевченка» (Інтерактивна гра)

Бібліотекар. У грі беруть участь усі присутні на святі. Я називаю роки й дати, а ви відповідаєте. А помічники прикріплюють аркуші з правильними відповідями до дерева.

1. 9 березня 1814 року – народився Т.Г.Шевченко.
2. 9 років – залишився без матері.
3. 11 років – помер батько.
4. 24 роки – викуп із кріпацької неволі.
5. 26 років – видання «Кобзаря».
6. 33 роки – заслання.
7. 43 роки – повернення із заслання.
8. 1861 рік – видання «Букваря».
9. 10 березня 1861 року – помер Т. Г. Шевченко
10. 47 років – прожив Т. Г. Шевченко.

Куди б не закидала доля Т. Г. Шевченка, він завжди пам'ятав і любив рідний край – Україну. Юні друзі! Любіть і ви Україну, як любив її поет.

Бережіть її, як берегли ваші діди і прадіди. Читайте його твори – і ваша мова теж буде гарною, чарівною і барвистою. «Учіться, шануйте батьків, живіть дружно», – писав Шевченко! І це сьогодні головне ваше завдання.

Сьогодні ми виконуємо ще один заповіт Шевченка:

*І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим, тихим словом.*

10 березня – День пам'яті Т. Г. Шевченка, а за народним календарем – іменини Тараса.

Рефлексія-діалог

Бібліотекар. Ось ми й перегорнули останню сторінку нашого журналу. Я пропоную гру «Мікрофон». Мікрофон передається учням по черзі, і кожен, хто бере його в руки, повинен висловити свою думку про захід, починаючи свій виступ так:

- Я дізнався...
- Мені сподобалось...
- Дякую...
- Я зрозумів...

Видатні люди Куп'янщини

Проект для учнів середніх і старших класів

*Переняк З. Ф., завідувач бібліотеки
Куп'янського НВК «Школа-гімназія № 3»*

Найкраще людина запам'ятовує те, що в неї викликає захоплення, подив, те, що її вражає. Саме тому, щоб привернути увагу до краєзнавчої літератури, викликати почуття гордості за Куп'янщину, відчуття духовної єдності з своєю малою Батьківщиною, було розроблено цей проект.

Цілі проекту:

- вивчення краєзнавчої літератури;
- виховання почуття патріотизму, любові до рідної землі, гордості за свій край.

Завдання:

- вивчення краєзнавчої літератури, пошук інформації та підбір слайдів (в Інтернет ресурсах);
- дослідження життя і творчості знаменитих земляків.

Обладнання: книжкова виставка «Пізнай історію свого краю», картотека «Краєзнавство» та «На допомогу навчально-виховному процесу».

Обладнання: мультимедійне.

Тип проекту: інформаційно-пізнавальний, індивідуально-груповий.

Етапи реалізації проекту:

№ з/п	Зміст діяльності	Терміни	Відповідальні
Підготовчий			
1	Визначення теми й мети проекту	10.11.16	Завідувач бібліотеки, мала ініціативна група
2.	Популяризація та представлення проекту	11.11.16-17.11.16	Бібліотекарі, класний керівник, учитель народознавства
3.	Об'єднати учасників у творчі групи: <ul style="list-style-type: none"> ▪ дослідники життя і творчості Г. Сковороди; ▪ дослідники життя та наукової праці І. Мечнікова; ▪ дослідники життя і творчості П. Іванова; ▪ дослідники життя і творчості М. Сядристого; ▪ дослідники життя і творчості В. Дудінцева; ▪ дослідники життя і творчості М. Кропивницького; Визначити форму представлення результатів.	17.11.16	Учитель народознавства
Практичний			
1	Використовуючи матеріали книжкової виставки «Пізнай історію свого краю», картотек «Краєзнавство», «На допомогу навчально-виховному процесу», відібрати й вивчити літературу на допомогу дослідженню.	17.12.16-28.11.16	Учасники дослідження
2	Пошук і вивчення матеріалів довідкової літератури про знаменитих земляків.	17.11.16-28.11.16	Учасники дослідження
3	Знайти ілюстрації для слайдів мультимедійної презентації та брошур.	17.11.16-28.11.16	Учасники дослідження
4	Оформити результати дослідження у вигляді брошур та презентацій	01.12.16-06.12.16	Учасники дослідження, учитель народознавства, завідувач бібліотеки
Презентаційний			
1	Підготувати усний журнал «Розмаїття талантів рідної землі».	07.12.16	Завідувач бібліотеки
2	Провести усний журнал.	11.11.16	Завідувач бібліотеки, учитель народознавства
Узагальнюючий			
1	На завершальному етапі підбиття підсумків.	12.11.2016	Завідувач бібліотеки, учитель народознавства
2	Узагальнення результативності проекту.	12.11.2016	Завідувач бібліотеки

Тривалість проекту: один місяць.

Методи реалізації мети: зібрані матеріали дослідники представляють у формі брошур або презентацій (на вибір).

Результативність проекту:

- Беручи участь у реалізації проекту, учні набули досвіду в роботі з картотеками, довідковою літературою, у пошуку необхідної інформації в книгах, журналах, Інтернет-ресурсах, училися аналізувати й синтезувати зібрану інформацію, дізналися багато нового.
- Учні побачили рідне місто як унікальний і неповторний край, де в різні часи жили, працювали і творили видатні постаті України; відчули гордість за свою маленьку Батьківщину, побачили красу рідного краю, оспівану у творах талановитих майстрів слова.
- Набули досвіду дослідницької діяльності.
- Підготовані презентації та набуті знання вчителі й учні використовують на уроках народознавства.

Методичне об'єднання як засіб формування та підвищення професійної компетентності шкільних бібліотекарів

4.1. Методичне об'єднання як форма підвищення професійної компетентності шкільних бібліотекарів

*Світашова В. В., завідувач ШБІЦ
Харківської загальноосвітньої школи
I-III ступенів № 167 Харківської міської ради*

Виховання відіграє важливу роль у сучасній освіті, адже сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення, у першу чергу, своєї долі, долі своїх сусідів, подальшого світового порядку на планеті. «Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання... Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості» – так зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

Основна суть методичної роботи сьогодні полягає в управлінні змінами. Динамічні перетворення в усіх сферах життя реформують суспільну роль бібліотек і вимагають від працівників високого професіоналізму, компетентності, оволодіння та готовності до оновлення знань у галузі інформаційних технологій, професійної освіти. Завдяки диференційовано розробленій системі безперервної освіти зможуть бути підготовлені якісні професіонали, які відповідатимуть сучасним вимогам.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності роботи методичних об'єднань шкільних бібліотекарів є:

- обговорення теоретичних і практичних питань щодо концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді;
- формування й удосконалення в бібліотекарів системи знань із теорії патріотичного виховання (методологічних, теоретичних, методичних), необхідної для здійснення цієї діяльності в навчальних закладах на основі особистісно-діяльнісного підходу;
- поповнення інформаційних ресурсів бібліотек із національно-патріотичного виховання;
- створення банку педагогічного досвіду національно-патріотичного виховання;
- обмін досвідом, що сприятиме підвищенню ефективності роботи методичного об'єднання в наданні дієвої допомоги шкільним бібліотекарям;

- колективна розробка окремих нетрадиційних форм та методів роботи з учнями та педагогічним колективом;
- взаємовідвідування бібліотек, проведення та аналіз відкритих бібліотечних заходів.

Методична робота формується як цілісна система підвищення науково-теоретичного та загальнокультурного рівня, психолого-педагогічної підготовки, професійної майстерності бібліотекарів, формування в них прагнення до самоосвіти та саморозвитку.

Ретельно опрацьовували на серпневій конференції 27.08.2015 р. Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затверджену наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641, і наказ МОН України від 12.08.2015 року № 931 «Про проведення щорічного Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек». При проведенні були враховані рекомендації, розроблені Інститутом модернізації змісту освіти спільно з Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського.

Виконуючи виховну функцію, шкільні бібліотеки та педагогічні колективи застосовують різноманітні форми та методи, залучають учнів до читання, виховують любов до книги, рідної мови та культурних надбань України.

Упродовж місячника працювали віртуальні та інтерактивні **виставки**: «Вони боролись за незалежність», «Виховуємо громадянина – патріота України», «Героям слава», «Славетні герої твої, Україно». Також проводилися **уроки-мужності** «Вірні сини України», «Слава захисникам України», **уроки-проекти та уроки-презентації** «Славетні українці», «Історія козацтва» та інші заходи. Під час проведення Всеукраїнського місячника відбулися заходи «Сонячні листи»: діти виготовили малюнки, написали та надіслали листи бійцям АТО. Усі загальноосвітні заклади Московського району брали активну участь у благодійній акції «Допоможи дітям Слов'янська».

Шкільні бібліотеки приділяють особливу увагу утвердженню гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства, збереженню та збагаченню українських культурно-історичних традицій, формуванню й розвитку духовно-моральних і загальнолюдських цінностей.

Бібліотекарі Московського району міста беруть активну участь у житті методичного об'єднання та в обговоренні важливих проблем протягом навчального року. Проведення методичних об'єднань мають продемонструвати наявність потужних стимулів, до яких необхідно наближати бібліотекарів шляхом використання нетрадиційних і розвитку відповідних традиційних технологій. У роботі надаємо перевагу проблемно-дискусійним формам і методам розповсюдження знань, створюємо умови для розвитку ініціативи, творчості та самовдосконалення бібліотекарів.

Методичне об'єднання шкільних бібліотекарів здійснює поглиблення професійних знань фахівців і впровадження нових ідей: «Нові форми підвищення професійного рівня сучасного шкільного бібліотекаря», «Навігація в бібліотечні інтернет-ресурси», «Бібліотечний воркшоп як метод упровадження інтерактивних технологій» та багато інших тем, закріпленням навичок бібліотечної роботи, надбанням розвинених педагогічних та психологічних знань.

У процесі роботи методоб'єднання виправдала себе така форма, як **інтерактивне спілкування** «Збереження традицій та впровадження інновацій у роботі шкільної бібліотеки». Обговорювалися питання: «Сучасна бібліотека в

умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій», «Трансформація соціальної місії бібліотеки», «Сучасний читач і бібліотека». Кожен бібліотекар висловив своє бачення розвитку бібліотеки під час професійної **години спілкування** «Новий погляд на нову бібліотеку». Фахівці презентували роботи своїх бібліотек.

Збудити інтерес, заінтригувати, стимулювати бібліотекарів до творчості в бібліотечній діяльності, а також підготувати до функціонування сучасної моделі бібліотечно-інформаційного центру допомагають цікаві заняття з **майстер-класу**. Питання обираються найактуальніші, з урахуванням запитів його слухачів, бібліотекарів району: «Стратегія формування бібліотечних фондів у сучасних умовах» (висвітлювалися питання щодо «Відкриття порталу загальноукраїнського репозитарію цифрового навчального контенту»); відбувся практичний і пізнавальний **майстер-клас** з обміну досвідом ХЗОШ № 88 та ХЗОШ № 167 на тему «Створення оберегу українського народу – ляльки-мотанки».

Популярністю користуються **активні форми навчання**, присвячені дню професійного спілкування «Досвід. Креатив. Майстерність»: **круглий стіл** «Навчаючи інших, навчаюся сам», «Місце зустрічі – бібліотека», «Інноваційні технології під час проведення бібліотечних уроків», **проблемні навчання** «Бібліотечний Web-сайт в Інтернеті», «Шляхи професійного вдосконалення»; **творчі лабораторії** «Професійний розвиток бібліотекаря», «Бібліотечна майстерність у сучасному темпоритмі»; **індивідуальна та групова робота**; проведення **опитувань** бібліотечних працівників щодо «Визначення готовності бібліотекаря до професійної творчості»; **бібліотечний дайджест** «Бібліотечна практика: нове, корисне, цікаве».

Ефективною комплексною формою підвищення професійної компетентності бібліотечних працівників є **семінари-практикуми**, під час яких бібліотечні працівники отримують теоретичні знання та методичні поради з практичним ознайомленням. Так, на базі НВК № 8 було проведено семінар-практикум на тему: «Формування соціокультурної компетентності школярів у сучасному освітньому просторі в умовах бібліотечно-інформаційної підтримки». На семінар були запрошені кобзарі Євгенія і Віктор Лобаси, які представили літературно-музичну композицію за творами В. Симоненка «Лебеді материнства», О. Довженка «Земле моя, земле». Бібліотекарі відзначили, що велика увага приділялася роботі з національно-патріотичного виховання, формування ціннісного ставлення особистості до суспільства та держави, правової культури. Не залишився поза увагою проведений семінар-практикум у Харківському ліцеї № 141 на тему «Підвищення рівня інформаційної культури сучасного учня – важлива складова роботи шкільної бібліотеки, що має великі виховні можливості українознавчого аспекту». Учасники семінару ознайомилися з теоретичними аспектами підвищення рівня інформаційної культури учнів, системою роботи ліцейської бібліотеки з національно-патріотичного виховання. Цікавою та пізнавальною була доповідь Грінченка О.І., старшого викладача кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Харківської академії неперервної освіти «Краєзнавчі дослідження як складова частина українознавства».

Щорічно в навчальних закладах району з метою обміну досвідом і творчими доробками, проводиться **огляд творчої майстерності** шкільних бібліотекарів, що сприяє підвищенню професійного рівня працівників цієї справи. Творча майстерність бібліотекаря – це форма обміну досвідом реалізації інноваційної ідеї

в практику роботи бібліотекаря, що є ефективною й доступною для кожного бібліотекаря.

Важливою формою є організація роботи з бібліотекарями-початківцями: надання консультацій, упровадження наставництва, проведення практикумів у кращих шкільних бібліотеках району та міста.

Аналіз роботи методичного об'єднання свідчить про те, що ефективна організація роботи залежить від розвитку його інноваційного потенціалу, професійної компетентності колективу бібліотекарів, його готовності до роботи в умовах пошуку; створення науково-методичної та матеріально-технічної підтримки інноваційних змін.

Інформаційний простір методичної служби забезпечує інформаційну підтримку бібліотечного фахівця, створює сприятливі умови для формування його компетентності та інформаційної культури.

Знання, отримані бібліотечними працівниками на методичних заходах, сприяють удосконаленню роботи з користувачами й поліпшенню якості послуг, що надаються через упровадження сучасних інформаційних технологій у бібліотечні процеси, підвищенню суспільного статусу шкільних бібліотек у громаді.

Література

1. Блог учителя української мови та літератури СЗШ № 99 Телішевської Л. С. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://tsybulyanskabigmirnet.blogspot.com>.
2. Методичні об'єднання шкільних бібліотекарів : матеріали з досвіду роботи / за ред. Покроєвої Л. Д. – Харків : Харківський обласний науково-методичний інститут безперервної освіти, 2002.
3. Світашова В. В. Форми підвищення професійного рівня сучасного шкільного бібліотекаря / В. В.Світашова // Шкільний бібліотекар. – 2015. – № 7. – С. 7-8.

Анкета визначення готовності бібліотекаря до професійної творчості

Шановний колего!

Пропонуємо Вам узяти участь в анкетуванні щодо визначення готовності до професійної творчості

1. З якими емоціями найчастіше Ви відвідуєте методичне об'єднання?

- а) позитивними;
- б) негативними;
- в) залежить від обставин.

2. Які форми співпраці, на Ваш погляд, є найбільш ефективними?

- а) спільні заходи;
- б) планове запрошення;
- в) інше _____

3. Чи є у Вас інтерес до інновацій у бібліотечній діяльності?

- а) так;
- б) ні.
- в) _____

4. Як часто в минулому навчальному році Ви спробували застосувати будь-які новації у своїй роботі? _____ (укажіть кількість разів)

5. Як Ви вважаєте, наскільки ефективною є діяльність м/о бібліотекарів для Вашої роботи?

- а) обмін досвідом;
- б) створює умови для професійного зростання;
- в) _____

6. Ваші пропозиції щодо вдосконалення діяльності проведення методичних об'єднань _____

План роботи методичного об'єднання шкільних бібліотекарів Московського району м. Харкова

Основні напрями діяльності МО на _____ навчальний рік:

1. Систематично надавати бібліотекарям практичну допомогу.
2. Упроваджувати кращий бібліотечний досвід.
3. Використовувати інноваційні форми та методи роботи.
4. Забезпечувати умови для творчої праці бібліотекарів.
5. Підвищувати рівень професійної компетентності бібліотекарів.

У навчальному році бібліотекарі шкіл району будуть продовжувати працювати над проблемою «Трансформація бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів у бібліотечно-інформаційні ресурсні центри».

Серед питань методичної роботи з бібліотекарями шкіл планується опрацювання таких актуальних тем, як «Сучасна бібліотека в умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій», «Нові форми підвищення професійного рівня сучасного шкільного бібліотекаря», «Роль шкільної бібліотеки в національно-патріотичному вихованні учнів» та інші.

I засідання серпень ХЗОШ № 141

Тема. Основні завдання й напрями діяльності шкільних бібліотек у _____ навчальному році.

1. Організація роботи шкільних бібліотек до нового навчального року (Світашова В. В., керівник РМО).
2. Опрацювання Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах (керівник РМО).
3. Ознайомлення з наказом МОН України від 12.08.2015 року № 931 Про проведення щорічного Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек «Виховуємо громадянина – патріота України» (керівник РМО).
4. Інформаційний блок. Забезпеченість учнів шкіл Московського району підручниками у _____ навчальному році (Ятленко І. В., методист РМЦ).
5. Методичний аукціон удосконалення бібліотечної майстерності та ознайомлення з передовим досвідом.

II засідання листопад ХЗОШ № 140

Тема. Засідання круглого столу «Збереження традицій та впровадження інновацій у роботі шкільної бібліотеки».

1. Проведення опитувань бібліотечних працівників щодо «Визначення готовності бібліотекаря до професійної творчості» (Світашова В. В., керівник РМО).
2. Форми підвищення професійного рівня сучасного шкільного бібліотекаря (Світашова В. В., керівник РМО).
3. Патріотичне виховання засобами шкільних бібліотек: методи та підходи (Ятленко І. В., методист РМЦ).
4. Бібліотечний дайджест «Бібліотечна практика: нове, корисне, цікаве» (Запорожець О. О., ХЗОШ № 111).
5. Сучасна бібліотека – інформаційно-методичний центр навчального закладу (Толмачова Т. В., ХЗОШ № 138).

III засідання

квітень

ХЗОШ № 167

Тема. *Бібліотечна майстерність у сучасному темпоритмі.*

1. Методична консультація «Планування роботи шкільної бібліотеки» (Світашова В. В., керівник РМО).
2. Віртуальна виставка – новий інформаційний продукт бібліотеки (Гелеверя О. В., ХСШ № 3).
3. Інтелектуальна гра для бібліотекарів «Наші обереги» (Бородай Н. С., ХЗОШ № 122).
4. Використання інноваційних форм роботи. Творча лабораторія «Професійний розвиток бібліотекаря» (Світашова В. В., керівник РМО).
5. Підсумки роботи методичного об'єднання за 2015/2016 навчальний рік.

Інші заходи

1. Семінари-практикуми: ХЗОШ № 111 «Формування іміджу шкільної бібліотеки в системі реалізації національно-патріотичного виховання»; ХЗОШ № 124 «Інтегрована діяльність бібліотекаря та вчителя української мови й літератури у формуванні національно-патріотичних почуттів учнів».
2. Методичні наради.
3. Заходи згідно з річним планом районного методичного центру.

4.2. Пріоритетні напрями роботи бібліотеки для розвитку сучасної української школи засобами прогресивних технологій

Семінар-практикум для шкільних бібліотекарів

*Запорожець О. О., завідувач бібліотеки
Харківської ЗОШ I-III ступенів № 111
Харківської міської ради*

Мета:

- ознайомити з цікавими фактами з історії України;
- розширити знання про літературні надбання українського народу;
- виховувати любов до держави Україна, до рідної мови, до народних традицій.

Форма проведення: *бібліотечний воркшоп.*

Обладнання: комп'ютер або ноутбук, проектор, мультимедійна дошка, патріотичні плакати, картки з завданнями, книжкова виставка «З народного джерела», довідникова література, скриня з українським національним посудом.

План семінару-практикуму

I. Організаційний модуль

1. Вітання учасників семінару-практикуму (методист РМК).
 - 1.1. Розминка: конкурс знавців історії України.
2. Ознайомлення з темою та планом семінару.

II. Теоретично-практичний модуль

1. Інформаційне повідомлення керівника ШМО.
 - 1.1. Інтелектуальна гра для знавців української мови та літератури «Продовж прислів'я».
 2. Інформаційне повідомлення завідувача бібліотеки «Поняття «національна школа».
 - 2.1. Вправа «Яке прекрасне рідне слово! Воно не світ, а всі світи».
 3. Інформаційне повідомлення бібліотекаря «Національна самосвідомість особистості».
 - 3.1. Конкурс-гра « Історичні цікавинки. Україна надзвичайна».
 4. Інформаційне повідомлення бібліотекаря «Українські народні символи».
 - 4.1. Конкурс «Таємнича чарівна скринька».
 5. Інформаційне повідомлення бібліотекаря «Український гумор».
 - 5.1. Літературні забави на тему українських народних казок.
- III. Рефлексивний модуль
- Заключне слово методиста РМК. Підбиття підсумків роботи семінару. Вироблення рекомендацій.

Проведення семінару

I. Організаційний модуль

1. Вітання учасників семінару-практикуму (методист РМК)

Шановні бібліотекарі! Шкільна бібліотека, маючи високий рівень та інтелектуальний потенціал, володіючи безцінними книжковими скарбами, відіграє головну роль у формуванні системи цінностей читачів, а саме: духовних, естетичних, моральних, громадянських, національно-патріотичних, звертаючись до кращих культурних надбань і традицій українського народу.

Одним із головних завдань шкільної бібліотеки є створення освітньо-виховного простору, спрямованого на плекання високодуховної особистості, громадянина, найважливішою складовою якого є виховання патріотизму, любові до свого народу, до України.

Ці завдання вирішуються як традиційними бібліотечними формами, так і використовуючи інноваційні технології – проектні, інтерактивні, ігрові та мультимедійні. Вони ненав'язливо спонукають школярів до читання високодуховної літератури, розкриваючи разом із ними красу й милозвучність української мови, неповторність і водночас вразливість природи рідного краю, підводячи читачів до усвідомлення себе її частинкою, традиції українського народу, кращі морально-етичні якості людини.

1.1. Розминка. Конкурс знавців історії України:

- Яку назву мала козацька держава, створена за дніпровськими порогами? (*Запорізька Січ*)
- Який із найдревніших знаків є малим гербом України? (*Тризуб*)
- Автор слів Державного Гімну України. (*Павло Чубинський*)
- Як називалася перша слов'янська держава? (*Київська Русь*)
- Як звали сестру Кия, Щека, Хорива? (*Либідь*)
- Назвіть велике зібрання творів Т. Шевченка. (*Кобзар*)
- Назвіть композитора, який поклав вірші П. Чубинського, що стали гімном, на музику? (*Михайло Вербицький*)

II. Теоретично-практичний модуль.

1. Інформаційне повідомлення керівника ШМО

В Україні, як і в інших країнах світу, традиційно склалася своя система виховання, що враховує національні риси, самобутність, історичний досвід народу.

Головною метою національного виховання у школі є формування особистих рис громадянина України, передача молодому поколінню багатств духовної культури народу, його національної ментальності, відчуття своєї причетності до розбудови Української держави.

Значне місце в духовному розвитку школярів посідає формування національного ідеалу українця, який усвідомлює себе частиною нації, патріота, який шанує закони і традиції народу України, особистості, наділеної почуттями національної гідності та гордості за свою Батьківщину.

1.1. Інтелектуальна гра для знавців української мови та літератури «Продовж прислів'я»:

- Без верби і калини... *(немає України).*
- Вкраїна – мати, за неї треба... *(головою стояти).*
- Жити – Вітчизні... *(служити).*
- Людина без Вітчизни, як ... *(соловей без пісні).*
- Без відваги зазнаєш... *(зневаги).*
- За морем тепліше, та вдома... *(миліше).*
- Грудка рідної землі дорожча за... *(золото).*
- Без Батьківщини немає... *(людини).*
- Батьківщина — мати, умій... *(за неї постояти).*

2. Інформаційне повідомлення завідувача бібліотеки «Поняття «національна школа»

Поняття «національна школа» означає пізнання історії, традицій, мови, звичаїв, культури, духовнотворчого потенціалу, національних і загальнолюдських цінностей через чітку систему організації навчально-виховного процесу. Основу національної школи становить народна педагогіка – як галузь педагогічних знань і досвіду народу, що враховує органічний зв'язок з історією народу, його мовою, культурними традиціями, народним мистецтвом, ремеслами. У цьому складному та багатогранному процесі чи не найважливішого значення набуває рідна мова. Рідна мова – це саме життя, найяскравіший вияв національного буття народу, його єдина універсальна скарбниця духовних надбань. Культура народу твориться національною мовою, тому так важливо усвідомити, що рідна мова – це самобутній спосіб мислення, оригінальний засіб пізнання дійсності, неповторний і нічим незамінний інструментарій творчості народу.

2.1. Вправа «Яке прекрасне рідне слово! Воно не світ, а всі світи». (Дайте відповідь: «вірю» або «не вірю»).

- Мовознавці кажуть, що в словнику української мови налічується більше 200 тисяч слів.
- Мова, якою розмовляє людина, визначає спосіб її мислення, впливає на манери, поведінку та навіть зовнішність.
- Найстарішою українською піснею, запис якої зберігся до наших днів, вважається пісня «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?».
- Найбільш уживаною літерою в українському алфавіті є літера «п».

3. Інформаційне повідомлення бібліотекаря «Національна самосвідомість особистості»

Немає, мабуть, у нас зараз людини, яка б не була занепокоєна долею рідної мови, національної літератури, української культури, національної школи. Не може стояти осторонь цієї проблеми й бібліотекар, особливо той, який зустрічає людину на її найважливішому відрізку життєвого шляху. Адже дитинство та юність – це пора громадського становлення, активного формування світогляду, ідейних і моральних переконань, ставлення до суспільства, до самого себе. Саме в ці роки юнаки та дівчата часто запитують себе Тарасовими словами: “Що ми? Чий ми сини? Яких батьків діти?” І тут можливості бібліотеки у формуванні самосвідомості учнів важко переоцінити.

3.1. Конкурс-гра «Історичні цікавинки. Україна надзвичайна». (Назвати якомога більше цікавих фактів про Україну)

- В Україні, у містечку Рахові, в оточенні мальовничих Карпат знаходиться географічний центр Європи.
- Найстарішим деревом в Україні вважається 1300-річний дуб в урочищі Юзефін Рівненської області.
- Наша мова є однією з найбільш красивих і мелодійних. На Всесвітній конференції мовознавців у Римі (у середині 20-х років минулого століття) українську мову за мелодійністю визнали другою після італійської.
- За багато тисячоліть до нашої ери саме на території сучасної України існувала цивілізація, а точніше Трипільська культура, що вважається однією з найдавніших землеробських культур.

4. Інформаційне повідомлення бібліотекаря «Українські народні символи»

Народи світу різняться між собою одягом, звичаями, традиціями. У кожного народу є свої національні символи та улюблені речі. Українці мають свої святині, які споконвіку шанують і бережуть. Це — батьківська хата, материнська пісня, хліб, який називають святим, червона калина, зажурена верба, хрещатий барвінок, дивовижна писанка, вірний своєму краю лелека та бабусин вишитий рушник. Усі вони – наші давні й дбрі символи, наші обереги.

4.1. Конкурс «Таємнича чарівна скринька». (Відгадайте, який предмет схований у таємничій скриньці)

- Від сивої давнини й до наших днів, у радості й у горі, **рушник** – невід’ємна частина нашого побуту, його можна порівняти з піснею. Без рушника, як і без пісні, неможливе народження дитини, одруження молодят, зустріч гостей. Не було жодної хати в Україні, де не палахкотіли б вишиті узорами рушники. А після закінчення жнив хліборобів зустрічають хлібом-сіллю на рушнику. В Україні поширений звичай накривати рушником хліб на столі. Рушник символізує чистоту почуттів, глибину безмежної любові до своїх дітей, до всіх, хто не черствіє душею. Рушник передавали як оберіг із роду в рід, від покоління до покоління.
- Символ життя – це **хліб**. З давніх-давен він у великій пошані в народі. Важливу роль відіграє хліб в обрядах і звичаях українців. Із хлібом-сіллю на вишитому рушнику зустрічають в Україні

найпочесніших гостей. Він – ознака гостинності українського народу. Хліб на столі – велика радість людям. Свіжий, духмяний, він увібрав у себе тепло сонця, усю щедрість матінки-землі, усю наснагу й невтомність людської праці. Хліб! Яке тепле й щире почуття поваги викликає це слово в серці кожної людини.

- Традиційне українське начиння дуже яскраве: миски, макітри, горщики, глечики. **Український національний посуд** – це скарбниця національної культури. З давніх-давен українська земля славилася народними майстрами. В Україні вміли і ткати, і різьбити по дереву, і вишивати, і виготовляти кераміку. Ця майстерність передавалася з покоління в покоління.

5. Інформаційне повідомлення бібліотекаря «Український гумор»

Витоки українського гумору сягають сивої давнини. Наш народ завжди полюбляв влучне та дотепне слово, умів ним вдало користуватися. Україна здавна славилася своїми поетами та гумористами. Яскравою сторінкою в українську літературу ввійшла творчість великих сміхотворців. Це незабутні Степан Руданський, Остап Вишня, Микита Годованець та інші.

Гумор є надбанням українського народу, невід’ємною частиною його менталітету, тим, що проростає через підсвідомість і прагне вирватися зовні за найменшої нагоди. Кожна нація може кепкувати із себе, а українці роблять це вишукано.

5.1. Літературні забави на тему українських народних казок

1. Назвіть казку, у якій різні за своїм соціальним статусом герої займали по черзі помешкання, створене в незвичайному архітектурному стилі. І все було б добре, якби до помешкання не повернувся його попередній власник зі своїм охоронцем. От героям казки й довелося залишити незаконно зайняту територію. *(Рукавичка)*

2. У якій казці головна героїня постійно й нахабно обмовляла тих, хто їй робив добро? А коли вона, щоб уникнути покарання, незаконно оволоділа чужим помешканням, то різні впливові особи намагалися провести з нею роботу з подолання її асоціальної поведінки. Удалося це лише найменшому з усіх учасників експерименту. *(Коза-дереза)*

3. Назвіть казку, у якій ідеться про спортсмена, котрий вирушає на змагання з бігу з перешкодами. Хитрість і витримка допомогли йому дуже близько підійти до фінішу, проте фінал – трагічний. Проявивши занадто велику самовпевненість, він гине. *(Колобок)*

III. Рефлексивний модуль

Заключне слово методиста РМК

Великі можливості для національного виховання учнів дає книга. Ставши читачем, учень є володарем багатющого скарбу думок, почуттів, моральних понять, естетичних уявлень. Осмислене читання книжок, роздуми над ними – це засіб розвитку й удосконалення людського розуму, почуттів.

Таким чином, шкільна бібліотека є одним із важливих осередків, центром духовного життя й виховання системи цінностей читача-школяра та громадянина-патріота в школі. Саме в бібліотеці задовольняється багато дитячих інтересів, нерідко загоряється вогник, що пробуджує мрію...

Література

1. Бойко А. Педагогічний потенціал національно-культурних традицій / А. Бойко // Рідна школа. – 1999. – № 10. – С. 12-15.
2. Запорожець О. О. Діяльність сучасної шкільної бібліотеки в умовах національного відродження української школи / О. О. Запорожець // Шкільний бібліотекар. – 2011. – № 6. – С. 2-4.
3. Запорожець О. О. Шкільна бібліотека – територія творчості / О. О. Запорожець // Шкільний бібліотекар. – 2013. – № 10. – С. 2-4.
4. Підласий І. Ідеали українського виховання / І. Підласий // Рідна школа. – 2000. – № 4. – С. 6-13.
5. Бібліотечний воркшоп [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vkonline.ru/content/view/59996/bibliotechnyj-vorkshop>.
6. Бібліотечний калейдоскоп [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://biblkaleidoskop.blogspot.com/2012_03_01_archive.html.
7. Розвиток креативних здібностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://te.zavantag.com/docs/338/index-13183.html>

Віночок українських оберегів

Літературно-народознавче свято для учнів 6-8 класів

1-й учень. У нас сьогодні справжнє свято:

Дивіться, як гостей багато.

Ми раді привітати в цьому залі вас!

Усіх, хто як на свято, завітав до нас.

2-й учень. Для вас ми диво власноруч створили,

І зал шкільний цей ми перетворили

В світлицю, що нам хату українську

Нагадує іще прапрадідівську.

Бібліотекар. Недаремно саме на світлицю перетворився сьогодні наш зал, бо ми будемо говорити про те, що прийшло до нас від попередніх поколінь. І головне, що ми взяли від наших предків, – це любов до рідної землі.

3-й учень. На землі великій

Є одна країна:

Гарна, неповторна,

Красна, як калина.

І живуть тут люди

Добрі, працьовиті.

І скажу, до речі,

Ще й талановиті.

4-й учень. Землю засівають

І пісні співають,

На бандурі грають

І вірші складають

Про ліси і гори,

І про синє море,
Про людей і квіти...
То скажіть же, діти,
Що це за країна?

Усі: Наша Україна!

Звучить пісня «Мій рідний край» (авт. Світлана Весна).

Бібліотекар. Святою для кожної людини є земля, де вона зробила перший крок, вимовила перше слово, почула мамину пісню-колісанку, пішла стежиною до школи. Ці почуття вічні. Це – Батьківщина. Про неї складають вірші й пісні, про неї, про її символи йтиме сьогодні наша розмова, яку розпочнемо поетичними рядками.

5-й учень. В ріднім краї хатина,
Під віконцем калина,
Тиха казка бабусі,
Ніжна пісня матусі,
Під тополями хата,
Під вербою криниця,
В чистім полі пшениця.

6-й учень. У всіх людей одна святиня.
Куди не глянь, де не питає,
Рідніше їм своя пустиня,
Аніж земний в чужині рай.
Нема без кореня рослини,
А нас, людей, без Батьківщини.

Бібліотекар.

Готуючись до сьогоднішньої розмови, ви об'єднались у групи. Кожна група провела пошукову роботу, щоб зібрати матеріал і розповісти всім про той чи інший народний символ. Першу квітку у вінок народних символів України влітає перша група.

7-й учень. Символ, який обрали ми, – **українська пісня**. Це живий скарб, що йде від покоління до покоління, несучи радість або смуток, чаруючи людську душу, даючи їй силу й натхнення. Минають століття, змінюються покоління, а народні пісні залишаються. Вони володіють чудовою здатністю полонити людські серця, допомагати у праці, овівати радістю відпочинок, розраджувати в горі, тамувати душевний біль. Скільки зірок на небі, скільки квітів на Землі, стільки й пісень в Україні.

Звучить пісня «Там червона калина» (Наталя Май).

Бібліотекар. Мандруємо далі в дивосвіт народних символів. Запрошуємо наступну групу.

8-й учень. Рідна хата – наша берегиня. Вона зігріта теплом материнської любові, осяяна мудрою усмішкою батька. Біла хата – це символ чистоти, морального здоров'я, душевної краси. У ній – корінь нашого роду, все одвічне, як життя. Вона – символ добра й надії. Її любили, про неї згадували в далекій дорозі, разом із матір'ю і батьком, як одне ціле. Українська хата – це колиска нашого

народу. З неї пішли у світ велетні духу й думки Григорій Сковорода, Богдан Хмельницький, Тарас Шевченко, Іван Франко, Олександр Довженко (проектуються фото української хати)

Звучить «Коломийка».

Бібліотекар. Наше знайомство з народною символікою триває. І наступна група продовжує плести наш вінок.

9-й учень. Невід'ємна частина нашого побуту рушник, який можна порівняти з піснею. Без рушника, як і без пісні, неможливе народження дитини, одруження молодят, зустріч гостей. Не було жодної хати в Україні, де не палахкотили б вишиті узорами рушники. Хлібом-сіллю на рушнику після закінчення жнив зустрічають хліборобів. В Україні поширений звичай накривати рушником хліб на столі. Рушник символізує чистоту почуттів, глибину безмежної любові до своїх дітей, до всіх, хто не черствіє душею. Рушник передавали як оберіг із роду в рід, від покоління до покоління.

10-та учениця. Матуся вишитий рушник

Мені на долю дарувала,
З любов'ю й радістю мені
Слова пророчі промовляла:
– Візьми на щастя цей рушник:
Тобі він в горі допоможе,
В житті твоєму провідник –
Він вивести з нещастя зможе.
Запам'ятала ці слова,
Які матуся говорила,
І цей кусочок полотна
Навіки в серці залишила.

Звучить «БЛАГОСЛОВЕННА МЕЛОДІЯ» Мирослав Скорика.

Бібліотекар. Дякую за розповідь і за виконання музичного твору. Сподіваюсь, виступ наступної групи буде не менш цікавим, а їхня квітка буде не менш барвистою.

11-й учень. Наша розповідь – про символ життя. Думаю, ви здогадалися, що це хліб. З давніх-давен він у великій пошані в народі. Із хлібом-сіллю на вишитому рушнику зустрічають в Україні найпочесніших гостей. Він – ознака гостинності українського народу. Хліб на столі – велика радість людям. Свіжий, духмяний, він увібрав у себе тепло сонця, всю щедрість матінки-землі, усю наснагу й невтомність людської праці. Хліб! Яке тепле й щире почуття поваги викликає це слово в серці кожної людини! Важливу роль відіграє хліб в обрядах і звичаях українців.

12-й учень. Ми хлібом-сіллю друзів зустрічаєм,
Хай буде більше в світі нас, братів!
Хай у кожній хаті пахне коропаєм,
Щоб люд ніколи хліба не просив!

13-й учень. Але не тільки хлібом єдиним живе людина. Багато чого вирощували люди в саду та на городі. З цих продуктів готували різні страви.

На городі урожай –
Що захочеш, те збирай!
Огірки і помідори,

І морквицю, і салат,
Цибулини, і перчини,
І капусти цілий ряд.
А в саду поспіли сливи,
Яблука і груші.
Ой, які ж вони красиві –

Усі. Покуштуймо дружно!

Сценка «Усі родичі гарбузові на новий лад».

Бібліотекар. Кожного дня ми використовуємо посуд у своєму побуті, не особливо замислюючись над тим, а яким він був колись? Наші предки дбали, щоб у домі було красиво та затишно. Вплітаємо останню на сьогодні квітку у наш імпровізований вінок. Чим прикрашені її пелюстки?

14-й учень. Традиційним українським посудом є: миски, макітри, горщики, глечики. Український національний посуд – це скарбниця національної культури. Українська земля завжди славилася народними майстрами. Така майстерність передавалася із покоління в покоління.

Бібліотекар. На жаль, наша зустріч завершується, але всіх, хто хоче докладніше познайомитися з народними промислами, народними звичаями, традиціями, запрошую в бібліотеку, де для вас є багато цікавих книг із цієї теми.

15-й учень. Про вкраїнські символи ви нам розказали,
Про рушник і вишиванку дещо ми узнали,
Хліб і пісню українську вам вдалось з'єднати,
І з любов'ю ми згадали про вкраїнську хату.

Бібліотекар. Щиро дякую, сподіваюся на подальшу співпрацю з таким творчим класом.

**Бібліографічна інформація як вторинно-документальна
інформація бібліотеки**

**5.1. Особливості національно-патріотичного виховання дітей
у сучасних умовах**

*Список видань бібліотеки
Харківської академії неперервної освіти*

*Жеребкіна З. Г., завідувач бібліотеки,
Проценко О. А., бібліотекар*

І. Формування національної свідомості учнів

1. Аббас Н. Форми і засоби громадянської освіти школярів / Наталя Аббас // Школа. – 2012. – № 4. – С. 57-61.
2. Андрусенко Н. Будь сином не тільки батька твого – будь сином народу свого: тиждень патріотичного виховання / Наталія Андрусенко, Галина Джемула, Ольга Бахтіна // Учитель початкової школи. – 2015. – № 4. – С. 47-50.
3. Багацький В. В. Військово-патріотичне виховання молоді – актуальна проблема загальноосвітньої школи / В. В. Багацький // Завучу. Усе для роботи. – 2016. – № 1-2. – С. 37-40. – вкладка.
4. Балик В. Й. Я єсть народ, якого правди сила ніким звойована ще не була: національно-патріотичне виховання / В. Й. Балик // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2016. – № 6. – С. 19-22.
5. Бачурська Т. А. Форми та методи патріотичного виховання дітей у системі навчально-виховної роботи гімназії / Т. А. Бачурська // Виховна робота в школі. – 2016. – № 1. – С. 9-13.
6. Бех І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / Іван Бех, Катерина Чорна // Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садом. – 2015. – № 3-4. – С. 44-65.
7. Бех І. Державницьке виховання як суспільно-освітній пріоритет / Іван Бех // Педагогіка і психологія. – 2015. – № 2. – С. 14-17.
8. Бех І. Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання / Іван Бех // Рідна школа. – 2015. – № 1-2. – С. 3-6.
9. Большакова Н. О. Проектування системи національно-патріотичного виховання в школі / Н. О. Большакова, Н. Б. Чалик // Виховна робота в школі. – 2015. – № 12. – С. 18-26.
10. Бондаренко О. Ю. Актуальні питання патріотичного виховання / О. Ю. Бондаренко // Історія та правознавство. Позакл. робота. – 2014. – № 3. – С. 5-9.

11. Бондаренко О. Ю. Як виховати патріота? : окремі аспекти практичного досвіду / О. Ю. Бондаренко // Історія та правознавство. Позакл. робота. – 2014. – № 4. – С. 10-12.
12. Боярчук О. І. Диспут «Сучасний патріотизм: мода чи життєва необхідність?»: 10-11 класи / О. І. Боярчук // Виховна робота в школі. – 2016. – № 8. – С. 21-28.
13. Буйна Н. А. Взаємодія школи, сім'ї, громадськості у формуванні свідомого громадянина-патріота / Н. А. Буйна // Виховна робота в школі. – 2016. – № 2. – С. 8-10.
14. Виховуємо любов до Батьківщини: планування роботи з національно-патріотичного виховання для загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів // Позакласний час. – 2016. – № 10. – С. 7-16.
15. Войтенко Н. М. Християнські засади любові до Батьківщини, патріотизм і волонтерство / Н. М. Войтенко // Історія та правознавство. Позакласна робота. – 2016. – № 7. – С. 15-20.
16. Волкова Н. П. Виховання патріотизму в родині / Н. П. Волкова // Виховна робота в школі. – 2016. – № 3. – С. 34-36.
17. Ворожбіт В. В. Українознавчі засади національного виховання школяра / В. В. Ворожбіт // Вивчаємо українську мову та літературу. Позакласна робота. – 2014. – № 1. – С. 2-6.
18. Виховання громадянина, патріота, гуманіста : наук.-метод. посіб. / К. І. Чорна. – К. : ХІК, 2004. – 96с. – ISBN 966-96401-4-8.
19. Виховання моральності підростаючого покоління : науково-методич. посібник / К. І. Чорна, В. О. Білоусова, Н. І. Ганусенко [та ін.]. – К. : Богдана, 2005. – 288с. – ISBN 966-7058-74-3.
20. Волин О.В. Національне виховання – невід'ємна складова гармонійного розвитку особистості / О. В. Волин // Виховна робота в школі. – 2012. – № 4. – С. 2-4.
21. Ворожбіт В. В. Українознавчі засади національного виховання школяра / В. В. Ворожбіт // Вивчаємо укр. мову та літературу. Позакл. робота. – 2014. – № 1. – С. 2-6.
22. Гавриш Н. Національне виховання учнівської молоді / Ніна Гавриш, Ганна Ситник. – К. : Шк.світ, 2011. – 128 с. – (Бібліотека «Шк. світу»). – ISBN 978-966-451-590-7.
23. Гарнійчук В. Патріотичне виховання в українській педагогічній науці: наукові підходи та концепції / Вікторія Гарнійчук // Історія в школі. – 2014. – № 4-5. – С. 1-12.
24. Герої не вмирають: матеріали пошуково-краснознавчої роботи навчальних закладів Харківщини про земляків – Героїв Небесної сотні та воїнів, загиблих в зоні АТО. – Х. : КЗ «Харківська обласна станція юних туристів», 2015. – 62 с.
25. Гіщинський В. Б. Патріотизм – сплав почуття і думки, розуму і серця / В. Б.Гіщинський // Педагогічна майстерня. – 2016. – № 3. – С. 27-31.
26. Голобородова М. М. Концептуальні засади патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / М. М. Голобородова // Виховна робота в школі. – 2016. – № 5. – С. 2-6.

27. Горак В. В. Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління в Україні: сучасний стан : аналітичний огляд / В. В. Горак // Шкільна бібліотека плюс. – 2015. – лип. (№ 13-14). – С. 20-26.
28. Горб Т. Й. Громадянське виховання: інструменти дотику до особистості / Т. Й. Горб // Виховна робота в школі. – 2014. – № 3. – С. 2-4.
29. Джерело педагогічних інновацій. Національно-патріотичне виховання у навчальних закладах : наук.-метод.журнал. Вип. № 2 (10). – Х. : Харківська академія неперервної освіти, 2015. – 224 с.
30. Джерело педагогічної майстерності. Громадянська освіта школярів : наук.-метод. журнал. Вип. № 1 (33). – Х. : ХОНМІБО, 2005.
Ч. 1. 92 с.
Ч. 2. 108 с.
31. Допризовна підготовка і військово-патріотичне виховання в школі // Директор школи. – 2004. – лип. (№ 27-28). – Спецвипуск.
32. Духовно-моральне виховання особистості: інноваційний підхід // Позакласний час плюс. – 2008. – № 11. – Спецвипуск.
33. Дяченко Н. І. Виховання громадянина-патріота у практиці роботи шкільних бібліотекарів Кіровоградщини / Н. І. Дяченко // Шкільна бібліотека плюс. – 2015. – квіт. (№ 7-8). – С. 16-19.
34. Жукова О. Виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства / Ольга Жукова // Рідна школа. – 2013. – № 12. – С. 50-55.
35. Зоря Ю. М. Сучасні рідходи до створення патріотично спрямованого виховного середовища засобами інформаційно-комунікаційних технологій / Ю. М. Зоря // Основи захисту Вітчизни. – 2015.– №7.– С.8-10.
36. Зубалій М. Класифікація методів військово-патріотичного виховання допризовної молоді : за науковою літературою / Микола Зубалій // Фізичне виховання в рідній школі. – 2015. – № 3. – С. 36-39.
37. Ігнатюк Т. Формування соціального досвіду дітей та учнівської молоді шляхом національного виховання / Тамара Гнатюк, Валентина Кальченко // Рідна школа. – 2015. – № 7-8. – С. 63-67.
38. Історія української армії від давнини до сучасності // Позакласний час. – 2013. – № 21-22. – С. 58-59.
39. Калюта М. М. Упровадження інноваційних технологій національно-патріотичного виховання учнів у навчально-виховному процесі школи / М. М. Калюта // Виховна робота в школі. – 2016. – № 8. – С. 17-20.
40. Канашко О. Громадянсько-патріотичне виховання та соціалізація особистості / Ольга Канашко // Рідна школа. – 2014. – № 6. – С. 34-37.
41. Кардашова І. Виховуємо патріотів України / Ірина Кардашова // Директор школи, лицею, гімназії. – 2013. – № 5. – С. 60-64.
42. Кірішко Л. М. Формування національної свідомості учня засобами народознавства / Л. М. Кірішко // Виховна робота в школі. – 2015. – № 4. – С. 6-10.
43. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: затв. наказом МОН України від 16.06.2015 р. № 641 // Інформаційний збірник та коментарі МОН України. – 2015. – № 8. – С. 87-95.
44. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: затв. наказом МОН України від 16.06.2015 р. № 641 // Інформаційний збірник та коментарі МОН України. – 2015. – № 8. – С. 87-95.

45. Копач С. Національно-патріотичне виховання : накази / С. О. Копач, І. І. Стеценко ; упоряд. М. Голубенко. – К. : Ред. газет з управління освітою, 2014. – 128 с. – (Б-ка «Шк. світу»). – ISBN 978-966-2757-42-2.
46. Курган О. В. Моніторингове дослідження національно-патріотичного виховання за умов сучасного освітнього процесу / О. В. Курган // Виховна робота в школі. – 2016. – № 10. – С. 2-7.
47. Кучеренко О. Громадянське виховання учнів в умовах інноваційної школи / О. Кучеренко // Виховна робота в школі. – 2012. – № 1. – С. 41-43.
48. Куштим Л. О. Громадянське виховання як основа формування національно свідомої, соціально-адаптованої особистості / Л. О. Куштим // Історія та правознавство. Позакласна робота. – 2016. – № 4. – С. 20-24.
49. Луговська С. Виховання патріотичних цінностей – пріоритетне завдання сучасної української школи / С. О. Луговська // Виховна робота в школі. – 2013. – № 8. – С. 14-16.
50. Мартиненко І. Громадянське виховання особистості : досвід / Ірина Мартиненко, Юлія Прудникова // Школа. – 2012 – № 4. – С. 62-65.
51. Матях Л. А. Я – волонтер! Я – патріот! : соціальний шкільний проект / Л. А. Матях // Педагогічна майстерня. – 2016. – № 3. – С. 18-23.
52. Махно О. До джерел громадянськості / О. П. Махно // Виховна робота в школі. – 2012. – № 2. – С. 2-27.
53. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : затв. наказом МОН України від 16.06.2015 р № 641 // Інформаційний збірник та коментарі МОН України. – 2015.– № 7. – С. 70-95.
54. Мойсеєнко А. А. Роль учнівського самоврядування в організації патріотичного виховання загальноосвітнього навчального закладу / А. А. Мойсеєнко // Виховна робота в школі. – 2016. – № 10. – С. 49-53.
55. Моральні цінності в моєму житті: тренінг // Позакласний час. – 2013. – № 15-16. – С. 30-31.
56. Назаренко Г. А. Методика підготовки педагогів до патріотичного виховання учнів / Г. А. Назаренко // Педагогічний вісник. – 2010. – № 1. – С. 24-29.
57. Національно-патріотичне виховання // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2016. – № 10. – С. 19-47.
58. Національно-патріотичне виховання в системі освіти : методичний посібник / за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. – Х. : Харківська академія неперервної освіти, 2015. – 208 с.
59. Національно-патріотичне виховання – державний пріоритет національної безпеки : витяг із щорічної доповіді Президенту України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні 2015року // Фізичне виховання в рідній школі. – 2016. – № 2. – С. 13-21.
60. Незалежна і єдина – наша ненька Україна: національно-патріотичне виховання // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2016. – № 5. – Спецвипуск.
61. Овсієнко С. Формування активної громадянської позиції особистості учня / С. М. Овсієнко, С. Г. Ільченко // Виховна робота в школі. – 2012. – № 2. – С. 37-38.

62. Остапенко О. Концепція загальнодержавної Програми військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / Олександр Остапенко, Микола Зубалій // Початкова школа. – 2015. – № 9. – С. 18-20.
63. Павлюк Л. П. Громадянсько-патріотичний проект ради шкільного співуправління «Хай у серці кожної людини живе любов до України» / Л. В. Павлюк // Виховна робота в школі. – 2015. – № 10. – С. 6-7.
64. Петегирич О. М. Досвід роботи школи з реалізації концепції національно-патріотичного виховання / О. М. Петегирич // Виховна робота в школі. – 2015. – № 2. – С. 9-17.
65. Полякова О. П. Упровадження концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді у виховний процес гімназії / О. П. Полякова // Виховна робота в школі. – 2016. – № 1. – С. 2-8.
66. Приходько Г. Ю. Роль мономіфологічних історій у патріотичному вихованню школярів / Г. Ю. Приходько // Педагогічний вісник. – 2010. – С. 30-32.
67. Римар Н. В. Країно моя – Україно, найдорожча для мене земля / Н. В. Римар // Класний керівник. Усе для роботи. – 2016. – № 9. – С. 30-32.
68. Рябуха А. П. Національно-патріотична робота в школі / А. П. Рябуха // Педагогічна майстерня. – 2015. – № 9. – С. 11-20.
69. Сенченко О. В. О. Сухомлинський: п'ять поглядів на проблему свободи і відповідальності в контексті громадянського виховання : педагогічні читання / О. Сенченко // Світ виховання. – 2013. – № 2. – С. 23-26.
70. Сергієчко Г. Формування національної свідомості учнів в умовах сучасної гімназії / Галина Сергієчко // Рідна школа. – 2014. – № 6. – С. 62-66.
71. Сердюк І. О. Концептуальна модель виховної роботи «Я–людина, патріот, громадянин, гуманіст, сім'янин» / І. О. Сердюк // Виховна робота в школі. – 2012. – № 11. – С. 13-18.
72. Скрипник О. О. Сучасні аспекти патріотичного виховання через забезпечення розвитку музейної справи в закладах освіти / О. О. Скрипник // Виховна робота в школах України. – 2015. – № 8. – С. 42-48.
73. Степаненко І. Ю. Виховання патріотизму й національної свідомості учнів шляхом використання елементів інноваційних технологій : програма виховної роботи кл. керівника / І. Ю. Степаненко // Вивчаємо українську мову та літературу. Позакласна робота. – 2014. – № 1. – С. 2-6.
74. Слюсаревський М. М. Громадянська компетентність старшокласників у контексті викликів суспільної самоорганізації / М. М. Слюсаревський // Педагогіка і психологія. – 2015. – № 2. – С. 35-44.
75. Сухомлинська О. В. Громадянське виховання і сучасна освіта: від здобутого – до нових акцентів і наголосів / О. В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія. – 2015. – № 2. – С. 5-13.
76. Углова О. В. Національно-патріотичне виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів в умовах модернізації них суспільних змін: реком. бібліографічний список / О. В. Углова, Л. І. Самчук // Шкільна бібліотека плюс. – 2016. – жовт. (№ 19-20). – С.1 5-31.
77. Фізичне та військово-патріотичне виховання в загальноосвітніх навчальних закладах: інтегрований підхід : навч.-метод. посіб. / уклад. Т. С. Бондар, В. В. Золочевський, Є І. Жилін ; за заг.ред. Л. Д. Покроєвої. – Х. : Харківська академія неперервної освіти, 2015. – 172с.

78. Хавіна С. Я. Політкультурна компетентність молоді в умовах сучасного суспільного простору / С. Я. Хавіна, Н. В. Столяревська // Вивчаємо укр. мову та літературу. Позакл. робота. – 2014. – № 7. – С. 2-4.
79. Чепурна Н. М. Шляхи формування патріотизму учнівської молоді / Н. М. Чепурна // Педагогічний вісник. – 2015. – № 1. – С. 12-14.
80. Черкашина Т. С. Національно-патріотичне виховання школярів: цілі та завдання / Т. С. Черкашина // Історія та правознавство. Позакласна робота. – 2015. – № 8. – С. 13-16.
81. Черкашина Т. С. Організаційно-методична діяльність з національно-патріотичного виховання учнів / Т. С. Черкашина // Історія та правознавство. Позакласна робота. – 2015. – №10. – С.2-5.
82. Черних О. Духовно-моральний розвиток учнів: навчання в домашніх умовах, морально-етичне виховання / О. В. Черних. – Х. : Основа, 2012. – 112с. – (Б-ка ж. «Управління школою»; вип. 1 (109). – ISBN 978-617-00-1212-8.
83. Шепелявенко Т. Г. Україно, моя Україно : виховний захід / Т. Г. Шепелявенко // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2016. – № 6. – С. 13-18.
84. Шклярєнко Л. Г. Справжніми патріотами не народжуються, ними стають / Л. Г. Шклярєнко // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2016. – № 3. – С. 2-4; Педагогічна майстерня. – 2016. – № 3. – С. 24-26.
85. Школа патріотичного виховання: план виховної роботи на I півріччя навчального року // Позакласний час. – 2016. – № 8. – С. 35-42.
86. Я – майбутній захисник України: методичні рекомендації до організації роботи гуртків військово-патріотичного напрямку та вивчення основ військової справи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів / О. І. Пожиленко, В. К. Борщов, Г. С. Вербельчук. – Х. : Харківська академія неперервної освіти, 2015.– 48с.

II. Національно-патріотичне виховання дошкільників

1. Бех І. Виховуємо патріотизм як почуття і цінність / Іван Бех // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2016. – № 6. – С. 4-8.
2. Бех І. Патріотизм має бути дієвим: сучасний підхід до патріотичного виховання / Іван Бех // Дошкільне виховання. – 2016. – № 8. – С. 2-3.
3. Богуш А. Патріотичне виховання починається з доброти / Алла Богуш // Дошкільне виховання. – 2014. – № 11. – С. 4-7.
4. Богуш А. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому саду / Алла Богуш // Дошкільне виховання. – 2016. – № 2. – С. 2-5.
5. Зівако К. Улюблений куточок рідного міста : інтегроване заняття з патріотичного виховання для дітей старшого дошкільного віку / Катерина Зівако // Дит. садок. – 2015. – квіт. (№ 8). – С. 23-24.
6. Іванюк Г. Україна – це моя Батьківщини : заняття для дітей старшого дошкільного віку / Галина Іванюк // Дитячий садок. – 2016. – верес. (№ 18). – С. 4-5.
7. Каплуновська О. Сучасний погляд на патріотичне виховання: особливості роботи з дошкільнятами / Олена Каплуновська // Дошкільне виховання. – 2015. – № 8. – С. 8-9.

8. Корчак Н. Ту країну, де живем, Україною зовем : виховний захід для дітей старшого дошкільного віку) / Ніна Корчак // Дитячий садок. – 2016. – лип. (№ 14). – С. 9-11.
9. Кричун Ю. Виховання патріотів у сучасних умовах : семінар для педагогів / Юлія Кричун // Дитячий садок. Управління. – 2016. – черв. (№ 6). – С. 28-31.
10. Носачова Т. Патріотизм плекається в родині / Тетяна Носачова, Наталія Волошина // Дошкільне виховання. – 2016. – № 6. – С. 10-12.
11. Обшарська Р. Шевченкова зоря : тематична розвага для дітей старшого віку з патріотичного виховання / Раїса Обшарська // Дитячий садок. – 2016. – лип. (№ 14). – С. 4-5.
12. Пасікова О. Патріотизм починається з колиски / Олена Пасікова, Ніла Клунська // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2016. – № 6. – С. 9-14.
13. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку: методичний посібник / уклад. А. С. Остапенко, Н. Ф. Кугуєнко, М. В. Коченгіна ; за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. – Х. : Харківська академія неперервної освіти, 2015. – 472 с.
14. Пентій О. Виховання патріотично налаштованої особистості дошкільника / Ольга Пентій, Інна Новосьолова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. – № 8. – С. 16-21.
15. Погрібняк Н. Національне виховання засобами живопису: методичний аспект / Ніна Погрібняк // Дошкільне виховання. – 2016. – № 8. – С. 4-7.
16. Примушко Н. Україна – це ми! : з досвіду патріотичного виховання дітей / Наталія Примушко, Тамара Серга // Дошкільне виховання. – 2016. – № 8. – С. 8-10.
17. Про організацію національно-патріотичного виховання в дошкільних навчальних закладах: інструктивно-методичні рекомендації: додаток до листа МОНУ від 25.07.2016 р. № 1-9/396 // Дошкільне виховання. – 2016. – № 9. – С. 11-15.
18. Раткевич І. Виховуємо патріотів: дидактичні ігри з розвитку діалогічного мовлення для дітей середнього та старшого дошкільного віку / Інна Раткевич // Дитячий садок. Мистецтво. – 2016. – серп. (№ 8). – С. 8-11.
19. Романюк І. Мотивуємо педагогів до фахової творчості : конкурс на кращу розробку заходу з національно-патріотичного виховання / Ірина Романюк // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. – № 8. – С. 30-35.
20. Сопільник Б. Національно-патріотичне виховання особистості в умовах сучасного ДНЗ : проект / Броніслава Сопільник, Людмила Осадчук // Дитячий садок. Управління. – 2015. – верес. (№ 9). – С. 18-29.
21. Троян Н. Дитячий туризм як засіб патріотичного виховання старших дошкільників / Наталія Троян // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. – № 11. – С. 54-58.
22. Хращевська Л. Без верби й калини – нема України : заняття для дітей старшого дошкільного віку / Лариса Хращевська // Дитячий садок. – 2016. – серп. (№ 16). – С.4-6.
23. Хращевська Л. Основи громадянського виховання дошкільників та їх реалізація / Лариса Хращевська // Дитячий садок. Управління. – 2016. – серп. (№ 8). – С. 15-23.

24. Шевченко П. Виховати патріота України / Парасковія Шевченко, Тетяна Артюр // Дитячий садок. Управління. – 2015. – квіт. (№ 4). – С. 26-31.
25. Ярова О. Маленькі патріоти / Ольга Ярова // Дитячий садок. – 2016. – трав. (№ 10). – С. 11-12.

III. Національно-патріотичне виховання початкової школи

1. Временко Л. Урок громадянської освіти / Людмила Временко // Початкова школа. – 2014. – № 8. – С. 54-56.
2. Білик С. В. Нащадки козацької слави: організація національно-патріотичного виховання молодших школярів на військово-козацьких традиціях / С. В. Білик. – Х. : Основа, 2015. – 177 с. – (Б-ка ж. «Початкове навчання та виховання»; вип. 2 (134)). – ISBN 978-617-00-2318-6.
3. Кірик М. Формування національної самосвідомості учнів: основні завдання та шляхи їх реалізації / Марія Кірик // Учитель початкової школи. – 2015. – № 8. – С. 8-12.
4. Киричок В. А. Сучасні тенденції патріотичного виховання молодших школярів / В. А. Киричок // Педагогічний вісник. – 2010. – № 1. – С. 21-23.
5. Копач С. Національно-патріотичне виховання : накази / С. О. Копач, І. І. Стеценко ; упоряд. М. Голубенко. – К. : Ред. газет з управління освітою, 2014. – 128 с. – (Б-ка «Шк.світу»). – ISBN 978-966-2757-42-2.
6. Любченко О. Виховання національно свідомого громадянина України на уроках української мови / О. Любченко // Початкова школа. – 2016. – № 3. – С. 1-4.
7. Майданюк А. Задачу розв'яжи, про Україну розкажи! / Аніта Майданюк // Учитель початкової школи. – 2015. – № 3. – С. 36-38.
8. Маркіна С. Формування моральних цінностей у молодших школярів на основі педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського / Світлана Маркіна // Початкова школа. – 2014. – № 9. – С. 13-15.
9. Моя країна – Україна: збірник тематичних диктантів національно-патріотичного спрямування / упоряд. Н. О. Чернова. – Х. : Основа, 2016. – 176 с. – (Б-ка ж. «Початкове навчання та виховання»; вип. 8 (152)). – ISBN 978-617-00-2727-6.
10. Нетудихатка А. П. Форми, методи і засоби патріотичного виховання у початковій школі / А. П. Нетудихатка // Початкове навчання та виховання. – 2015. – № 34-36. – С. 2-9.
11. Павлуткіна Л. Я люблю Україну : інтелектуальна гра / Людмила Павлуткіна // Учитель початкової школи. – 2015. – № 6. – С. 41-44.
12. Патріотичне виховання в сучасних навчальних закладах / упоряд. Ж. М. Сташко. – К. : Шкільний світ, 2015. – 120 с. – (Б-ка «Шкільного світу»). – ISBN 978-966-2755-50-3.
13. Приймак Л. А. Національно-патріотична тематика на уроках математики : завдання для самостійної, парної або групової роботи на уроках математики: 3 клас / Л. А. Приймак // Початкове навчання та виховання. – 2015. – № 30. – фаховий сервер № 30.
14. Присяжна Л. Уроки мужності у початкових класах / Людмила Присяжна // Початкова школа. – 2016. – № 3. – С. 5-6.

15. Седова Т. Д. Використання медіаресурсів у національно-патріотичному вихованні молодших школярів: з досвіду роботи / Т. Д. Седова, Л. П. Ампілогова, В. С. Рижкова // Початкове навчання та виховання. – 2016. – № 22-24. – С. 53-56; Виховна робота в школі. – 2016. – № 6. – С. 42-47.
16. Чмиренко Н. М. Україна понад усе: творчі завдання та ігри з патріотичного виховання молодших школярів / Н. М. Чмиренко // Початкове навчання та виховання. – 2016. – № 22-24. – С. 5-38.

IV. Національно-патріотичне виховання учнів на уроках

1. Божок Т. Формування патріотизму як особистісного ресурсу учнів засобами музичного мистецтва / Т. Божок // Мистецтво та освіта. – 2015. – № 3. – С. 19-25.
2. Войтків Г. Національно-патріотичне виховання учнів на уроках фізики / Галина Войтків, Петро Якубовський // Фізика та астрономія в рідній школі. – 2015. – № 5. – С. 5-7.
3. Гарнійчук В. Використання дидактичних ігор в процесі виховання патріотизму / Валентина Гарнійчук // Історія в школі. – 2009. – № 7-8. – С. 18-25
4. Гарнійчук В. Дискусія як один з методів виховання патріотизму старших підлітків / Валентина Гарнійчук // Історія в школі. – 2009. – №. 3. – С. 27-30.
5. Грязнова В. І. Роль громадянсько-патріотичного виховання у формуванні життєвих компетенцій учнів / В. І. Грязнова // Історія та правознавство. Позакласна робота. – 2016. – № 5. – С. 6-9.
6. Гудкова С. С. Національно-патріотичний аспект у вихованні учнів на уроках німецької мови / С. С. Гудкова // Німецька мова в школі. – 2016. – № 7. – С. 7-12; № 5. – С.1 4-19.
7. Єрмоєнко Е. Національна дитячо-юнацька військово-спортивна гра «Хортинг-Патріот» як форма національно-патріотичного виховання / Едуард Єрмоєнко // Фізичне виховання в рідній школі. – 2016. – № 4. – С. 40-46.
8. Єрмоєнко Е. Військово-патріотична програма та прикладний хортинг / Едуард Єрмоєнко // Фізичне виховання в рідній школі. – 2015. – № 3. – С. 25-29.
9. Завада О. В. Патріотичне виховання на уроках інформатики / О. В. Завада // Інформатика в школі. – 2016.– № 9.– С.18-21.
10. Захарова Р. І. Національно-патріотичне виховання в роботі шкільної бібліотеки / Р. І. Захарова // Шкільний бібліотекар. – 2016. – № 9. – С. 12-14.
11. Заярна А. О. Виховання національної самосвідомості на уроках географії / А. О. Заярна // Географія. – 2016. – № 3-4. – С. 17-26.
12. Зелений В. Військово-патріотичне виховання учнів 10-11 класів у процесі занять хортингом / Василь Зелений // Фізичне виховання в рідній школі. – 2015. – № 4. – С. 36-38.
13. Зубрицька Т. Ф. Патріотичне виховання на уроках географії / Т. Ф. Зубрицька // Географія. – 2015. – № 21-22. – С. 9-16.

14. Історія української армії від давнини до сучасності // Позакласний час. – 2013. – № 21-22. – С. 58-59.
15. Карпусь Н. В. Формування національної свідомості учнів засобами українознавства / Н. В. Карпусь // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2015. – № 34-36. – С. 4-11.
16. Клепач Т. Патріотизм у світогляді Тараса Шевченка : підготовка до написання твору-роздуму: 9 клас / Т. Клепач // Вивчаємо укр. мову та л-ру. – 2014. – № 9. – С. 32-37.
17. Комарницька О. Е. Національно-патріотичне виховання на уроках англійської мови / О. Е. Комарницька // Англійська мова та література. – 2016. – № 24. – С. 4-8.
18. Маленко О. О. Національно-патріотичні почуття українців: міфи, реальність, перспективи / О. О. Маленко // Вивчаємо укр. мову та літературу. Позакл. робота. – 2014. – С. 4-5. – Пілотний випуск.
19. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах // Географія. – 2015. – № 15-16. – С. 7-10.
20. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах: трудове навчання // Трудова підготовка в рідній школі. – 2015. – № 4. – С. 6-7; Трудове навчання в школі. – 2015. – № 13-14. – С. 2-5.
21. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах // Русский язык и литература в школах Украины. – 2015. – № 8. – С. 6-9.
22. Навчальна програма факультативу курсу за вибором, гуртка «Патріотичні військово-спортивні ігри» // Фізичне виховання в рідній школі. – 2016. – № 1. – С. 28-32.
23. Національно-патріотичне виховання у загальноосвітніх навчальних закладах // Фізика в школах України. Позакласна робота. – 2015. – № 8. – С. 2-6.
24. Ніколенко О. Патріотичне і морально-етичне виховання у процесі вивчення зарубіжної літератури у 7 класі / Ольга Ніколенко // Всесвітня література в школах України. – 2015. – № 6. – С. 3-6.
25. Олійник А. Ю. Формування національно-патріотичного виховання на уроках географії / А. Ю. Олійник // Географія. – 2016. – № 5-6. – С. 2-8.
26. Патріотичне виховання школярів засобами природничо-математичної освіти : метод. рекомендації / уклад. О. С. Дубовик, В. Р. Маслова, Н. О. Гладушина [та ін.]. – Луганськ : СПД Резников В.С., 2007. – 272 с. – ISBN 978-966-8195-62-4.
27. Приходько І. Ф. Україноцентрична ідея в українській літературі як основа національно-патріотичного виховання учнів / І. Ф. Приходько // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2016. – № 10-11. – С. 56-62.
28. Радецька Т. Національне виховання на уроках української мови та літератури / Т. Д. Радецька // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2014. – № 13-14. – С. 2-10.
29. Сорока В. Національно-патріотичне виховання – не окремий предмет, а частина життя учня / Валентина Сорока // Фізичне виховання в рідній школі. – 2015. – № 3. – С. 34.

30. Скоробагатько О. Т. Патріотичне виховання на уроках літератури рідного краю: 7 клас / О.Т. Скоробагатько // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2015. – № 33. – С. 28-34.
31. Степаненко І. Ю. Виховання патріотизму й національної свідомості учнів шляхом використання елементів інноваційних технологій : програма виховної роботи кл. керівника / І. Ю. Степаненко // Вивчаємо укр. мову та літературу. Позакл. робота. – 2014. – № 3. – С. 2-6.
32. Федченко Н. Г. Патріотичне виховання на уроках зарубіжної літератури / Н. Г. Федченко // Зарубіжна література в школі. – 2015. – № 17-18. – С. 13-22.
33. Ходанич Л. Патріотичне виховання засобами поезії Закарпаття як основа формування оборонця Карпатської України / Лідія Ходанич // Українська мова та література в школах України. – 2016. – № 2. – С. 14-17.
34. Черпак Ю. Методичні рекомендації щодо патріотичного виховання учнів на уроках фізичної культури / Юрій Черпак // Фізичне виховання в рідній школі. – 2015. – № 3. – С. 40-41.
35. Чорна І. В. Формування національної свідомості учнів засобами бібліотечної роботи / І. В. Чорна // Шкільний бібліотекар. – 2016. – № 5. – С. 10-13.

V. Національно-патріотичне виховання в позакласній роботі

1. Багмут Л. В океані рідного народу відкривай духовні острови : сценарій / Л. Багмут // Позакласний час. – 2013. – № 13-14. – С. 39-41.
2. Безсмертна О. М. Військово-патріотичний козацький клуб як складова виховання національно свідомої особистості : з досвіду позакласної роботи / О. М. Безсмертна // Історія та правознавство. Позакл. робота. – 2014. – № 4. – С. 6-9.
3. Гарнійчук В. Форми та методи виховання патріотизму старших підлітків у позаурочній діяльності / Валентина Гарнійчук // Історія в школі. – 2009. – № 1-2. – С. 18-22.
4. Затхєєва Л. Вітчизна у серці: сценарій / Л. О. Затхєєва, З. М. Ляшенко // Позакласний час. – 2015. – № 9. – С. 32-33.
5. Лесинська Г. Цю землю – не забудь, не розлюбити: урок позакласного читання у 2 класі / Галина Лесинська // Учитель початкової школи. – 2015. – № 1. – С. 31-33.
6. Моральні цінності в моєму житті : тренінг // Позакласний час. – 2013. – № 15-16. – С. 30-31.
7. Національно-патріотичне виховання у загальноосвітніх навчальних закладах в позакласній роботі з математики // Математика в школах України. Позакласна робота. – 2015. – № 8. – Спецвипуск.
8. Немцева Т. Педагогічні умови виховання громадянської ініціативності старшокласників у позакласній діяльності / Тетяна Немцева, Наталія Бондаренко // Рідна школа. – 2013. – № 12. – С. 66-70.
9. Несведова О. Позакласна діяльність як засіб виховання громадянськості учнів / О. В. Несведова // Виховна робота в школі. – 2012. – № 1. – С. 44-48.

10. Пасацька С. Національно-патріотичне виховання ліцеїстів засобами позакласної роботи / Світлана Пасацька // Рідна школа. – 2015. – № 3. – С. 38-40.
11. Роззавко А. О. Роль національно-патріотичного виховання молоді в сучасному освітньому просторі / А. О. Роззавко // Історія та правознавство. Позакласна робота. – 2016. – № 3. – С. 2-5
12. Скрипник О. О. Сучасні аспекти патріотичного виховання через забезпечення розвитку музейної справи в закладах освіти / О. О.Скрипник // Виховна робота в школах України. – 2015. – № 8. – С. 42-48.
13. Теницька Г. Курс молодого бійця: сценарій / Г. П. Теницька // Позакласний час. – 2013. – № 1-2. – С. 35-36.
14. Хаперська М. В. З Україною в серці, в Україні живу... / М. В. Хаперська // Позакласний час. – 2012. – № 21-22. – С. 17-18.
15. Чепурна О. О. Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокил» («Джура») / О. О. Чепурна // Виховна робота в школах України. – 2015. – № 8. – С. 49-55.
16. Черкашина Т. С. Форми позаурочної роботи в системі патріотичного виховання / Т. С. Черкашина, Т. М. Золотухіна // Історія та правознавство. Позакласна робота. – 2016. – № 2. – С. 2-6.
17. Чорна К. І. Методика виховання культури гідності старшокласників в позаурочній діяльності ЗНЗ / К. І. Чорна // Шкільна бібліотека плюс. – 2016. – лют. (№ 3-4). – С. 2-15.
18. Чорна К. І. Патріотичне виховання старшокласників у позаурочній діяльності / К. І. Чорна // Педагогічний вісник. – 2010. – № 1. – С. 15-20.
19. Шепелявенко Т. Народе мій, пишаюся тобою! / Т. Г.Шепелявенко // Позакласний час. – № 3-4. – С. 10-12.
20. Школа виживання «Самозахист» // Позакласний час. – 2016. – № 7. – С. 35-46.

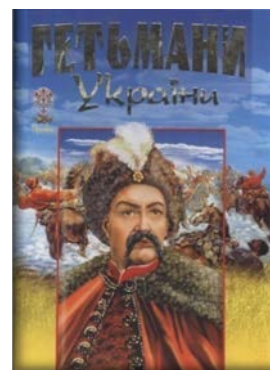
5.2. Моя країна – Україна

Список видань (з анотаціями)

Трясунова Т. А., завідувач бібліотеки
Харківської загальноосвітньої школи
I-III ступенів № 22 Харківської міської ради

Гетьмани України. – Х. : Промінь, 2007. – 248 с.: іл.

Книга розповідає про минуле України, про народження козаччини, боротьбу запорізьких козаків з ворогами народу. Книга присвячена тим, хто із сивої давнини боровся за незалежність України – людям, які вражають своїм сильним духом. Вони всім єством вболівали за долю Батьківщини, боролися за об'єднання Правобережної і Лівобережної України. Читач дізнається, як Україна крок за кроком ішла до своєї незалежності.

Ковалевська О.

Іван Мазепа у запитаннях та відповідях / О. Ковалевська. – Вид. 2-ге, доп. і випр. – К. : Темпора, 2008. – 200 с.: іл.

У цій книзі читач знайде короткі, але вичерпні відповіді на основні питання, що стосуються постаті гетьмана України 1687 – 1709 рр. Івана Мазепи, дізнається про цікаві історичні факти, пам'ятки історії та культури, пов'язані з ним, про твори художньої літератури, живопису й музики, у яких відтворено його образ.

Для кращого розуміння та сприйняття матеріалу пропонується хронологія дат життя й діяльності І. Мазепи, додаються списки основної та додаткової літератури, які дозволять більш докладно ознайомитися з цією видатною особистістю в українській історії.

Сергійчук В. І.

Доля української національної символіки / В. І. Сергійчук. – К. : Т-во «Знання» України, 1990. – 48 с. – (Сер. 1 «Час і суспільство», № 2)

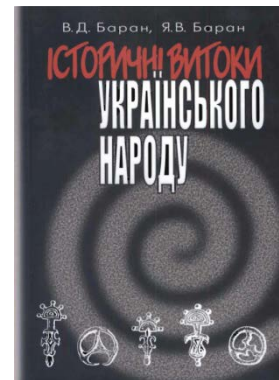
Автор розповідає про походження української національної символіки, багатовікові традиції використання жовто-блакитних прапорів, тризуба, бунчуків, гербів на українських землях.

Баран В. Д.

Історичні витоки українського народу / В. Д. Баран, Я. А. Баран. – К. : Генеза, 2005. – 208 с.: іл.

У книжці висвітлюються складні проблеми слов'янського етногенезу й походження українського та інших східнослов'янських народів. Особливу увагу приділено розвитку етнокультурних і соціальних процесів, Великому розселенню слов'ян, що привели до зародження в ранньому середньовіччі всіх слов'янських народів. Важливе місце відведено питанням утворення Києво-Руської держави та критика концепції «давньоруської народності».

Яворницький Д. І.

Із української старовини / Д. І. Яворницький: пер. з рос. Ю. О. Іванченка ; мал. М. С. Самокиша та С. І. Васильківського ; [худож. оформл. та макет М. С. Пшинки]. – К. : Веселка, 2001. – 176 с.: іл. – (Іст. б-ка для дітей «Золоті ворота»).

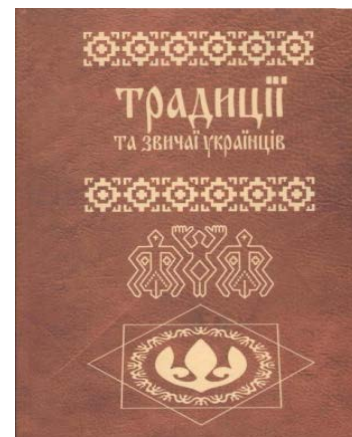
Ця книжка, що вперше побачила світ 1900 року в Санкт-Петербурзі, створена трьома видатними подвижниками української культури. Задумав її кількома роками раніше висланий до Ташкента за неблагнадійність «и пристрастие к истории Малороссии» видатний історик, фольклорист, етнограф, письменник Дмитро Яворницький (1855 – 1940). Органічно доповнили нариси з історії України малюнки його друзів та однодумців – живописця-баталіста Миколи Самокиша (1860 – 1944) і майстра пейзажу та історичної картини Сергія Васильківського (1854 – 1917).

Перед читачем постають сповнені драматизму сторінки минулого нашої батьківщини – України, освітлені героїчними подвигами козацтва.

Традиції та звичаї українців: у 2 т. / авт.-упоряд. І. Квасниця. – К. : Гнозис, 2007. – 408 с. – (Родинна книга) Т.1. – 408 с.: іл., нот. – Бібліогр.: с. 361-385.

У книзі в хронологічному порядку описано 29 свят українців: церковного та хліборобського року; християнська історія свята; його народні звичаї та традиції; старовинні записи обрядів; сучасні сценарії обрядових дійств для постановки і виконання у родинях, дитячих садках, школах; тексти українських народних і обрядових пісень. Батьки знайдуть вірші, оповідання та казки для своєї малечі, створені народом та автором книги. Молоді господині відкриють таємницю рецептів старовинних обрядових страв.

Журнал «Військо України» представило унікальний спецпроект «Українці у світі. 100 найвидатніших полководців та воєначальників: від Княжої доби до наших днів».

Унікальність цієї ідеї полягає в тому, що фактично зроблена перша за роки незалежності спроба визначити з числа наших співвітчизників першу сотню «людей зі зброєю», які відіграли непересічну роль у ході воєнних кампаній останнього тисячоліття, уписавши золотими літерами свої імена на скрижалях історії.

Моя держава Україна

*Бібліографічний рекомендаційний список літератури
для батьків із питань патріотичного виховання дітей
та молоді в сім'ї*

Шановні батьки!

Патріотичне виховання учнів можливе лише в тісній співдружності з сім'єю. Від того, яка духовна атмосфера в рідному домі, що дітям читають, що діти бачать, чують, як оцінюють навколишнє дорослі члени родини великою мірою залежить формування людини. Наш обов'язок – виховати наших дітей гідними громадянами суспільства.

Пропонуємо бібліографічний рекомендаційний список літератури для читання з учнями 8-11-х класів.

*Ідея любові до Батьківщини
формується тонко і складно»
(В. О. Сухомлинський)*

*«Вітчизна – це не хтось і дець,
я – теж Вітчизна»
(І. Світличний)*

1. Державний Гімн України / під редакцією М. П. Линник [та ін.]. – К. : Музична Україна, 2006. – 55 с.
2. Крути. Січень 1918 / під редакцією Я. Д. Гаврилюка. – К. : Просвіта, 2009. – 839 с.
3. Національна символіка / під редакцією А. Сурикова. – К., 1991. – 48 с.
4. Пастернак О. Пояснення тризуба, герба Великого Київського Князя Володимира Святого / О. Пастернак. – К. : Веселка, 1991. – 46 с.

5. Провідники духовності в Україні / під редакцією І. Ф. Кураса. – К. : Вища школа, 2003. – 782 с.
6. Сергійчик В. Національна символіка України / В. Сергійчик. – К. : Веселка, 1992. – 108 с.
7. Сокол А. Моя країна – Україна / А. Сокол, О. Конечна. – Чернігів : Деснянська правда, 2004. – 65 с.

Українське козацтво: вірність традиціям і сила духу

Бібліографічний рекомендаційний список літератури для батьків учнів 8-11-х класів

*У процесі виховання громадянина так важливо,
щоб у дитини через глибоке усвідомлення свого власного «Я»
боліло серце за те, що відбувається навколо
та поруч із нею, щоб вона з дитинства переживала,
відчувала громадські радощі та громадські прикрощі.»
(В. О. Сухомлинський)*

Шановні батьки !

Перед нами: навчальним закладом, шкільною бібліотекою, сім'єю – стоїть завдання виховати громадянина – патріота своєї держави. У цьому нам допоможуть героїчні сторінки історії українського народу: 14 жовтня в нашій країні відзначається День захисника України та День Українського козацтва. Незламний дух українських козаків, їх воля до перемоги, любов до своєї землі – приклад для всіх нас.

Пропонуємо Вам список літератури. Прочитайте книги разом зі своїми дітьми, ці твори дають усвідомлення того, що тільки на рідній землі, у власній державі, український народ, і кожен із нас особисто, матиме щасливе майбуття, тільки власна армія зможе захистити нас від ворожих зазіхань.

1. Апанович О. М. Козацька енциклопедія для юнацтва / О. М. Апанович. – К. : Веселка, 2009. – 718 с.
2. Гетьмани України / під редакцією В. П. Товстого. – Харків : Промінь, 2007. – 247 с.
3. Діти козацької матері / під редакцією В. Шевчука. – К. : Веселка, 2004. – 332 с.
4. Коляда І. А. Богдан Хмельницький / І. А. Коляда, В. І. Милько. – К. : Укрвидавполіграфія, 2013. – 120 с.
5. Мицик Ю. А. Як козаки воювали / Ю. А. Мицик, С. М. Плохій, І. С. Стороженко. – К. : Пам'ятки України, 1990. – 298 с.
6. Огієнко І. Богдан Хмельницький / І. Огієнко. – К., 2004. – 447 с.
7. Яворницький Д. І. Історія українських козаків у трьох томах. Т.1. / Д. І. Яворницький. – К. : Наукова думка, 1990. – 578 с.

8. Яворницький Д. І. Історія українських козаків у трьох томах. Т.2. / Д. І. Яворницький. – К. : Наукова думка, 1990. – 558 с.
9. Яворницький Д. І. Історія українських козаків у трьох томах. Т.3. / Д. І. Яворницький. – К.: Наукова думка, 1990. – 556 с.

5.3. Гіркий полин Чорнобиля

Список видань до 30-річчя від дня Чорнобильської трагедії

*Проценко О. А., бібліотекар
Харківської академії неперервної освіти*

1. Біль і тривога Чорнобиля / упоряд. Ю. В. Сафонов. – К. : Київська правда, 2006. – 288 с. – ISBN 966-7270-52-1.
2. Борисенко Д. І. Дзвони Чорнобиля : урок пам'яті / Д. І. Борисенко // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2011. – № 3.– С. 11-13.

3. Волкова А. С. Ушанування ліквідаторів аварії на ЧАЕС / А. С. Волкова // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2015. – № 4. – С. 6-10.
4. 25 років пам'яті: літературний матеріал // Позакласний час. – 2011. – № 4. – С. 116-117.
5. До 30-річчя аварії на Чорнобильській АЕС: «І гркота пече полинна...» // Позакласний час. – 2016. – № 3. – С. 5-16.
6. Дорошенко Я. В. Дзвони Чорнобиля: урок-реквієм до 30-річчя Дня Чорнобильської трагедії / Я. В. Дорошенко // Виховна робота в школі. – 2016. – № 3. – С. 15-20.
7. Матвійчук Д. Аварія на ЧАЕС: 30 років потому / Дмитро Матвійчук, Людмила Солодчук // Охорона праці. – 2016. – № 5. – С. 18-21.
8. Олійник О. К. Чорнобиль – горе України, її незагоєна рана / О. К. Олійник // Вивчаємо українську мову та літературу. Позакласна робота. – 2016. – № 8. – С. 26-31.
9. Паснак М. В. Чорнобиля гіркий полин... / М. В. Паснак // Позакласний час. – 2015. – № 3. – С. 37-38.
10. Петров О. М. Чорнобильська трагедія : виховний захід / О. М. Петров // Фізика в школах України. Позакласна робота. – 2016. – № 4. – С. 8-11.
11. Під полиноювою зорею : фотонарис про історію та культуру Чорнобильського Полісся / фото: М. Загребі, М. Глушка, С. Гвоздевич [та ін.] ; упоряд.: Є. Аристов, Р. Омеляшко. – К. : АртЕК, 1996. – 160 с.
12. Полин-сльозою омивається душа...: до річниці Чорнобильської трагедії // Позакласний час. – 2012. – № 5-6. – С. 123-126.
13. Поцілуйко М. Мирний атом : вірш до дня Чорнобиля / Микола Поцілуйко // Українська мова та література в школах України. – 2016. – № 5. – С. 63.
14. Слободян О. М. Вечір-реквієм «Дзвони пам'яті» : літературно-музична композиція, присвячена річниці Чорнобильської трагедії / О. М. Слободян // Вивчаємо українську мову та літературу. Позакласна робота. – 2015. – № 4. – С. 2-7.
15. Степанова Т. Б. Чорнобиль – чорний біль нашої землі / Т. Б. Степанова // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2015. – № 4. – С. 11-14.
16. Фантом: сб. документальных и художественных произведений о трагических событиях на Чернобыльской АЭС. – М. : Молодая гвардия, 1989. – 240 с. – ISBN 5-235-00812-X.
17. Хотянівська Н. Дзвони Чорнобиля не змовкають / Н. Хотянівська // Початкова школа. – 2016. – № 4. – С. 52-53.
18. Щербак Ю. Чернобыль : документальное повествование / Юрий Щербак. – М. : Советский писатель, 1991. – 464 с. – ISBN 5-265-014415-2.
19. Юр'єва Г. В. «Поріс чорнобилем Чорнобиль, бідою нашою поріс...» : вечір пам'яті до 30-річчя Дня Чорнобильської трагедії / Г. В. Юр'єва // Виховна робота в школі. – 2016. – № 3. – С. 11-24.

Замість прологу

Моя історія про книгу й читання

*Піліпенко Тимофій, учень 9-А класу
Харківської гімназії № 39,
переможець літературного конкурсу
серед учнів 5-11-х класів
«Моя історія про книгу й читання»*

Мені до смаку як пахнуть книжки... Будь-які: старі, нові, власні й бібліотечні, дитячі й дорослі, серйозні й жартівні.

Нова книжка, як мені здається, пахне карамеллю «Полуниця з вершками» – солодко та трохи притомно. Стара пахне пилом, часом трохи грибами. Книжка малечі пахне молоком і медом, матусею.

Довідники пахнуть розумом і наукою, терпінням і знаннями.

Художні альбоми пахнуть експресією, нестримністю та феєрверком фантазії.

Чорна книга холокосту та книга пам'яті жертв голодомору пахнуть однаково. Вони сестри. І там уже не розбереш, яка з них старша, яка молодша. У них списки. Списки прізвищ та імен. Просто прізвищ. І просто імен. За кожним із них – доля, яка занадто рано добігла свого кінця. За кожним із них – долі, які так і не почались. Необвінчані пари, ненароджені діти, старенькі, які так і не встигли дочитати онукові казку, поцілувати, сказати «Добраніч»... Ці книжки пахнуть горем і смутком, тугою та жалобою. Вони просякли слізьми та кров'ю, криками та стогоном неупокоєних душ. Ці книжки пульсують стукотом сотень тисяч сердець, які повторюють: «Не забудь! Не зрадь! Пам'ятай!».

Ми будемо пам'ятати Кожного. Завжди. Аби ці трагедії не повторилися з нами....

* * *

Резерви шкільної бібліотеки у справі популяризації літератури далеко не вичерпані. Постійний пошук нових, ефективних технологій, прагнення до формування системи інформаційної підтримки освіти, тісний взаємозв'язок із педагогічним колективом сприяють утвердженню шкільної бібліотеки як культурного, інформаційного та освітнього центру.